

HLAVNÍ PROBLÉMY EVROPSKÉ POLITIKY PO TŘICETILETÉ VÁLCE

30-letá válka

- 1618-1648
- katastrofální důsledky pro celou střední Evropu
- 1648- Vestfálský mír- v Münsteru císař Ferdinand III. s Francií

- v Osnnabruku císař se Švédy

Výsledky- Habsburkům se nepodařilo získat hegemonii (především díky Francii)

- Švédsko-> jižní Balt, Meklenbursko- Pomořansko-> Švédsko na vrcholu
- Sasko získává Lužici (definitivní odtržení od Česka)
- Španělsko uznalo nezávislost Nizozemska

Důsledky:

- definitivně se oddělila politika a náboženství- otázka vyznání nevedla k válkám a neurčovala aliance
- bylo legitimizováno protestanství
- posílena moc Francie-> konec třicetileté války znamená její další expanze (protože! Římská říše- slabá, Španělsko- úpadek, Anglie oslabena občanskou válkou)
- vrchol Švédská- evropská velmoc, dominuje Baltu
- otevřela cestu k vytváření evropských národních států (ne Habsburská monarchie)

EVROPA PO 30 LETÉ VÁLCE

FRANCIE

- v období po vestfálském míru dominuje mocensky i kulturně
- vládne **Ludvík XIV.**- prototyp absolutistického panovníka, „*Stát jsem já*“
- ministr financí **Colbert**- díky němu mnoho finančních prostředků (Versailles, války)
- „opatrná expanze“- vyčerpání protivníka, ne velké bitvy
 - zahájena v 60. letech- Devoluční války
 - Reunie- 70. a 80. léta- hledání bývalých území, které Francii právně patří a jejich následné připojení

Územní zisky- Španělské Nizozemí, Alsasko, Lotrinsko, Španělské Lucembursko

1666- zrušení Ediktu Nanského- konec tolerance hugenotů-> emigrace

1688- Slavná revoluce ve VB Jakub II sesazen-> na trůn Vilém Oranžský, Jakub II v emigraci ve Francii

1686- vytvoření Augsburgské ligy- „protifrancouzská koalice“

-> snaha o udržení Vestfálského míru- Španělsko, Nizozemí...

Devítiletá válka (1688-1697)

- válka proti Francii, protestantské státy nesouhlasí se zrušením ediktu
- neskončila katastrofální porážkou Francie, protože Ludvík XIV. byl ochoten ustoupit
- > **mír v Rijswiju**- vzdal se Lotrinska a Lucemburska
 - přijal nezávislost Savojska
 - uznal Viléma Oranžského britským králem, které ale později odvolá

Válka o španělské dědictví (1701-1713)

- očekávána smrt španělského krále Karla II- neměl mužské potomky
 - > otázka co se stane se Španělkem
- Ludvík XIV a císař Leopold měli oba španělskou matku i ženy-> nároky na trůn
- Ludvík ochoten zemi rozdělit, Leopold chtěl Španělsko zcela ovládnout
- nerozdělení Španělského dědictví by znamenalo změnu rovnováhy sil v Evropě-> nepřípustné pro celou Evropu
- Karel II sepsal před svou smrtí novou závěť-> vše odkázal Filipovi z Anjou (synovi Ludvíka), pokud se zřekne francouzského trůnu, nebo druhému synu Leopolda, Karlu II
- pro Španělské bylo důležité spojení se silným sousedem-> uchování říše
- 1700- Karel umírá-> Filip přijal trůn-> odpor Leopolda a Viléma Oranžského, protože Filip se francouzského trůnu nezřekl
- > válka Francie + Španělsko x zbytek Evropy
- na počátku konfliktu pro Francii příznivá situace, spojila se se Španělkem+ spojenci Bavorsko a zpočátku Savojsko-> postupem času přechází na stranu odpůrců
- 1703- proti Francii se staví Portugalsko
- 1708- Francie v ofenzívě, na pokraji zhroucení, ochotna dát Španělsko, vzdát se Alsaska a Lotrinska
- Ukončení války- k moci se ve VB dostali Toryové-> odpůrci předchozího systému zahraniční politiky
 - zemřel císař Josef I. bez mužského dědice- strach o sjednocení Rakouska a Španělska

Kongres v Utrechtu- uznává Filipa ve Španělsku, opět podmínka, že se nesmí spojit s Francií

- Rakousko získává Španělské Nizozemí-> Rakouské Nizozemí (dnešní Belgie)
 - + državy v Severní Itálii
- VB- Gibraltar, Menorca -> upevnila své pozice na moři a v zámoří
- nástupnictví je vnitřní věcí nástupnických států
- Savojsko připojuje Sicílii
- uznání pruského královského titulu
- Ludvík ztrácí všechna území na pravém břehu Rýna, zbývá mu Štrasburk

Soumrak turecké moci v Evropě a nástup nových velmcí Pruska a Ruska

- turecká expanze pokračovala směrem do střední Evropy
- > po bitvě u Moháče (1526)-> sousedství habsburské a turecké monarchie
 - > Uhry rozděleny na 3 části, malá část pod kontrolou Habsburků,
 - Sedmihradsko pod kontrolou Osmanské říše, zbytek Uher pod Osmanskou říší

1683- obléhání Vídně- porážka Turků

1699- uzavření **Karlovický mír**- pod Habsburskou moc se definitivně dostaly celé Uhry, Sedmihradsko, Benátky, Chorvatsko, poloostrov Peloponés

- > i přes další války hranice zůstává nezměněna až do anexe Bosny a Hercegoviny

18. století- období vzestupu Pruska a Ruska

- 18. století znamená zásadní posun ve vedení válečných konfliktů, válečný konflikt vede jenom stát, který si vytváří své armády, jediný, kdo je schopný konflikt financovat je stát

1) PRUSKO

Ferdinand Vilém- snahy o sjednocení jednotlivých států, stabilní kvalitní armáda

- porážka Švédska v bitvě u Fehrbelingu

Fridrich I.- 1701 se nechá prohlásit pruským králem, Prusy leží mimo SŘŘ, může se králem prohlásit, jeho titul je uznán, protože je potřeba, aby pomohlo ve válce o španělské dědictví

- hýčkal si svou armádu, nevrhal se bezhlavě do konfliktů, Prusko mělo v té době největší armádu na počet obyvatel

Fridrich II.- 1730-1786- expazivní politika s cílem územních zisků

- válka proti habsburské monarchii

Teritoriální zisky- Slezsko, podíl na rozpadu Polska

2) RUSKO

1613- nástup Romanovců-> snaha orientovat se na západ, provádění reforem, uklidnění poměrů

- rozvoj Ruska započat carem **Alexejem**

- dovršen za vlády cara **Petra I.**- z Ruska vytvořil evropskou věmoc

- reforma ruské společnosti, daňové změny- zisk peněz na války
- vytvoření moderní byrokracie ke správě státu, podřízení církve státu
- orientace na Evropu- povinný oděv, přikázání kouření atd.
- chaotické prosazování těchto reforem

3 směry zahraničně politické oblasti:

1) K Černému moři proti Osmanské říši- nepodařilo se proniknout, nápor zastaven, protože Rusko nemělo spojence

2) Proti Švédsku k Baltu- **Severní válka**

- kvůli neúspěchu u Černého moře
 - Rusko, Polsko, Dánsko, Sasko- cíl zrušit švédskou hegemonii na Baltu
- 1709- **bitva u Poltavy**- Švédsko poraženo- válka trvala ještě 12 let, ale o výsledku už bylo rozhodnuto, ke konfliktu se přidal Prusko, získává východní Pomořany, ústí Odry a Štětína

-> Rusko získalo přístup k Baltu, Estonsko, Lotyšska a Karélia-> evropská věmoc, trvale se účastní

-> strach Habsburské monarchie o území

3) Zakavkazsko- Kaspické moře

ZÁPADNÍ A STŘEDNÍ EVROPA PO VÁLCE O ŠPANĚLSKÉ DĚDICTVÍ

FRANCIE

- smrtí Ludvíka XIV se mění situace ve Francii, na trůn usedá pětiletý Ludvík XV, vládl za něho regent Filip Orleánský- strach o útok Filipa V. a nárokování francouzského trůnu

-> Francie a Španělsko stojí proti sobě,

ŠPANĚLSKO

- vládne Filip V.

HABSBURSKÁ MONARCHIE

Karel VI.- poslední Habsburk- dcera Marie Terezie

-> snaha uznání **Pragmatické sankce**= nedělitelnost habsburských držav= nástupnictví

- problémy s uznáním v zahraničí

- v polovině 20. let 18. století- dva bloky evropských mocností- a) Rakousko, Rusko, Prusko, VB
b) Francie, Švédsko

-> bloky nejsou nijak pevné, časté změny

Válka o polské dědictví- 1733-1735

- o oblast severní Itálie- nárok na trůn- Stanislav Lesczinski- podpora Francie a Švédsko-> po neúspěchu získal Lotrinsko

- Fridrich August- Rusko a Rakousko

Vídeňský mír-> Pragmatickou sankci uznává Francie

-> polským králem se stal August III. díky podpoře Ruska

Války o rakouské dědictví

Příčiny a) ambice Pruska- Fridrich II. odmítl uznání pragmatické sankce jeho otcem, uzná ji za

b) tradiční francouzsko-rakouské soupeření

c) britsko-francouzské spory v zámoří

- Fridrich III. odmítl uznání pragmatické sankce, souhlasil by jen, kdyby mu připadlo Slezsko

- Francie se zapojuje nejprve diplomaticky, byla pro rozdělení habsburských zemí

->1. slezská válka 1740-1742- Vratislavský mír- Marie Terezie uzavřela příměří s Pruskem a podstoupila mu většinu Slezska aby se mohla soustředit na boj proti Karlu Albertovi

- Prusko se opět do konfliktu zapojí, když vyjde na jeho Habsburský zájem o Bavorsko

->2. slezská válka- výraznější podpora Británie Habsburské monarchii

- **Drážďanský mír**- opět potvrzena ztráta Slezska-> těžiště boje se přesouvá do severní Itálie, kde Rakousko také ztrácí území

-> definitivně válku uzavře **Cášský mír**- v Itálii se vše vrátí do původního stavu, Slezsko zůstane Prusku
- uzavřen kvůli vyčerpání účastníků, ale nikdo stále nebyl spokojen

- změna aliancí, rakouský kancléř se chce začít orientovat na Francii

1756- podepsána spojenecká smlouva- pro Francii je to výhodný spojenec proti Velké Británii, později

se přidává i Rusko, Sasko, Polsko, Švédsko a 1762- Španělsko

-> tím pádem se spojuje VB a Prusko, protože mají společného nepřítele

Sedmiletá válka 1756- 1763

- dva provázané konflikty:

1) Evropský konflikt

- Rakousko podporované Ruskem proti Prusku podporovanému VB

- Prusku se nepodařilo konflikt rychle ukončit,

-> 1757 bylo poraženo u Kolína

-> 1758 obsazují Rusové východní Prusko

- Prusko směřuje k porážce (malá podpora VB)-> okupace Berlína, Královce, nabytí Slezska, Pomořanska

-> Fridrich II. se nacházel v bezvýchodné situaci, ale v Rusku zemřela carevna-> nový car Petr III.- vášnivý obdivovatel Pruska a Fridricha II. ukončil boje proti Prusku a přidal se k němu

- Petr III. byl však svržen a na trůn nastupuje Kateřina II.-> stáhla Rusko z konfliktu, už nebylo nikoho spojencem

- ukazuje se, že Rusko a Prusko mají společné politické zájmy a společnou hranici s Polskem-> uzavřeli spojenectví

1763- uzavřen mír, podpisem hubertusburgského míru byla sedmiletá válka oficiálně ukončena, Prusko definitivně připojuje Slezsko

2) Zámořský konflikt- Francie x VB

- Francie ztratila Kanadu a část povodí Mississippi, zůstal jí jen New Orleans a ostrovy v Karibské oblasti (západní Indie)

1757- vojska Východoindické společnosti porází Francii, otvírá se jim cesta do Bengálska

-> VB se stala největší koloniální velmocí s trvalou námořní převahou

-> státy jsou válkami vyčerpány, na dlouhou dobu je relativně klid

DĚLENÍ POLSKA

- největší území zabírá Polsko v 17. století, zasahovalo až do Moskvy
- v 18. století Polsko postupně upadá, je charakteristické slabou panovnickou mocí a silným postavením šlechty, Polsko bylo kompletně podvlivem Ruska
- po smrti polského krále na trůn dosazen Stanislav Poniatowski, bývalý milenec Kateřiny II.
- Polsko bylo překážkou pro Rusko v cestě do Evropy
- Prusko chce také Polsko, aby mohlo propojit svoji říši s Braniborskem
- nejmenší zájem měla Habsburská monarchie, ale nechtěla stát mimo, aby Prusko a Rusko neposílilo bez její účasti
- Polsko spoléhalo na Francii, ta však byla oslabená sedmiletou válkou- vnitropolitická a ekonomická krize-> bylo jasné, že ztratí svou samostatnost
- > postupné zvětšování Ruského území, jeho postup a posilování vyvolá obavy v Osmanské říši

1768- Rusko-turecká válka- úspěch Ruska, Rakousko uvažuje o pomoci Turecku, aby ho Rusko neohrožovalo-> tento vývoj znepokojí také Prusko, které se snaží vše diplomaticky urovnat

-> mír v San Stefanu- Rusko získává přístup k Černému moři, poloostrov Krym

1772- 1. dělení Polska- Rusko získává východní oblasti Běloruska a Ukrajiny

- Rakousko- Marie Terezie dlouho váhala, ale nakonec souhlasila, aby území nezískalo Prusko
- získává Malopolsko- jižně od řeky Visly
- Prusko- podařilo se propojit v jednu říši

-> Polsko ztratilo asi třetinu území

1793- 2. dělení Polska- Polsko připraveno o další běloruská a ukrajinská území, která obsadilo Rusko a především o velkou část Mazovska a Velkopolska, které připadly Prusku.

1794- Kościuszkoovo povstání- získal podporu rolníků, když tzv. **Polaneckým universálem** zrušil nevolnictví a přislíbil rozdělení půdy. Zmobilizoval více než 150 tisícovou armádu

-> bitva u Raclawic- porazil Rusko, ale ovládnout alespoň část Polska trvale se mu nepodařilo a byl definitivně poražen

1795- 3. dělení Polska- Polsko jako samostatný stát přestalo na více jak sto let existovat a likvidace

- > Prusko zabralo zbytek Velkopolska spolu s Varšavou- celkově získává nejvyspělejší část celého Polska
- > Rusko získalo veškerá území litevská, běloruská a ukrajinská- celkově získává
- > Rakousku připadla oblast Haliče a velká část Malopolska.

- Polsko na více než sto let zaniká, obnoveno až po 1. světové válce, ale za Napoleonských válek vzniká Varšavské knížectví, po Vídeňském kongresu 1815 je oblast kolem Varšavy připojena k Rusku, což trvá až do 1. světové války

VÝCHODNÍ OTÁZKA

= komplex problémů spojených se situací na Balkánském poloostrově a ve východním Středomoří od konce 18. století do 1. světové války, tj. především otázka, jaký bude osud Osmanské říše a jejího dědictví po jejím eventuálním pádu.

- postupný úpadek Osmanské říše- okrajové oblasti odmítají poslouchat sultána, chtějí samostatnost
-> zhoršuje se postavení křesťanského obyvatelstva na balkánském poloostrově, protože neexistuje možnost dovolat se svého práva, protože sultán už nemá moc na jednotlivé regiony
-> je jen otázka času, kdy se osmanská říše rozpadne

- evropské mocnosti řeší, jaký bude osud tureckého dědictví

3 řešení:

1. prosazuje Rakousko a později VB- udržet status quo, aby se Turecko nerozpadlo
 2. prosazuje Rusko- snaha rozbít Osmanskou říši a převzít ji, chtějí Istanbul a kontrolu úžin
 3. prosazují balkánské národy, které se na sklonku 18. století emancipují, usilují o obnovu svých národních států= problém, každý chtěl získat co nejvíce území
- Srbové, Bulhaři, Řekové- jiná představa o hranicích států po definitivním vyhnání Turků, každý si činí velké nároky na území, hledají si zahraniční spojence, díky tomu se Osmanská říše rozpadla až 1912
- dvě koncepce jdou paralelně vedle sebe- Rusko podporuje snahu států oddělit se- myslí si, že budou pod jeho vlivem a Rakousko s VB odmítají podat státům pomocnou ruku
-> stálé konflikty

Rusko-turecké války

- **1787-1792-** na straně Ruska stálo Rakousko, Turecko bylo podporováno Švédskem
 - separační mír Turecka s Rakouskem ve Svišťově (1790)
 - Jasská mírová smlouva- Turecko a Rusko
- **1806-1812-** válka byla pozastavena na základě Tylžské mírové smlouvy (ruská eskadra opustila Středomoří)- 1807-1809
 - Rusko dosáhlo několika úspěchů pod velením maršála Kutuzova, ale pod hrozbou Napoleonova tažení do Ruska uzavřelo 1812 Bukurešťskou mírovou smlouvu
- **1827-1829-** vyvolal ji boj Řeků za svobodu
 - ruská armáda pod velením generála Paskeviče vítězí
 - > Drinopolská mírová smlouva- 14.9.1828- Turecko slíbilo autonomii Řecka a Srbsku
 - Rusko získalo část Arménie a ostrovy v deltě Dunaje

Krymská válka**Balkánská krize****Balkánské války****VĚK REVOLUCÍ****1) OSVÍCENSTVÍ**

- = termín pro období intelektuálního hnutí, které zasáhlo Evropu v průběhu 18. století
- vznik ovlivněn pokroky v přírodních vědách a filosofii v 17. století (Francis Bacon, Galileo Galilei, Isaac Newton, René Descartes, John Locke)
 - > koncept racionálního a empirického výzkumu-> nové vědecké poznatky

Název- světlo rozumu stojí v protikladu k baroknímu temnu)

Základ myšlení= racionalismus- umožní lepší řízení světa

- směřování k člověku
- důraz na rozum, víra se však nevytrácí (pantheismus)
- přirozenost
- pokrok
- determinismus

Základní právo, se kterým se člověk rodí= vyjádření svého názoru

Představitelé- Denis Diderot +D'Alambert- *Encyklopédie aneb racionální slovník věd umění a řemesel*

- Voltaire
 - Montesquieu- *O duch zákonů*- dělba moci na výkonné, zákonodárnou a soudní
 - despocie, monarchie, republika- všechny jsou legitimní, protože naplňují jeho koncept dělby moci
 - Rousseau- *Rozprava o původu nerovnosti ve společnosti, Emil čili o výchově*
 - zdrojem moci je všeobecná vůle lidu, která je vždy správná- není nutné dělení moci, protože jejím zdrojem je jen jedna věc, tuto pravdu může mít radikální menšina- je schopna si ji prosadit (inspirace pro Jakobíny, bolševismus)
- > oba vychází z koncepcí Johna Locka- lidé si vytváří stát- společenskou smlouvou se vzdávají části svých práv za cenu ochrany, ale vždy můžou lidé určovat způsob vlády

- od 17. století se rozšiřuje specializace na jednotlivé vědní obory, už není možné pojmut všechno vědění světa

- spolupráce mezi vědci- spolky... -> vytváření encyklopedií

Zdroj lidského neštěstí= nevzdělanost-> důraz na vzdělání, vychází mnoho příruček

Rozvíjející se obory:

Ekonomie- vzniká koncepce, která se prosadila v 19. Století= Nezasahovat, nechat běžet- stát by se do ekonomiky neměl vůbec vměšovat

- Adam Smith- *Bohatství národů*- konkurence a nezasahování státu, existence volného trhu
 - každý stát má nějakou komparativní výhodu (pracovní síla, surovinové zdroje)- může se specializovat na něco, co produkuje více než ostatní-> bohatství
 - neviditelná ruka- vede ekonomické subjekt lépe než stát- jeho zásahy vedou k ekonomickému úpadku

Politika- ideologická příprava na americkou a Velkou francouzskou revoluci
-> v 18. století transformace myšlenek individuality jedince na nacionalismus

- z osvícenství vzniká **osvícenský absolutismus**- panovník nakloněn jistým reformám
- osvícenské myšlenky neměly nic proti státu, ale pokud panovník neplní své povinnosti, vznikají radikální hnutí

Osvícení panovníci 2.poloviny 18. století:

- Marie Terezie
- Kateřina II
- Fridrich II
- Josef II

Požadavky osvícenských panovníků:

- 1) Centralizace státu- likvidovat privilegia, které mají provincie (vytváření nových administrativních jednotek ve snaze narušení historicky podmíněných, snížení moci jejich správců)
 - 2) Zavádění jednoho úředního jazyka v mnohonárodnostních státech- praktické důvody
 - 3) Zlikvidovat privilegia šlechty a církve (daně pro všechny- spravedlivé a splatitelné)
 - 4) Spočítat populaci a sepsat ekonomické zdroje (množství půdy)-> zjistit jaký lze očekávat daňový výnos
 - 5) Reforma armády- svěřena ministerstvu války (státu, který má jediný zdroj k vedení války)
 - 6) Právo- snaha vytvořit jednotný právní systém pro celou říši- nový systém založen na humánních a racionálních systémech (stop mučení, popravám stínáním)
 - jednotný systém soudů podle důležitosti
- > snaha vybudování administrativního aparátu, který by fungoval nezávisle na panovníkovi
- 7) Ekonomika- zásahy do zemědělství- podpora rozvoje zemědělství- nové metody, plodiny
 - zlikvidovat překážky bránící rozvoji řemesel (monopoly)
 - rozvoj obchodu- likvidace vnitrostátních cel
 - rozvoj silnic, vodních cest, přístavů
 - unifikace měr a vah
 - 8) Církev- snaha omezit její moc a podřídit ji státnímu dohledu
 - rušeno mnoho řádů- nejsou státu prospěšné
 - podpora nemocnic a sirotčinců
 - možnost svobodné volby víry (toleranční patent)
 - likvidace jezuitských řádů a inkvizice (symboly středověku)
 - 9) Rozvoj vzdělávání- povinná všeobecná školní docházka
- > všechny tyto snahy jsou pouze ideály osvícenského panovníka, které se nikdy všechny prosadit nepodařily- panovník potřeboval podporu jednotlivých vrstev

2) PRŮMYSLOVÁ REVOLUCE

- = proces vzniku moderní urbánní společnosti, založené na průmyslové tovární velkovýrobě
- proces začal ve VB, probíhající dodnes v rozvojových zemích

Předpoklady VB pro vznik průmyslové revoluce:

- geografická poloha- obchod s VB i s Amerikou
 - dostatek důležitých přírodních zdrojů (uhlí, železná ruda)
 - rozvoj transatlantického obchodu- nárůst bohatství VB
 - největší volný trh na světě- Spojené království Velké Británie a Severního Irska- žádná vnitřní cla
 - vzdělaná, relativně stabilní společnost, nakloněna technice, která rozvoji obchodu nebránila
 - v 18. století růst poptávky kvůli rostoucí populaci- VB jako jediná jim byla schopna čelit
- nejprve se projevuje v textilním průmyslu (zpracování bavlny), protože po oblečení byla největší poptávka

Příčiny průmyslové revoluce

- rozvoj poptávky tlačí na výrobu zboží v masovém měřítku-> nutná mechanizace
 - **agrární revoluce**- předchází průmyslové revoluce
 - > zavádění nových plodin dovezených z Ameriky (kukuřice, Brambory...)

- brambora je nenáročná plodina- zmizela hrozba hladomoru
- zavádění nových výrobních postupů- ruchadlo-> zvyšování produktivity
- > v zemědělství je potřeba méně lidí-> pracovní síla pro továrny
- **obchodní revoluce**- rozvoj obchodu na globálním trhu
- **finanční revoluce**- vznik finančního systému (banky poskytující kapitál pro podnikatele)
- **sdrúžování obchodníků**- efektivnější obchodování (společné převážení zboží na jedné lodi)
- **technologická revoluce**- vynálezy- mechanický létající člunek, přádací stroj
-> je potřeba nalézt zdroj energie, který bude nově vymyšlené stroje pohánět:

James WATT- zdokonalil již starší vynález- atmosférický parní stroj- původně čerpal vodu z dolů
- nevýhoda- malá účinnost
- z dokonalil jeho posuvný pohyb na pohyb rotační-> vytvořil univerzální zdroj energie, který bylo možno používat všude (potřebuje ke svému provozu pouze uhlí)
-> ohromný nárůst těžby uhlí a výroby železa (= měřítko ekonomické vyspělosti státu)

- možnost využití parního stroje nejen v textilním průmyslu, ale také v dopravě:
a) lodní doprava-> parníky- už není potřeba vítr- urychlení dopravy- urychlení námořního obchodu

b) železniční doprava- opět je to starý vynález, který se používal v dolech (lidský, zvířecí pohon) i v osobní dopravě (koněspřežné železnice)
- parní stroj pomohl rozvoji železnice:
-> rozvoj obchodu
-> vyrovnávání převisu nabídky/poptávky
-> umožnil dovoz zboží ze zahraničí (levná přeprava)- vznik konkurence
-> umožnila mobilitu pracovní síly- levný prostředek pro masy
- největší rozvoj železniční sítě v VB a v Belgii (obdobné podmínky pro průmyslovou revoluci jako VB), poté v Porúří, ale také v Rusku (tam sice průmyslová revoluce zatím neprobíhala, ale Rusko mělo ohromnou zásobárnou plodin)

Sociální důsledky průmyslové revoluce

- krátkodobá bída, která v dlouhodobém horizontu znamenala zisk pro všechny sociální skupiny
Bída- práce v továrnách- dělníci přichází s vizí lepšího života, ale realita je tvrdší
-> velice nízký plat
-> monotonní a ubíjející práce
-> pocit méněcennosti- dělník je nahraditelný, stroj ne
- města- bytová krize
- špína (neexistovala podpovrchová kanalizace), smog
-> na tuto situaci však státy reagovaly a města se začala měnit:

1) Demografická revoluce

- urychlený růst přírůstku populace
- nejvíce v Evropě (vrchol 20. léta 20. století- 27% evropské populace)

Příčiny- přechod z 1. do 2. fáze demografické revoluce

- 1. fáze- vysoká porodnost- vysoká úmrtnost
- 2. fáze- změna modelu na vysokou porodnost- nízkou úmrtnost

Klesající úmrtnost- pokrok vědy (medicína)-> likvidace nemocí kosících lidi ve středověku

-> nové možnosti léčené zranění (ether)

- založení Červeného kříže po bitvě u Solferina 1859 (zmírnit následky válek)
- zlepšení péče v nemocnicích
- zvyšování hygieny (vodovody, kanalizace-> eliminace cholery)
- zvyšování životní úrovně především dělníků- stlačení cen zboží díky konkurenci

+ přetrvační kulturního stereotypu mít hodně dětí, které se však už všechny dožijí dospělosti

- 3. fáze- prodlužuje se lidský věk a snižuje se porodnost- v průběhu 19. století-> přírůstek se začíná snižovat
- 4. fáze= moderní demografický režim- porodnost a úmrtnost na minimu
- přírůstky jsou minimální nebo dokonce záporné
- stárnutí populace

2) Migrace obyvatel

- do USA- asi 35 milionů lidí- z VB
-z Irska- 40. léta po velkém hladomoru,
- z Německa- 40. a 50. léta

- z Asie (Japonsko, Čína)- 2. pol 19. stol, hlavní pracovní síla

- do kolonií evropských mocností- Kanada, Jižní Afrika, Austrálie, Jižní Amerika

3) Migrace uvnitř států- založení průmyslových oblastí, rozsáhlá urbanizace

- stará městská centra- síly, pokud mají dobrou dopravní dostupnost
- nová městská centra

- na počátku 19. století se mění poměr obyvatel ve městech a ve vesnicích:

Životní styl ve městě- začíná se utvářet struktura města, která trvá dodnes- historické jádro

- obytná zóna

- průmyslová zóna

- radnice, aby přilákaly obyvatele, investují do rozvoje měst (divadla, lepší infrastruktura)

- nový styl obchodování- obchodní domy

- vynález elektrického výtahu-> stavba budov do výšky (USA)

Životní styl na vesnici- moc se nemění, postupuje vyplňování

- mechanizace zemědělství

- začíná se měnit až s rozvojem dopravy a rozvoje radia a TV

- v dlouhodobém horizontu těží z průmyslové revoluce všechny skupiny obyvatelstva:

- vláda se snaží vytvářet opatření, aby zlepšila podmínky dělníků:
 - zdravotní opatření, bezpečnostní opatření, omezení práce dětí a žen
 - snaha vyhnout se epidemiím- budování kanalizačních sítí
- dělníci vytváří odborové hnutí- vyjednává o platech a pracovních podmínkách-> pracovní kolektiv vyjednává jednomyslně
 - zpočátku nelegální (nátlakovou metodou omezují svobodu zaměstnavatele
 - v průběhu 19. století se legalizují sociální politické strany- hájení zájmu dělníků
 - stávají se součástí politické scény, ale nemají participaci na politické moci

-> vyřešil se problém „Pasti chudoby“ (Thomas Malthus)

3) REVOLUCE V USA

Evropská kolonizace Severní Ameriky:

13 původních kolonií- Delaware, Pensylvánie, New Jersey, Georgie, Connecticut, Massachusetts, Maryland

Jižní Karolína, New Hampshire, Virginie, New York, Severní Karolína, Rhode Island

-> postupování dále na západ= spor mezi VB a Francií

Ekonomika:

- severní oblasti- malé farmy
 - nejvýznamnější centrum= **Boston**
 - většina obyvatel původem z Británie- náboženští disidenti (puritáni)
- střední oblasti- etnický a náboženský pestřejší
 - průmyslová centra= **New York, Philadelphia**
(počátky průmyslové revoluce v USA)
- jižní oblasti- zemědělství zaměřeno na produkci bavlny, cukrové třtiny a tabáku- plantáže
 - hlavní pracovní síla= otroci z Karibské oblasti a Afriky (černošské obyvatelstvo převyšovalo bělošské)

- od samého počátku až do 50 let 19. století se otroctví řeší- VB odsuzuje, otroci hlavní ekonomický příspěvek jihu

Příčiny americké revoluce- prvopočátkem sporu bylo trvalé rozmístění britské armády v koloniích po sedmileté válce

- 16. prosince 1773- **Boston Tea Party**

- snaha VB podleť se na rozhodování bez kolonií

Válka za nezávislost (1775-1783)

- válka mezi Královstvím Velké Británie a třinácti koloniemi v Severní Americe

- stala se válku „světovou“

-> proti Británii se spojili její tradiční nepřátelé, Francie USA výrazně pomohla (zásobovala americké patrioti financemi a střelivem)

-> skončila porážkou Británie a uznáním nezávislosti Spojených států amerických pařížským mírem.

Deklarace nezávislosti- 4. července 1776

- obsahuje všechna klíčová slova osvícenské ideologie

Ústava USA- 1786

- moc výkonná, zákonodárná, soudní, vázány vazbami, které zabraňují dominanci jedné moci
- původní kolonie se stanou státy Unie

-> Spojené státy

- oblasti mimo 13 kolonií vytváří teritoria, která patří taky pod USA, pokud si vytvoří vlastní administrativu, budou přijaty mezi USA- mělo to zamezit soupeření osad o potenciální území

-> tento princip platil po celé 19 století

Občanská válka (1861- 1865)

= nejkrvavější konflikt v historii USA (650 000 mrtvých)

Příčina= konflikt v otázce otroctví

1860- prezidentem USA se stává velký odpůrce otroctví **Abraham Lincoln**

Reakce: 20.12.1860- Severní Karolína vystupuje z Unie

1861- přidává se Georgia, Florida, Alabama, Mississippi, Louisiana, Texas, Arkansas, Tennessee, Severní Karolína

-> vytváří **Konfederaci** (prezident= **Jefferson Davis**)

Začátek války= 12.4.1861- útok armády Konfederace na Fort Sumter u Charlestenu

21.7.1861- bitva u Bull Runu- vojska Unie, která byla hospodářsky i demograficky silnější, byla poražena

- maršál McDowell (U) x generál Beauregard (K)

6.-7.4.1862- bitva u Shilohu- generál Grant (U)

22.9.1862- Lincoln vydává **Prohlášení o osvobození otroků**

Potomacká armáda- pod vedením generála McClellana

- během tažení na Richmond Druhá bitva u Bull Runu- porážka

Bitva u Gettysburgu- 1.-3.7.1863- rozhodující a největší bitva občanské války

- generál Grant (U) x generál Lee (K)

-> vítězství Unie

-> postup jednotek Unie dále přes státy Konfederace pod vedením generála Sherma

1865- kapitulace generála Lee u Appomattoxu ve Virginii

-> obnovení spojených států

1867- odkoupení Aljašky od Ruska

1898- anexe Hawaie

1912- dotvoření USA, ze všech teritorií se stávají plnoprávné státy USA

4) VELKÁ FRANCOUZSKÁ REVOLUCE

Hlavní hesla: „Mír chýším, válku palácům“
„Svoboda, rovnost bratrství“

- vedle americké revoluce 2. nejvýznamnější revoluce inspirována osvícenstvím
- stala se inspiračním zdrojem pro národně sjednocovací úsilí v Evropě

Příčiny- ekonomické problémy (náročná angažovanost v americké válce za nezávislost)

- > snaha řešit problémy finanční reformou, proti které se postavila část šlechty
- složitá situace francouzského zemědělství, které bylo omezováno povinnostmi rolníků vůči šlechtě (ale zemědělci měli nejlepší postavení v rámci celé Evropy)
- neefektivita zemědělství
- sociální revoluce spojena se vzestupem buržoazie, která má protichůdné zájmy od ostatních tříd
- chtějí svobodu podnikání a politickou moc (snaží se zbavit šlechty jejich privilegií, šlechta však také podnikala... dominantní postavení měla jenom v armádě a v církvi)
- neefektivnost francouzské vlády (Ludvík XVI- nezodpovědnost, chaos...)- osvícenství prosadilo, že se to začalo klást za vinu panovníkovi

Periodizace francouzské revoluce

- 5.5. 1789-17.6.1789= prolog

1.5.1789- po neúrodě a sérii povstání chudiny král Ludvík XVI. nucen svolat generální stavu (poprvé od roku 1614)

- překážkou jednání se stala otázka hlasovacího systému

-> buržoazie, zastupující 3. stav odešla z jednání= **Ústavodárné národní shromáždění**

- 17.6.1789-30.9.1791= 1. etapa - Ústavodárné národní shromáždění (**Konstituanta**)

- změny, které přineslo, přetrvaly až do období po Napoleonských válkách

- rozdělení Francie na departementy

- vyvlastnění církevního majetku

- na veřejnost prosáklý informace, že král se snaží proti revolučnímu hnutí vojensky zasáhnout

-> pařížské povstání- 14.7.1789- **dobytí Bastily**= symbol absolutistické moci hnutí **Velkého strachu**

- bezprostřední období po pádu Bastily (červenec, srpen 1789)

- Paříž se postavila do čela nepokoju, které zachvátily celou zemi

- rolnická povstání proti šlechtě

Srpnové dekrety- jedny z prvních zákonů přijatých ÚS

- zrušení feudalismu

- zrušení daňových výsad a roboty(z povinností se však rolník mohl pouze vykoupit)

26.8.1789- **Deklarace práv člověka a občana**- dokument, který měl předcházet ústavě

- rovnost před zákonem, svoboda slova, shromažďování, tisku a vyznání

- začíná se vytvářet politické spektrum, které dominuje dalším etapám (pravice, levice- konzervativní síly, které považují dokončení práce UNS za dostatečný zisk revoluce x radikální)

Sansculotti- označení pro městskou chudinu, která představovala nejlépe manipulovatelnou vrstvu společnosti

- terorem a násilím si vynucovali rovnostářské rozdělování

Pouliční lůza- pod vedením Théroine de Méricourt donutila královskou rodinu k návratu do Paříže

- činnost Ústavodárného shromáždění stále více ovlivňovaly politické kluby:

a) Jakobíni- 02/1790- Spolek přítel ústavy- společně s girondiny a feuillanty, později se oddělili
- název od roku 1792

b) Kordeliéři

c) Feuillanti- konzervativní příznivci konstituční monarchie (Antoine Barnave, markýz de La Fayette)

červen 1791- král se pokusil o útěk, ve Varenne byl však poznán a odeslán zpět do Paříže (nakonec se uznalo, že byl unesen)

- > znova dosazen na trůn a 14.9.1791 musel přísahat na dokončenou ústavu

-> Francie se stává liberálně konstituční monarchií, v jejím čele stojí panovník jako král Francouzů, ne Francie, jeho moc je omezena zákonodárným shromážděním

Martovo pole- 17.7.1791

- La Fayettova Národní garda zde rozehnala republikánskou demonstraci (kordeliéři)
- uplatněn Le Chaperilerův zákon zakazující stávky a odborová sdružování
- přes 50 obětí

- 1.10.1791-21.9.1792= 2. etapa **Zákonodárné shromáždění**

Zákonodárné shromáždění- parlament, který reprezentuje střední vrstvy

Pravice- royalisté, feuillanti

Levice-**girondini**- umírnění republikáni; zastupovali inteligenci a obchodní buržoazii

- snažili se zabránit popravě Ludvíka XVI., uklidnit politickou situaci a prosadit hospodářskou svobodu

- z Konventu vyštváni v červnu 1793, někteří se 1795 přidali k Thermidorům

- **montaignardi**- radikální republikáni

- opírali se o jakobíny a kordiliéry

-> měla převahu

Francouzské revoluční války 1792- 1802

- Francie se obávala zahraniční intervence ze strany Rakouska a Pruska

20.4.1792- začátek války (období „vývozu revoluce“)

- s přestávkami trvala až do roku 1802

Bitva u Valmy- 20.9.1792

- první vítězství Francie

- prusko-rakouská armáda dobyla zradou pevnost Longwy, obsadila Verdun a postupovala na Paříž, u Valmy však byla odražena

- v den úspěchu převzal moc Konvent

- díky stylu vedení války dosahuje Francie v 1. fázi mnoha úspěchů:

- připojuje území jižního Nizozemska

Campoformijský mír- 1797

- Rakousko uznalo územní zisky Francie z revolučních válek v Belgii

- > zřízena vazalská **Cisalpinská republika** v severní Francii

- > Rakousko odškodeně Istrií a části Benátska

- od roku 1797 pokračuje konflikt pod vedením Napoleona:

Válka v Itálii- 1792-1799

- Napoleon likviduje původní dynastie a vytváří „sesterské republiky“ - státy, které jsou podřízeny vedení Francie

Tažení do Egypta- 1798- 1799

- snaha zasáhnout VB

- neúspěch pro Napoleona-> vstup Ruska do války (Napoleon obsadí ostrov Malta)

- maltézští rytíři, pobočka i v Polsku, carovi nabídnuto velmistrovství řádu, když zasáhne proti Napoleonovi, Napoleon odmítl z Malty ustoupit, Rusko vstupuje do války

Lunévilleský mír- 9.2.1801

- smlouva mezi Francií a Rakouskem

- Rakousko uznalo podmínky Campoformijské smlouvy a souhlasilo s trvalým odstoupením všech území na levém břehu Rýna Francii

Amienský mír- 27.3.1802

- smlouva mezi Velkou Británií a Francií

- VB ztrácí své zisky v Karibské oblasti, Středomoří a Jižní Africe

(ponechává si Trinidad a Cejlon)

- trval pouze do 18.5.1803, kdy VB znova vypověděla Francii válku

-> Rusko se z konfliktu stáhlo

1802- konec revolučních válek Francie, Napoleon je již konzulem

- 21. 9. 1792- 25.10.1795= 3. etapa **Konvent**

Konvent- byl ustanoven Zákonodárným shromážděním

- měl odstranit dvouvládí (moc zákonodárného shromáždění omezovala Komuna)

Komuna- povstalecká organizace

- vynutila si zatčení a sesazení krále Ludvíka XVI.

Fáze:

1) 21.9.1792- 2.6.1793 **Konvent girondy**

- začala zrušením monarchie a vyhlášením Francouzské republiky

Proces s králem- spory s montagnardy

- jednomyslně uznán vinným spiknutím proti svobodě

- odsouzení k smrti rozhodlo pouze 16 hlasů

- 21.1.1793- král popraven jako „občan Capet“

-> odporn skupiny vystupující proti republice-> nebezpečí pro republiku

-> proti domácí kontrarevoluci vznikl **Výbor veřejného blaha**

2) 2.6.1793- 27.7.1794- **Jakobínská diktatura**

- Konvent ovládli montagnardi

Výbor veřejného blaha- založen v dubnu 1793 jako vládní kontrolní orgán

- v čele Maximilien Robespierre

- členové Marat, Danton, Robespierre

22.6.1793- Konvent přijal novou ústavu-> cílem společnosti je dosažení veřejného blaha

-> velká povstání girondinů a royalistů

Povstání ve Vendée

-> reakce 17.7.1793- rozpoután krvavý teror

23.8.1793- přijat zákon o všeobecné mobilizaci (už ne profesionální armády, ale všeobecná branná povinnost= nový model válečnictví v 19. století)

Sociální a kulturní experimenty- nový kalendář (počítaný od vyhlášení republiky)

- proti katolickému náboženství kult Nejvyšší Bytosti

- snaha řídit hospodářství v zájmu války

Velký teror- období vrcholu jakobínské diktatury

- 10.6.1794- nový zákon, který umožňoval vynášet rozsudky, aniž by obžalovaný promluvil
- velké množství popravených

- kvůli teroru ztrácí radikálové podporu-> eskalace teroru= cesta do záhuby

Thermidorský převrat- likvidace vlády Robespierra a jeho jakobínských stoupenců

-> zatčení Robespierra, obvinění ze spiknutí proti revoluci-> gilotina

3) 27.7.1794- 26.10.1795- **Thermidorský konvent**

- do Konventu se vrací girondini, kteří přežili-> vyřizování účtů s jakobínou

26.10. 1795- Konvent se rozchází

- připravil občanský zákoník a novou ústavu, která platila za Direktoria

• 27.10.1795- 9.11. 1799= 4. etapa- **Direktorium**

Direktorium= pětičlenný vládní orgán, který volil Radu starších podle návrhu Rady pěti set, která vystřídala Konvent

- velké úspěchy revolučních armád v zahraničí

• 1799-1804= epilog- **Konzulát**

9.11. 1799- Napoleon učinil státní převrat a ukončil vládu Direktoria

- následujícího dne byl jmenován 1. Konzulem
- rozehnána Rada pěti set a Rada starších

Konzulát- 7.2.1800 přijal novou ústavu- centralizace vlády

- veškerá moc podřízena 1. Konzulovi

1802- Napoleon založil řád Čestné legie

- povolil návrat emigrantům

- **Ústava z roku X**- neomezená moc prvního konzula a Senátu, který jmenoval

18.5.1804- Napoleon byl Senátem prohlášen dědičným císařem Francouzů

-> 1804- 1814- francouzské císařství

NAPOLEONSKÉ VÁLKY (1803-1815)

= pokračování francouzských revolučních válek

18.5.1803- VB po Amienském míru opět vypovídá Francii válku

Odpověď Napoleona= obsazení Hannoverska (jehož hlavou byl anglický král)

- zahájení příprav k invazi na Britské ostrovy (výstavba lodstva)

Francouzská armáda= **Velká armáda**

- soustředí se u Boulogne, odkud má napadnout VB

3. protifrancouzská koalice (první dvě se formovaly už za dob francouzských revolučních válek):

- základ tvořila VB a Rusko (na základě Britsko- ruské spojenecké smlouvy z 11.4.1805)

9.8.1805- připojuje se Rakousko

3.11.1805- nepřímo se připojuje Prusko

-> hned zpočátku neúspěšná:

20.10.1805- Napoleon obklíčil rakouskou armádu u Ulmu a donutil ji ke kapitulaci

Bitva u Trafalgaru- 21.10.1805

- velká námořní bitva
 - snaha o vybojování námořní převahu v průlivu La Manche (aby se mohla do VB přepravit armáda z Boulogne)
 - francouzsko-španělské loďstvo (mělo převahu) bylo poraženo britským námořnictvem díky admirálu Nelsonovi (který však v bitvě zahynul)
 - > Napoleon končí se snahou obsadit VB

Bitva tří císařů u Slavkova- 2.12.1805

- Napoleon proti rusko-rakouské armádě
 - > drtivé vítězství Napoleona

Bratislavský mír- 26.12.1805

- podepsalo Rakousko s Francií
 - Rakousko se vzdalo svých držav v Itálii (Benátsko) a Dalmácií, francouzskému spojenci Bavorsku podstoupila Tyrolsko a Vorarlbersko

12.7.1806- Napoleon se stal protektorem **Rýnského spolku**= zánik Svaté říše římské

- František I. přestává používat titul císaře římského

4. protifrancouzská koalice

1.10.1806- do koalice proti Napoleonovi vstupuje Prusko a Sasko

14.10.1806 - **bitva u Jeny** - střet moderní Napoleonovi a zastaralé prusko-saské armády

- bitva u Auerstedtu - 27 000 francouzských vojáků porazilo 63 000 Prusů

27.10- Napoleon triumfálně vtáhl do Berlína

7.11- zbytky pruské armády se vzdaly u Lübecku

- pruský král Fridrich Vilém III. odmítl kapitulovat (až do Tylžského míru)

Kontinentální blokáda = pokus Napoleona o hospodářské zničení VB

- britskou hospodářskou nadvládu na kontinentě měla nahradit francouzská hegemonie
 - všechny evropské přístavy byly uzavřeny britským lodím
 - blokádu se nepodrží udržet, Evropa není schopná výpadek britského zboží vyplnit -> nedostatek -> růst cen

Berlínský dekret - 21.11.1806

- zakazoval Francii a jejím evropským satelitům jakýkoliv obchod s VB

-> jediným protivníkem Napoleona na kontinentě zůstalo Rusko:

Bitva u Jílového - 8.2.1807

- Napoleonovo vítězství nebylo definitivní; Rusko utrpělo velké ztráty

Bitva u Friedlandu- 14.6.1807-> definitivní výtečství Napoleona nad Ruskem

Tylžský mír- 7.7.1807- mezi Francií a Ruskem (mírná, Rusko žádné územní ztráty; muselo uznat Rýnský

mezi Francii a Ruskem (jiní na Ruské zadní území ztráty, místní spolek a Varšavské velkovévodství- na pruském záboru Polska)

- 9.7.1807- mezi Francií a Pruskem (územní ztráty, omezení stavu armády)

-> Prusko se stává vazalem Francie, s Ruskem si Francie rozdělí sféry vlivu

Rusko-švédská válka (1808-1809)

- car Alexandre I. se snažil kompenzovat své neúspěchy proti Francii a snažil se získat Finsko

Fredrikshammská mírová smlouva- Švédsko podstoupilo Finsko Rusku

1807- kongres evropských vládců v Erfurtu, který měl demonstrovat spojenectví Ruska a Francie

- podpis ruko-francouzské spojenecké smlouvy

1808- francouzská intervence ve Španělsku-> potlačení protifrancouzského povstání

- Napoleon sesazuje z trůnu Bourbons a dosazuje na něj svého bratra Josefa

-> nová vlna protestů, které se však už nepodařilo potlačit

-> 20.7. nucená kapitulace francouzské armády

- protifrancouzské povstání podpořily i britské jednotky, které se vylodily v Portugalsku

4.12.1808- Napoleon opět obsazuje Madrid a na trůn opět dosazuje Josefa Bonaparta

01/1809- britská vojska donucena opustit Španělsko

14.4. 1809- Rakouská armáda vpadla do Bavorska= nová francouzsko-rakouská válka

13.5.1809- Napoleon obsadil Vídeň-> válka tím však neskončila

-> Napoleon se pokusil překročit Dunaj

Bitva u Aspern- Napoleon poražen a nucen ustoupit

Bitva u Wargamu- Napoleon zvítězil

-> **Schönbrunnská mírová smlouva**- 14.10.1809

- Rakousko muselo podstoupit Salcbursko a Innsko Bavorsku

- Francie získala Istrii, Dalmáciu-> Illyrské provincie

-> Rakousko odříznuto od moře

- Rakousko také muselo přistoupit ke kontinentální blokádě

1810- kontinentální blokáda nenese úspěchy, komplikuje situaci i ve Francii

- car Alexandre I. odmítl v blokádě pokračovat-> rozpory s Francií

(dalším důvodem byla i neochota cara dát Napoleonovi ruku jedné ze svých sester, Napoleon se nakonec díky Metternichově diplomacii oženil s dcerou Františka I. Marií Louisou)

Itálie- Napoleon postupně dosazuje na trůny členy své rodiny a zakládá místní napoleonské dynastie

Tažení do Ruska

- zahájeno 24.6.1812

- hlavním cílem byla Moskva

- armáda 500 000-600 000 mužů, vrátí se asi 30 000, účastní se i Prusko a Rakousko, ale mají tajnou dohodu s Ruskem, během konfliktu se stáhnou

Bitva u Borodina- 7.9.1812= největší bitva během tažení do Ruska

- ruská vojska pod vedením maršála Kutuzova, za Francii bojoval např. Poniatowski

nebo Barclay de Tolly

- obě strany ji považovaly za své vítězství

14.9.1812- Napoleon vstupuje do Moskvy

- obsazení města nic nepřineslo, car Alexandre I. nereagoval na mírové nabídky

-> Napoleon se chce na zimu stáhnout do Smolensku, cestu mu však zahradi Kutuzov

-> **Bitva u Malojaroslavce**- 24.10.1812-> ústup Napoleona-> katastrofa

Bitva u Bereziny- 25.11.1812

- úspěch Napoleona, umožněn postup přes řeku Berezinu

-> definitivní porážka Napoleona v Rusku, z Napoleonovy armády zbyly jen trosky

5. protifrancouzská koalice

= Velká Británie+ Rusko + Prusko + Švédsko

Bitva u Lützenu + Bitva u Budyšína- 05/1813

- nepřesvědčivá vítězství Napoleona

4.6.1813- Napoleon nucen uzavřít mír s Pruskem

1813- po neustálých bojích ve Španělsku zatlačila britsko-portugalsko- španělská armáda pod vedením vévody z Wellingtonu Francouze za hranice Pyrenejského poloostrova v **bitvě u Vittorie**

6. protifrancouzská koalice

- VB toho využila a zformovala koalici s Pruskem, Ruskem a Rakouskem

Bitva u Drážďan- po ztroskotání mírových jednání v Praze

- Napoleon porazil Rakousko-rusko-pruskou armádu

„Bitva národů“ u Lipska- koaliční armády pod vedením rakouského maršála Schwarzenberga

- Napoleon poražen-> ztráta všech pozic východně od Rýna

30.3.1814- obsadila koaliční vojska Paříž a Napoleon se 6.4. vzdal

1. pařížská mírová smlouva- 30.5.1814

- francouzské hranice vráceny do stavu z roku 1792
- vítězné mocnosti se vzdaly nároku na válečné náhrady
- VB získala ostrovy v Karibském moři a Maltu
- ostatní kolonie byly vráceny Francii
- ve Francii restaurace Bourbonů, Napoleon odškodněn doživotní vládou nad ostrovem Elba

26.2.1815- Napoleon uprchl z Elby (záminkou se stal spor o Sasko, o něž si činilo nárok jak Rakousko tak Prusko)

20.3.1815- Napoleon vstoupil do Paříže, protože většina vojáků formovaných Ludvíkem XVIII přešla na jeho stranu

Stodenní císařství= poslední období císařské vlády Napoleona I. po návratu z Elby

- Napoleon porazil Prusy u Ligny

Bitva u Waterloo= poslední bitva napoleonských válek

- 18.6.1815
- Napoleona porazily britské jednotky pod vedením vévody Wellingtona

21.6.1815- další Napoleonova abdikace-> odvezen na ostrov sv. Heleny

7.7. 1815- spojenecká vojska opět vstoupila do Paříže, opět nastolila restauraci Bourbonů

2. pařížská mírová smlouva- 20.11.1815-> hranice Francie stanoveny zpět do roku 1789

- stanoveny válečné náhrady- do doby splacení (1818) zůstala ve Francii okupační armáda

Napoleonské války= největší ozbrojený konflikt až do světové války

VÍDEŇSKÝ KONGRES (09/1814- 1815)

- jednal o uspořádání Evropy po napoleonských válkách

- účast většiny evropských států- celkem asi 50

Nejvýznamnější delegace- Rakousko (císař František I. a kancléř Metternich)

- Prusko (král Fridrich Vilém III. a kancléř Karl Hardenberg)
- VB (ministr zahraničí Robert Castlereagh)
- Rusko (car Alexandr I. a ministr Karl Nesselrode)

Hlavní slovo= Metternich a Alexandr I.

Klíčový problém= otázka legitimity- to, co nastalo po francouzské revoluci je nelegitimní (prosazeno válečným konfliktem)

=> otázka restaurace- návrat ke stavu, který byl před začátkem války

9.6.1815- podpis závěrečných akt kongresu

Výsledky Vídeňského kongresu

- Restaurace legitimní dynastie ve Španělsku, Sardinském království, Toskánsku, Modeně a Papežském státu
- Namísto Svaté říše římské byl vytvořen Německý spolek sestávající z 35 států a 4 svobodných měst= konfederace států (vlastní administrativa a zahraniční politika)
- Alexandr I. chtěl obnovit Polsko, ale nechtěl ho vytvořit na ruském území- Polsko vytvořeno na části Varšavského velkovévodství vytvořeného Napoleonem (=**Kongresovka**), bylo spojeno personální unií s Ruskem
- Rakousko= největší zisky (ztratilo jižní Nizozemí, ale získalo Tyrolsko, Dalmáciu, Istrii a Benátsko-Lombardsko->Benátské království- nová korunní země)
- Obnovena neutralita Švýcarska
- Švédsko spojeno personální unii s Norskem
- VB získává Maltu, Helgoland, Kapsko a Cejlon
- jižní Nizozemí spojeno s nizozemskými provinciemi a Lucemburskem- jednotný stát
- Rusko si ponechalo všechny zisky- Finsko, Besarábiu (1812- válka s Tureckem)

Po vídeňském kongresu si všichni mysleli, že dosáhli ideálního stavu:

Kongresový systém- období mocenské stability až do roku 1853 (Krymská válka), žádná velmoc se jej nepokoušela měnit

- ignorování nacionalistických tužeb (vytváření administrativních útvarů na základě dohod velmocí) vedlo k výbuchu revoluce v roce 1848

Svatá aliance- vizionářský projekt Alexandra I., který chtěl do praktické politiky aplikovat křesťanské principy

- nepodepsala pouze VB, papež (protest proti Kongresu), sultán
- dokument neměl žádné závazky ani sankce
- v očích veřejnosti později ztotožňován s Quadruple alliance
- chápána jako dohoda Ruska, Pruska a Rakouska o boji proti liberalismu a občanským svobodám pod zástěrkou víry

Quadruple alliance

- = mezi VB, Rakouskem, Pruskem a Ruskem
- uzavřena 20.11.1815 v Paříži po definitivní porážce Napoleona
- namířena proti Napoleonovu návratu a francouzskému revisionismu

Kongresový systém:

- velmoci se začaly scházet na pravidelných kongresech s cílem udržet mír
- systém původně zaměřen na diskuzi společných zájmů s cílem udržení evropského míru
- změnil se však v prosazování intervenční politiky proti revolucím v Itálii a ve Španělsku
- Rakousko zastupoval František I., Rusko Alexandr I. a Prusko Fridrich Vilém III., všichni v doprovodu svých ministrů
- VB zastupoval ministr zahraničí Robert Castlereagh (na posledním kongresu George Canning)
 - 1818- **Kongres v Cächách**- Francie byla přijata mezi velmoci (Pětistranná aliance)
 - 1820- **Kongres v Opavě**- zaměřen proti revoluci na Pyrenejském poloostrově a v Neapolsku
 - VB a Francie se k této politice odmítla připojit
 - 1821- **Kongres v Lublani**- král Ferdinand I (král Obojí Sicílie) požádal o intervenci
 - 1822- **Kongres ve Veroně**= poslední z kongresů kongresového systému
 - zabýval se povstáním v Moldávii a situací ve Španělsku
 - Francie chtěla získat souhlas s intervencí do Španělska, když ho získala, VB intervenci odmítla a z koalice odstoupila

Koncert velmoci:

- 2. polovina 19. Století
- = koncepce evropské spolupráce a řečení sporných otázek na základě kompromisní dohody velmocí, po níž následuje vnucení řešení ostatním státům jako jednomyslná „vůle Evropy“
- hroutí se po roce 1908, jednotlivé státy preferují dobré vztahy s partnery ve svém bloku před vztahy Evropy jako celku

1. narušení mapy po Vídeňském kongresu

1821- povstání v Moldavsku, které se přelilo do celé Osmanské říše i do Řecka

Osmanská říše- evropské mocnosti měly na její rozpad odlišný názor:

- VB a Francie byly pro zachování, její rozpad by znamenal posílení Ruska
- Rusko bylo pro zánik, chtělo převzít kontrolu nad Balkánem

Osamostatnění Řecka (Řecká válka za nezávislost 1821-1829)

- první pokusy o osamostatnění už v 17. a 18. století -> neúspěšné
- Řecko mělo v rámci Balkánu speciální postavení, křesťanská země, udržela si všechny své tradice
- je cítit oslabení pozice Osmanské říše
- > vznik radikálních skupin bojujících za osvobození- **fanarioti**
- když vypukla revoluce, mnoho fanariotů bylo povražděno
- 1824-** konference v Petrohradě, která chce, aby Řecku byla poskytnuta autonomie, ale v rámci Osmanské říše

Heslo- „Svobodu nebo smrt“- mnoho masakrů

-> **Masakr na ostrově Chios** (200 000 Řeků povražděno)

Filhellénismus= vnímání války ve zbytku Evropy-> velká ideologická podpora

- vznešení potomci antických Řeků x ukrutní turečtí okupanti
- zastánci- např. Delacroix, Lord Byron

1822- Řecko vyhlašuje nezávislost -> provizorní vláda (Alexandr Mavrokordatos)

-> turecké represe

- VB, Francie, Rusko chtějí uklidnit situaci a vysílají loďstvo-> zničeno celé turecko-egyptské loďstvo

- Londýnská banka půjčila Řecku= první impuls, že v samostatné Řecko věří

1830- **Londýnský protokol-** uznaní nezávislosti Řecka- na trůn Ota Bavorský

1832- Řecké království pouze na omezeném území-> rozšířování

-> největší národstí Řecka= Balkánské války

Další krize kongresového systému

- po náhlé smrti Alexandra I. nastala příznivá situace ke vzpouře (zmatky v předávání nástupnického Mikulášovi)

12/1825- ruští revolucionáři se poprvé pokusili o svržení absolutismu (prosinec= děkabr- **děkabristé**)
- odboj Černigovského pluku byl však krvavě potlačen a několik vůdců bylo popraveno

REVOLUCE 1830**Francie**

Restaurace Bourbonů- obnovení francouzského království po porážce Napoleona 1814

- na trůn bratr Ludvíka XVI. Ludvík XVIII

1830- vládne Karel X. (od roku 1824)

- snaha obnovit absolutismus -> 7/1830 Karel X. rozpouští parlament-> odpor republikánů, studentů a dělníků

Červencová revoluce= vážná krize pro Svatou alianci

26.7.1830- Karel X.- potlačení svobody tisku

- rozpuštění právně zvolené dolní komory parlamentu
- snížení počtu členů sněmovny
- nový volební řád jen pro pozemkové vlastníky

-> v podstatě provedl státní puč (snaha obnovit absolutismus)

27.-29.7.- povstalci uspěli proti vládnímu vojsku, La Fayetovi se podařilo v čele obnovených Národních gard zachránit monarchii proti republikánským náladám v zemi

-> **Červencová monarchie**

- = období vlády Ludvíka Filipa
- vytvářel příznivé podmínky pro naplnění průmyslové revoluce
- střední třídě však neumožnil podílet se na moci-> během jeho vlády mnoho povstání
- monarchie padla během revoluce 1848

Belgie

- součást Království spojeného Nizozemí (v čele Vilém Oranžský)

Belgická revoluce- inspirovala se Červencovou revolucí

-> v celém království velká převaha Holand'anů a holandštiny, do konfliktu se dostal i nizozemský protestantismus s belgickým katolicismem

- nizozemský král nepřijal požadavky belgické delegace na administrativní oddělení

-> povstání, které se z Bruselu rychle šířilo do dalších provincí-> nizozemská vojska vytlačena z Belgie

20.12.1830- Londýnská konference- účastnila se VB, Francie, Rakousko, Prusko a Rusko

- 26.6.1831 uznaly nezávislost Belgie (v čele král Leopold I.)

-> nizozemský král nesouhlasil- 08/1831- vpád do Belgie, Francie poskytla Belgii vojenskou pomoc

-> 1833 uzavřeno příměří

1839- Londýnský protokol- konečné vyřešení belgické otázky

- Belgie= nezávislý a věcně neutrální stát pod garancí všech velmcí

-> neutralita narušena Německem 1914 a 1940

Itálie

1830- povstání v Modeně, Parmě a Romagni- Rakousko muselo zasahovat, Itálie spoléhala na pomoc

Francie, ta nepřišla

= faktický konec Svaté Aliance (Rakousko, Rusko, Prusko dále společně čelily narušení kongresového systému)

Polsko

- Rusko muselo 1830 zasáhnout proti šlechtické vzpouře (**Listopadové povstání**)

- po dobytí Varšavy v říjnu 1831 zanikla národní vláda **Adama Czartoryského**

Německo

- hnutí solidarity s Polskem, mnoho povstání typických pro celá 30. léta

1831-1847

Dohody z MNICOHOVÁ HRADIŠTĚ(!!!)- 10.9.1833, František I. a ruský car Mikuláš I.

- Rakousko se shodlo s Ruskem na uchování statu quo na Balkáně

Metternichův systém= organizace středoevropského prostoru pod rakouskou dominancí

- snaha o udržení politického a teritoriálního statu quo

REVOLUCE 1848- 1849= „JARO NÁRODŮ“

- revoluční hnutí namířeno proti vnitřním i vnějším pořádkům nastoleným po Vídeňském kongresu

2 modely:

- **občanský**- opakování francouzské buržoazní revoluce ve střední Evropě
 - omezení moci panovníka...

Francie- národní stát, revoluce namířena proti konzervativní podstatě bourbonské vlády

Rakousko- snaha o přijetí liberální ústavy, sekundárně u některých národů se objevuje nacionální model

- **kolektivistický**- nacionalismus- snaha o emancipaci v rámci mnohonárodnostních států

Uhry- upřednostňován nacionální model, občanský model odsunut

Německo- na jedné straně snaha o sjednocení a vytvoření jednotného německého národa, na druhé straně vytvořit liberální režim

-> neúspěch revolucí, ale návrat zpátky do metternichovských dob už nebyl možný, nastává řada změn, které modernizují státní aparát- Rakousko- zrušení poddanství

- prosazuje se koncept rovnosti před zákonem

Důvody vzniku revoluce- hospodářský růst a demografické změny (neefektivní zemědělství nebylo schopné obstarat dostatek obživy pro početnější generace)

- rolníci požadovali odstranění veškerého feudálního útlaku a nesvobody
- nová generace dělnictva, která požadovala svobodu, sociální práva a práci
 - > prvotní impuls pro revoluci vyšel z měst, kde se vytvářelo vhodné prostředí pro šíření revolučních nálad- mnoho lidí přicházelo do měst, ale města jim nemohla všem nabídnout práci a zázemí-> růst nezaměstnanosti a sociálního neklidu
 - > města byla také více propojená a umožňovala tak rychlé šíření revolučních myšlenek

1) Švýcarsko= prolog revoluce

- jediné místo, kde dosáhli liberálové trvale svých cílů
- Metternich ani pruský král Fridrich Vilém IV. nestačili proti demokratům zasáhnout
- > Švýcarsko přetvořeno ve spolkový stát složený z kantonů-> ústava platí v hlavních rysech dodnes

2) Itálie- snaha spojit odstranění feudální nadvlády se sjednocením země

- 01/1848- v Miláně (hlavní město Lombardska) vypukly bouře proti rakouskému tabákovému monopolu
- 12.1.1848- povstání v Palermu proti nadvládě neapolského krále Ferdinanda II.+ další povstání v celé Itálii
 - > Ferdinand II. musel v Království obojí Sicílie obnovit liberální ústavu-> volby do parlamentu
 - > liberální ústavu vyhlásil také toskánský vévoda Leopold II.
 - > sardinský král Karel Albert také vyhlašuje liberální ústavu= základ všech italských konstitucí
- Karel Albrecht vyhlásil válku Rakousku za sjednocenou Itálii
- > 1. fáze revoluce brzo poražena
- sardinský král Karel Albert vyhlásil na naléhání Camilla Cavoura 22.3.1848 válku Rakousku
 - Bitva u Custozzy- 25.7.1848-** rakouská armáda zvítězila, vyhnala sardinská vojska z Lombardska
 - rakouské panství v severní Itálii bylo potvrzeno
 - > do čela revoluce se staví Giuseppe Mazzini Giuseppe Garibaldi
- 11/1848- lidové povstání vyhání z Říma papeže Pia IX.
- > Římská republika (hlavní postava Mazzini)
- 12.3.1849 vyhlašuje Karel Albert Rakousku válku znova, byl však poražen v **bitvě u Novary**
- > italská revoluce byla poražena:
 - do Toskánska, Parmy a Modeny se vrátili bývalí panovníci
 - neapolský král Ferdinand II. zlomil poslední zbytek odporu na Sicílii
 - francouzsko-rakousko-španělské sbory dosadily opět papeže k moci
 - Benátky se vzdaly Rakousku

3) Francie

24.2.1848- král Ludvík Filip donucen abdikovat-> nová liberální vláda vyhlásila republiku

Druhá republika- vyhlásila všeobecné volební právo

- svoboda sdružení a ostatních občanských práv

24.4.1848- volby do Ústavodárného shromáždění zvítězili umírnění monarchisté a republikáni

06/1848- vláda rozpustila národní dílny (zřízené na počátku roku, aby poskytly dělníkům práci)-> povstání

-> vyhlášen výjimečný stav

4.11.1848- nová ústava-> z druhé republiky se stal prezidentský režim (prezident měl velké pravomoce)

1. prezidentské volby- zvítězil oblíbený synovec císaře Napoleona I. Ludvík Bonaparte, který se však

- v parlamentu okamžitě zneškodnil, když vyslal vojska proti Mazziniho Římské republike-> někteří členové opozice obviněni z velení vzbuzování, některé demokratické svobody pozastaveny

2.12.1851- Ludvík Bonaparte provedl převrat, nechal pozatýkat své odpůrce

1852- Ludvík Napoleon se prohlásil císařem Napoleonem III.. končí druhá republika

4) Německo

- revoluce ve znamení úsilí o sjednocení Německa

18.3.1848- studentské povstání v Berlíně- donutili pruského krále Fridricha Viléma IV. aby souhlasil s vytvořením Národní gardy, vyhlásil všeobecnou amnestii a jmenoval liberální kabinet

-> další německé státy následovaly pruského příkladu (ústupky liberálním hnutím)

18.5.1848- Frankfurtský sném

= 1. celoněmecký demokraticky zvolený parlament

- říšskou ústavu vypracoval až v roce 1849 (Německo mělo být spolkovou monarchií)

- pruský král však odmítl císařskou korunu („král z boží milosti“)

-> přes neúspěch parlamentu hrála jeho koncepce (maloněmecké řešení) velkou roli při sjednocování

- pruský císař se cítil povzbuzen neúspěchem revoluce v Rakousku a tak jmenoval novou konzervativní vládu, rozpustil pruské Ústavodárné shromáždění a vyhlásil novou ústavu (zachování autority královské moci)

bitva u Rastattu- 29.-30.6.1849- poraženy zbytky revolučních sil

5) Habsburská monarchie

- spojení úsilí o odstranění reliktů feudalismu a snahy o národní emancipaci

13.3.1848- nepokoje ve Vídni-> kancléř Metternich musel odstoupit-> pouliční bouře však neustávaly

-> císař Ferdinand I. slíbil vyhlášení ústavy

- 15.3.1848-** revoluce v Budapešti-> vytvořena uherská vláda (Batthyány, Kossuth)
 - >zrušení cenzury, amnestie pro politické vězně, zrušení roboty
 - > revoluce se přelila do ostatních center habsburské monarchie (**Milán, Praha Krakov**)
 - jednotlivé národy stály během revoluce proti sobě (Maďarsko), nebyla zde šance na úspěch
 - jako první byla revoluce potlačena v Krakově
 - v červnu generál Windischgrätz porazil povstání v Praze
 - maršál Radecký částečně uklidnil situaci v Itálii (bitva u Custozzy)
 - v červenci 1848 se ve Vídni sešel říšský sněm, který 7.9.1848 zrušil robotu

- 09/1848- chorvatský báň Jelačić vytáhl proti uherské revoluci, Batthyányho kabinet podal demisi
 - v čele revoluce stanul Výbor pro obranu země (Kossuth)

- 10/1848- Jelačić byl jmenován vrchním vojenským velitelem v Uhrách
 - > vídeňské obyvatelstvo se postavilo na stranu uherské revoluce-> **6.10. 1848- revoluce ve Vídni**
 - > Jelačić a Windischgrätz začali ostřelovat Vídeň-> revoluce 29.10.1848 poražena
 - > císař a říšský sněm se přesunuli do Kroměříže

Kroměřížský sněm- 22.11.1848-7.3.1849

- dlouhé trvání kvůli spory mezi centralisty a federalisty
- přerušen z nařízená Františka Josefa I.

2.12.1848- odstupuje slabomyslný císař Ferdinand a na stupuje jeho synovec František Josef I.

Oktrojovaná (vnucená) ústava- vyhlášena 7.3.1849, vydána františkem Josefem I. bez ohledu na jednání Kroměřížského sněmu

- výkonnou moc v rukou císař o zákonodárnou se dělí se sněmem
- nikdy se nerealizovala a byla odvolána Silvestrovskými patenty

-> revoluční dění se přesunulo do Uher, na počátku ledna 1849 dobyla rakouská vojska Budapešť a Kossuthův výbor přesídlil do Debrecína-> úspěchy proti rakouským vojskům

- císař FJI. nemohl zvládnout situaci vlastními silami

05/1849- FJI se schází s ruským carem Mikulášem ve Varšavě a žádá ho o pomoc

06/1849- sbory generála Paskeviče porazily maďarské dobrovolníky ve všech bitvách

13.8.1849- **kapitulace u Világose**= porážka revoluce v Uhrách

-> mnoho vůdců revoluce popraveno, Kossuth a ostatní emigrovali

SITUACE V RUSKU 1853- 1878

- silné postavení, neproběhla revoluce, pouze pomáhalo potlačit revoluci v jiných
- zásadní chyba= spolehlo se pouze na svůj odhad mezinárodní situace
- rozklad Osmanské říše v 1. pol. 19. století zesílil-> Rusko se z toho snaží těžit

1853- 1856= Krymská válka

- jeden z nejkrvavějších konfliktů 19. století ovliv v Osmanské říši a na Balkáně
- válka z obou stran vedena velice neefektivně
- 1.válka- „v přímém přenosu“- předznamenávala vývoj dalších válek-> s rostoucími ztrátami na životech přestala evropská veřejnost válku podporovat

Příčina- ruská armáda pod velením knížete Gorčákova obsadila Podunajská knížectví Moldavsko a Valašsko, které v průběhu války opustilo a území spravovala rakouská vojska

-> Turecko vyhlásilo Rusku válku

- ani křesťané se za Rusko nepostavili (Srbové i Řekové se zalekli negativního postoje západních velmcí)
30.11.1853- bitva u Sinope- ruská flotila zničila celou tureckou flotilu v Černém moři

- katastrofický dopad na veřejné mínění „Rusové terorizují nebohé Turky“
- následkem bylo vstoupení Francie a VB do války na straně Turecka)

- veřejné mínění bylo v Evropě namířeno proti Rusku-> začíná se formovat koalice evropských mocností, které jsou nespokojeny s jeho postupem:

Turecko

Velká Británie- obává se postupu Ruska do východních středomoří

Francie- výjimečně se shodne s VB

- Napoleon III. očekával, že pokud vypukne velká válka, bude potom možné na kongresu upravit výsledky kongresu Vídeňského (území Itálie)

Sardinské království

Rakousko- Uhersko- zůstalo formálně neutrální a snažilo se zprostředkovat dohodu

Kde válčit?- v živé paměti Napoleonovo tažení do Ruska- obava z ruského prostředí

- v úvahu přicházela pouze oblast Černomoří

14.9.1854- spojenecké síly se vylodily na Krymu= centrum Ruské černomořské flotily

-> **obléhání hlavní ruské pevnosti v této oblasti- Sevastopolu**

- trvalo 11 měsíců
- Rusové pod vedením knížete Menšikova se snažili obléhání v několika bitvách prolomit
- > neúspěšně
- 9.9. 1855- ruská vojska ustoupila ze Sevastopolu= symbolický mezník ve válce
- spojencům už se nechtělo postupovat dál do Ruska, Rusko uznalo, že se nachází v bezvýchodné situaci
- Ukončení války- zemřel Mikuláš I.- nástupce Alexandr II.- uvědomoval si, že když ukončí konflikt, otevře se mu cesta k plánovaným reformám, a on sám nebyl spojen s rozpoutáním konfliktu
- 1856- Rakousko dalo ultimátum Rusku, že musí uzavřít mír, jinak Rakousko vstoupí na stranu spojenců

30.3.1856- Pařížská mírová smlouva

- uzavřena mezi Ruskem a koalicí
- Prusko bylo v konfliktu neutrální, ale stálo spíš na straně Ruska, protože Rusko bylo pro sjednocení
- Rusko muselo souhlasit s demilitarizací Černého moře- v dlouhodobém horizontu pro Rusko naprosto nepřijatelná (1870- Rusko se do Černého moře vrátil během prusko-francouzské války)
- muselo se vzdát ústí Dunaje a jižní části Besarábie, kterou získala na Osmanské říše v roce 1812
- ruské nároky protektorátu nad křesťanským obyvatelstvem Osmanské říše byly nahrazeny společným protektorátem evropských velmocí
- zamezuje stavět Ruské základny na ruském území- žádná velmoc by toto dlouho neakceptovala

-> Krymská válka znamená úpadek vlivu Ruska v Evropě, dochází k posílení vlivu VB a Francie

-> **1877-1878- poslední rusko-turecká válka**

- vyvolána balkánskou krizí, Rusko vyhlásilo Turecku válku po tajné dohodě s Rakouskem-Uherskem, na základě které mu připadne Bosna a Hercegovina
- po počátečních neúspěšných Rusko konflikt vyhrálo

3.3.1878- Sanstefanský mír

- nebrala v úvahu realitu ruské mezinárodní politické situace, znamenala by značné posílení ruského vlivu na Balkáně a změnu ve velmocenské rovnováze sil (Rusko mělo získat celou Besarábiu, Turecko mělo uznat nezávislost Srbska, Černé Hory a Rumunska)
- nejproblematičtějším bodem bylo vytvoření „Velkého Bulharska“, které VB chápala jako snahu Ruska dostat se ke Středozemnímu moři

-> výsledky mírové smlouvy byly revidovány na **Berlínském kongresu (06/07 1878)**

- předsedal mu Otto von Bismarck, účastnili se jej i Andrassy, Gorčakov a Disraeli
- Rusko si udrželo Besarábiu
- byla uznána nezávislost Srbska, Černé Hory a Rumunska (území na úkor Turecka)
- eliminace Velkého Bulharska
- > stabilizace situace v Evropě na více než 30 let

SJEDNOCENÍ NĚMECKA A ITÁLIE

Společné rysy- sjednocovací proces vychází z ekonomicky nejvyspělejší části regionu

= Porýrie, Berlín, Sardinské království, Piemont

- pokusy o sjednocení se projevují už během revolucí 1848

- důležitá je zahraniční podpora- urychlení sjednocovacího procesu:

Německo- podpora Ruska (v duchu tradičního Rusko-Pruského přátelství
trvajícímu už od sedmileté války)

Itálie- Francie Napoleona III.= patron sjednocovacího procesu, má přislíbeno
Savojsko a počítá s tím, že Itálie bude vazalským státem Itálie

-> Itálie se však stala Francii konkurencí

- důležitá role hlavních politiků, kteří proces řídili:

- pruský kancléř **Otto von Bismarck**
- předseda Sardinské vlády- **Camille Cavour**

Rozdíly- Německo je ekonomicky sjednoceno již před rokem 1866

- Itálie však není ekonomicky sjednocená- rozdíly mezi jednotlivými geografickými regiony jsou mnohem větší než v Německu (ekonomický rozdíl mezi severem a jihem se Itálii nepodařilo vyrovnat dodnes)

1) Sjednocení Německa (1866-1871)

- Německo před sjednocením vystupovalo jako volná konfederace- Německý spolek, kterému předsedalo Rakousko
- Svatá říše římská národa německého z roku 1806 nebyla obnovena- rozdrobena na 35 států a 4 svobodná města

- hlavním nástrojem spolku byl Spolkový sněm (Bundestag), který neměl prakticky žádné pravomoci
 1834- Německý celní spolek- 86% budoucího Německého císařství (Rakousko však zůstalo mimo)
Maloněmecká koncepce- Německo vedené Pruskem a nezahrnujícího území Rakouské monarchie
Velkoněmecká koncepce- území SŘŘ= problém- Rakousko chtělo vstoupit i s ostatními státy
Koncepce třetího Německa- bez Rakouska i Pruska- ujala se nejméně

09/1862- do čela pruské vlády nastupuje **Otto von Bismarck** („Německo musí být sjednoceno železem a krví“)

1863- spor s Dánskem o Šlesvicko- Holštýnsko (nový král na dánském trůně- otázka nástupnictví)

- Bismarck se postaral o to, aby Rakousko stálo na straně Německa

-> 1865- Německu připadlo Šlesvicko a Rakousku Holštýnsko-> rakouská enkláva uvnitř

Německa= budoucí problém a předzvěst konfliktu

1866- Bismarck se připravuje na konflikt s Rakouskem, uzavře tajnou spojeneckou smlouvu s Itálií a zajistil si neutralitu Francie

- poté Prusko navrhlo rozpuštění Německého spolku a svolání Německého shromáždění, které by vypracovalo ústavu bez Rakouska-> Rakousko obvinilo Prusko z porušování Vídeňského kongresu

Prusko-rakouská válka (14.6.1866- 26.7.1866)

- rakouské spojence Hannoversko, Hesensko a Sasko obsadilo Prusko během několika dnů

- Rakousko muselo čelit prusko-italskému vojsku na dvou frontách (Itálie chtěla získat Benátsko)

- saský sbor krále Alberta, pruské vojsko pod velením krále Viléma I. (fakticky však náčelník Moltke)

Bitva u Custozzy- 24.6.1866- zdrcující porážka pro italská vojska, vítězství Pruska v celém konfliktu však vyústilo v příznivé podmínky **Vídeňského míru**:

3.10.1866- Itálie získala Benátsko a Rakousko uznalo Italské království

Bitva u Hradce Králové (Sadové)- 3.7.1866

= rozhodující bitva celé války

26.7.1866- v Mikulově uzavřeno příměří

23.8.1866- Pražská mírová smlouva- Rakousko odstoupilo správu Holštýnska Prusku

- Rakousko muselo uznat hegemonii Pruska v nově vytvořeném Severoněmeckém spolku a vystoupit z Německého spolku

-> vítězstvím se Prusku otevřela cesta ke sjednocení Německa

Severoněmecký spolek- hlavou byl pruský král

- sdružoval 22 německých států na sever od Mohanu

- mimo bylo Bavorsko, Württembersko a Bádensko

Prusko-francouzská válka (1870- 1871)

Emžská depeše- telegram Viléma I. Ottu von Bismarckovi (sporný bod mezi Francií a Německem)

-> podráždila Francouze, považuje se za spouštěč války, ale je přečeňována

19.7.1870- Francie vyhlašuje Prusku válku

Bitva u Sedanu- 1.9.1870

- pruská vojska měla ohromnou početní převahu (230 000 ku 125 000 mužů)

= rozhodující bitva prusko-rakouské války, zároveň rozhodla o pádu Druhého císařství ve Francii (revoluce 4.9.1870- Třetí republika)

- přestože se francouzská vláda snažila o uzavření míru, Prusko dále útočilo

18.1.1871- Vilém I. byl vzrcadlovém sále ve Versailles korunován na německého císaře

26.2.1871- předběžná mírová smlouva ve Versailles

10.5.1871- Frankfurtská mírová smlouva- Francie se musela vzdát Alsaska a většiny Lotrinska (k Francii připojeny za Ludvíka XVI.- část obyvatel sice hovoří německy, ale smýšlí spíš francouzsky)

- Francie musela splácat velice vysoké reparace

-> propast, která znemožnila jakékoliv úvahy o tom, že se Francie se svojí porážkou smíří- stálý sen o revanší

-> poprvé v dějinách dochází k bipolárnímu rozdělení Evropy (je jasné, že pokud bude nějaký konflikt, budou koalice kolem Francie a koalice kolem Německa- smíření není možné, bylo jasné, že ke konfliktu dojde)

2) Sjednocení Itálie

Koncepce:

- S papežem v čele
- S piemontským králem
- Republikánská

Situace v Itálii před sjednocením:**Severní Itálie-** Sardinské království (Piemont)

- Lombardsko a Benátsko pod rakouskou nadvládou
- Modena a Toskánsko pod správou habsbursko-lotrinské dynastie

Střední Itálie- rozsáhlý papežský stát**Jižní Itálie-** neapolský král Ferdinand I. (Bourboni)

-> papež odmítl stát v čele sjednocené Itálie, iniciátorem sjednocení se stal Piemont

1. významný pokus o sjednocení Itálie= revoluční rok 1848

1852- sardinským ministerským předsedou se stává hrabě Cavour- okolo savojské dynastie shromáždil stoupence italské národní jednoty

1858- dohoda z Plombières

- Napoleon III. uzavírá dohodu se sardinským králem, bude ho podporovat v získání severní Itálie, pokud za to získá Savojsko

Italsko-francouzsko-rakouská válka

29.4.1859- Rakousko vyhlašuje Sardinskému království válku po nedodržení ultimáta zastavení válečných příprav

-> Napoleon III.- vyhlašuje válku Rakousku

Bitva u Magenty- 4.6.1859- Rakušané poraženi, stáhli se z Milána**Bitva u Solferina- 24.6.1859-** Rakousko**Mírová smlouva z Villafranca 11.7.1859**

- František Josef I. a Napoleon III., Itálie se měla vrátit do hranic před konfliktem, což však nebylo možné kvůli převratům na jihu a středu
- Napoleon se rozhodl po krvavých bitvách opustit svého spojence

Curyšská mírová smlouva- 10.11.1859

- Rakousko se vzdalo většiny Lombardska, Francie jej předala Sardinskemu

- neúspěch pro hraběte Cavoura- nepodařilo se mu Itálii sjednotit (Benátsko zůstalo nadále v rakouské správě)
- během války probíhající povstání v Toskánsku, Parmě a Modeně svrhla prorakouské vůdce a o svém dalším osudu rozhodla plebiscitem-> 03/1860- sjednocení s Piemontem
- za připojení Toskánska si Francie vyžádala připojení Savojska a Nizzy
- 04/1860-** v Neapolském království vypuklo povstání proti bourbonskému králi Františku II., které podpořila dobrovolnická armáda vedená Giuseppem Garibaldim
 - > porážka neapolského vojska
- > 10/1860- plebiscit se vyslovil pro připojení k jižní Itálii ke království Viktora Emanuela II.
- > do konce roku 1860 byla kromě papežského státu a Benátska sjednocena celé Itálie
- 03/1861-** Viktor Emanuel prohlášen za italského krále (hlavní město= Turín)

Viktor Emanuel nadále spoléhal na spojenectví s Francií a za podpory hraběte Cavoura překazil Garibaldimu pokus o připojení papežského státu, jež by postavilo Francii, která se prohlásila za garanta nezávislosti papežského státu, proti úsilí o italskou jednotu.

Giuseppe Garibaldi- vůdce „rudých košíl“ (armáda tisíce)

- vylodil se v Marsale- střet s Bourbony- vítězí v bitvě u Calatafimi- získal další dobrovolníky
- dobyl i Palermo-> dobytí celé Sicílie (30.5.1860)-> titul diktátora od krále

Po porážce Rakouska v prusko-rakouské válce (1866), kdy Itálie bojovala na pruské straně bylo připojeno Benátsko.

Proces sjednocování byl dokončen během prusko-francouzské války:

1870- italská vláda využije zaneprázdnění Francie ve válce proti Německu a vpadne do Říma

-> anexe proběhne klidně, Francie nemůže kvůli válce zasáhnout

01/1871- Řím prohlášen za hlavní město sjednocené Itálie

-oblasti s italskou menšinou (jižní Tyrolsko, Istrie, Dalmácie), které zůstali i po roce 1870 mimo Itálii

= další krok italského sjednocovacího procesu

Postavení papeže- odmítá uznat sjednocovací italský proces, odmítá opustit Vatikán

-> vztahy se v 19. století nikdy nepodaří normalizovat (až po 1.SV Mussolini- Lateránské dohody)

Dopady sjednocovacích procesů na mezinárodním poli

- v Evropě se objevily dvě nové mocnosti- Itálie je novum, Německo je vlastně pokračovatel Pruska

EVROPA OD ROKU 1871 DO ROKU 1914

= období vrcholného evropského nacionálního hnutí, vzniku a formování evropských států

- mnohé technologické, sociální a kulturní změny přiblížily společnost ke společnosti dnešní

Technologické změny v poslední třetině 19. století

- někdy se hovoří o „2. průmyslové revoluci“
- do roku 1914 byla zahájena industrializace ve všech evropských zemích i mimo Evropu
- Příčiny pokroku- aplikovaný a koncentrovaný výzkum
 - spojování teorie a praxe

Hlavní vynálezy- Morse- telegraf

- Bell- telefon
 - Edison- fonograf, žárovka
 - Marconi- radiové vysílání
- > některé objevy mohou být aplikovány až později (rentgenové záření STR)

Nové obory- elektrotechnický a chemický průmysl

- rozvoj spojen s později industrializovanými státy- USA, Německo (AEG, BASF)
- VB a Francie začínají zaostávat

Nové postupy se objevují i v tradičních oblastech- výroba uhlí a oceli (besemerizace)

- > velký vzestup nových velmocí v těchto odvětvích (Německo, USA)

Nové zdroje energie- parní turbína- větší účinnost než parní stroj

- lepší využívání vodních zdrojů (přehrady)
- elektřina
- plyn (svítiplyn vyráběný z uhlí)
- spalovací motor

Rozvoj dopravy

- **železnice**- v Evropě dobudována
 - rozvoj železnice i mimo Evropu- Čína, Indie, Rusko, USA
 - > Bagdádská dráha, Transsibiřská magistrála
- **MHD**- tramvaj, metro
- **automobilový průmysl**- první automobilky- Ford, Daimler (USA)
 - Evropa zaostává- doprava už je rozvinutá a navíc jsou menší vzdálenosti
 - automobil vnímám jako luxus
 - rozvoj až po 2. SV
- **letectví**- ohromný rozmach ještě před válkou
 - další pokroky jsou však spojeny až s 1.SV
 - objevují se vzducholodě- rozvoj po 1.SV
 - transkontinentální doprava
 - ve 30. letech mnoho havárii-> konec

Zemědělství

- zásadní proměna- **mechanizace zemědělství**- pluhy, traktory, mlátičky
 - > zvyšování produktivity práce

- využívání hnojiv

- jednotlivé regiony se začínají specializovat na jednu komoditu (brambory, pšenice- USA, Rusko)
 - rozvoj i kvůli zlepšení transportu- konzervace potravin, chladírenské lodě
- Agrární krize- klesání cen zemědělských produktů, kterému Evropa nedokáže čelit

Pokroky ve vojenské výzbroji- revolver (USA- vynálezce Colt), první funkční ponorka (1850),

- torpédo, dynamit (1867), tank, kulomet

Hlavní důsledek technologického pokroku- dominující VB je předstížena Německem a USA

Sociální důsledky

- demografická revoluce, urbanizace, migrace- akcelerují se

Rozvoj průmyslu-> masový trh

- s masovým trhem přichází potřeba změny v obchodování a správě peněz

Finanční a obchodní organizace- specializované investiční banky (půjčky podnikatelům)

- spořitelny
- akciové společnosti (anglosaský svět)
- společnosti s ručením omezeným= právnická osoba- ručí za závazky, které si nadělá

-> tento styl podnikání zvyšuje ochotu k riziku-> ekonomický růst

Koncentrace kapitálu- především v USA, Německu

- likvidace drobné konkurence cenovými válkami
- kartelové dohody

- snaha vytvoření monopolního postavení- snaha zajistit si monopol na výrobu na nějakém teritoriu

- zajistit si pod svou kontrolu všechny suroviny důležité pro tento výrobek

- vznik monopolů působících společenské a politické problémy- monopoly vydávají své zájmy za zájmy společnosti, snaha získat státní zakázky

USA- na sklonku 19. století začala monopolizace ohrožovat demokratickou podstatu americké společnosti

- > přijetí mnoha antimonopolních zákonů (maximální ceny, pokud je monopol velký, stát nařídí jeho rozbití)

Centrum světového obchodu a kapitálového trhu= VB

Richard Cobden- vedl kampaň za zrušení obilných zákonů- v průběhu Napoleonských válek

- zakazovali dovoz potravin z obilí do VB
- > ceny vyšší než by byly při konkurenci

-> 1860- britsko-francouzská obchodní spolupráce- volný trh

Konec 19. Století= nadlouho konec volného obchodu (světová hospodářská krize + agrární krize)

Dvě protekcionistické, protichůdné tendenze

1) Průmyslníci- chtějí cla na britskou, později německou produkci, aby bylo chráněné jejich zboží

- proti clům na zemědělskou produkci- snížení cen potravin

- aby se nezvyšoval tlak na růst mezd (s růstem cen potravin rostou i mzdy)

2) Zemědělci- stát by měl zavést cla na zemědělské produkty, aby eliminoval dopady agrární krize

- zrušit cla na průmyslové výrobky, aby byly dostupné pro zemědělce

-> od konce 70. let zavádí evropské země tarify na obojí- éra volného trhu končí

- volnému obchodu zůstává až do 30. let 20. století věrná VB (výhrady proti VB- zavedla volný trh až když si zajistila hegemonii ve světě)

Krise volného obchodu- politické aspekty- v národních státech si stát nemůže dovolit nechat zlikvidovat konkurenční část své produkce, i kdyby byl dovoz levnější

- > snaha o alespoň částečnou soběstačnost

- otázka cel a tarifů se v 19. století stává otázkou mezinárodní ekonomiky

1887- Lombardverbot- zákaz přijímání úpisů ruských státních půjček Říšskou bankou (Bismarck)

- Bismarck doufal, že tímto získá politické ústupky ze strany Ruska
- Rusko se však obrátilo na Francii, která půjčky poskytla
- > vyústilo až v ruskofrancouzskou alianci

1906-1910- Prasečí válka- celní válka mezi R-U a Srbskem (zákaz dovozu dobytka do monarchie)

- agrárně orientovaná srbská ekonomika byla závislá na vývozu dobytka do monarchie a na dovozu z monarchie-> zákaz dovozu srbského dobytka na Rakouské území má pomocí Srbsku uvědomit si, že na Rakousku závisí
- > opačný výsledek- Srbsko si našlo jiná odbytiště svého zboží

- ekonomické otázky nehrály v uvažování vlád takovou roli, jako v pozdější době

= krize politiky volného obchodu- krize myšlenky laissez faire (stát nemá zasahovat do ekonomiky)

- na rozdíl od doby před průmyslovou revolucí je vztah v kapitalistickém systému čistě ekonomický

- zaměstnavatel nezodpovídá za zaměstnance- konkurenční boj nutí kapitalisty dělníky „odrbávat“
- to se nelibí dělníkům- nemají právní oporu (právo je na straně podnikatele)-> vznik socialistických stran

- pokud se stát nebude angažovat- bude to mít velké dopady-> vzpoury, revoluce, nepořádek, epidemie
- řeší se celou poslední třetinu 19. století, další problémy- nacionální otázka

Situace v Německu

Bismarckův systém- evropský spojenecký systém budovaný v Evropě v 70. a 80. letech

- strach z možné války s Francií, Prusko na tom bylo dobře, samotné Francii by se ubránilo, problém by byl, kdyby Francie uzavřela s někým koalici
- > vytvoření systému, kdy budou všechny velmoci vázány na Německo

Cíl= udržet bezpečnost sjednoceného Německa prostřednictvím izolace Francie a dohod s dalšími státy

- **Spolek tří císařů**- rakousko-rusko-německé spojenectví

- za Rusko vyjednával ministr zahraničí **Alexandr Gorčakov**, za Rakousko

Gyula Andrássy

- efektivně existoval 1871-1878; 1881-1887

- **Trojspolek**- s R-U a Itálií od roku 1882
- **Zajišťovací smlouva**- snaha o zajištění dobrých vztahů s Ruskem i po rozpadu Spolku tří císařů (1887-1890)
 - tajné dodatky o rozdělení sfér vlivu na Balkáně (proti Středomořským d.)
 - po Bismarckově odchodu 1890 ji Německo neprodložilo, otevřelo cestu francouzsko-ruské koalici
- **Středomořské dohody**- série dohod o udržení statutu quo ve Středomoří
 - > VB je nepřímo napojená na Trojspolek-> dovršen Bismarckův koncept

Nevýhoda systému- je labilní

Spory mezi Ruskem a Rakouskem na Balkáně= problém spojenectví, nikdy nepřežije, až se začne válčit na Balkáně

1908- definitivní rozchod mezi Rakouskem a Ruskem

1890- **odchod Bismarcka**- jeho nástupci nejsou schopni tento systém udržovat

-> Vilém II. Odmítá prodloužit zajišťovací smlouvu-> systém se zjednoduší v neprospěch Německa-Francie a Rusko k sobě najdou cestu

Situace v Rakousku

- Vídeňským kongresem bylo předimenzováno, oblasti v Itálii nebylo možné udržet

05/1849- Májové spiknutí- z iniciativy ruského anarchisty Michaila Bakunina bylo naplánováno povstání v Praze

- rakouská policie se o spiknutí dozvěděla a členy pozatýkala (Sabina, Frič)

Silvestrovské patenty- 31.12.1851

- zrušení oktrojované ústavy= formální nástup neoabsolutismu jehož symbolem se stal **Alexander Bach**

- potvrzena rovnost před zákonem, zrušení poddanských svazků

Říjnový diplom- 1860- přislíbil návrat k ústavnosti

Únorová ústava- 26.2.1861

- autor= rakouský státní ministr Anton von Smerling

-> velké ztráty během válek s Německem a Itálií

02/1867- Rakousko- Uherské vyrovnaní

- habsburská říše byla rozdělena na 2 fakticky samostatné části:

- **Předlitavsko**= oficiálně Království a země na říšské radě zastoupené
- **Zalitavsko**= Země svatoštěpánské koruny

Společné- osoba panovníka

- měna

- zahraniční politika

- armáda

Vlastní- vláda

- parlament

-> stabilizace poměrů uvnitř monarchie (největší národy- Němci a Maďaři- byly spokojeny)

Nerovnováha- ekonomické i populační téžitstě na západě

- spor o velcí řeč v armádě- tradiční byla němčina (ale pouze v základních povelech, jinak se mluvilo podle národnosti pluku)

- tento spor vedl málem k rozpadu monarchie- panovník pohrozil, že v Uhrách zavede všeobecné volební právo, jak to fungovalo v Rakousku- to by byla pro Uhry katastrofa- Maďaři jako moderní národ snížovali porodnost, ale ostatní národy ji stále zvyšovali-> hrozilo, že Maďaři budou brzo v menšině

-> Uhry ustoupili- velcí řečí zůstala němčina

- Rakousko v 60. a 70. letech nemělo prostor pro zahraniční politiku v Itálii a Německu

- Rakousko nemělo kolonie- elity, které řídily rakouskou politiku, byly elity vnitrozemské- neměly představu o moři- nebyla ta touha

-> Rakousku zbývá pouze Balkán- nevyhnutelný střet s Ruskem

- expanze na Balkán nemůže být teritoriální, defenzivní politika
udržení statutu quo

Důvody- vnitropolitické- Maďarsko nemohlo připustit, aby došlo ke zvýšení teritoria uherského království-> další snížení podílu Maďarů

- pokud by se připojil k Předlitavsku poměr ekonomických sil mezi Rakouskem a Uherskem by se ještě prohloubil

IMPERIALISMUS A KOLONIALISMUS

= politika rozšiřování moci jednoho státu nad jinými státy či územími s cílem jejich přímého či nepřímého ovládnutí-> vytváření světových říší (kolonií)

19. století- nástup nacionalismu, hospodářská expanze

- evropská velmocenská rivalita se transformuje do celosvětových rozměrů- otázka rovnováhy sil ne v Evropě, ale ve světě

- na konci 19. století si jednotlivé státy prostřednictvím expanzí vytvářejí sféry vlivu

1916- Imperialismus jako nejvyšší stadium kapitalismu (Lenin)

- sociální demokracie tvrdí, že dochází ke koncentraci kapitálu, vznikají monopoly, vývoz kapitálu převažuje nad vývozem zboží
- vysvětluje příčinu probíhající války takto: rozdelení světa je dokončeno (už nikde není volno) a snaha o přerozdělení nutně vede k imperialistickým válkám (problém je, že 1.SV se o kolonie nevedla)

Příčiny vzniku imperialismu

- **ekonomické motivy**- snaha hospodářsky ovládnout svět + zdroj pracovní sily a nerostných surovin
 - samy o sobě jen stěží vysvětlují koloniální horečku na sklonku 19. století
 - málokterá kolonie přinášela zisk- náklady na civilizaci oblastí se nikdy nevrátily
- **dobrodružné motivy**- Královská zeměpisná společnost- prémie za zmapování bílých míst
- **prototrokářské a misijní důvody**- přesvědčení o tom, že Evropané přináší dobrou vůli
 - otrokářství stále funguje- hlavním odbytištěm jsou arabské státy v severní Africe a podél Rudého moře-> Evropa to nehodlá tolerovat-> tvrdý postup
 - misijní aktivity protestantské církve-> snaha civilizovat divoké kmeny (hlavní cíl Livingstonovy cesty)
- **vědecké a dobrodružné motivy**
- s postupem imperialismu přichází nové motivace:
 - pokud velmoc nechce rezignovat na své velmocenské postavení, musí mít kolonie (R-U je odsouzeno k rozpadu, to že nemá kolonie je symptom velmocenské nemoci)
 - **strategické důvody**- bezpečnostní, ekonomické
 - > snaží se obsadit všechna území okolo, případně na cestě k tomuto území, aby je neobsadil nikdo jiný
 - možnost ventilace přelidnění v mateřských zemích
- některé evropské mocnosti už nebyly tak mocné v Evropě, ale měly kolonie (Portugalsko, Španělsko, Nizozemsko)- bylo jasné, že státy nejsou schopny je udržet- otázka jaké bude dělení

BRITSKÉ IMPÉRIUM

- vrchol kolem roku 1900- téměř čtvrtina populace, pětina území

- „Slunce nad ním nezapadá“
- podpora imperialismu ze všech stran populace

Búrské války

Búrové= potomci nizozemských osadníků

- 1. osada bylo Kapsko, poté své území rozšířili o další dvě republiky, které však zabrali Br.

-> **velký trek**- zahájen 1835

- migrační proud búrských farmářů z Kapska do Natalu, Oranžska a Transvaalu
- kvůli britské nadvládě a také kvůli jejímu zákazu otroků

= války VB proti búrským státům Transvaalu a Oranžskému svobodnému státu v letech:

1) 1880-1881

1877- Británie anektovala Transvaal-> 1880 povstání (Paul Krüger)-> 1881 uznala britská vláda nezávislost Transvaalu (Jihoafrické republiky), zahraniční vztahy však zůstaly pod britskou kontrolou

2) 1899-1902

- Britové měli zájem o zlato na území Transvaalu a tak využili stížností nebúrských obyvatel k nátlaku na Búry
- > Búrové spojili své státy a zahájili válečné akce proti britským državám v jižní Africe
- britské vojsko mělo ohromnou přesilu a zavedlo brutální opatření
- > **mír ve Vereenigingu**- Transvaal a Oranžsko pod britskou kontrolou

Důsledky- 1. kritika imperialismu (ze zahraničí- Německo- pokrytectví i uvnitř VB)

- asymetrický konflikt (VB- několik set tisíc vojáků x armáda Búrů- spíše partyzánská válka)
- vytváření koncentračních táborů pro ženy, děti a černochy- oslabení búrské moci- špatné poměry
- > cíle je dosaženo, válka je vyhrána, z hlediska veřejnosti= Pyrrhovo vítězství

- během 19. stol. nastoluje VB dominiální model- bílé kolonie (převaha bílého obyvatelstva- New Foundland, Kanada, Austrálie, Nový Zéland, Jihoafrická unie)- uvnitř mají kolonie autonomii, formálně v čele královna, spojují se pouze navenek

JAR- před 1. SV získává dominiální statut

- 1910- Transvaal a Oranžsko se staly součástí Jihoafrické unie, Britové i Búrové měli stejná politická práva

Indie- skládá se z Pákistánu, Bangladéše a Indie

- etnický, jazykově a nábožensky heterogenní
- VB ji získává do své správy až v 50. letech 19 století

1858- Indické povstání Sipáhíjů (= indičtí příslušníci koloniální armády)

- do té doby je Indie VB spravována nepřímo na základě smluv jednotlivých panovníků s Východoindickou společností
- > VB anektuje Indii- někde smlouvy s heterogenními panovníky

- panství Východoindické společnosti přebírá královna

- britské obyvatelstvo je v Indii málo početné, většina z nich nemá v úmyslu v zemi zůstat

- Indie dominiální status nikdy nezíská, po válce se rozdělí na Pákistán a Indii

- pro VB měla Indie mimořádný ekonomický význam (především bavlna)

-> VB se snaží dostat pod svou kontrolu všechna místa, která by mohla ohrozit kontakt mezi VB a Indii- důraz na Egypt (Suez), JAR (Kapsko- po Vídeňském kongresu), Afghánistán- brání, aby se britská Indie dostala do kontaktu s hlavním soupeřem VB v asijské části- Ruskem

-> tyto snahy akcelerují (když Egypt, tak Súdán)

FRANCOUZSKÉ KOLONIE

- koloniální nápor začíná po roce 1870, snaha o znovuzískání národního sebevědomí po prohrané válce s Pruskem
- Bismarck ochotně podporuje Francouze v koloniích (proti Britům)- ale spolupráce se trvale rozvinout nemohla (zakořeněn hluboký konflikt- Alsasko, Lotrinsko)
- kolonialismus nebyl tak celonárodní záležitostí jako ve VB
- snaha propojit africké kolonie v Africe v západovýchodním směru, který byl v rozporu s britským plánem propojení Egypta s Kapským městem (plánovaná železnice Káhira, Kapské město- nevyšlo)
- > musí nutně dojít ke konfliktu v klíčové oblasti důležitosti pro obě země= Súdán

Fašodská krize- 1898

- vypukla diplomatická krize mezi oběma státy, hrozil válečný konflikt, který se neuskutečnil, protože Francie se konflikt rozpoutat neodhodlala, nepodpořilo by jí Rusko (spojenecké smlouvy se vztahují pouze k Evropě)
- > Francie se musela stáhnout a také pocítila nutnost uzavírat dohod
- od roku 1898 se během 6 let podaří překlenout zásadní rozpor, které Francie s Británií v koloniálních otázkách mají- radši si společně rozdělíme svět

Srdečná dohoda

- konec politiky „splendid isolation“

-> změna názoru- kvůli posilování Ruska je nutné uzavírat spojenectví

1. jednání= s Německem- neklaplo- VB nepodpořila Bagdad Bahn, protože by to byla konkurence pro Suezský průplav

- Německo nechtělo podpořit britské zájmy v Maroku

2. jednání= s Japonskem

- 1902- definitivní prolomení splendid isolation

Obsah- pokud Japonsko napadne 1 země VB zůstane neutrální, když dvě VB se postaví na stranu Španělska

Jednání s Francií

1901- VB má nového krále- Edwarda VII.= velký „fanoušek“ Francie

- ve společnosti zakořeněno odvěké rivalství Francie a VB (přijetí britského krále ve Francii bylo zpočátku chladné, ale postupem času si je naklonil=> cesta pro dohodu otevřena

8.4.1904- dohoda uzavřena na zámku v Clouds (název srdečná byl spíše ironický)

- koloniální smlouva (neřešila alianční spojenectví)

Obsah smlouvy

- nejdůležitější bod= Maroko- nároky si činí Francie, Španělsko, VB
 - Francie a Španělsko se dohodnou mezi sebou
 - > VB se nároků v Maroku vzdala a získává Egypt
- Francouzi získali i Madagaskar
- stanovena hranice řekou Niger- Nigérie= VB Niger= Francie
- New Foundland- velký spor mezi VB a Francií, s oslabováním vlivu Francie v SA oslabil i vliv Francie na New Foundland (Utrechtský mír)
- Siam- východně od řeky Menam- Francouzská Indočína
 - západně od řeky Menam= britské území
 - tato dohoda byla přijata v klidu, už to tam fungovalo od konce 19. století, takže se to jen úředně potvrdilo
- Nové Hebridy (Vanuatu)- kondominium

Důsledky- ve VB přijímáno pozitivně

- ve Francii nesouhlas s otázkou Egypta
- znepokojení Německa

- kolonie byly ohromná území, musel existovat koncept, co se bude dít, až bude místní populace schopna převzít samosprávu do vlastních rukou, což bylo cílem

2 odlišné přístupy, jejichž pokračování můžeme vidět ve vnitřní politice VB a Francie dodnes:

1) Britský koncept- koncept dominiální- jakmile bude dosaženo stavu, kdy místní obyvatelstvo je schopno samo rozhodovat bude dominiální svazek, který je výhodný pro obě strany

2) Francouzský integrační koncept- jakmile obyvatelstvo bude schopno si vládnout, z obyvatel se stanou Francouzi

Alžírsko- bylo integrováno a mělo status departmentu, obyvatelé byli Francouzi a volili do NS

- > dekolonizační proces byl složitější, útok na integraci Francie

-> ani jeden z konceptů místním nacionalistům a elitám nestačil

-> Britové i Francouzi jsou nuceni souhlasit s nezávislostí

RUSKÉ KOLONIE

- nejúspěšnější koloniální mocností
- od 60. let expanduje do střední Asie a na Dálný Východ (urychlení po dostavení Transsibiřské magistrály)
- > expanze směřuje do Koreji a Mandžuska (Čína)-> zastavil až střet s Japonskem
- jde o pokračování trendu, kdy Rusko zvětšuje svoje území i v předchozích staletích (Finsko, Polsko, Ukrajina), totéž probíhá i v Asii
- Ruská dekolonizace je spojena až s pádem komunistického režimu v Rusku

Rusko-japonská válka

- konflikt, jímž vyvrcholil zápas o mocenské pozice na Dálném Východě

- spory Ruska a Japonska o vliv v Koreji a v Mandžusku

8.2.1904- Japonsko překvapivě zaútočilo na ruskou námořní základnu Port Arthur a potopila ruský křižník a dělový člun

- japonské vítězství v konfliktu bylo umožněno námořní nadvládou nad Žlutým mořem, která byla podmínkou přesunu a zásobování japonských armád na kontinentu

Bitva u Cušimy- 27.-28.5 1905

- rozdrcena část Baltského loďstva- tečka za ruskou porážkou

5.9.1905- Portsmouthská mírová smlouva

- potvrzovala dominantní pozici Japonska na dálném východě

Pro všechny tyto země jsou klíčové ekonomické motivy

NĚMECKÉ KOLONIE

- kolonialismus spojen s pádem Bismarcka, který nebyl koloniální politice nakloněn

Weltpolitik- koncept uplatňovaný po nástupu císaře Viléma II.

- označení pro německou zahraniční politiku od konce 19. století do roku 1914

- většina „volných“ oblastí byla již rozdělena, německé koloniální ambice tedy vedly ke sporům s ostatními velmocemi (především s Francií)

- Německé kolonie byly ekonomicky nevýznamné- Německo na ně spíš doplácelo

- rozmístění kolonií v Tichém oceánu je spojeny s otázkou loďstva-> Německo si musí postavit válečnou flotilu- podporována celým Německem

ITALSKÉ KOLONIE

1881- Francie vyhlašuje protektorát nad Tunisem

- Itálie se kvůli tomu zapojuje do Trojspolku, očekává podporu v Africe

-> Italové se usadí na východě Afriky- Eritrea a Italské Somálsko- cílem je Habeš (Etiopie)- jediný stát, který si udržel nezávislost- její panovník si uvědomuje, že musí modernizovat armádu, aby odolal tlaku

Habešské války

- konflikty spojené s úsilím Itálie ovládnout Etiopii

1. habešská válka- pokus Říma vykládat italsko-etiopskou smlouvu z 2.5.1889 jako přijetí italského protektorátu donutil etiopského císaře Menelika II. k vypovězení této smlouvy

- 1896-Itálie reagovala vpádem do Etiopie

- **bitva u Aduwy**- Itálie poražena

-> **Addisabebská mírová smlouva**- Itálie musela uznat nezávislost Etiopie, ale ponechala si Eritreu

-> porážka se stává velkým vnitropolitickým traumatem

- dlouhodobá italská snaha o revanš vedla k

2. habešská válka- 3.10.1935- Itálie vpadla bez vyhlášení války do Etiopie

- hlavní útok byl veden z Eritreje

- Etiopiané začali využívat znalosti terénu, a zasadili Italům několik ran, Italové nasadili brutální vyhlazovací válku , bombardovali civilní cíle a použili bojové plyny

- 9.5.1936 vyhlásil Mussolini zřízení italského impéria ve východní Africe

- Viktor Emanuel III. byl prohlášen etiopským císařem

- v zemi však pokračovala partyzánská válka a italská nadvláda byla svržena po britské ofenzivě v roce 1941

- ukázala i neschopnost Společnosti Národů, která nedokázala pořádně reagovat

1911- Italská válka s Tureckem- snaha získat turecké državy v severní Africe- Libye- Turecko se stáhne kvůli Balkánské válce

Pro obě tyto země je klíčovým motivem získání prestiže

VLIV KOLONIALISMU NA POLITIKU VELMOĆÍ

- mezinárodní sňazky šly napříč sňazky vytvořenými od roku 1871 (Srdečná dohoda)

- koloniální dohody (vznikly jako obchodní bez jakýchkoliv politických záměrů)

-> ale zlepšení vztahů na poli kolonialismu vedou i ke zlepšení vztahů na evropském poli

- koloniální politika vede k závodům ve zbrojení- nedůvěra v mezinárodní společenství

- rasistické koncepty- Gobineau- árijci- *Esej o nerovnosti lidských ras*

- Chamberlain- anglosasové- Základy 19. století

-> už tehdy přijímány jako extrémní názory, ale jsou všeobecně podporovány napříč státy

NÁMOŘNÍ ZBROJENÍ VELKÉ BRITÁNIE A NĚMECKA

• Royal Navy

- existuje nepřetržitě od 16 století- nejstarší složka britských ozbrojených sil

HMS- Her/His Majesty Ship- HMS Victory- ve službách od 1778 (Trafalgar)

Základny- Scapa Flow, Dover, Portsmouth

1805- 1914- jednoznačná nadvláda na moři- pomohlo stát se koloniální velmocí

Strategie- **Two power standard** (program dvou přídí)- lodstvo silnější než jakékoliv dvě mocnosti, které by se spojily navzájem

• Kaiserliche Marine

- vzniklo 1871 po vytvoření německého císařství- 1919

SMS- Seiner Majestät Schiff

Operační oblast- Severní moře, Baltské moře- skrze Kielský průplav, které nechal Vilém vybudovat

Teorie rizika- lodstvo není primárně namířeno proti žádnému z evropských států, tempo výstavby musí být takové, aby každý z potencionálních protivníků zvážil, jestli se mu vyplatí jít proti Německu

Vývoj britského námořnictva

1904- Srdečná dohoda- posílení flotil na obranu své vlasti a ne Středozemního moře

1906- schválen plán na zvýšení počtu bitevních lodí

1911- Agadirská krize- přístav v Maroku

- Francie chtěla z Maroka udělat svůj protektorát- Německo vyslalo dělový člun, reakce Británie, dohoda Francie a Německa- Francie si nechá Maroko, Německu dá kus Konga

-> Německu se zároveň potvrdila spolupráce VB a Francie

1911- 1. Lord admirality (ministr námořnictví) = Winston Churchill

1912-1914- snaha VB o uzavření smlouvy s Německem o omezení zbrojení -> neúspěch

1912- obě země taktiku 60% převahy

Fisherovy reformy v britském námořnictvu

- vyřazení starých a konstrukce nových lodí (dreadnoughty)

- redislokace loďstev- obsazení 5 klíčových bodů - Dover

- Gibraltar

- Alexandrie

- Kapské město

- Singapur

- pohon na naftu- kritizován, protože uhlí bylo britské -> koupě Anglo-perské společnosti

Vývoj německého námořnictva

1888- Vilém II. Císařem -> podpora loďstva

1904- stažení lodí z Dálného Východu a přesunutí do Severního moře

1908- novela Zákonu o loďstvu- zvýšení počtu lodí, urychlení jejich stavby

1912- odmítnutí jednání o omezení zbrojení

1913- druhé nejmocnější loďstvo na světě

Bitva u Jutska= největší námořní bitva 1.SV

- výsledek je oficiálně nerozhodný (VB měla velké ztráty)

Incident ve Scapa Flow- 1919

- Německo prohrálo válku- řešení co s Německým loďstvem (bylo

přemístěny do Scapa Flow)

- dva názory- zničit

- rozebrat si

-> čekalo se, jak se rozhodne ve Versailles -> německý admirál vydal rozkaz na potopení všech lodí, aby si je mocnosti nerozebraly

-> ochladnutí britsko-německých vztahů

1914- VB přehodnocuje svou politiku- VB má jasné, že vždycky bude mít navrch

- obnovují se jednání s Německem

SOCIALISMUS

Tlak na řešení sociální otázky před vznikem socialismu

- ze strany humanitárních organizací

- ze strany státu- stát začíná rozhodovat o tom, co je pro jeho občany dobré, bez ohledu na jejich skutečné zájmy

- dělnické zákonodárství- délka pracovní doby, zaměstnávání žen a dětí, úrazové pojištění, ve VB se

formuje už na počátku 19. století

- zákony jsou z počátku obcházeny, ale pomalu se ve státech ukotvují

- v Německu existují zákony od 30. a 40. let 18. století, Bismarckovo zákonodárství se rozvíjí do širšího spektra

- Rakousko za Taffeho vlády v 80. letech- reformy

- přistupují i další státy- Rusko, Itálie

SOCIALISMUS

- moderní teorie vznikla v období industrializace ve Francii, Německu a VB

- ucelený myšlenkový systém, založený na třídní analýze společnosti a společenském pojetí práce

- politické hnutí usilující o zespoličenstvení výrobních prostředků a likvidaci společenských tříd

-> útok na liberální podstatu státu

- poté, co lidstvo dosáhlo pokroku v otázce rovnosti obyvatel států před zákonem (liberální občanská společnost), je třeba pokročit dál- ke společnosti, která bude sociálně spravedlivá

- svobodné podnikání založené na soukromém vlastnictví by mělo být nahrazeno společným vlastnictvím

-> to mají všechny společné, liší se ve formách dosažení tohoto cíle a také v době, za jak dlouho bude cíl dosažen

Prostředky a) vzdělávání (lidé zjistí, že tohle je pro ně nejlepší)

b) ústavní cesta

c) násilná revoluce

- slovo poprvé použito ve 20. letech 19. století- objevilo se mnoho proudů představující budoucí uspořádání a cesty k němu:

1) Marxismus

- první systematická podoba socialismu spojena s dílem a činností Karla Marxe a Bedřicha Engelse

- nejpracovanější socialistická doktrína 19. století

1848- Marx zpracoval základní teze- **Komunistický manifest**- shrnuje hlavní koncepty marxismu, které jsou poté dále rozváděny

-> tento koncept měl velký úspěch u dělníků (jednoduše napsané, jednoduché, bráno osudově- je to vědecky dokázáno)

-> socialistická revoluce musí přijít, dělníci se jen musí zorganizovat

Základní teze- historický materialismus- historie je historií třídních bojů- boj vyústí v sociální revoluci, která znamená, že potlačovaná třída nahradí třídu utlačovatelskou a převezme její roli ve společnosti a ekonomice

Lidské dějiny- asijské období- to byla také beztřídní společnost, ale nemohla produkovat

- otrokářské období
- feudální období
- kapitalistické období
- beztřídní společnost

- Marx to demonstруje na VFR a 1848- aristokracie X buržoazie- na konci feudálního období dosáhla buržoazie hegemonie ve výrobě, ale ne v politice-> revoluce-> svržení aristokracie-> nastupuje buržoazie X proletariát-> další boj-> bude se zostřovat-> dělnická třída svrhne buržoazii, po krátkém období diktatury proletariátu bude nastolen komunismus, kdy nebudou žádné třídy- každý bude pracovat svých podle svých schopností a bude odměnován podle svých potřeb-> tam se vývoj zastaví, protože lidstvo bude v ideálním stavu

Teorie základny a nadstavby- ekonomika je základna- určuje chování ve společnosti

- kultura, náboženství, stát jsou nadstavba

Nadhodnota- generuje zisk kapitalistovi

- = to, co by měl kapitalista platit dělníkovi za jeho práci, ale neplatí mu to- dělník dostane méně než si zaslouží

Moderní stát= výkonný orgán kapitalistické třídy, osobní svobody a všeobecné volební právo jsou jen zástěrkou pro dělníky, dává právo dělníkům volit si své utlačovatele

- náboženství a kultura má udržet dělnickou třídu spokojenou se svým statusem

- zavádí pojem **třídy**= sociální skupiny, které se liší svým vztahem k výrobním prostředkům (továrny, doly)

-> společnost se dělí na dvě základní třídy:

- Ti, co vlastní výrobní prostředky a vykořisťují dělníky.
- Ti, co je nemají výrobní prostředky, mají pouze pracovní sílu, kterou musí nabídnout kapitalistům, aby vůbec mohli existovat.

-> vztahy jsou antagonistické- nemají společnou řeč- kapitalisté chtějí vztah zachovat, dělníci ho chtějí změnit

- kapitalismus má v sobě zabudovány autodestrukční mechanismy, pokračuje v prohlubování krize proletariátu

- naladíuje ho revolučně- roste počet proletariátu, a jeho uvědomění, kapitalistickou společnost zasahují krize
- > revoluce

- cílem marxismu není stát zlikvidovat (anarchismus), ale převzít ho (diktatura proletariátu- využije instituci kapitalistického státu)

- otázka byla- kdy to bude- dělníci si představovali, že to bude za velmi krátkou dobu

-> proto se v 19. století formují strany, které se soustředí na přípravu revoluce (sociální demokracie)- mají i krátkodobější cíle- vzdělání dělníků

- volební právo pro všechny
- zlepšování situace dělníků
- právo na odborové organizování a právo na stávku
- zaměřují se i na sport (sociálně demokratické cvičební spolky- vytváření paramilitárních jednotek pro potřeby revoluce)

-> tyto cíle nesmí dělníky odvrátit od toho, co je klíčové

- nutná je organizace v mezinárodním měřítku („*Proletáři všech zemí, spojte se*“)

1864- ustavení Mezinárodního dělnického sdružení- snaha o koordinace mezi jednotlivými dělnickými stranami

- = 1. Internacionála- zakladatel=Marx- pokusil se integrovat kromě marxismu i další proudy socialistického hnutí (zejména anarchismus, ale také další)

70. léta- spory mezi marxisty a anarchisty= konec internacionály

- obnovena až na sklonku 18. století

2) Umírněný socialismus

- reprezentován fabiánskou společností ve VB
 - klade důraz na vědecké zpracování sociální otázky
 - postupné reformy= udržení společnosti v rámci zákonů
 - > dosáhnout socialismu pokojnou cestou a spojít jej s demokracií- cíl dlouhodobý, nerevoluční, proti revolučním cílům byl méně atraktivní
- Zakladatelé- Sidney Webb, Beatrice Webbová
Clenové- H.G. Wells, G.B. Shaw
 - Ferdinand Lassale- v Německu

3) Křesťanský socialismus

- reakce katolické církve na marxismus
 - kritika úpadku hodnot- nabízí klasické hodnoty- sebeobětování, bratrství, postupné reformní kroky
 - má blízko k umírněnému socialismu- také málo atraktivní pro dělníky
- 1891- Rerum novarum**- papež Lev XIII.
- uznal nelehké životní podmínky dělníků a zároveň varoval před násilnými snahami o jejich zlepšení a nerespektováním práva na soukromé vlastnictví
 - každý stát má mít dle encykliky sociální politiku, která by ulehčila život nejchudším , ale nesmí přitom zasahovat do funkce přirozených institucí
 - na jejím základě byly zakládány první katolicky orientované strany

4) Anarchismus

- teoretický a politický směr prosazující neomezenou svobodu jednotlivce a odmítají jakoukoli státní moc a autoritu
 - za hlavní přičinu společenské nerovnosti považuje stát a státní instituce
 - Cíl- svržení státní moci, její nahrazení malými komunitami, které se sdruží do federace
 - jiskrou k zažehnutí revoluce má být provádění teroristických útoků proti státu-> vyvolá odvetu= represe
 -> reakce dělnické třídy-> povstání
 - zůstává konceptem anarchistických a teroristických organizací až do 70. let 20. století-> výsledky to nemělo-> teroristické akty diskreditují anarchistické hnutí jako celek- jejich metody jsou nepřijatelné pro širokou veřejnost
 - anarchismus je silnější ve státech, kde je menší koncentrace výroby než v Německu či VB (Rusko, Španělsko, Itálie, Francie)
 - > úspěch se nikdy nepodaří
- Směry- a) Anarchoindividualismus= individualistický anarchismus
- hledá osvobození jednotlivce nezávisle na celkové struktuře společenských vztahů, cestou zbavení se idejí vlastnictví, náboženství, národnosti a státu
 - **Max Stirner**
- b) Proudhonismus- řešení společenských problémů cestou spravedlivé směny
- **Pierre Joseph Proudhon**
- c) Anarchokolektivismus= kolektivistický anarchismus
- vytvoření svobodných kolektivů se společnými výrobními prostředky
 - **Michail Bakunin**- konflikt s Marxem vedl k rozpadu 1. Internacionály
- d) Anarchosyndikalismus- dosáhnout sociálních cílů prostřednictví akcí v průmyslu (generální stávka)
- velká podpora ve VB a USA
 - **Georges Sorrel**
- e) Anarchokomunismus- spojuje principy anarchismu s ideály komunismu
- **Petr Kropotkin**

- po 1. SV se socialismus štěpí na komunismus, iniciovaný z Moskvy a sociální demokracií, představovanou jednotlivými sociálně demokratickými stranami, které usilují o moc prostřednictvím legálních parlamentních prostředků
- sociální demokraté později rezignovali na hlavní cíl hnutí- zespolečenštění výrobních prostředků
- socialistické ideje našli odraz v myšlence tzv. „státu blahobytu“= *Welfare state*

Tovární zákony= dělnické zákonodárství

- zpočátku se soustředilo na bezprostřední problémy práce v továrnách
- začaly ve VB, postupně se šířily
- vrcholem těchto socializujících tendencí byl stát blahobytu= stát na sebe přejímá odpovědnost za sociální zabezpečení každého občana

• SOCIALISMUS V NĚMECKU

- Bismarckovský systém placení sociálních příspěvků
- přispívá dělník
 - přispívá zaměstnavatel

- přispívá stát- tím, že stát toto zabezpečení vydává, rozhoduje o jeho přerozdělení

Progresivní danění- lidé s vyššími příjmy platili vyšší daně- vyšší procento ze zisku

- tento systém byl společensky akceptovaný, protože nastoluje „sociální smír“
- v současné době prochází systém krizí, protože je nastaven na 19. století (odchod do důchodu- 60 let, průměrná délka života byla mnohem kratší (cca o 30 let)- mnoho lidí ani důchod nečerpalo. Společnost stárne, klesá počet těch, kdo do systému přispívají, lidé v produktivním věku nestačí financovat důchody
- provádění jakýchkoli reforem je velice těžké, voliči nechtějí připustit, aby jim někdo změnil jejich systém, na který mají, podle jejich názoru, právo (stávky, demonstrace)

1875-Sozialdemokratische Partei Deutschlands

- sjednocuje Sociálně demokratickou dělnickou stranu Augusta Bebela a Všeobecný dělnický spolek Ferdinanda Lassala
- existuje dodnes (název přijala až v roce 1890)

1878-1890- její činnost zakázána Bismarckovými protisocialistickými zákony

- > na jednu stranu je to pochopitelné, protože je to strana antisystémová, chce rozbiti stát, na stranu druhou perzekuce zvyšuje popularitu mezi dělníky-> stává se jednou z nejsilnějších politických stran i na parlamentní úrovni (kandidáti sami za sebe)
- > Bismarck se snaží dělníky odlákat od sociálních vizí různými reformami- nezavděčil se

konec 90. let= rozpor ve straně:

mezi ortodoxními marxisty (Karl Kautsky) a revizionisty (Eduard Bernstein)- dávali přednost pozvolnému vývoji

- před rokem 1914 nejsilnější německá strana

- mnoho sociálních reforem- i přes to podstatných výsledků v Německu nedosáhnou
 - jednak kvůli ústavnímu systému (vláda není odpovědná parlamentu, ale císaři, kteří ji volí), parlament má možnost pouze málo kontroly vlády (schvalování rozpočtu)
 - jednak proto, že její program (rozbití německého ústavního pořádku) má malou atraktivitu mimo prostředí dělníků (není dobrý koaliční partner)

Erfurtský program- říká totéž, co Marx v roce 1848

- vzniká v 90. letech- situace už je jiná- dělnická třída dostala svůj podíl na ekonomickém růstu- životní a pracovní podmínky dělníků se zlepšují, mohou si dovolit téměř totéž, co střední třída+ rozpor s programem, už uplynulo 30 let a revoluce nikde

1899- Předpoklady socialismu a úkoly sociální demokracie - Eduard Bernstein- žil ve VB, ovlivněn fabiánskou společností

- marxistické teze už nejsou pravdivé ani použitelné, strana by měla opustit cíl revoluce a soustředit se na jednotlivosti, které zlepší situaci dělníků, socialismus je slučitelný se soukromým vlastnictvím
- odmítá tradiční morálku (soudit lidské chování podle přínosu pro revoluci)

-> vyvolala velkou kontroverzi po celé Evropě, protože německá soc. dem. byla vzor

- i když se proti Bernsteinovi postavilo mnoho lidí (např. Luxenbergová nebo Kautsky), jeho koncept se prosadil krátce před 1. SV a definitivně až po válce

• SOCIALISMUS VE FRANCII

- vývoj socialistického hnutí byl trochu odlišný- francouzský průmysl je decentralizován je mnoho středních podniků, i sociální hnutí je méně centralizované

1905- sjednocení v jednu stranu- mnoho dělníků dál nedůvěruje parlamentní straně ale spíš přímým akcím

Jean Jaurès- architekt strany a její ideologie

- přináší kombinaci marxismu a liberálního etického humanismu, socialismus má přinést nový světový rád (zádné války)
- aktivita při Dreyfusově aféře

Dreyfusova aféra= vnitropolitická krize francouzské Třetí republiky

Žid Alfréd Dreyfus se stal francouzským dělostřeleckým důstojníkem a roku 1893 byl přidělen k hlavnímu štábmu. O rok později vzniklo podezření, že je odpovědný za prozrazení štábních dokumentů Německu a Itálii. Skutečným viníkem byl major Charles Esterházy, který podvrhl i rukopis sloužící jako argument pro Dreyfusovu vinu. Přes chybějící věrohodné důkazy byl kapitán Dreyfus odsouzen za velezradu a deportován.

- francouzská společnost se rozštěpila na dva tábory- vina (i kdyby nebyla, tak útok na armádu, která proces připravila je nepřijatelný, protože by ohrozila celou Francii) x nevina
- = čistě buržoazní spor, dělníci z něj nic nevytíží,
- Jaurès tvrdil, že i v takovýhle otázkách by se měla sociální demokracie angažovat a občas s buržoazií spolupracovat
- > postavila se proti tomu 2. internacionála, zvítězil marxistický koncept, Jaurès se musel podřídit

- dále tu existovalo silné anarchosyndikalisticke hnuty a silné odborové hnuty- mnoho stávek
 -> podobný stav ve Španělsku

- SOCIALISMUS VE VELKÉ BRITÁNII

- tlak na založení socialistické strany tu nebyl tak silný (kvůli fabiánské společnosti)

Fabiánská společnost- vznikla roku 1884

- skupina britských socialistických intelektuálů
- cíl= šířit socialistické myšlenky a snažit se o jejich postupné zavedení do britského politického systému
- členové např. G.B.Shaw, Sidney Webb

- marxismus nebyl ve VB příliš populární, Marx znechucen, že země tak vyspělá (jako první by měla provést revoluci) se staví k jeho myšlenkám vlažně

- reformismus ve VB byl spojen s radikálním křídlem liberalistické strany

- změna k sociální společnosti je možná pouze v rámci tradičního systému

80. léta- vzniká sociální strana- minimální podpora

1893- Independent labour party -> větší síly získává až po přelomu století- snaha konzervativní vlády omezit odbory, odbory cítí, že potřebují podporu, ale stále byli přesvědčeni, že odborový boj je důležitější

1900- Labour Representation Comitee- v čele Ramsay McDonald

- vznikla spojením několika sociálních skupin
- program inspirován fabiánskou společností

1906- přejmenováno na **Labour Party**- zvítězila ve volbách

- velice ovlivněna odboráři (až Thatcherová toto změnila)

- ve Francii jsou odbory od strany odděleny, v Německu jsou odbory součástí strany a jí jsou řízeny

Radikální liberálové- Lloyd George-> byly radikálnější než Labour party

SOCIALISMUS V RUSKU

- na rozdíl od ostatních zemí země převážně agrární (nakloněna rolníkům),

Eseři- ruská politická strana, která vznikla roku 1902

- opírala se především o rolníky
- spolu s menševiky získala většinu v sovětech a její členové vstoupili do Prozatímní vlády
- 1917- to byla početně nejsilnější ruskou stranou
 - strana se rozštěpila- leví eseři spolupracovali do jara 1918 s bolševiky
 - část eserů se proti bolševikům postavila
- definitivně zanikají 1923

Sociální demokracie- založena 1898- nepočetná strana, ústřední výbor zatčen a poslan na Sibiř

-> vznik se odehrává ještě jednou v zahraničí

Plechanov, Axelrod- ortodoxní marxisté- museli čekat na buržoazní revoluci (otázka zda na ní spolupracovat nebo ne, podporovat reformátory nebo ne)

Lenin- v 90. letech se stal sociálním demokratem-> vyhnání na Sibiř-> exil

- od přelomu století působí v západní Evropě
- na sjezdu v Bruselu způsobí rozkol v ruské sociální demokracii- klíčová otázka= členství ve straně
 - klasická marxistická strana byla stranou masovou, založená na členství dělníků- v Rusku jich moc není, strana nebude moci být masová

Rozštěpení strany:

- menševici- od slova manšina, ale bylo jich více
 - ortodoxní marxisté- požadavek na masovou stranu německého typu
- bolševici- požadavek na vytvoření méně početné strany profesionálních revolucionářů, strany disciplinované a přísně centralizované
 - od slova většina, ale bylo jich méně

1912- Bolševici na sjezdu v Praze si zvolili vlastní ÚV-> oddělili se

- zpočátku hráli okrajovou úlohu, byli mimo hlavní proudy

1917- povedlo se provést revoluci, úspěch vedl k tomu, že celé dělnické hnuty se štěpí na dvě větve:

- sociální demokracie- rezignuje na přípravu revoluce, participuje na vládě, stává se jednou z nejvýznamnějších stran
- na druhé straně se vyděluje radikální levice- komunistická strana řízená Moskvou – stojí mimo politické spektrum, až do hospodářské krize (nemožnost řešit ji standardními prostředky), část dělníků začíná sympatizovat s komunistickou stranou

VZNIK MODERNÍHO ANTISEMITISMU

- spojen se vznikem moderního rasismu
 - Židé byli někde integrováni někde ne, ale měli stejná občanská práva jako ostatní (v Rusku jinak)
 - neintegrovali se kulturně
 - původní antisemitismus byl v podstatě antijudaismus- Židé byli ti, kdo ukřížovali Ježíše Krista
 - společnost se sekularizuje- náboženská otázka už nehráje takovou roli
 - kapitál, který je často zobrazován s židovskou tváří- je horší, protože není národní
 - trh práce- populární mýtus, že většina Židů jsou kapitalisté- důsledek dlouhotrvající izolace od zbytku společnosti (až do 19. století nesměli vlastnit půdu)
 - > většina židovské populace žije ve městech a je součástí dělnické třídy
 - antisemitské kampaně probíhají i v zemích, kde jich je malo, nebo jsou integrování (Francie- Dreyfusova aféra, Hilsneriáda)
 - antisemitismus se stává vládní politikou v Rusku od vlády cara Alexandra III- pogromy proti židovským obchodníkům- v pozadí stojí snaha svést hněv lidu proti Židům a ne proti skutečným přičinám špatné ekonomické situace
- Protokoly sionských židů- ruského původu, plán Židů na ovládnutí světa
- Sionismus- zakladatel Teodor Herzl- účastník Dreyfusovy aféry, šokován mírou nenávisti francouzské společnosti vůči Židům
- koncepce vytvoření židovského státu (návrat do Palestiny)
 - žádají podporu od Turecka, VB a Francie
- 1917- Balfurova deklarace**- britská vláda slibuje podpoření židovského národního domova
- ve stejné době dávají Britové podobné záruky Arabům-> problém, který není vyřešen dodnes

DVOJSPOLEK, TROJSPOLEK A DOHODA

- existovali paralelně

1) Dvojspolek

- = vojenský obranný pakt uzavřený mezi Německem a Rakouskem 7.10.1879 ve Vídni
- = základ zahraniční politiky signatářů až do roku 1918

Co vedlo k založení dvojspolku

- Německo-rakouské usmíření**- do roku 1870 Rakousko uvažuje o odvetě Německa

- > po sjednocení Německa je vyloučeno, že by se Rakousko v Německu ještě nějak angažovalo-> přeorientování rakouské zahraniční politiky na Německo

- Rozpory s Ruskem na Balkáně**- Rusko má zájem na jejím rozpadu

- Rakousko se jí snaží udržet

-> tyto spory překáží obnovení Svaté aliance- shoda, že na Balkáně udrží současný stav

1873- vzniká **Spolek tří císařů**- definitivně zaniká 1887

Balkánská válka- 1877

- Budapešťská konvence- tajná politická dohoda Andrássyho s ruským kancléřem Gorčakovem jak postupovat v případě války

Rusko- turecká válka- mírová smlouva v San Stefanu- Rusko nebene ohledy na závazky, porušení budapešťské konvence

-> 1878- faktický konec Spolku tří císařů

Berlínský kongres- 1878

- zhoršení Rusko- německých vztahů- Německo se Ruska nezastalo
- > Bismarck se chtěl zajistit smlouvou s Rakouskem proti Rusku

-> rusko-německý spor vedl ke zintenzivnění vztahů s Rakouskem

28.srpna 1879- první setkání Bismarcka a Andrássyho

- Problémy- odpor Viméma I.- nechtěl uzavírat přímá spojenectví proti Rusku
- Rakousko si nechtělo pokazit vztahy s Francií

- hlavní konstruktéři smlouvy= Bismarck a Andrássy

- ve smlouvě se nakonec přímo popisovalo Rusko (Bismarck musel císaře intenzivně přesvědčovat)

- smlouva byla tajná

- základ rozdělení Evropy na dva bloky při 1.SV, kdyby byla jedna země napadena Ruskem, druhá ji musí přijít na pomoc

- při útoku jiné mocnosti zachování neutrality

2) Trojspolek

= vojensko-politické spojenectví Německa, Rakouska- Uherska a Itálie uzavřené ve Vídni 20.5.1882

Příčiny vzniku- italské obavy z izolace a potřeby podpory v severní Africe po anexi Tuniska Francií

Podmínky smlouvy- nevstupovat do dalších seskupení namířených proti smluvním stranám

- pokud by byla Itálie napadena Francií, následovala by pomoc Německa a R-U

- pokud by Francie napadla Německo, pomohla by jen Itálie
- při napadení dvěma mocnostmi přijdou ostatní na pomoc, v jiném případě zachovají neutralitu

- součástí byla i dohoda, že smlouva není namířena proti VB

Francouzsko- italské dohody= dohody z přelomu století, které ukončily vzájemnou rivalitu

- z Itálie udělaly velmi nespolehlivého partnera v rámci Trojspolku

1914 zůstala Itálie neutrální a 1915 se zapojila do 1.SV na straně Dohody

3) Dohoda (Trojdojeda)

= spojenectví Francie, VB a Ruska, které vedlo k jejich alianci za 1.SV

- vznikla v roce 1907

Co vedlo k založení Dohody:

- **Rusko- francouzská aliance**

- spojenectví vybudované v letech 1891-1894

- cestu k sobě našli po změně německé zahraniční politiky (po odchodu Bismarcka)

-> Německo odmítlo prodloužit Zajišťovací smlouvu, VB se sbližovala s Trojspolkem

- vzájemná pomoc při napadení Německem, R-U nebo Itálii

-> definitivní rozdělení Evropy na dva bloky

- **Srdečná dohoda**

= koloniální dohoda mezi VB a Francií (8.4.1904)

- 2. polovina 19. století= první formování koalic (po Krymské válce)

Situace ve VB

- konec politiky „splendid isolation“

-> změna názoru- kvůli posilování Ruska je nutné uzavírat spojenectví

1. jednání= s Německem- neklaplo- VB nepodpořila Bagdad Bahn, protože by to byla konkurence pro Suezský průplav

- Německo nechtělo podpořit britské zájmy v Maroku

2. jednání= s Japonskem

- 1902- definitivní prolomení splendid isolation

Obsah- pokud Japonsko napadne 1 země VB zůstane neutrální, když dvě VB se postaví na stranu Španělska

Fašodská krize (1898)

- místem střetu koloniálních zájmů VB a Francie v Africe

-> Francie se musela stáhnout a také pocítila nutnost uzavírat dohod

-> otevřena cesta pro spojenectví

Jednání s Francií

1901- VB má nového krále- Edwarda VII.= velký „fanoušek“ Francie

- ve společnosti zakořeněno odvěké rivalství Francie a VB (přijetí britského krále ve Francii bylo zpočátku chladné, ale postupem času si je naklonil=> cesta pro dohodu otevřena

8.4.1904- dohoda uzavřena na zámku v Clouds (název srdečná byl spíše ironický)

- koloniální smlouva (neřešila alianční spojenectví)

Obsah smlouvy

- nejdůležitější bod= Maroko- nároky si činí Francie, Španělsko, VB
 - Francie a Španělsko se dohodnou mezi sebou
 - > VB se nároků v Maroku vzdala a získává Egypt
- Francouzi získali i Madagaskar
- stanovena hranice řekou Niger- Nigérie= VB Niger= Francie
- New Foundland- velký spor mezi VB a Francií, s oslabováním vlivu Francie v SA oslabil i vliv Francie na New Foundland (Utrechtský mír)
- Siam- východně od řeky Menam- Francouzská Indočína
 - západně od řeky Menam= britské území
 - tato dohoda byla přijata v klidu, už to tam fungovalo od konce 19. století, takže se to jen úředně potvrdilo
- Nové Hebridy (Vanuatu)- kondominium

Důsledky- ve VB přijímáno pozitivně

- ve Francii nesouhlas s otázkou Egypta

- znepokojení Německa

• Britsko-ruská dohoda

- rozdělení Persie na tři sféry: severní ruská
jižní britská
střední neutrální

BALKÁNSKÉ VÁLKY

- konflikty mezi balkánskými státy v letech 1912-1913

1. balkánská válka (9.10.1912-30.5.1913)

- vedena koalicí balkánských států (=Balkánská liga) proti Osmanské říši (Turecku) s cílem rozšíření území jednotlivých národních států.

Balkánská liga- vojenská aliance balkánských zemí zaměřená k rozdělení tureckého dědictví - Bulharsko, Černá Hora, Řecko a Srbsko, podporována Ruskem

Válka

-> rychlá a drtivá porážka Turecka, mnoho rychlých výřezství - mocnosti vyděšeny:

- **Rusko**- bálo se postupu na Istanbul a obsazení úžin bulharskou armádou (Rusko by nemohlo účinně zasáhnout, protože armáda se reorganizovala)
 - **R-U, Itálie**- Srbsko se dostalo k Jaderskému moři-> vytvoření Albánie
 - **Francie**- sympatie balkánských státům- tlak na Rusko, aby jim pomohl
 - **Anglie**- neangažovala se tolik

Londýnská konference (12/1912-05/1913)

-> 30.5.1913- Londýnská mírová smlouva- Turecko přišlo o všechny své evropské državy s výjimkou území okolo Istanbulu

- Bulharsko získalo přístup k Egejskému moři
- Řecko získalo Soluň

-> záhy se však objevily rozpory mezi balkánskými státy samotnými:

- Černá Hora se cítila poškozena zřízením samostatného knížectví Albánie
 - Bulharsko nebylo však spokojeno s tím, že Řecko obdrželo Soluň
 - Srbsko se cítilo poškozeno tím, že vytvořením Albánie nezískalo přístup k Jaderskému moři

2. balkánská válka (30.6.-10.8.1913)

- Bulharsko proti Řecku, Černé Hoře, Srbsku, Rumunsku a posléze i Turecku
 - válka začala překvapivým útokem bulharské armády na Srbsko bez vyhlášení války v noci na 30. 6. 1913 (snaha porazit nejsilnějšího protivníka dříve, než mu jeho spojenci přijdou na pomoc)
 - >nezdářilo se
 - > koncem července boje skončily a následovala složitá jednání, která vedla k uzavření mírových smluv mezi jednotlivými účastníky konfliktu

Bukurešťskou mírovou smlouvou - 10.8.1913

- Bulharsko ztrácí většinu zisků v Makedonii ve prospěch Srbska a Řecka, část západní Thrákie ve prospěch Řecka a jižní Dobrudžu ve prospěch Rumunska

Istanbulská smlouva - 29.9.1913 s Tureckem

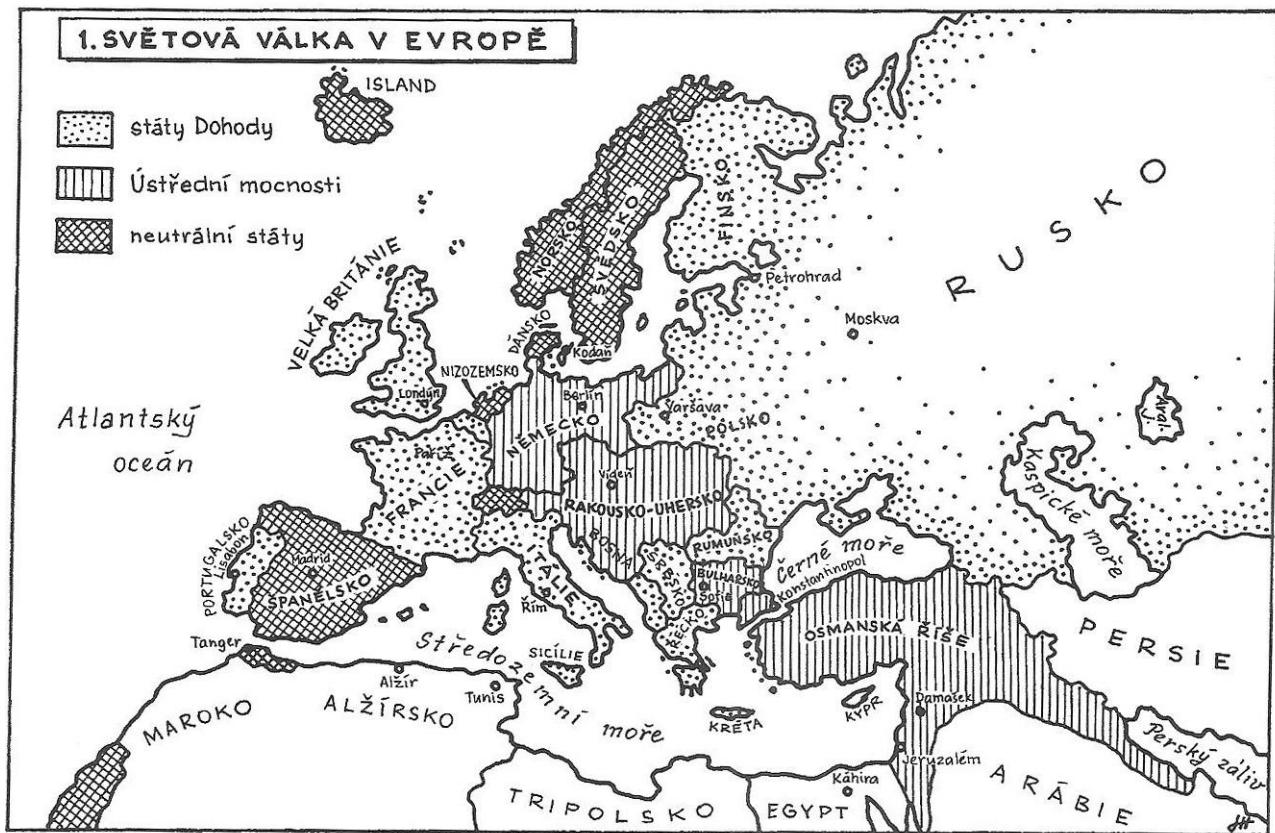
- Bulharsko ztratilo ve prospěch Turecka Drinopol (Edirne)

Důsledky válek

- Bulharsku zůstal přístup k Egejskému moři mezi řekami Nestos a Marica
 - Rusko ztratilo prestíž neúspěšným zprostředkováním a ochladly jeho vztahy s Bulharskem
 - Rusko začalo podporovat Srbsko (obavy Rakouska-Uherska).
 - rozkladem koncertu velmocí
 - snaha o revizi výsledků války věhnala Bulharsko do tábora Ústředních mocností za 1. světové války.

1. SVĚTOVÁ VÁLKA

- rozpory mezi evropskými mocnostmi, sdruženými počátkem 20. století do dvou obranných bloků vyvrcholili 1. světovou válkou

- na počátku konfliktu se objevil v aliancích rozkol:

- Londýna se obával, že Rusko se stává velkým nebezpečím (vzpamatovalo se z rusko-japonské války)
- na druhou stranu se sbližuje VB s Německem - britská účast na Bagdadbahn, rozdělení portugalských kolonií
- Rakousko a Německo se znepřátelují
- => jediné pevné alliance = Dvojspolek a rusko-francouzská aliance

28. 6. 1914- **sarajevský atentát** na Františka Ferdinanda d'Este (následník rakouského trůnu) a jeho manželky Sofie

- vraždu provedli srbskí nacionalisté z organizace Mladá Bosna

- jedním z důvodů byla snaha o upozornění na potřebu transformace dualistické monarchie

- rakousko-uherská diplomacie se rozhodla atentátu využít k eliminaci srbské hrozby jednou provždy

- snaha zničit Srbsko jako politický a mocenský faktor na západě, to však bylo nepřijatelné pro Rusko

Červencová krize

= mezinárodní krize, jež vedla ke vzniku 1. světové války

Hoyosova mise - 5.7.1914

- Vídeň se snažila na svou stranu získat Německo, které se rádo připojilo, protože situace nabízela vyřízení úctů s Ruskem, zároveň bylo Německu jasné, že Rakousko-Uhersko do války zatáhne jen kvůli balkánské otázce

Hlavní překážka války = politická situace v R-U- uherský ministerský předseda Tisza byl proti, bylo mu slíbeno, že válka nebude mít teritoriální charakter - demografické tendenze v Srbsku byly nepříznivé pro Uhry, Tisza si vynutil, že válce musí předcházet diplomatické ultimátum

-> Vídeň sepsovala „hříchy“ Srbska od roku 1908 -> nic se nedělo

23.7.1914- Vídeň předala Srbsku ultimátum (po celkem dlouhé době od atentátu -> překvapení)

- Rakousko požadovalo:

oficiální omluvu

zákaz protirakouské propagandy v Srbsku

potrestání spoluviníského atentátu

spolupráce rakouských expertů při vyšetřování atentátu -> neslučitelné se srbskou suverenitou
-> přijetí by podle Bělehradu znamenalo redukci Srbska a úroveň vazalského státu

28.7.1914- Srbsku byla vyhlášena válka, začalo bombardování Bělehradu

29.7.1914- Rusko vyhlásilo mobilizaci (podpora ve svém spojenci- Francii)

- Velká Británie se stále snaží o udržení míru- **plán Zastavte se v Bělehradě**- měl reálnou šanci na úspěch, nebude ponížena žádná ze stran

- složitá pozice VB- dvě možnosti- postavit se na stranu Ruska a Francie= eskalace konfliktu

- postavit se na stranu R-U

= klíčové dilema britské politiky

31.7.1914- Německo poslalo Rusku ultimátum, aby zastavilo válečné přípravy na hranici s Německem

1.8.1914- Německo vyhlásilo Rusku válku

3.8.1914- Německo dává ultimátum Belgii, aby byl volný průchod německých armád do Francie= porušena neutralita Belgie (z roku 1832)- signál pro VB, že musí vstoupit do války (4.8)

23.8.1914- vstupuje Japonsko- snaha získat sféry německého vlivu v Číně a rozšířit své sféry vlivu v severní Číně

- Itálie zůstala i přes členství v Trojspolku neutrální

Teorie o příčinách války

- agresivní německý imperialismus

Německá edice- snaha ukázat, co se ve skutečnosti dělo, že vina není jen na straně Německa

-> vina Německa začíná být zpochybňována už v meziválečném období
(na rozdíl od 2.SV- jednoznačný viník Německo)

- nepřekonatelné rozporu mezi velmocemi- RUS x R-U- spory na Balkáně
 - VB x DE- námořní zbrojení
 - F x D (Alsasko, Lotrinsko)

- v minulosti se ale však vždy dokázali nějak dohodnout, nevysvětluje, proč teď musí být celosvětový konflikt

- vnitřní problémy jednotlivých zemí, zejména těch nejslabších- RUS- sociální konflikt
 - R-U- nacionalistický konflikt

-> snaží se je řešit mezinárodním konfliktem a vnitřní konflikt odsunout

- obě monarchie už v minulosti přežily mnoho vážnějších krizí, proč zrovna TEĎ, když žádné bouře nebyly

- vše způsobila tajná diplomacie (tajné spojenecké smlouvy)- např. Wilsonova teorie

- smlouvy byly veřejné, aliance byly jinak postaveny (Dvojspolek= defenzivní aliance k čelení Ruskému útoku, ALE útočníkem tady bylo Německo a Rakousko

- revizionistický koncept- objevuje se již v meziválečném období, zesiluje v období Studené války
 - SSSR je viníkem, vyprovokoval Německo k preventivnímu útoku

- v Rusku od roku 1907 probíhá rozsáhlý přezbrojovací program, který má být ukončen v roce 1917, do války by s nehodovou armádou nešlo

- **Koncept války podle jízdních řádů**- autor= G.B. Taylor

- Rusko je nejlidnatější stát Evropy té doby, armáda má být 2x silnější než armáda Německa-> Německo se rozhodne využít situace, dokud je ještě čas a program není dokončen

Schlieffenův plán- plán vypracován v 90. letech 19. století maršálem von Schlieffenem pro případ války na dvou frontách

- cíl= překvapivý útok na neutrální Belgii, zasadit silnou ránu Francii, překročit Seinu, obsadit Paříž a obklíčit francouzské armády do šesti týdnů dřív, než Rusko rozvine svou armádu na východní frontě

-> když začalo Rusko najednou během červencové krize mobilizovat-> Německo to vnímá jako vyhlášení války (narušuje to Schlieffenův plán)

- koncept ze 70. a 80. let- objevuje se ve VB
 - vinni jsou Britové, protože nedali jasné najevo, že se do války nezapojí

Současná historiografie se kloní k těmto příčinám:

1) Rozporu mezi velmocemi- samy o sobě by ji nezpůsobily

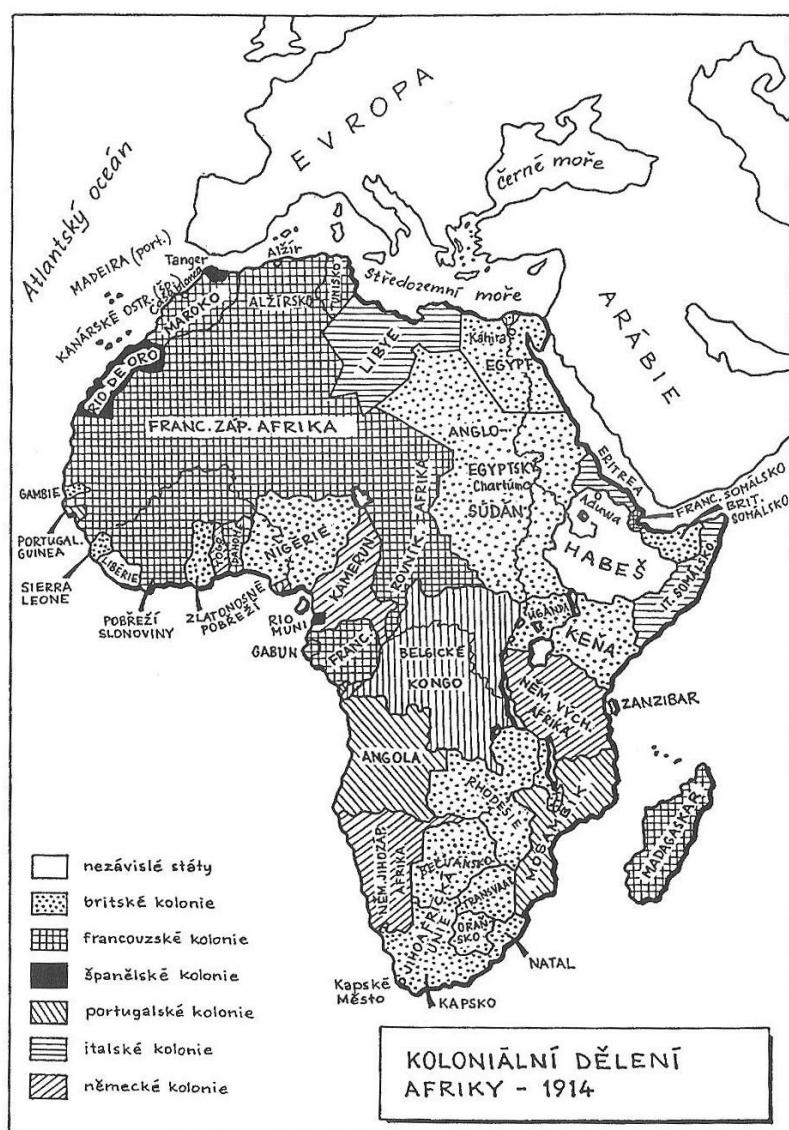
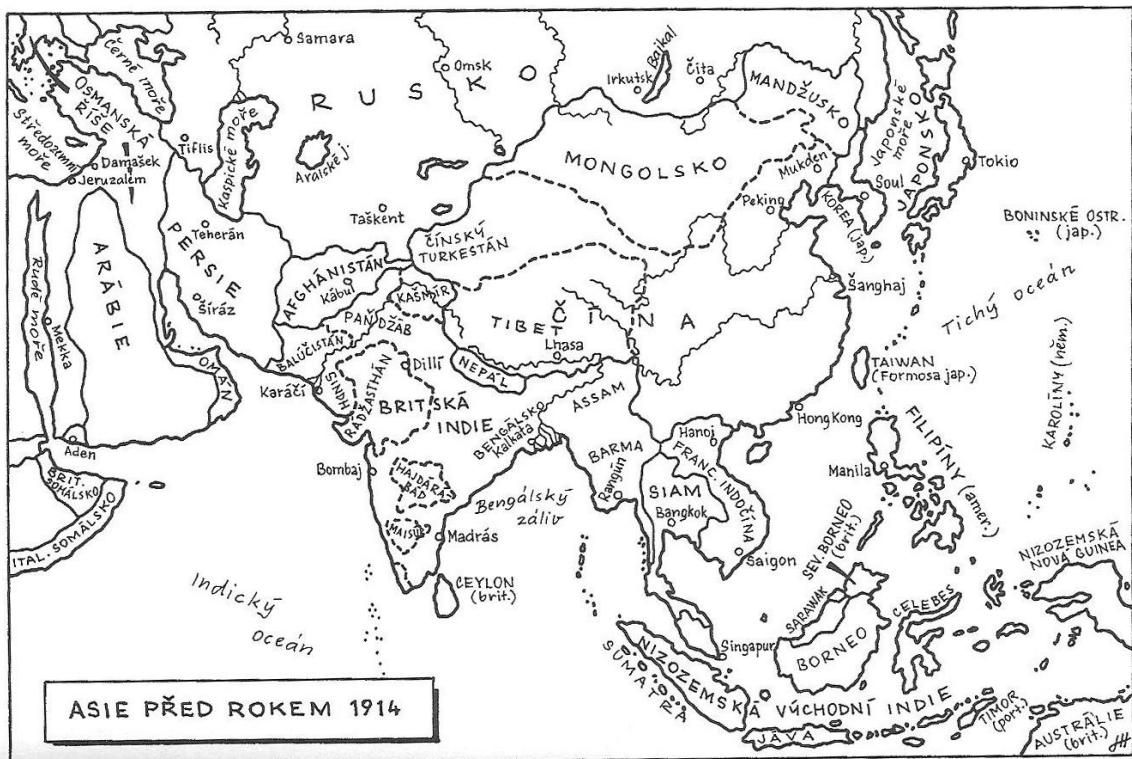
2) Nacionnalismus a demokratizace zahraniční politiky- obecně pozitivní jev, ale v 19. století hraje negativní roli- tlak veřejného mínění brání tomu, aby to bylo jako v 18. století- lid se dřív nevměšoval do rozhodnutí diplomatů- lidé vědí, že tu existuje čestné řešení= válka, tlak veřejného mínění, který žene vlády ke krokům, kterým by se diplomaté uměli vyhnout

3) Od počátku 20. století roste napětí a nedůvěra mezi velmocemi, navzájem si nevěří i v marginálních otázkách

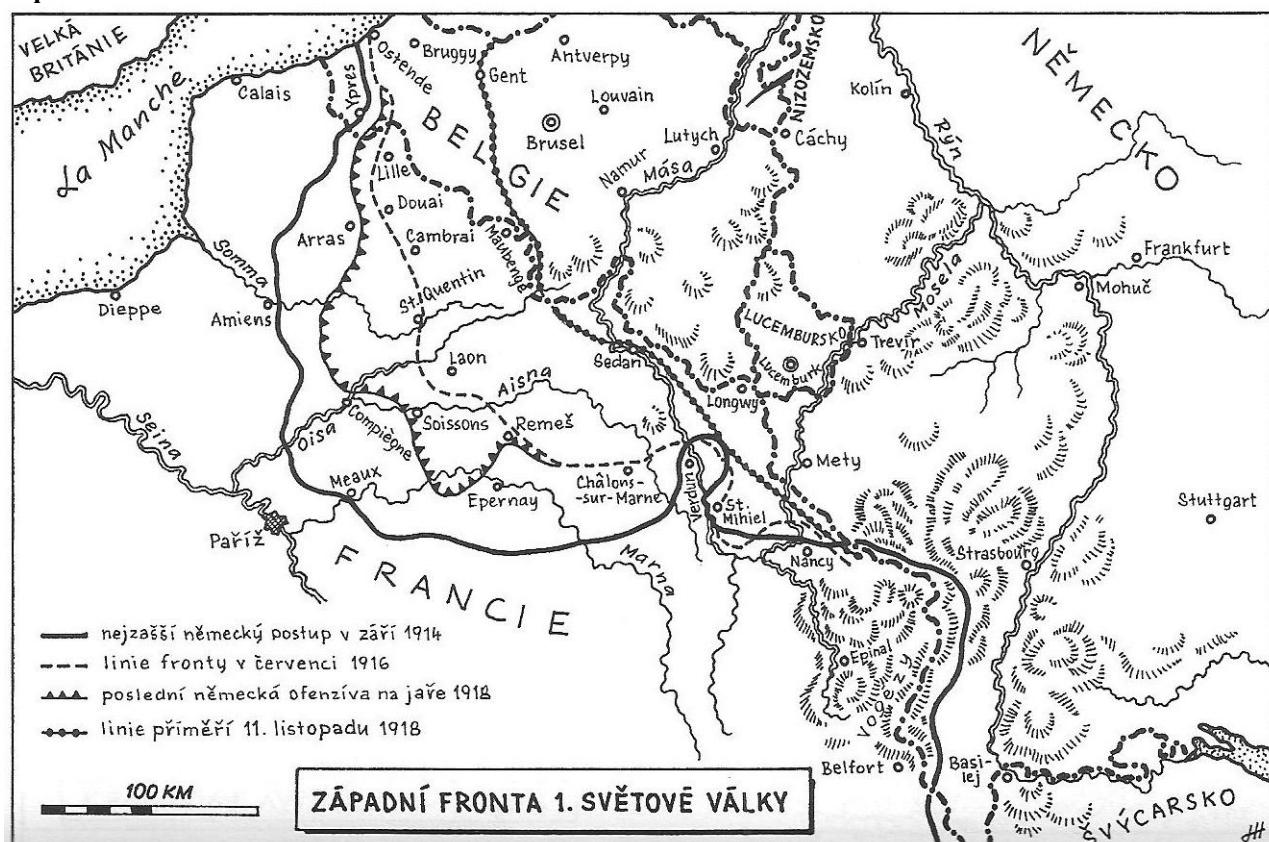
4) Rozpadá se evropský koncert- od 1912 už nefunguje- Evropa je rozdělena mezi bloky

5) Fatalismus, který zachvátí Evropu od počátku století- je jasné, že válka je nevyhnutelná (závody ve zbrojení)

6) Čekalo se, že válka bude moderní- rychlá, krátká (tak jako válka rusko-japonská, balkánská válka)-> nikdo nečekal, že válka nabude takového charakteru- bude dlouhá a bude mít ohromné materiální a lidské ztráty

- německá armáda postupovala podle Schlieffenova plánu a rozvinula svůj útok na západní frontě
- Západní fronta**

3.8.1914- německá armáda obsadila Belgii a Lucembursko, oblehla pevnost Lutych a postupovala do nitra Francie
 6-11.9- **bitva na Marně**- Německo prohrálo a byl zmařen celý jeho operační záměr

-> německá armáda se musela stáhnout na čáru Compiegne- Remeš- Varennes

- válka se změnila ve **válku zákopovou**

2.11. 1914- VB zahájila námořní blokádu Německa- jedna z rozhodujících zbraní 1.SV

- v průběhu roku 1915 zůstala německá vojska v defenzivě a vojska Dohody se pokoušela o mohutný útok

- veškeré pokusy, ať už Britů nebo Francouzů (Champagne, Neuve Chapelle, Artois) skončili pouze nesmyslnými masakry bez teritoriálních zisků

22.4.1915- Němci poprvé použili ve válce plyn (konkrétně chlor) v sérii bitev u Ypry

04/1915- **Londýnská smlouva**- většina Jaderského pobřeží přislíbena Itálii-> Itálie vstupuje do války na straně Dohody

7.5.1915- **potopení parníku Lusitania**

- v rámci ponorkové války potopila německá ponorka britský parník s 1198 cestujícími (včetně 128 Američanů)

-> to pobouřilo USA

-> 2.4.1917 vstupuje USA do války na straně Dohody

21.2.-21.-12.1916- **bitva u Verdunu**

- největší bitva 1. SV, symbol zákopové války

- na Verdun jako symbol národní hrosti zaútočilo Německo ve snaze vyprovokovat Francouze k dalším útokům, které by je vyčerpali

- Němci však ve válce zabředli, vedli ji beznadějně stále dál, šlo o prestiž

- padlo v ní více než půl milionu německých a francouzských vojáků

1.7.1916- útok Dohody na Sommě, který se změnil ve vyčerpávající materiálovou bitvu

- obě strany měly přes milion padlých

- v březnu se začali Němci stahovat za Siegfriedovu linii, tím ušetřilo síly a narušilo další ofenzívní plány Dohody

- francouzská vojska přestala v krvavých bojích vidět smysl-> demoralizace, francouzská armáda nebyla bojeschopná ani pod novým velením generála Pétaina

- většinu bojů převzala armáda britská a také americké jednotky

- Německo po uzavření Brestlitevského míru přesunulo veškeré své síly na západní frontu

05/1918- druhá bitva na Marně

- Němci utrpěli velkou porážku, která znamenala konec nadějí na vítězství v 1.SV
- útoky Francouzů, Britů a Američanů se stále stupňovali, Němci už neměli šanci

Válka mimo Evropu

- již v roce 1914 obsadili britské, australské, japonské a novozélandské jednotky bez problémů německé državy v Tichomoří
- v Africe se ze všech německých kolonií (Togo, Německá jihozápadní Afrika- dnešní Namibie a Kamerun) udržela do konce války pouze Německá východní Afrika (dnešní Tanzanie, Rwanda, Burundi)
- 1.10. 1918- britská vojska dobyla Damašek, odřízla Turecko na mezopotámské frontě
- > 30.10.1918- Turecko podepisuje příměří v Murdosu

Východní fronta

- Německo se snažilo vyřadit Rusko z války
- postupovalo dál do Polska, 5.8. 1915 obsadilo Varšavu 26.8. Brest-Litevsk-> ruské armádě hrozilo zhroucení
- 14.10.1915- do války vstupuje Bulharsko, které doufá v získání Makedonie

28.8.1916- do války na straně Dohody vstupuje Rumunsko- chce využít příležitosti

- hned zpočátku však bylo neúspěšné a Rusko mu muselo přijít na pomoc do Moldavska a Dobrudži
- > do konce roku byla většina Rumunska obsazena centrálními mocnostmi

6.3.1917- Únorová revoluce

- svržení samodéržaví a ustavení Prozatímní vlády v Rusku- masová akce, krveprolití
- Příčiny- nesoulad mezi rychle pokračující industrializací země a ruským autokratickým politickým systémem
- vláda nebyla schopná provádět zemi válkou (mnoho porážek)
- 15.3.- car Mikuláš II. byl donucen k abdikaci
- prozatímní vláda byla vedena nejprve knížetem Lvovem, později Alexandrem Kerenským
- nedokázala však vyvést zemi z vyčerpávající války

7.11.1917- Říjnová revoluce

- bolševici se pokusili uchopit moc již v červenci 1917 (Červencové dny), ale byli neúspěšní-> vláda označila vůdce bolševiků za německé agenty a pozatýkala je, Lenin uprchl
 - v říjnu ovládli bolševici petrohradský sovět, do čela postavil Trockij
 - Lenin se rozhodl pro převrat a začal s jeho plánováním, prozatímní vláda zareagovala pozdě
 - od 6.11 začalo obsazování většiny vládních budov, převzetí moci bylo dokončeno 7.11. útokem na Zimní palác (sídlo Prozatímní vlády)
 - > stanovena nová vláda- rada lidových komisařů v čele s Leninem, složená jen z bolševiků
 - málokdo předpokládal, že diktatura proletariátu vydrží dlouho (nezvládne se potýkat s ekonomickými, politickými a společenskými problémy+ protikomunistický odboj)
- > válka na východní frontě prakticky skončila

3.3.1918- Brestlitevská mírová smlouva

- mezi SSSR a Německem, R-U, Bulharskem, Tureckem
- Rusko ztrácí Polsko, Pobaltí a Finsko, území Zakavkazska ve prospěch Turecka
- Rusko muselo demobilizovat, platit válečné náhrady a uzavřít hospodářskou smlouvu s Německem
- zrušena po tom, co Němci podepsali příměří na západní frontě

Závěr války

Ludendorffova ofenziva- Německo definitivně poráží Rusko-> podpis Brestlitevské smlouvy

- změna taktiky- malé mobilní úderné jednotky, které jsou schopny prorazit zákopy a posunout frontu dál
- ale z hlediska Německa už je pozdě- všechny státy jsou nesmírně vyčerpány, Německo nemá dostatek surovin ve VB byla blokáda

-> síly spojenců se zvětšily po posílení ze strany amerických divizí-> generální ofenziva

30.9.1918- Bulharsko nuceno uzavřít s Dohodou příměří

24.10.1918- italská ofenziva na Piavě

-> 3.11. zástupci Rakouska- Uherska (tentotéž stát však už fakticky neexistoval) nuceni podepsat příměří

-> Německo v tom zůstalo prakticky samo, ale dlouho se ještě k příměří nechtělo nechat donutit

9.11.- císař Vilém II. byl donucen k abdikaci a k odjezdu ze země

11.11.1918- **příměří v Compiégne** ve štábním vagóně-> 1. světová válka skončila

- během 1.SV není nikdo na německém území- všechny armády byly mimo Německo- viní politiky- uzavřeli potupný mír (tak je to vnímáno) ale Německo se ekonomicky zhroustilo
- během války bylo každému jedno, jak začala, už během války je nezájem o nějaké Srbsko, což byl původní cíl (potrestat x pomoci)- po pár měsících války se musí ukázat, že se bojuje za něco více než za Srbsko, během války se objevují nové koncepty:

Německý koncept

Wilsonův koncept 14 bodů

- program Woodrowa Wilsona o poválečném uspořádání světa ohlášený v projevu ke Kongresu 8.1.1918
 - 1) Konec tajné diplomacie, éra otevřené mezinárodní diplomacie v zájmu dosažení míru
 - 2) Svoboda plavby v mezinárodních vodách, právo rovného přístupu ke světovým zdrojům surovin
 - 3) Liberální světový obchodní systém postupným snižováním obchodních překážek
 - 4) Zapojení všech národů do procesu celosvětového odzbrojování
 - 5) Otázka kolonií má být řešena nestranně, vůle domorodého obyvatelstva má být brána v potaz
 - 6) Německá vojska měla vyklidit okupovaná území v Rusku
 - 7) Obnovení nezávislosti Belgie
 - 8) Obnovení předválečných hranic Francie + připojení Alsaska a Lotrinska
 - 9) Hranice Itálie měly striktně odrážet etnické hranice
 - 10) Národy Rakouska- Uherska měly získat autonomii
 - 11) Okupovaná území Rumunska, Srbska a Černé hory měla získat autonomii
 - 12) Neturecké národy měly v rámci Osmanské říše mít možnost vlastního rozvoje, Turecko mělo umožnit volnou plavbu úžinami
 - 13) Nezávislé Polsko s přístupem k Baltskému moři
 - 14) Založení Společnosti národů= garant mezinárodního práva

VÝVOJ PO 1. SVĚTOVÉ VÁLCE

Důsledky 1. světové války

- > špatné hygienické podmínky, návrat vojáků z fronty-> epidemie **španělské chřipky**, která měla horší následky než celá válka
- > nárůst nezaměstnanosti- ohromný počet invalidů (na každého mrtvého z války připadli 3 ranění)
 - psychicky narušení navrátilci z války= ztracená generace
- > po hrůzách 1.SV byli lidé otráveni, co všechno se může stát-> živná půda pro nacionalisticky smýšlející radikální strany
- > zhroucení 3 říší (Rusko, Habsburská monarchie, Osmanská říše)
- > nově vzniklé státy (Království Srbů, Chorvatů a Slovinců, Polsko, Finsko, Estonsko, Lotyšsko, Litva
 - + krátká samostatnost pro Gruzii, Arménii, Ázerbajdžán a Ukrajinu (po 3 letech opět pohlceny Ruskem)

Francie- ztratila ve válce mnoho mužů-> pokles populace v období mezi válkami

VB chybí celá jedna generace vyšší třídy (důstojníci)-> projev až do 2. SV

Československo- většina padlých bojovala na „špatné“ straně za rakouskou monarchii, proto se oslavovaly pouze legionáři

Spor o Polsko

- 1919- 7denní válka, kdy ČS armáda nechala obsadit polská území
- 1920- Československu měla připadnout západní část Těšínska, Polsku východní
- > konflikt pojmenoval česko-polské vztahy na dlouhá desetiletí

Německo- porážka vnímána jako zrada spojeneckých vojsk

9.listopad 1918- vyhlášena Německá republika= období Výmarské republiky (výmarská koalice)

Friedrich Ebert- do roku 1919 kancléř, od roku 1919 prezident

Ieden 1919- Povstání spartakovců- pokus o ultralevicový státní převrat v Berlíně v chaosu po skončení první světové války, vyvolaný jako reakce na události z Ruska

- generální stávka, již se zúčastnilo 500 000 lidí
- Ebert nařídil, aby Freikorps zakročily proti stávkujícím-> povstání bylo během 3 dnů potlačeno, několik vůdců zavražděno (Rosa Luxemburgová)-> mučedníci komunistických idejí

duben 1919- vyhlášena samostatná Bavorská republika rad, ale 1.5. Mnichov dobyt zpět

Freikorps- krajně pravicová polovojenská organizace, která se objevila v Německu a byla tvořena navrátilci z první světové války.

- potlačování komunistických tendencí, ale také proti Výmarské republice
- > 1920- Kappův puč- neúspěšný radikálně pravicový pokus o převrat, jehož cílem bylo svrhnutí vlády a obnovit monarchii
 - v čele povstání stál Wolfgang Kapp

Maďarská republika- vyhlášena 1919 Maďarskou socialistickou stranou

- provádění mnoha reforem (např. osmihodinová pracovní doba)

Střední Evropa jako celek

- politická nestabilita-> vážné hospodářské a sociální problémy
- snaha řešit problémy tiskem nových bankovek-> všudypřítomným jevem se stala **hyperinflace**, postihla především Německo, Rakousko, Polsko, Maďarsko-> znehodnocení úspor většiny obyvatelstva

PAŘÍŽSKÁ MÍROVÁ KONFERENCE A VERSAILLESKÝ SYSTÉM (leden 1919)

- schází se představitelé 27 zemí a 4 britských dominií (Jižní Afrika, Austrálie, Kanada, Nový Zéland),
- poražené státy se mírových jednání vůbec neúčastnily
- československou delegaci vedl Karel Kramář, velkou zásluhu měl i Edvard Beneš
- > snaha nastolit systém, který by byl trvalejší než systém po Vídeňském kongresu

Hlavní problém= další osud Německa

Další problémy- Osmanská říše, Itálie

Hlavní aktéři jednání- tzv. **Čtyři Olympiané**- Georges Clemenceau, ministerský předseda Francie

- David Lloyd George, ministerský předseda VB
- Woodrow Wilson, prezident USA
- Vittorio Orlando, ministerský předseda Itálie
- občas přibírána i Japonský zástupce (ale během 1.SV měl konflikt v Pacifiku okrajový význam)

- Francie ústy prezidenta Raymonda Poincarého požadovala pro Německo ty nejtvrdší podmínky, VB představovala umírnější postoj
 - Německo označeno za viníka války, snaha ho odstavit, aby se už nic podobného neopakovalo
 - > Německu přiděleny ohromné válečné reparace
- (s placením skončilo nedávno-za vlády Hitlera s placením skončilo, opět začalo až po sjednocení Německa)

MÍROVÉ SMLOUVY:

- podepsány v budovách na předměstí Paříže, podlenich se jmenují

1) Versailleská smlouva- 28. června 1918- s Německem

- paralela s vyhlášením Německého císařství v roce 1871 v zrcadlovém sále
- předpokládala zřízení mezinárodního tribunálu pro válečné zločince-> nikdy nevznikl
- Německo zbaveno naprosté většiny ozbrojených sil- pouze dobrovolnické vojsko, zákaz vlastnictví těžkých zbraní (letadla, tanky a minimum velkých lodí)

Reparace- o jejich výši se vedly velké dohady - Francie požadovala veškeré uhrazení škod, VB

- chtěla reparace v takové výši, aby Německo bylo schopno je splácat
- celkovou sumu měla stanovit až reparační komise nejpozději do května 1921 -
- v čele komise stál Poincaré-> ta nakonec stanovila sumu 132 miliard marek-> výše však byla v průběhu let redukována + věcné reparace (uhlí, lokomotivy, auta, dobytek)
- napadl Keynes- „Ekonomické důsledky míru“

Teritoriální ztráty Německa- ztráta Alsaska a Lotrinska

- levý břeh Rýna okupován spojeneckými vojáky
 - pravý břeh Rýna se stává demilitarizované pásmem
 - autonomie Sárská
 - ztráta území ve prospěch Belgie a Dánska (severní Šlesvicko)
 - Polsko získává část západního Pruska, Pomořansko Poznaňsko
 - > celkové ztráta 13% území
- + ztráta afrických (Tanzanie, Togo, Namibie, Kamerun) a pacifických kolonií (Mariány, Karolíny, Palau, Marshallovy ostrovy, Německá Nová Guinea)

Vytvoření Společnosti národů- hlavní cíl Pařížské konference pro prezidenta Wilsona

- představa celosvětová organizace, která by střežila celosvětový mír, podporovala spolupráci národů a dohlížela na dodržování lidských práv
 - každá z členských zemí měla mít jeden hlas
 - v čele Rada společnosti národů- složena z 5 velmocí a 4 nestálých členů 1922- počet nestálých členů rozšířen na 6 a od roku 1926 na 9
 - spousta ambiciózních cílů, které se nikdy nenaplnily
- americký senát ovládaný republikány Versailleskou smlouvu neschválil, protože nesouhlasil s tvrdými reparacemi proti Německu- tím pádem odmítl i vstup do SN, protože byla ve smlouvě také zahrnuta

- garanční smlouvy mezi VB, Francie a USA, které měli zajistit Francii ochranu před německým agresorem, také nevstoupily v platnost
 - > na francouzské straně vnímán tento čin jako zrada

2) Saint-Germainská smlouva- 10. září 1919 s Rakouskem

- > Rakousko bylo proměněno v malou republiku, ztratilo mnoho průmyslových oblastí

Teritoriální ztráty Rakouska- rozsáhlá území připadla Jugoslávie- část Korutan a Štýrska, Bosna a

Hercegovina, Chorvatsko

- Itálii připadli Jižní Tyroly, Terst

- Rumunsku připadla Bukovina

- Polsku připadl Halič

30. říjen 1918- Němci žijící v pohraničních částech Československa vyhlašují následující 4 autonomní celky, požadující nezávislost na Československu a přičlenění k Rakousku:

a) Deutschböhmen- severozápad a sever Čech, s centrem v Liberci

b) Sudetenland- severovýchod Čech, včetně Orlických hor, severozápad Moravy a západ bývalého Rakouského Slezska, s centrem v Opavě

c) Böhmerwaldgau- jihozápad, jih a jihovýchod Čech, s centrem v Prachaticích

d) Deutschsüdmähren- jih Moravy, s centrem ve Znojmě.

Deutschböhmen hnědě, Sudetenland žlutě, Böhmerwaldgau oranžově a Deutschsüdmähren růžově

- > tato snaha byla neúspěšná, jelikož poražené národy neměly právo na sebeurčení

3) Neuillyská smlouva- 27. listopadu 1919 s Bulharskem

- Bulharsko navráceno do předválečných hranic-> ztratilo přístup k Egejskému moři

4) Trianonská smlouva- 1920 s Maďarskem

- postiženo nejvíce, ztrácí 3/4 území bývalých Uher (60% obyvatel)

Teritoriální ztráty Maďarska- Itálie získala Tripolsko, Rhodos

- Francie získala mandátní správu nad Sýrií a Libanonem

- VB získala mandátní správu nad Irákem

5) Sèvreská smlouva- 10. srpna 1920 s Tureckem

- území si rozdělila především VB a Francie

-> Turecké národní hnutí v čele **Mustafa Kemal „Atatürk“** - vyhlásili republiku a dál bojovali proti nepříznivým podmínkám smlouvy ze Sevres

-> 1923- **Lausannská smlouva**= revize smlouvy ze Sèvres

-> Turecko získává zpět ostrovy v Egejském moři, Arménii, Kurdistán, zbavilo se reparací, jen úžiny zůstaly pod kontrolou vítězných mocností

-> Mustafa Kemal proměnil Turecko v sekularizovaný stát a zdroj stability ve východní Evropě

Situace po Pařížské mírové konferenci

- Versailleský systém byl nestabilní, tvrdé podmínky podpořili revoluční snahy v poražených státech

=určující fenomén následujících dvou desetiletí

- Japonsko a Itálie nebyly spokojeny s územními zisky

- USA se od dalšího dění distancovali

- Francie= hlavní strážce Versailleského systému-> spory s VB, která se snažila propojit evropské státy na poli hospodářské a obchodní spolupráce bez ohledu na úlohu zemí v 1.SV

- Německo udržováno úmyslně oslabené

MEZINÁRODNÍ POSTAVENÍ ČESKOSLOVENSKA

- díky legiím se Československo zařadilo mezi vítězné státy

- vyšlo celkem úspěšně i z mírové konference zásluhou Edvarda Beneše, který uplatňoval historické, ekonomické a vojenskostrategické nároky na československé území

Budoucí problémy- výrazné menšiny Němců a Maďarů

Reparace- Československo mělo podíl na Rakouskouherských dluzích

- Československo muselo také platit příspěvek za osvobození
- cca 17 miliard korun (s úroky 45 miliard)= ohromná finanční zátěž

1921- Malá dohoda

- snaha zabezpečit Slovensko před nároky Maďarska
- původně to bylo posměšné označení ze strany maďarského tisku
- Království Srbské, Chorvatů a Slovinců a Rumunsko
- dohoda o vzájemné pomoci v případě maďarského útoku, Rumunsko ani KSCS se necítily ohrožené Německem tak, jako Československo
- stala se součástí evropského systému, který byl orientován na Francii a dodržování pařížských mírových smluv

- na jaře a na podzim Malá dohoda vystoupila proti pokusům císaře Karla o opětovný nástup na Uherský trůn, Jugoslávie a Československo provedly mobilizaci

SITUACE VE VÝCHODNÍ EVROPĚ

Brestlitevský mír- 3. března 1918- potvrzoval vítězství ústředních mocností ve východní Evropě během první světové války

RUSKO

- jediná země, kde se udržel komunistický režim
- od roku 1917 v zemi zuřila občanská válka (Rusko rozděleno na území ovládané bolševiky- „rudé“ a antibolševiky- „bílé“)

Teorie přechodného období= období diktatury proletariátu (Lenin)- význam státu měl vzrůst, aby ochránil dělnickou třídu před buržoazí

Rudý teror- nelítostná likvidace nepřátele režimu (10 000 000 obětí)

- snaha získat kontrolu nad celým územím bývalého carského Ruska

Válečný komunismus- zestátnění výrobních prostředků a zabrání zemědělských produktů k zásobování armády-> bouření rolnictva-> následný hladomor a nechut' pracovat, protože jim bylo vše zabavováno

- dohodové mocnosti si přály bolševický režim likvidovat, ale po dlouhé válce nechtěli nasadit mnoho vojáků, proti Rusku, jednak kvůli nechuti vést další válku, ale taky proto, aby bolševismus nepoznali vojáci vysláni do Ruska
- Francie vytváří tzv. **Sanitní kordon**- pásmo států (Rumunsko, ČSR, Polsko, Litva, Lotyšsko, Estonsko, Finsko), které mělo chránit evropské země před ideologickým a vojenským pronikáním ze strany SSSR

Bělogvardějci (Bílá armáda)

- příslušníci skupin bojujících v Říjnové revoluci a za následující občanské války v letech 1918 až 1920 proti Rudé armádě za obnovení carství

Hlavní boje Bílé armády:

1) Jižní fronta- pod vedením generála **Děnikina**

- mnoho významných operací a zde byl také nejvíce ohrožen bolševický režim
- ozbrojené síly založeny na masové podpoře dobrovolníků a také kozáků, protestujících proti komunistickému režimu
- po neúspěchu Děnikinova útoku na Moskvu roku 1919 následoval masový ústup
- když polský premiér Józef Piłsudski uzavřel s Ruskem separační mír, stáhnul polské jednotky podporující bělogvardějce-> prohra Jižní fronty

2) Sibiřská fronta= ilegální odbojové hnutí pravicových důstojníků-> velká ofenzíva

- spolupráce s ČS legiemi (kterým bolševici nedovolili opustit Rusko)
- tento odpor vedl admirál **Kolčák** (popraven v Irkutsku 1922)
- v roce 1919 se udál významný postup, ale v září 1922 byly jednotky zatlačeny zpět na východ, tyto boje se místy udržely až do roku 1923

3) Severní a severozápadní fronty- boje začaly hned po převzetí moci bolševiky

- pod vedením generála **Judeniče**
- méně jednotné než ostatní fronty
- útok na Petrohrad nebyl dobyt kvůli velení L. D. Trockého

-> navzájem nekoordinování, nepodporování ruským obyvatelstvem-> hrozivé důsledky

Rudá armáda

- od 1918 zavádí brannou povinnost

- je jednotnější, především kvůli přísnými tresty

- významnou osobností Rudé armády byl **Trockij**

1921- Rudá armáda ovládla středoasijské republiky a zlikvidovala tamní samostatné vlády

- ukončila samostatnost Gruzie, Arménie a Ázerbajdžánu

-> 1922- ovládli i Dálný východ

1922- z Leninovy iniciativy vytvořen **Svaz sovětských socialistických republik**

- právo národů na sebeurčení zůstane jen na papíře

- neúspěch světové revoluce, bolševici se soustředili na budování socialismu v jedné zemi

- > velká emigrace z Ruska- hlavně vzdělaných lidí

1921- Nová ekonomická politika- princip válečného komunismu (veškerá produkce připadá státu- demotivační)

byl nahrazen částečným návratem principu tržního hospodářství- bylo umožněno obchodovat alespoň s částí produkce, aby byla zajištěna obživa obyvatelstva

- > částečná konsolidace sovětské ekonomiky

- > napadána opozice uvnitř strany (hlásala permanentní revoluci, toto pro ni bylo nepřijatelné- Trockij, Zinovjev)

- = označovali to zrada revoluční doktríny a dělnické třídy

- > ideové konflikty + boj o nástupnictví po vážně nemocném Leninovi

01/1924- Lenin umírá

Polsko-sovětská válka

duben 1920- polská vojska zaútočila na ruské jednotky a dobyla Kyjev

Bitva u Varšavy- srpen 1920

- ruské jednotky stanuly na předměstí Varšavy

- > „**Zázrak na Visle**“ - polská vojska v ní zničila severní uskupení Rudé armády útočící na Varšavu a zničila tak sen ruských bolševiků o spojení se s německými, maďarskými a francouzskými komunisty a ovládnutí Evropy

- Rudá armáda se z takto drtivé porážky už nevzpamatovala, po několika dalších porážkách (zejména zničující porážka na řece Němen)

-> snaha vyvolut protetáorskou revoluci v Polsku a následně v celé Evropě- komunistická internacionála

Kominterná- snaha o ovládnutí socialistických stran v Evropě, případně jejich rozštěpení

- roku 1928 měla přes 580 tisíc členů mimo Sovětský svaz

21 podmínek pro vstup do Kominterny- autor Lenin

- podle nich se jednotlivé strany, buď komunistické nebo sociálně demokratické strany celé Evropy se měli stát sekciemi Kominterny

Rižský mír- 1921 Rusko uzavřelo s Polskem, přijalo jeho územní požadavky týkající se západní Ukrajiny a západního Běloruska

ESTONSKO, LOTYŠSKO, LITVA

- dosáhli samostatnosti v roce 1919

- 1920- mírové smlouvy- Rusko uznalo suverenitu

EKONOMICKÉ DŮSLEDKY VÁLKY A JEJICH PŘEKONÁNÍ

- po 1. SV Evropa přestala být nejdůležitějším ekonomickým centrem světové produkce a výroby, poklesl i podíl na světovém obchodu

- pozice tradičních evropských velmcí zaujmaly USA a Japonsko (nezavinila to však jen válečná léta):

- evropské mocnosti nebyly schopny zásobovat své kolonie, zásobovaly je USA-> tento trend pokračoval
- evropská ekonomická produkce také zaznamenala pomalý rozvoj nových technologií- např. výroba automobilů (USA vyváželi 3x více automobilů než VB, Francie dohromady)
- poklesla obchodní výměna mezi evropskými zeměmi, do konce 20. let nedosáhla mezi průmyslovými evropskými mocnostmi předválečné úrovne
- Evropa měla finanční závazky plynoucí z války
- evropský trh svazovala také cla-> celní válka
- vysoká míra inflace, která v některých případech přerostla v hyperinflaci (100% ročně):

1) Rakousko

- hodnota koruny=1/15 původní úrovně (ztráta průmyslových oblastí- české uhlí, maďarské obilí)

- zbyl pouze zbrojný průmysl a velké množství úředníků

- nákladný byl také sociální stát (pojištění v nezaměstnanosti, dovolená, osmihodinová pracovní doba)

- půjčka od SN (měnový pád se podařilo zastavit)

- začalo se orientovat na rozvoj odvětví, která jsou pro Rakouskou ekonomiku typická dodnes- turismus, vodní díla...

2) Německo= Výmarská republika

6.2.1919- ve Výmaru se sešlo ústavodárné Národní shromáždění (prezident Friedrich Ebert)

První úkoly vlády:

- likvidace poválečné revoluční vlny (útoky z krajní pravice i levice)

Kappův puč - 13.3.1920

- pokus o monarchistický převrat
- kancléřem se stal ultranacionalistický Wolfgang Kapp
- puč však nebyl dostatečně připraven, Kappa podpořil pouze úzký okruh politiků
- > neúspěch, již 17.3 uprchl Kapp do Švédská

Mnichovský „pivní“ puč

- první Hitlerův pokus získat úřad říšského kancléře

8.11.1923- skupina Hitlerových SA manu přepadla v Bierhalle zasedání bavorské vlády a Hitler se stal kancléřem

9.11.1923- pochod na Mnichov- demonstrace sily, zasáhla však říšská obrana

-> Hitler odsouzen na 5 let do vězení, kde sepisuje Mein Kampf, po roce propuštěn

- vyrovnaní se s ekonomickou krizí a splácením reparací

1922- kulminuje hyperinflace (tisk nových bankovek pod těhou reparací)

- koncem roku neplnilo Německo reparační splátky v naturální formě

11.1.1923- Francie v reparační komisi prosadila s podporou Belgie za odporu VB obsadit Porúří

- > rozchod britské (umírněný přístup) a francouzské (tvrdý přístup) politiky

-> Růorská krize

- inflace dosáhla vrcholu v roce 1923- 4,2 bilionů marek za 1\$

-> výplaty ztrácely hodnotu- hodnota se měnila během dnů, ke konci i hodin

Stressemannova vláda- kancléřem Gustav Stressemann (1923-1929) později ministr zahraničí

- doba největšího rozkvětu Výmarské republiky

- měnová reforma- zavedena rentová marka

- ukončila masivní odpor Porúří- snaha o shodu s vítěznými velmocemi

Vylepšení situace ve Výmarské republice

Rapallská smlouva

Dawesův plán- německé reparace činily 132 miliard marek, neměnil jejich výši, ale měnil způsob splácení

- první kritické roky pouze miliarda ročně, po ekonomickém zotavení 2,5 mld. ročně
- Německo dostalo mezinárodní úvěr 200 mil. dolarů + odchod z Porúří (1925) - hned -

- v následujících letech se projevuje neuvěřitelná vitalita německého hospodářství, už na konci 20. let opět v čele Evropy

- přijetí do Společnosti Národů

04/1925- volby- zvítězil kandidát pravice, člověk spojen s německým císařstvím, monarchista Hindenburg

- > ovlivněno politické směřování Německa- prezident měl mnohonásobně větší pravomoce než dnes (jmenování vlád, rozpouštění parlamentu)

3) Maďarsko

Maďarská republika rad- 21.3.- 1.8.1919 (jiný název= Komuna)

- komunistická diktatura usilující o záchranu velkých Uher

Osobnosti- Garami

- Béla Kun- komisař zahraničních věcí, faktický vůdce

- v čele vlády Maďarská socialistická strana (vzniklá sloučením komunistické a sociálně demokratické strany), která byla závislá na pomoci Ruska, které však kvůli občanské válce pomoci nemohlo

- neochota předat území Uher nástupnickým státům- intervence Rumunska (úspěch) a ČSR (neúspěch)

- 1.8. byla vláda předána odborové vládě Gyuly Peidla

- hospodářství zachránila před krachem zahraniční půjčka od Francie

- maďarský parlament se roku 1920 rozhodl o restauraci monarchie- nepodařilo se mu však nalézt vhodnou osobnost, která by mohla stát v čele

-> do čela se postavil regent (doživotní) Horthy (až do roku 1944)

4) Polsko

- hyperinflace šla ruku v ruce s politickou nestabilitou

- nacionální radikalizace- ze země odešlo do poloviny 20. let 3/4 milionu Němců

05/1926- Pochod na Varšavu (v čele maršál Pilsudski)

Květnový převrat- 12.-14.5.1926

- za podpory levicových stran včetně Polské komunistické strany

> Pilsudkého vláda

- až do počátku 2.SV

program Pilsudského- Politické a hospodářské oživení země (Sanacie)-> Sanační režim

- nebyla to diktatura, respektoval politický pluralismus a ústavní rámec, právní principy (nezávislost justice)

- Piłsudski na svou stranu získal šlechtu, představitele průmyslu a bank (zkrotil hyperinflaci a stabilizoval poměry v politice)-> ztratil podporu levice

- pozitivní efekt na polské hospodářství-> dařilo se mu

5) Francie

- dostatečně stabilizovaná- nehrozila hyperinflace

- nestabilní politická situace- roztríštěná koalice

- oslabování akceschopnosti Francie na mezinárodní scéně

- ve 30. letech nebyla Francie schopná adekvátně reagovat na revizionistické snahy, protože neměla vládu, případně byla vláda v demisi

- roztríštěna na pravici a levici a i uvnitř bylo rozštěpení

12/1920- rozštěpení uvnitř sociálně demokratické strany- Sjezd socialistů- většina odhlasoval vstup do Kominterny

- menšina vytvořila novou socialistickou stranu

-> ve francouzské demokracii byly slabší komunisté (jejich program pro většinu veřejnosti nepřijatelný)

- v průběhu 20. let se počet členů z původních 100 000 zredukoval na třetinu

6) Velká Británie

Situace v Indii

- objevují se symptomy rozkladu, které vedly k zániku impéria

Amritsarský masakr- 04/1919

- koloniální jednotky zastřelili při pokojné demonstraci 370 Indů

-> radikalizování nacionalistického hnutí (Ghándí- ideologie nenásilí)

Situace v Irsku

1919- ustavena IRA (= irská teroristická organizace)

-> napětí mezi separatisty (v čele s de Valérou) a britskou vládou-> partyzánská válka (1919-1920)

23.12.1920- zákon o rozdělení země na Sever- většina vesměs unionistického Ulsteru

- převážně protestantské obyvatelstvo

-> pokračování v občanské válce

Jih- převážně katolické obyvatelstvo

6.12.1921- Irsko se stalo britským dominem-> Irský svobodný stát

- v čele de Valéra, který s dominiálním postavením nesouhlasil, další boje

-> 1937- přijetí nové ústavy, vznik zcela nezávislého Irska

-> 1949- Irsko vystoupilo z Commonwealthu

1921-1922- vlna celonárodních stávek oslabila pozici vítěze 1. SV Lloyda George, jeho Program pro hrdiny (sociální program) byl realizován jen z části

10/1922- konzervativci si vynutili ukončení koaličního vládnutí

- markantní zlom politické scény VB- poslední liberální premiér v britských dějinách Lloyd George odchází

-> 2. významnou stranou se stává Labour party a nahrazuje tradiční liberální stranu (opouští ji i Winston Churchill stává se významnou osobností konzervativní strany)

1924- Labour party se podařilo dostat k moci (na 9 měsíců 1. labouristická vláda vedená Ramseyem McDonaldem)

- většinu 20. let vládli konzervativní kabinety:

Priority- zlepšení životních podmínek na venkově a v tradičních průmyslových oblastech

- ministr financí Winston Churchill se rozhodl vrátit k tradiční ekonomické jistotě- zlatý standard (7,3 gramu zlata za libru)-> ohromě silná měna

-> Londýn se stal finančním centrem číslo 1

-> nadsazení cen uhlí a ocelářských výrobků-> vyšší nezaměstnanost

= příčina generální stávky v 05/1926- 10 dní neshod mezi vládou a odbory- významnou úlohu sehrál Churchill (nekompromisní postoj- za to zaplatil v roce 1945, protože ho společnost vnímala jako sociálně špatně založeného)

- do roku 1923 Evropa vystoupila z poválečné krize-> nastupuje sedmileté období hospodářské konjunktury= nejpříznivější období meziválečného období
- mnoho zemí se potýká se strukturálními problémy- nezvládnutý přechod z válečné výroby (VB)
 - > těžký průmysl nevyužíván plně (výroba lodí, těžba uhlí)
 - > nezaměstnanost+ malá poptávka
 - opožděný přechod na výrobu moderních technologií (auta)
- ekonomicky nahoru šly země, které se orientovaly na progresivní odvětví (Švédsko, Belgie, Lucembursko)
 - > export svých výrobků
- stále trvající agrární krize- nízká cena zemědělských produktů (trvá dodnes)
 - > typické agrární země to tlačilo k zemi (Jugoslávie, Rumunsko, Bulharsko)
- prosperují průmyslové země a také země, které se v rámci agrárního sektoru orientují na živočišnou výrobu (Dánsko)

FAŠISMUS V ITÁLII

Fašismus- plod situace mezi dvěma světovými válkami

- prvními zeměmi, kde se prosadil bylo Německo a Itálie

Fasces= svazek prutů s vetknutou sekerou (v antickém Římě je symbolem pro svrchovanou trestní moc státu)

Benito Mussolini- v čele italské fašistické strany

- bývalý vlivný levicový novinář (1914 byl vyloučen ze socialistické strany)
- jeho původní marxistický názor byl ovlivněn nacionalismem a plány na direktivní řízení společnosti provázené silnou úlohou státu a zahraniční expanzí

konec roku 1920- **Fašistické odbojové svazy**- vojenské útoky proti vedení státu

- > prosadili své zástupce do parlamentu a získali vliv průmyslníků
- > vzestup fašismu byl v Itálii velmi rychlý

Černé košile- polovojenská fašistická organizace

- cílem jejich útoků byly redakce levicových listů, kanceláře socialistické strany
- terorizovali ulice

10/1922- manifestační sjezd fašistické strany v Neapoli= demonstrace síly

- > Benito Mussolini ultimativně požadoval své jmenování premiérem na králi Emanueli III.-> pod tlakem souhlasil pod podmínkou, že Mussolini nechce svrhnut monarchii

-> politické vraždy, zastrašování opozičních představitelů

- aby byla demonstrace ještě viditelnější, nařídil Černým košilím pochod na Řím

Pochod na Řím- 28.10.1922-> Viktor Emanuel III. nabídl Mussoliniho úřad ministerského předsedy

- > postupně se etabloval vůdcovský princip

1925- vůdce vytvořil jednobarevnou vládu a zbavil se odpovědnosti vůči parlamentu

-> 1926 byl vyhlášen fašistický stát jedné strany

- aspekty ekonomického a sociálního života italské společnosti se unifikovaly
- překlenuly se rozpory s marxistickou ideologií- **korporativismus**

Korporace= profesní stavby sdružující zaměstnavatelé se zaměstnanci

- dohodou měli být řešeny klasické ekonomické problémy

- korporativní řízení nedokázalo zajistit prosperitu a hospodářskou výkonnost

- Mussoliniho ambicí byla obnova slávy římského impéria- snaha o ovládnutí Středozemí:

Korfský incident- 1923

- při vytyčování řecko-albánské hranice bylo zastřeleno několik italských vojáků
- Mussolini z téhoto vražd obvinil Řecko

-> bombardování ostrova Korfu a jeho obsazení, Itálie ostrov vyklidila až po britském nátlaku

+ anexe Rijeky a vojenská ochrana Albánie (protektorát od roku 1924, anexe 1939)

-> typický je nacionalismus, expanzionismus, odmítání liberálních myšlenek a marxismu

-> atraktivní pro sociální a intelektuální skupiny po celé Evropě

MEZINÁRODNÍ VZTAHY VE 20. LETECH, MODIFIKACE MEZINÁRODNÍHO SYSTÉMU

Společnost Národů ve 20. letech

- oficiálně založena 20. 1. 1920

Zakládající členové- dohodoví signatáři mírových smluv (i ČSR) a neutrální státy, zájemci a poražené státy mohly být přijati 2/3 většinou- celkem 54

Nevstoupili- USA, Japonsko (1933), Itálie (1937)

Přechodní členové- Německo (1926-1933), SSSR (1934-1939)

Hlavní orgány SN

- **Všečlenské shromáždění**- volí výkonný výbor, členy rady, soudce Mezinárodního soudního dvora
- **Rada SN**- stálí členové (VB, Francie, Itálie, Japonsko, později Německo a SSSR) + nestálí členové (4)
- **Sekretariát v Ženevě**- s generálním tajemníkem

- zdálo se, že SN bude hrát na mezinárodní scéně roli všeobecně respektovaného arbitra:

Úspěchy

- **1920**- zabránila švédsko-finskému střetu o Alanské ostrovy
 - zprostředkovala příměří mezi Poláky a Litevců (spor o Vilno)
- **1921**- zásah v Horním Slezsku- plebiscit vyzněl v německý prospěch, část polského obyvatelstva reagovala povstáním-> SN provedla rozhraničení- 2/3 Německa a 1/3 Polsku (s většinou černouhelných dolů) + celá oblast byla přeměněna na zónu volného obchodu a obě země se zavázaly k ochraně menšin
- vysílání pracovníky do oblastí postižených epidemiemi, živelnými pohromami
- repatriace válečných zajatců
- přidělení pasů statisícům uprchlíků po celé Evropě tak, jak je válečná situace vyprodukovala Nansen (komisař SN pro uprchlé)- **Nansenovy pasy**

Washingtonská konference- 12.11.1921- 6.2.1922

- schůzka vítězných evropských mocností (VB, Francie, Itálie, Belgie, Nizozemí, Portugalsko), USA a Japonska
- jednání skončila podpisem několika dohod:

- 1) USA, VB, Japonsko a Francie se zavázaly k respektování statu quo v Tichomoří
- 2) Potvrzena suverenita, nezávislost a integrita Číny, přijetí politiky „otevřených dveří“ pro všechny
- 3) Omezení námořního zbrojení

-> uzavírá období velkých konferencí-> **Versaillesko-Washingtonské uspořádání**

- vyhovovalo jako celek především vítězným mocnostem (Francii)
- řada odpůrců- revizionistické státy, ne jen ty poražené, ale i ty, které byly nespokojeny s výsledkem války (Itálie, Japonsko, SSSR)

1. významný úder Washingtonskému uspořádání:

Janovská konference- 10.4.-19.5.1922

- poprvé byli mezi tříctítku států přizváni i Němci jako rovnoprávní partneři, doufali v oslabení Versailles
- Rusové doufali, že se přizváním na konferenci vymaní z mezinárodní izolace a dosáhnou diplomatického uznání
- Německo a SSSR se v době Janovské konference sešly v Rapallu a sjednaly smlouvu, kterou lze označit za **protizápadní alianci**= jediný reálný produkt Janovského summitu, který podle původních Lloyd Georgeových plánů měl zapojit Německo a Rusko do mezinárodních systémů- opak byl pravdou

Rapalská smlouva- 16.4.1922

- Německo a SSSR si odpustily dluhy a uzavřeli tajnou dohodu, která oběma zemím umožňovala obcházet podmínky Versailleské smlouvy
- Rusko poskytlo Německu své vojenské základny, kde mohli němečtí inženýři vytvářet nové zbraně, což bylo na německém území zakázáno

Do SN vkládaly největší naděje představitelé malých států (Beneš), stáli u zrodu dokumentů pro jejich status quo
Ženevský protokol- (=Garanční pakt)- 2.10.1924

- měl zavázat signatáře k tomu, aby v případě sporů nezasáhli k válce, ale aby přijali rozhodnutí SN nebo tribunálu v Haagu
- na jeho přípravě se výrazně podílel Beneš
- zdálo se to jako velký úspěch, ale ratifikace neproběhla úspěšně (VB)-> nevstoupil v platnost

VB- primát vnitřní politiky- nová konzervativní vláda vnímala termíny Ženevského protokolu jako omezení suverenity britského rozhodování, co pro ni bylo nepřijatelné

-> jediná země, která ratifikovala= Československo

- snaha Francie získat spojence na východě:

1921- spojenecká smlouva s Polskem

- chtěla i spojenectví s Československem (úvahy Beneše a Masaryka se ubíraly jiným směrem- nechtěli, aby bylo Československo na mezinárodní scéně považováno za vždy poslušného spojence Francie- odolávali francouzskému naléhání na uzavření smlouvy až do roku 1924)

1924- československo-francouzská smlouva postrádala vojenské závazky

-> Budapešť, Varšava, Berlín, Řím, Londýn- kritika smlouvy za tajné dodatky (které však neexistovaly)

-> Francie dosáhla garance své východní hranice- Československo zůstalo stranou a začalo usilovat o smlouvu s Francií, která by obnášela vojenské závazky

Locarno- 5.- 16.10.1925

- vrchol mezinárodní diplomacie 20. let
- schůzka představitelů Německa Francie, VB, Itálie, Belgie, Polska a ČSR
- >Rýnský garanční pakt- zajišťoval neměnnost Versailleské hranice mezi Německem Francií a Belgii + zachování demilitarizovaného pásma v Porýní
 - Itálie a Belgie se zavazovaly vojensky postavit zemi, která by toto porušila
- Locarno se týkalo pouze částečně východní Evropy (arbitráž s Německem- v případě sporu budou konflikty jednány)
- Stressemann nepomýšlel na Sudety, ale ochtný garantovat východní hranice nebyl (varování pro ČSR a Polsko)
- garanční smlouvy uzavřela s Československem a Polskem pouze Francie- pomůžou si v případě nevyprovokovaného útoku Německa (bilaterální dohody- netýkalo se Česka a Polska)
- Výsledky- konec francouzské hegemonie (už by nemohla vyslat jednotky do Porýní...)
- triumf německé diplomacie, z pohledu uzápadu vítězství vůle a zdravého rozumu, překonání dávného rozporu
 - > NC za mír- Chamberlain, Stressemann, Briand
- 09/1926- vstup Německa do SN (= završení)
- 01/1927- ukončila svou činnost spojenecká vojenská komise- dohlížela na německé nezbrojení
 - > kontrola se stala pouze formální

Briand-Kellogův pakt- 27.8.1928

- pojmenována podle francouzského a amerického ministra zahraničí
- na začátku šlo o dvoustranou smlouvu o neútočení a věčném přátelství
- z bilaterální smlouvy se vyvinula smlouva mnohostranná, která vylučovala válku jako prostředek mezinárodní politiky
- do roku 1938 se připojilo 60 států
- byla to pouze proklamace, nenabízela žádný sankční mechanismus, na vlnu mezinárodní agrese nemohla účinně reagovat

Otzážka reparací

- stále zůstává palčivým problémem Německa

Yougúv plán- přijat 1930

- Německo mělo být odměněno za dobrou vůli (Rýnský pakt, vstup do SN) změnou reparačních podmínek
- komise doporučila roku 1929 snížit reparace o 75%
- zrušení mezinárodního dohledu nad německou bankou, ta by dohlížela na splácení reparací
- dohoda rozkládala německou povinnost na splátky 2 mld marek ročně- celková redukce na 114 mld.
- šlo o dramatickou redukci (nebyla ani žádná inflační doložka- inflace by splátky redukovala dál a dál)
- rozkládala splátky na 59 let- nesouhlas německé veřejnosti, zdvihla se vlna odporu (Německo nebylo hlavním viníkem války...)

06/1930- definitivní konec okupace Porýní

-> výsledek Stressemannovy politiky-> nový kancléř

KULTURNĚ- SOCIÁLNÍ VÝVOJ EVROPY VE 20. LETECH

- po 1. SV pocit radikálně nového období- obyvatelstvo je přesvědčeno o tom, že by se mělo změnit
- v Rusku snaha o uspořádání společenského života a změna člověka, Fašismus se také snažil společnost změnit

Meziválečné umělecké avantgardy

- kořeny už v letech války (Švýcarsko- dadaismus- spontánnost, náhodná hra se slovy)
- motivací byla snaha provokovat, dát najevo pohrdání světem, který právě páchal kolektivní sebevraždu

Surrealismus- navázání na dadaistické hnutí ve 20. století (automatické psaní)

- i v malířství (Dali)
- psychoanalýza (už před válkou praktikoval Sigmund Freud)- sféra nevědomí
- role sexuality
- pochopitelná reakce na předválečnou prudérnost

- pohrdání buržoazní společností- avantgardní umělce fascinoval bolševický experiment vytvoření nového člověka a společnosti- akceptace revolučního násilí a teroru

1929- André Breton- 2. manifest surrealismu- otevřeně se hlásí k marxistickému historickému materialismu
-> surrealistické hnutí dával do služeb komunistické revoluce

- mladí umělci se běžně stávali členy komunistické strany
- ruští emigranti šířili skutečnou podobu Ruska „evropská noc“
- Futurismus**- pohrdání včerejšky a celou dosavadní tradicí evropské kultury
 - okouzlení technikou

ROZVOJ POVÁLEČNÉ VĚDY A TECHNIKY

- pro 20. a 30. léta významným fenoménem

Doprava

- Automobilismus- nové dopravní možnosti, které se začínají postupně masově rozšiřovat
 - s tím souvisí i vzrůstající počet obětí (6500 lidí ročně ve VB)
 - 30. léta- výstavba dálnic v nejvyspělejších zemích (v Německu spojeno s vojenskými plány německé generality)
 - Letectví- letadlo se mění z válečného na běžný dopravní prostředek
 - přeprava cestujících, nákladu, pošty-> rozrůstání dopravních linek
 - Německo 1930- letadlo pro 32 pasažérů
- > větší propojování a zmenšování světa

Rozvoj tisku- rychlá reakce

Rozhlasové vysílání- poprvé v Londýně (1922)

Rozvoj inženýrských sítí- vodovody, plyn, ústřední vytápění, elektřina- masově zaváděna do měst, později i vesnic

Usnadňování práce v domácnosti- rozvoj elektřiny

Vymýcení negramotnosti- země západní a severní Evropy

Medicína

- pokroky v medicíně-> prodlužování průměrné délky života (o 10 let)
 - > dramatické snížení kojenecké úmrtnosti

1922- Insulin= nová životní naděje pro diabetiky

1924- očkování proti tuberkulóze, první hemodialýza

1928- penicilin (v Evropě běžně aplikován až v 2. polovině 2.SV)

- rentgen, moderní sály, kooperace specializovaných oborů-> koncept velkých nemocnic

- rostoucí důraz na běžné zásady hygieny- postupně pronikal do nejzaostalejších částí Evropy

- zlepšení hygieny fyzické i duševní:

- výlety, pobyt v horách, u moře,

- zvyšuje se zájem o sport (návštěvy utkání, fandění):

1924- 1. olympijské zimní hry-> pravidelný čtyřletý interval

1930- 1. mistrovství světa ve fotbalu

- v totalitních režimech měli výsledky sportovních klání vyjadřovat nadřazenost národa/rasy

- film- centrem produkce byl Hollywood, evropští tvůrci ve filmu vytvářeli i avantgardní umění

Charlie Chaplin- nejen pro pobavení, ale i upozornění na sociální problémy

- hudba- jazz (New Orleans)- i sociokulturní fenomén- pomohl k emancipaci černošského obyvatelstva ve Spojených státech

- centrem společenského života v Evropě se stala Paříž

-> snaha užívat si života, bavit se (20. a 30. léta)

- změna postavení žen- ve většině evropských zemí získávají ženy volební právo:

1920-USA, ČSR

1928- Irsko, VB

1945- Francie

1948- Belgie

1952- Řecko

1971- Švýcarsko

1976- Portugalsko

- ženy mají méně dětí, studují, více rozvodů

Stinná stránka- dramaticky rostoucí spotřeba cigaret, alkoholismus

- expanze drog z Ameriky do Evropy (kokain)

SVĚTOVÁ HOSPODÁŘSKÁ KRIZE

- konec 20. let- ekonomický otřes- neočekávaný, nebyly žádné prognózy
- přelom 20. a 30. let- už po 2. ve 20. století se ukázalo, jak klíčový význam pro dění ve světě mají USA

Situace v USA

- už ve 20. letech suverénně nejvyspělejší ekonomika (40% ekonomické produkce)
 - základní tezí americké zahraničně-politické debaty bylo přesvědčení, že účast v evropské válce USA nic dobrého nepřinesla-> největší chyba amerických dějin
 - > 20. léta= návrat ke kořenům, k otcům zakladatelům- nemíchat se do evropských problémů
 - republikánské administrativy (Harding, Coolidge) mají dojem, že za svou špinavou válku si Evropané můžou sami a musí do centu uhradit půjčky u amerických bank
- Postoj Evropy- zrušme půjčky u amerických bank a my nebudeme trvat na splacení reparací-> celému evropskému hospodářství se uleví- napětí se sníží-> to se nepodařilo
- německá vláda si půjčovala u amerických bank, aby byla schopná platit reparace- tyto reparace pak západoevropské mocnosti využívaly k tomu, aby byly schopné splátet půjčky americkým bankám
 - > závislost na americkém kapitálu měla mít pro Evropu fatální důsledky

- 1929-** příznaky přehráté ekonomiky- mohutné investice do výroby, ale kupní síla obyvatelstva zaostává
(vyrábělo a investovalo se tolik, že obyvatelstvo nebylo schopno skupovat tolik produkce)
- > útlum ve stavebnictví (nejsenzitivnější k dostatku kapitálu nabídky a poptávky)
 - > banky reagovaly zlevňováním úvěrů

Hooverova administrativa- snížení daní (představa, že lidé budou více nakupovat)

- > reakce obyvatelstva však byla jiná- ze snížení daní profitovala pouze malá část obyvatelstva, která uvolnění financí použila ke spekulativním investicím na burze-> 100% nárůst ceny akcií oproti roku 1928

24.10.1929= černý čtvrtok

25.10.1929= černý pátek- ještě větší pokles

29.10.1929= černé úterý- totální kolaps cen, panika, sebevraždy

- > ukázalo se, že pokles cen akcií je dlouhodobý 1933 dosahovala průměrná hodnota akcií 20% oproti roku 1929

- finanční krize se snoubila se strukturálními problémy a **agrární krizí**:

- ceny zemědělských produktů byly ve 20. letech velice nízké, s průmyslovou recesí po finanční krizi se ještě snížily, farmáři nebyli schopni splátet své půjčky (domy, kterými ručili, nikdo nechtěl)
- > agrární krize zintenzivňuje finanční krizi
- drobné banky velmi rychle zkrachovaly, protože finanční panika se rychle rozšířila po celé zemi, střadatelé začaly houfně vybírat peníze

1932- průmyslová výroba na polovině stavu z roku 1929

- HDP USA klesá pod úroveň roku 1921
- nezaměstnanost do roku 1932- 25%

-> svět byl v té době už moc ekonomicky provázaný, recese se nemohla omezit pouze na USA

-> snížení amerického dovozu poškodilo ekonomiky orientované na export surovin a potravin (v USA klesla výroba)

-> řada neevropských zemí přestala nakupovat evropské zboží- nebyly schopny vyvážet do USA suroviny a ani nakupovat evropské nebo americké výrobky což vedlo k propadu evropského obchodu

-> 2/3 pokles USA investic- nákupů i půjček- evropské země, závislé na tomto jevu museli buď snížit dovoz devalvací své měny nebo zvýšit celná bariéry

> celní války (1930-1933)

06/1930- zákon senátorů Hollyho a Smoota(**Holly- Smootův zákon**)- navýšil už dost vysoká ochranná cla

Briand přichází s **plánem Panevropy**- měl odstranit celní bariéry v Evropě (Německo bylo nejsilnější ekonomikou v Evropě, ale bylo proti)

Ekonomický protekcionismus- ve snaze navýšit export řada zemí devalvovala své měny
- proces akceleroval, když v Evropě vypukla také finanční krize

Situace v Evropě

- krize začala v Rakousku jako reakce na plán Berlína vytvořit celní unii Rakouska a Německa- vypadalo to jako předstupeň anšlusu (Versailleská smlouva to zakazovala)

-> tlak VB, Francie a Itálie

- obava z možného francouzského tlaku na rakouské banky vedla k panickému vybírání vkladů z rakouských bank (přelom 1930 a 31)-> 05/1931- krach rakouské banky Kreditanstalt

Reakce= odliv vkladů i z německých bank (panika se šíří rychle)-> Berlín blokuje zahraniční depozity včetně

britských účtů (byla to snaha zastavit paniku, ale byla nešťastně provedena)

- VB se snaží o redukci finančních výdajů labouristické strany, panika dostává i do Londýna

-> tlak na britskou vládu, aby opustila zlatý standard libry- tak se stalo a během několika týdnů libra devalvovala o 30 %

- VB nakonec také přistoupila k celním poplatkům (i když do té doby byla pro volný obchod)

-> zavádí preferenční systém pro země Commonwealthu

1932- 60% úrovně mezinárodního obchodu z roku 1929

Reakce v USA

- nedostatek deviz nutil stáhnout evropské zlato z amerických bank, což v roce 1931 opět prohloubilo krizi v USA

-> podzim 1931- mohutnější vlna bankovních krachů v USA než o rok předtím

1931- Hooverova administrativa si myslela, že země má to nejhorší za sebou, když zjistila, že ne snažila se

reagovat na mezinárodní scéně-> snaha uklidnit paniku-> vyhlášení ročního moratoria na splácení půjček a reparací (opožděná reakce- kdyby to bylo o dva roky dříve, pomohlo by to více)

Konference v Lausanne- 1932

- Německo již není schopné spláctet reparace, nutnost rezignovat i na Youngův plán

Závěrečný pakt- Německo mělo splatit zbytkovou sumu 3 mld marek-> o pár měsíců později se Hitler dostal k moci a odmítl platit i toto

- po sjednocení Německa v roce 1990 se Německo zavázalo částku doplatit-> splatily v říjnu 2010

USA

- Hooverova administrativa poskytla státní půjčky klíčovým bankám a velkým podnikům, nenabídla však pracovní příležitosti nezaměstnaným a farmářům, nedokázaly pomocí státních zakázek vytvořit nový pracovní místa

-> krize se stala předmětem kampaně:

- demokratická strana přichází s efektivnějšími návrhy na pomoc nezaměstnaným, zkrachovalým, farmářům-> banky jim zabavily domy- ponechaly jim vždy pouze stůl, židle, podle toho, kolik je členů rodiny a rádio
- Franklin Roosevelt- imponoval občanům i kvůli tomu, jak se dokázal vyrovnat s následky obrny
- objízděl venkov, komunikoval se zemědělci

11/1932- Roosevelt s převahou zvítězil, jeho administrativa reagovala razantně a rychle

New deal- realizován v letech 1933-1939

- vnitropolitický systém prezidenta Roosevelta, který se rozešel s tradiční americkou politikou nevměšování se do ekonomiky

- Roosevelt působil na obyvatelstvo, aby své vybrané peníze opět vrátili do bank
(využíval sílu médií- Hovory od krku)

Regulační opatření

- AAA= Agriculture Adjustment Act
 - nejkontroverznější zákon, kompenzoval zemědělce za omezení produkce
- vznik institucí organizujících veřejné práce
- stabilizace bankovního sektoru (všechny banky byly na několik dní zavřeny)
- národní správa pro obnovu (stala se předobrazem moderních tripartitních opatření)

-> mnoho nových zákonů nejvyšší soud posléze zrušil (fenomén americké politické scény- komplikuje život nové administrativě, je složen z podporovatelů bývalé vlády)

-> zaměstnavatelé však to nemohli ignorovat (tlak odborů)

-> posílily odbory

-> pomohl milionům řadových Američanů přežít důstojně období krize

-> Rooseveltovi pomohl zvítězit 2x ve volbách

Globální hledisko krize

- dramaticky otřásl vírou v samoregulační mechanismy ekonomiky volné hospodářské soutěže (pravá cesta= intervencionalismus)

- USA se v tomto smyslu stalo inspirací pro evropské státy (Francie 1935-1937- vláda lidové fronty)

- po 2. SV politika státního intervencionalismu považována za samozřejmost

- státní dotace zemědělcům, kteří jsou dotování za to, že omezují produkci, aby nadměrnou produktivituou neničili sebe a další zemědělce

= klíč k řešení chronického agrárního problému

Důsledky ve střední Evropě

- zastaralá odvětví, nedostatečná reakce na proměny poválečného světa, neschopnost dostatečně rychle modernizovat a zareagovat na technický pokrok
- převážně agrární ekonomiky (Polsko, Maďarsko, Bulharsko, Jugoslávie) -> agrární krize - zhroucení obchodu v tomto sektoru
- rolníci se nažili vyrobit více a kompenzovat tím malé ceny
- ČSR a Rakousko zaznamenaly průmyslový otřes s nárůstem nezaměstnanosti (výjimka v tomto regionu)
- všechny státy postihla kapitálová krize (krachy bank, nedostatek financí na poskytování úvěrů)
- žádný z regionů nebyl schopen zareagovat na krizi restrukturalizací technologií, vlády reagovaly pouze snahou o obnovu kříz poněchaných odvětví (neschopnost odříznout odumírající součásti ekonomiky)
- rozvoj nového průmyslu (automobilový a letecký průmysl) se nedařil
- žádná snaha posunout tradiční odvětví k vyšší produktivitě a kvalitě využíváním nových technologií

Československo

- krize v zemědělství následována prudkým pádem průmyslové výroby
- nejvíce postižen lehký spotřební průmysl (sklářství, textilní výroba)
 - > byl pouze v pohraničí - identifikace s novým státem oslabovala, blíž k Němcům
- následně zasáhla krize i těžký průmysl, který se od poloviny 30. let snáze zotavoval díky zbrojným zakázkám
- hospodářský život se začal pohybovat v začarovaných kružích - investiční činnost ustává, úvěr pro její podporu je drahý, rostoucí nezaměstnanost provází fiskální krize státu (není dost daní), úpadek exportu provází státní protekcionismus

Vrchol krize = 1932-1933 - v mnoha odvětvích přetraváva krize až za polovinu 30. let

- do vypuknutí 2. SV nedosáhlo úrovně před krizí

Nezaměstnanost - 1,1-1,3 milionu nezaměstnaných v době vypuknutí krize

- nejdrastičtějším způsobem byla zasažena až třetina populace
- podpora v nezaměstnanosti přiznávána pouze při členství v odborové organizaci
- > Státní stravovací akce - pro ty, co nebyli v odborech - týdenní poukázky na jídlo (žebračenky)

Německo

- rychle se ho dotkl prudký pokles amerických úvěrů
- velký pokles exportu
- počet nezaměstnaných dosáhl v roce 1933 6 milionů - propuštění hledají naději v jednoduchých receptech a přímých akcích extremistických seskupení (komunisté + NSDAP)

NÁSTUP NACISMU K MOCI

9/1930 - počátek krize, počet poslanců NSDAP se zvýšil z 12 na 107 (celkem 608 poslanců říšského sněmu)
= šokující úspěch (Hitler se netajil svým rasistickým a expanzivním programem)

Mein Kampf - chaotické myšlenky (důkaz jeho neúplného vzdělání)

- vize rasově čisté velkogermaňské říše, která bude ctít vůdcovský princip, vyloučí Židy z národního života, nový životní prostor najde německá říše na východě - Drang nach Osten (Lebensraum)
- > v době krize Hitler s Goebblesem obohatili program o sociální jistoty pro řadové německé obyvatele, státní kontroly podniků, až po antibolševismus a nedotknutelnost soukromého vlastnictví
- v zoufalé hospodářské situaci, se kterými si parlamentní ani prezidentské kabinety nevěděly rady, se zdálo toto jako účinný prostředek řešení hospodářské krize -> popularita NSDAP stoupala

1932 -> Hitler se postavil v prezidentských volbách vůči Hindenburgovi - za něj se postavili všechny demokratické strany v Německu - Hitler získal 37%

- o pár měsíců později triumfovala NSDAP v parlamentních volbách (230 křesel + vedoucí parlamentu)
- = 2. osobnost NSDAP - Göring - nechválil kabinet Papina -> Hindenburg mohl rozpustit vládu nebo říšský sněm
- > rozpustil říšský sněm (Papina chtěl)
- > část veřejnosti se zalekla teroru, který jednotky SA vyvolávaly v ulicích, v té době byly SS ještě méně početnější (krvavé bitky s komunisty...)
- > v listopadových volbách NSDAP ztratila 40 křesel, ale stejně zůstala nejsilnější - vládu sestavil Schleicher - chtěl si ochránit Hitlera tím, že by ho přivzel do vlády, narážel na odpór Hindenburga
- Schleicher jako kancléř chtěl vytvořit rozsáhlý program vytváření pracovních příležitostí
 - snažil se využít programu NSDAP (nacionální, ale zároveň sociálně reformní strana (Strasse))
 - protest velkostatkářů a podnikatelů - s Papinovou podporou přesvědčili, aby Schleichera odvolala a aby se novým kancléřem stal Hitler (už neměl tak masovou podporu, prosazuje správnou politiku)
- > doufali, že po boku konzervativní vlády se Hitler civilizuje (ve vládě měla NSDAP pouze 3 křesla)
- > Hindenburg vyhověl 1933 se Hitler stal kancléřem

Výjimečný program v mnoha směrech

- program neomezené zahraniční expanze, snaha o kontrolu života každého jedince (podoba s komunismem)
- rasistické učení o nadřazenosti Áris jské rasy a potřeba podrobit si nebo eliminovat rasy jiné
- Papin- konzervativně orientovaný německý šlechtic, kancléř před Schleicherem- nebyl schválen říšským sněmem

NSDAP- vymezuje se vůči dělníkům (dělnická strana)

- 1933- Hitler si během 4 měsíců podmanil celou německou společnost a dosáhl absolutní moci
- během půl roku 3 ministerská křesla přetavil v absolutní kontrolu německé společnosti

02/1933- požár v Říšském sněmu- založilo více lidí, dopaden byl Holand'an- nacistické označili požár za signál komunistického převratu (masová podpora zatýkání komunistů a sociálních demokratů)= pozastavení občanských svobod z výmarské ústavy

03/1933- nové volby= nové stvrzení moci NSDAP

- atmosféra zastrašování, už to nebyly úplně svobodné volby- i tak dostala NSDAP „pouze“ 44%
- > Hitlerovi se podařilo získat podporu pro zmocňovací zákon, který vládu opravňoval ke schvalování zákonů (i ústavních) bez vyjádření parlamentu
- komunisté už se tohoto hlasování nezúčastnili- byli internováni
- dosazení říšských místodržících do jednotlivých zemí- centralizována
- > polovina července- rozpuštěny všechny politické strany, uzákoněna pouze NSDAP

30.6.1934- vypořádal se s opozicí uvnitř strany (předeším jednotek SA)

- **Noc dlouhých nožů**- záminka zvěsti o připravovaném puči, které rozdmýchávala SS- skutečný důvod = Rohmovy plány na začlenění armády pod jednotky SA

(Hitler chápal, že s jednotkami SA nemůže zorganizovat expanzi na východ- byli to rváči, neměli pevné vedení, chtěl tedy situaci ovlivnit, byla mu protivný i Rohmova homosexualita)

Výsledky- Hitler se zbavil Rohma, Strasseho, Schleichera

- SA zbavena moci, proti ní vzrostl význam SS, která se stala elitní stranickou formací, integrovala do sebe např. státní policii (Gestapo)

08/1934- Hindenburg zemřel- Hitler se stal Vůdcem

Třetí říše

- 1. byla SŘŘ, 2. říše- sjednocené Německo před 1. SV
- měla lesk pro německé obyvatelstvo
- > velká podpora a identifikace s novými poměry (sociálními a ekonomickými)
- snoubil se důraz na modernitu s aspekty pramenícími z mytologie- lidé byli ohromováni monumentálními stavbami (Reichstag, Říšské kancléřství, stadiony, viceproudé dálnice- měli usnadnit přesuny motorizovaných jednotek v době války)
- pokrokový sociální systém (8 pracovní doba, minimální nezaměstnanost- rozsáhlé státní zakázaky (na dluh- narůstal- jeho řešením se měl stát program zahraniční expanze- pokud nemělo dojít k ekonomickému zhroucení, byla zahraniční expanze jediným možným řešením; nárok na placenou dovolenou
- *Ein Reich Ein Volk Ein Führer*= veřejnosti prezentováno jako konečné splnění germánských mýtů o národní jednotě a budoucí velikosti a slávy Německa
- útok na emocionální stánku lidského vnímání světa kolem sebe:
 - každoroční sjezdy NSDAP v Norimberku- přisahali věrnost vůdci, hlásali vítězství v nadcházejícím boji
 - za tmy, pochodně + disciplína- na diváka to působilo dobře
 - (předtím nebyla disciplína, byla nezaměstnanost, stranická rozhádanost)->i přes politickou perzekuci se pro německou společnost otevírala vize veliké budoucnosti
 - masová tělovýchova- na efekt- velké působení na mladé lidi, NSDAP je upoutala a získala na svoji stranu (Hitlerjugend a Bund der Deutschen Madeln- půlroční práce v říšské pracovní službě, mladí muži 2 roky ve Wehrmachtu)

Wehrmacht

= všeobecná branná povinnost zavedená v roce 1935

= rozpor s Versailleskou smlouvou

Kraft durch Freudent

= jednotný odborový svaz- Kraft durch Freudent- organizování společných rekrecí + lidová osvěta v duchu Hitlerova učení

-> vše orientováno na výchovu silného a odolného národa, který bude schopen vést boj za německou velikost a bude schopen v plánované válce obstát

Méněcenní- nepočítalo se s nimi

- ve fyzickém i rasovém smyslu

- despekt k mentálně a tělesně postiženým - hrozba pro genetický základ německé populace

(kořeny tkví v poznatcích eugeniky - pomocí selektivního rozmnožování chtěla zkvalitnit genofond celého lidstva a byla velmi populární v meziválečném období, když se dostala do rukou autoritativního režimu v Německu, stala se smrtícím nástrojem pro „méněcenné“)

1933- nucené sterilizace duševně a fyzicky postižených žen

1935- Hitler se s předními nacistickými lékaři domluvil, že po vypuknutí války bude spuštěn program eutanazie

1938- soustředování nepřízpůsobivých do koncentračních táborů

- nadřazenost árijské rasy - Židé považování za škůdce

03/1933- 1. koncentrační tábor v Dachau

04/1933- státem řízený a nadšeně podporovaný jednodenní bojkot židovských obchodů a podniků - bojkoty eskalovaly
-> vyostřily se v létě 1935

15.9.1935- Norimberské zákony- 1. rozlišoval status státních příslušníků a říšských občanů (pouze lidé německé či spřízněné krve)

-> tato norma poskytla rámec k záplavě vyhlášek, které vytlačili německé Židy na okraj společnosti

Zákon o ochraně krve- postavil mimo zákon manželství a pohlavní styk Židů s Němcí

Hlavní metodou řešení židovské otázky bylo v této době vyhánění a vynucená emigrace- do roku 1938 opustilo Německo polovina půlmilionové židovské populace, po anšlusu odešli i 2/3 ze 160 000 rakouských Židů- nejvíce do USA, Argentiny, VB, Palestiny- tyto země se snažili proti přílivu bránit imigračními kvótami. Odcházeli však také do zemí (Belgie, Francie, Polsko), kde se k antisemitismu pomalu přikláněli také.

Emigrovala i část Němců, pro které byl život v německých podmínkách neúnosný.

Pouze malá část německé společnosti se pokusila o opozici- výrazně zanedbatelná i kvůli velké perzekuci ze stavby státu- míra kontroly byla srovnatelná pouze ze stalinistickým režimem v sovětském svazu.

- ekonomická a vojenská příprava na válku- hlavní priorita čtyřletého plánu vyhlášena Göringem v roce 1936

ŠPANĚLSKÁ OBČANSKÁ VÁLKA

- konflikt, ve kterém Hitler a Mussolini stvrzeli své spojenectví

- „nejmezinárodnější“ ze všech občanských válek

Příčiny

- už od počátku 20. století se Španělsko zmítalo ve víru politické instability, kterou se snažili různé autoritářské režimy překlenout:

Primo de Rivera- 7letá pravicová diktatura do roku 1931

-> po ní vyhlášena republika

- ve Španělsku panovala neshoda o dalším směřování republiky (reformy nebo konzervatismus?)

- levicová vláda prováděla pozemkovou reformu a snažila se omezit vliv katolické církve v oblasti školství, některým obyvatelům se to nelíbilo:

- 11/1933- volby

- zvítězila pravice, reformy se snažila zvrátit, přidala se k ní fašistická **Falanga**

- levice odpovídá generální stávkou, která přerostla v ozbrojené povstání, které bylo krvavě potlačeno vládou

-> vytvořena vláda **Národní fronty**- levicová strana + komunistická strana (sekce internacionálky řízená z Moskvy)
- na reformy, které prosazovaly, zareagovala část armády vojenským

povstáním- v čele junty stanul **generál Franco**

- povstalecké jednotky našly podporu mezi radikály a silnými skupinami monarchistů

- k obraně republiky nastoupili levicové a liberálně orientované síly (republikáni, socialisté, komunisté, anarchisté, trockisté)

-> tato směs sil byla předurčena k permanentním konfliktům uvnitř skupin

- na obou stranách se odehrávala různá zvrstva „bratrovražedný boj“

Příčiny vítězů války

- nejednotnost na straně republikánů + neschopnost na straně republikánských sil vytvořit vojenskou strategii

- podpora Itálie a Německa Francovi (dodávka zbraní, nasazení italských vojáků a německého letectva)

- západní demokracie se rozhodly pro politiku neintervence:

VB- sympatie mezi účastníky války, byly rovnoměrně rozvrstveny; nebyla politika jednoznačné podpory jedné strany

Francie- vláda lidové fronty (sympatie na straně republiky)- ale báli se, že se konflikt rozšíří do Francie

- nejvýznamnější podporu republikánům poskytl SSSR, Kominterná organizaovala vznik mezinárodních

- jednotek- Interbrigád- 60 000 dobrovolníků z 24 zemí- věřili, že ve Španělsku se vede boj za demokracii proti fašismu
- ve Španělsku se střetly expanzionistické zájmy osy Berlín- Řím s revolučními záměry moskevského vedení

Díla o konfliktu- Hemingway (Komu zvoní hrana) a Orwell (Hold Katalánsku)- zúčastnili se bojů

- konflikt se protáhl do 03/1939 (300 000-1 000 000 životů)
- 04/1939- vítězný Franco nastolil autoritativní režim s jedinou povolenou stranou Falanga, kde se sjednotila celá pravice, a s výrazným postavením katolické církve
 - > Španělé doufali, že konečně nastane klid a někdo nastolí konečně pořádek
 - > ve 2.SV Franco úspěšně manévruje, podaří se Španělsko ubránit účasti ve válce= plusové body pro Franca (Franco odmítl uvolnit Španělsko pro postup Hitlera z Gibraltaru přes Španělsko, ke konci války spíše na straně spojenců)

PORTUGALSKO

Salazar- také nastolil autoritativní režim, až do roku 1968

= katolicko-korporativní stát

- portugalská neutralita byla za 2.SV více prospojenecká než ta španělská

VÝZNAM ČESKOSLOVENSKA A RAKOUSKA V ROCE 1938

- sudetoněmecká otázka se stává mezinárodním problémem na konci roku 1937
 - SDP posiluje během celé 2. poloviny 30. let (každý třetí Čech byl Němec)
 - strana Konráda Henleina těžila politicky z hospodářské krize
 - němečtí aktivisté snažící se o spolupráci s Čechy a Slováky neměli úspěch
 - > posilování SDP i na mezinárodním poli, Henlein jednal v Londýně- bojoval za získání autonomního postavení pro německou menšinu v Československu
 - od konce roku 1937 byl Henlein v přímém kontaktu s Hitlerem a přijímal od něj direktivy, jak postupovat v konfliktu v Československu
- 11/1937- Henlein posílá Hitlerovi dopis- žádá o instrukce a vyjadřuje ochotu spolupracovat na včlenění celého českomoravského prostoru do Říše
- odpověď= požadovat vždy o něco více než bude pražská vláda německému obyvatelstvu ochotna přiznat
 - potenciální ohrožení Československa bylo již cítit:
 - > budování rozsáhlého systému opevnění na českoněmecké hranici, větší mobilita českých vojenských sil
 - (do konce roku 1937 dokončena 1/7 plánovaného opevnění, z českých pevností jen 1/10)
 - > stavební práce akcelerovaly úměrně se stupňováním napětí
 - > v hotových pevnostech probíhal rychlý výcvik na jaře a v létě 1938
 - > státní propaganda- snaha zvýšit popularitu a mobilitu armády, všeobecně mobilizovat obyvatelstvo směrem k obraně státu
 - zahraniční reakce:

Neville Chamberlaine- jeho přístup k mezinárodním problémům byl diletaantský

- věřil, že bude schopen urovnat mezinárodní napětí, stejně jako se mu dařilo napravit britské hospodářství
- nedokázal prohlédnout skutečné úmysly nacistů- nešlo jim jen o osvobození

Hozbachův protokol- 10 000 000 Němců ze zahraničí- to měl být pouze 1. stupeň rozsáhlé německé expanze

- 11/37- Západ dal najevo, že je ochoten programu vyjít vstříc

Jednání v Berchtesgadenu- Chamberlaine vyslal lorda Halifaxe (významného politika, bývalého vicekrále Indie, konzervativce

- poselství= ochota k urovnání sporných otázek, mezi které bylo zařazeno Rakousko, ČSL a Gdańsk s podmínkou, že se tak stane mírovou cestou

-> tyto signály mají svůj význam- Hitlera utvrdily v tom, že jeho expanze má otevřené dveře, západní demokracie jsou slabé a budou ho podporovat

Anšlus Rakouska

- přecházel mu Hilerův hrubý nátlak na kancléře Schuschnika
 - ve vynuceném referendu schválilo tento krok 99% Rakoušanů (někteří to opravdu podporovali)- západ nic neudělal
 - > ze dne na den se zhoršila geopolitická situace ČSL (délka společné hranice se prodloužila o 600 km, tam ještě budování opevnění nezačalo
 - Göring deklaroval, že ČSL nehrozí žádné nebezpečí, nebyla to tak a pražská Hodžova vláda to věděla
- Karlovarsky program**- autor= Konrád Henlein, 8 bodů

- realizace by umožnila vytvořit samosprávné sudetské území v českém pohraničí
- právo hlásat nacistický světový názor- zásadní rozpor s demokracií 1. republiky, celý program se zpočátku zdál být zcela nepřijatelný, ale pod dojmem toho, jak se události vyvíjely, svůj jednoznačný nesouhlas pražská vláda relativizovala a nakonec revokovala

-> Henlein ho označil jako program minimální

21.-22.5.1938- komunální volby, vzhledem k rostoucím nepokojům a aktivizaci německého obyvatelstva se Praha bála, že by mohly nepokoje přerůst v něco většího + zvěsti, že německá strana se chce při volbách dostat do Česka a obsadit pohraničí

-> 20.5- vyhlášena částečná mobilizace (specialisté a 2 ročníků záložníků)-> rychlá a spořádaná, přispěla však jen k oslabení mezinárodního postavení ČSL

(Německo hlasitě proklamovala, že se k žádnému útoku nechystala a v západních metropolích zavládl dojem, že československá nervozita málem vtáhla Evropu do války)

- Francouzi váhali, jestli v případě konfliktu naplní spolupráci s ČSL, VB signalizovala, že se v takovém případě od situace distancuje (Londýn stále věřil v kompromisní urovnání)

Mise lorda Runcimana- 2.8.1938

- liberální politik, který sem byl vyslan jako zvláštní vyslanec, hovořil s Benešem i s SDP
- SDP na něj působila lépe než čeští úředníci z ministerstva zahraničí

-> ukázalo se, že Runciman není schopen situaci uklidnit

- jediným řešením byly kompromisní návrhy české vlády stále vstřícnější k SDP:

- na začátku září v podstatě přijat Karlovarský program- kromě bodu o hlásání nacistického světonázoru

12.9.1938- sjezd NSDAP v Norimberku

- na základě Hitlerova projevu se SDP pokusilo o převrat v pohraničí, který byl rázně potlačen vůdci ČSL, policejními a armádními jednotkami

- Runcimanova zpráva označila za hlavního viníka krachu jednání s Henleinem ČSL; další soužití českého a německého etnika není možné, souhlasil i Chamberlain- nasadil plán Z- svůj diplomatický um na urovnání této záležitosti (jednat s Hitlerem)-> výsměch „nepokrovkový politik, který v 70 letech poprvé sedl do letadla...“

15.9.1938- Chamberlain se vypravil do Berchesgadenu a akceptoval návrh přičlenění pohraničí k Říši

- 19. prezentovali toto řešení britský a francouzský vyslanec Benešovi

21.9. 1938- britsko-francouzský plán odstoupení pohraničí s více než 50% Němců Německu byl prezentován ČSL

jak ultimátum- garance budoucí hranice ze strany západních mocností a nebo si válčete s Německem sami

- vláda souhlasila

Reakce veřejnosti:

- Manifest Věrni zůstaneme (05/1938)- podepsalo více než 1 000 000 lidí
- Sokolský slet se poměnil v demonstraci národní jednoty- vrcholem bylo cvičení 30 000 mužů s názvem Přísaha republike
- veřejnost 21.9. reagovala spontánně („Dejte nám zbraně, dali jsme si na ně“)
- Jan Syrový- vystoupil s improvizovaným projevem a jedním okem zakrytým páskou
- nově vzniklý **Výbor na obranu republiky**- spojili se představitelé všech stran- od Rašína ml. až po komunisty

- Hodžova vláda odstoupila, do čela nové se postavil Syrový (legionářská minulost)- vzbudil v obyvatelstvu naději v husitském zjevu

- Beneš se stal středobodem politického jednání těchto bouřlivých dní, věděl, že k úspěšné obraně území je potřeba aktivní podpora smluvních partnerů (SSSR a Francie) jinak by čelila dvojnásobné přesile

23.9.1938- jednání Hitlera a Chamberlaina v Bad Godesbergu

- schůzka naznačovala, že se schyluje k válce

28.9.1938- Hitler řekl, že to, co dosud získal mu nestačí, nechce sledovat násilí páchané na Němcích v ČSL a že si přeje předání mnohem rozsáhlejších území ted!

- Chamberlain si uvědomil, že má co dělat se šílencem

- Chamberlain stále nechtěl, aby situace přerostla v ozbrojený konflikt, už nebyl pánum situace, vláda v Londýně (Halifax- ministr zahraničí) vnímala, že situace vypadala tak, že během 4-5 dnů může dojít k válce-> doporučena ČSL mobilizace

-> vyhlášena **všeobecná mobilizace**, probíhající s nadšením, že konečně převládla odvaha a odhodlání na straně politického vedení:

-už se nehráje o územní integritu ČSL, jedná se jen o to, že ČSL musí být schopno čelit německému útoku, který by nastal, závazek z 21.9. platí- ČSL je ochotná vzdát se části území (mnohem menšího než po Mnichovu)

- Francie provedla částečnou mobilizaci a VB připravila své lodstvo

-> Evropa opět na prahu války- rychlé organizování zákopů (Londýnské parky), distribuce plynových masek = silný zážitek, že válka je opět na spadnutí -> šok (kvůli sporu o vzdálenou zemi mezi lidmi, o nichž nic nevíme, bude možná válka)

- Chamberlain nechápal, proč by měl být problém, že předávka území proběhne hned, nebo 10.10 (podle

- francouzsko-britské dohody) a toto by mělo přejít ve válku
 - Britové byli přesvědčeni, že válka začne leteckým útokem na Londýn, válka se očekávala během 24 hodin
 - 29.9.1938- schůzka Mussoliniego, Deladiera, Hitlera a Chamberlaina v Mnichově
 - noční jednání z 29.-30. 9- dohoda o odstoupení pohraničí s německou většinou během prvních deseti dnů října
 - Benešovy naděje se nenaplnily, nikdo mu nepřislíbil jednoznačnou pomoc
 - > rozhodnutí ČSL vlády bylo i vzhledem k tomu, že ani malodohodový spojenec neuvažovali o pomoci
 - celkový rozsah území, které mělo být odstoupeno, nebyl jasný, vše se rozhodlo na následných schůzkách v Berlíně za účasti mnichovských mocností a Mastného
 - naprostá většina národnostně smíšených oblastí byla na základě německého volání přiřčena Německu
 - > výsledek šel vysoko nad rámec Goderbergských požadavků (které byly dříve pro VB a Francii nepřijatelné)
 - + profit Polska- požadovali předání Těšínska a Maďarsku byla 2.11. přiřčena jižní území Slovenska a Podkarpatské Rusi
 - > z ČSL se stal neživotaschopný stát
 - další existenci českého státu lze zajistit jedině s německou podporou a maximální ústupností= názor vlády
- 5.10.1938- Beneš abdikoval a odletěl do Británie

5.10. 1938- projev Churchilla v dolní sněmovně- prorocká slova, naplnila se v březnu 1939

- Chamberlain získal od Hitlera záruku, že veškeré budoucí spory se budou řešit dohodou
- západní mocnosti si velmi pomalu a postupně uvědomují, že nelze koexistovat s nacistickým režimem

11/1938- Křišťálová noc- velký zásah proti Židům

- pod zanedbatelnou záminkou
- rozbity vitríny židovských obchodů a následně byly obchody vypleněny
- zapálení synagog a židovských škol, zabito bylo 91 Židů

Následky- zotření antisemitské perzekuce

- rozhodnutí německé vlády, že židovská komunita musí zaplatit veškeré náhrady škod
- 30 000 bylo posláno do koncentračních táborů
- **Arizační zákony**- omezení židovské účasti na hospodářském životě

-> na západě vyvolalo šok

- Britové a Francouzi slíbili garanci nově vzniklé československé hranice, což v Mnichově odsouhlasili i Němci a Italové- než to podepíší, musí být provedena hraniční delimitace a musí být vyřešeny spory ČSL s Polskem a Maďarskem

počátek 1939- Britové s podporou Francouzů intervenovali Němce, kdy konečně schválí garanci nového ČSL území

- o několik týdnů později byli odmítnuti, ČSL se právě nachází v oblasti zájmů Německa a B ani F do toho nemají co hovořit
- britská garance území ale s podpisem Mnichovské dohody zůstává v platnosti- Britové nevěděli, jak z tohoto veřejně formulovaného závazku ven- nechtěli jej realizovat
- ČSL se více orientovala na Německo, plnila všechna jeho přání (Hácha a ministr zahraničí Chvalkovský)

14.3.1939- německé okupaci českých zemí předcházelo slovenské vyhlášení samostatnosti

- význam i na mezinárodní úrovni, Britům vyřešil, co s garancí (Československo přestalo existovat)

- obrat od appeasementu k deterenci= zastrašování- obě západní mocnosti na všechny strany:
- 1 garance hranic- 31.3.- územní integrita Polska-> Rumunsko->Řecko->Turecko, po VB se k nim připojuje F

Německá okupace Klajpedy (Memelu) + Italská anexe Albánie

- množící se útoky německého tisku proti Polsku, centrem byl Gdańsk
- Hitler vypověděl smlouvu o neútočení s Polskem a také námořní smlouvu s VB
- spojenectví s Mussolinim utvrzeno **Ocelovým paktem**= základ osy Berlín- Řím

VB a F se snaží vybudovat účinnou hráz proti agresi, po appeasementu bylo jejich odhodlání bráno s rezervou (Polsko, Rumunsko i SSSR)

SSSR- i přes čistky představoval ve východní Evropě jedinou výraznější vojenskou sílu

- Stalin ukřivděn, že nebyl pozván do Mnichova a nedůvěřoval západu

od 05/1939- trojstranná jednání VB F R- proti další německé agresi

- snaha garantovat bezpečnost dosud nezávislých států v Evropě

- docházelo však k rozporům mezi jednotlivými smluvními stranami
Důvody- Polsko a Rumunsko nebyly ochotny uvažovat o tom, že by na své území v době míru pustili Rudou armádu

-> sovětská vláda vznášela nové a nové požadavky, chtěla vydat své jednotky i do zemí, které byly náchylné k vnitropolitickým převratům, což by zapříčinilo Německou intervenci - to se však VB a Francii nelíbilo

srpen 1939- stábní jednání v Moskvě= společné jednání, co se stane, když bude válka

- sovětské vedení už od jara 39 zintenzivňovalo kontakty s Německem-> série politicko-diplomatických sondáží-> akcelerace 23. srpna jednání s Ribbentropem
- > výměna osobních ujištění ze strany Hitlera Stalinovi
- sporné momenty byly rychle ujednány na místě

23. 8.1939- **pakt Riebentrop-Molotov**- vzájemná dohoda o neútočení

- tajný dodatek o rozdělení sfér vlivu ve východní Evropě:

Německo- Litva, západní část Polska

Rusko- Estonsko, Lotyšsko, Finsko, Besarábie, východní část Polska

- všem bylo jasné, že je jen otázkou času, kdy Hitler rozpoutá válku, ústupků už bylo dost a bylo jich příliš
- veřejnost se na ni připravovala
- Hitler naplánoval útok na Polsko 26. srpna, ale pod dojmem uzavření britsko-polské garance a Mussoliniho tvrzení, že zatím na válku není připraven, Hitler uskutečnil vpád do Polska o 6 dní později

2. SVĚTOVÁ VÁLKA

= největší a nejtragičtější konflikt v dějinách světa

1. září 1939- německá vojska zaútočila za podpory slovenských vojáků bez vyhlášení války na Polsko

3. září 1939- VB následovaná Francií vyhlásily Německu válku po tom, co Německo nechalo vypršet ultimátum, (nevrátilo se na mezinárodně uznávané hranice)

-> Francie a Británie však byla zpočátku při vedení války velice pasivní-> „**Sitzkrieg**“

- situace pro západní mocnosti byla daleko méně příznivější než v roce 1914, Rusko proti Německu nevystoupilo (**pakt Riebentrop-Molotov**- 23.8.1939)

-> sovětský útok na Polsko

4. září 1939- zahájena **válka o Atlantik** (německá ponorka potopila britskou cestovní loď)

-> v různých fázích trvala až do konce války

17. září 1939- SSSR zahájil obsazování území Polska

- hned v prvních dnech nacisté demonstrovali svou brutalitu (bombardování obytných čtvrtí ve Varšavě, střílení válečných zajatců bez ohledu na mezinárodní konvence), po Wehrmachtu příchod i SS

-> vyvražďování obyvatelstva-> hned v prvních týdnech války cca 100 000 obětí

27. září 1939- Varšava kapitulovala, veškerý ozbrojený odpor ustal i přes počáteční snahy

28. září 1939- Riebentrop podruhé navštěvuje Moskvu-> podpis Smlouvy o hranicích a přátelství (tajný dodatek- Litva měla připadnout do sovětské sféry vlivu)

Rozdělení Polska

- část území zabralo Německo (60% obyvatel předválečného Polska)

-> část přímo připojená s Německem (severozápad)

-> generální gouvernement se sídlem v Krakově

- část území (části Ukrajiny a Běloruska) se na základě lidových referend pořádaných sovětským svazem připojilo k Ukrajině a Bělorusku

Situace ve Francii

- francouzská armáda setrvávala na Maginotově linii s minimálním příspěvkem britské divize

- do května 1940 Britové přesunuli do Evropy 10 divizí (omezená rychlosť exportu vojáků)

- Francie věděla, že hlavní boje budou spočívat na francouzské armádě-> francouzští obyvatelé měli v paměti hrůzy zákopové války- podlomování morálky francouzského obyvatelstva-> prosazovali se politické pacifistické proudy krajní pravice a krajní levice

- Francouzská komunistická strana (sekce kominterny)- označila válku za imperialistickou a odrazovala lid od účasti na bojích-> francouzská vláda komunisty zakázala, to jim paradoxně ještě přidalo

Realizace sovětských geopolitických záměrů:

- **září/říjen 1939**- pod hrozbou sovětského útoku vnučeny baltským státům smlouvy o vzájemné pomoci, které znamenaly rozmístění sovětských vojáků na jejich území

- nátlaku vystaveno také Finsko, zde však Stalin narazil- Paasikivi- finský diplomat a pozdější prezident vyslal do Moskvy delegaci, která odmítla sovětské požadavky (sovětský svaz snažil obnovit integritu před jako 1. SV)

Zimní válka

30.listopadu- útok na Finsko- bombardování obytných čtvrtí Helsinek

- sovětská armáda (dvounásobně početná) se roztríštila o Mannerheimovu linii (pojmenována podle velitele finských ozbrojených sil- 44-46 prezident Finska)

-> statečný finský odpor, který trval 3 a půl měsíce vzbudil na západě sympatie

12.března- Finové podepsali se SSSR příměří (už nedokázali odolávat)

- SSSR získává Karélii, ale utrpěl velkou porážku a citelné ztráty

-> to uchránilo Finsko před anexí a bolševizací po válce

Winston Churchill- 1. lord britské admirality, do vlády povolán 3.9.1939

- plánování operace v severní Evropě- Němci závislí na dodávkách železné rudy z Norska

-> snaha omezit dodávky z Narviku, Němci se o plánech dozvěděli

-> Němci obsadili Norsko a Dánsko

-> pomoc polských jednotek, nevytrvalejší odpór západní fronty v Narviku- převaha Luftwaffe-> stažení britských a francouzských jednotek

-> už v květnu bylo jasné, že spojenecká kampaň není úspěšná-> změny vlády ve Francii a Velké Británii

- Deladier nahradil **Reynaud**- dřívější kritik politiky appeasementu, nevelká podpora v parlamentu

- na mobilizaci země k rozhodné rezistenci neměl dostatek času

- norská neúspěch měl velké důsledky pro situaci ve VB- Chamberlain nahradil **Churchill**
(měl nastoupit lord Halifax- ministr zahraničí, ale svou mentalitou nebyl válečníkem, dal přednost Churchillovi i proto, že byl členem dolní komory- za války lepší, VB i v těch nejsložitějších chvílích si zachovávala demokratické principy)

Churchill byl architektem strategie v Norsku, ale přesto se premiérem stal

Churchill rychle vytvořil jednoduchý a srozumitelný program, kterým dokázal sjednotit v koaliční vládě všechny významné koaliční proudy, předtím jen konzervativisté nyní i labour party + Churchill získal okamžitou podporu britského obyvatelstva (rozdíl od Francie)

10.5.1940- Wehrmacht zahájil generální ofenzivu na západní frontě

Útok na Benelux

Mannsteinův plán- útok veden Ardenami, kde nebyla dobudována Maginotova linie, tankový sbor prolomil slabou francouzskou obranu u Sedanu a během týdne dosáhl kanálu La Manche

-> francouzská a britská vojska se přesunula do Belgie-> past (francouzské a britské armády zůstali obklíčeny na severu)

- Luftwaffe vybombardovala přístav Rotterdam, nizozemská vojska po čtyřech dnech kapitulovala
28.5. kapituloval belgický král

Dunkerque- jediný použitelný přístav pro případnou evakuaci- stahování spojeneckých vojsk

- do Británie odvezeno celkem 330 000 spojeneckých vojáků

- francouzské jednotky poté urychleně přepraveny do Bretaně

-> pro Brity bylo důležité, že byl jejich expediční sbor zachráněn a zanechal sílu pokračovat ve válce

Obsazení Francie

14.6.1940- německá vojska vstoupila bez boje do Paříže- vyhlášena otevřeným městem kvůli snaze o záchranu kulturních památek

- > maršál Petain- program okamžitého uzavření míru s Německem-> kapitulace 22.6.

- > sever a západ Francie (Paříž a pobřeží Atlantiku) okupován německými jednotkami

2/5 mezinárodně Francie= „svobodný“ francouzský stát s centrem ve **Vichy**

Vichystická Francie

- v čele státu Petain- zprvu ho francouzská veřejnost vnímala jako zachránce a spasitele

Nová francouzská ideologie- Práce, rodina, vlast- návrat k venkovskému způsobu života, korporativní uspořádání ekonomiky

- z národní pospolitosti vyloučeni komunisté a židé

- čelní představiteli francouzské kolaborace se stali Lavale a Francois Darland:

- Lavale**- ministr zahraničí, vnitra, premiér- výměnou za snížení reparací a propuštění zajatců slíbil Německu francouzskou pomoc

- Darland**- francouzský admirál, člen vlády, současně udržuje kontakty s USA

- navrhoval společné německo-francouzské vystoupení proti VB na středním východě

18.6.1940- Charles de Gaulle vyzývá spoluobčany v zahraničí k dalšímu odporu

28.6.1940- VB uznala de Gaulla jako vůdce jednotek svobodných francouzů (začaly se formovat na britském území- 140 důstojníků a 2000 vojáků)

- zpočátku se k nim nepřipojila žádná z francouzských kolonií
(jako první se přidala rovníková Afrika- srpen 1940= důležité-> De Gaulle získal území, které mohl pokládat za vlastní)

Situace v Rumunsku

- Stalin této situace využívá k anexi Pobaltí a obsazení Besarábie a severní Bukoviny

2. vídeňská arbitráž- severní Sedmihradsko na úkor Maďarska

- kapitulace krále Karla, nastupuje syn Michal

- premiér Antonescu spolupracuje s Německem, využívání rumunských ropných zdrojů

Situace ve VB

Dvě základní možnosti- uzavřít mír s Německem s rizikem, že britské impérium bude vydáno na milost Německa

- pokračovat ve válce ve velmi nepříznivých podmínkách

- Churchill se rozhodl pokračovat ve válce a postupně k tomu přesvědčil i ostatní členy vlády, nejprve dostává podporu od labouristů, největší spory s Halifaxem, chce uzavřít mír s Itálií

- když nabídne Hitler mír, už jej nikdo nechce

Pоловina srpna- Luftwaffe zahájila útok na britské letecké základny, radary, letiště

- stříhací velitelství RAF mělo čelit dvojnásobné přesile německého letectva, ale díky informacím německých kódů (projekt Ultra- rozluštení kódu Enigma) se VB dokázala ubránit (i za pomoci českých letců)

-> maršál Göring přenesl útok na britská města- chtěl podlomit morálku Britů v podpoře pokračování války

Nálety na Londýn-05/1940- pokračovaly až do roku 1943

- tisíc lidských životů

Bitva o Británii

- Luftwaffe ztratila 1300 strojů, RAF 700 strojů- první bitva, kde Německo utrpělo porážku

-> operace odložena na neurčito

Situace v Itálii

- od porážky k porážce:

28.10. 1940- ústupem do Albánie skončila snaha o získání Řecka

1940-1941- katastrofální porážka v severní Africe

- britské síly se zmocnily čtvrt milionu britských zajatců, ztrácí i Etiopii

Řecko- Wehrmacht musel přijít Itálii na pomoc

Britská vojska přesunuta ze Severní Afriky na pomoc Řecku, Churchill riskoval a ohrozil Egypt ve snaze zajistit urovnání situace v Evropě

27.9.1940- Pakt tří v Berlíně-> Osa Berlín - Řím - Tokio

- měl zamezit intervenci spojených států na Dálném Východě

(vůči japonské expanzi však Američané byli méně neutrální a zesílili pomoc Číně)

- osa nikdy neměla ani rámcovou společnou strategii vedení války

- klíčová rozhodnutí o expanzi nebyla komplementární a šla proti sobě

(Německý útok na SSSR a japonský útok na jih Asie)

1939-1941- tři smlouvy o vzájemné pomoci- zásobování Německa surovinami- ropa, železná ruda, obilí,

Německo dodávalo technologie, průmyslová zařízení

11/1940- Molotov navštívil Berlín- nabídka přistoupení k Paktu Tří:

- Německu měla připadnout Evropa a střední Afrika

- Itálii střední Afrika

- Japonsku JV Asie

- SSSR oblast směrem k Indickému oceánu

- Stalin si kladl územní nároky ve Finsku, Rumunsku a Bulharsku a také zřízení sovětských základen nejen v úžinách, ale i v Baltských úžinách (Skageraat a Kategaat)- pro Hitlera troufalé a vyloučilo to možnost spolupráce, kvůli přítomnosti německých vojáků v Rumunsku a Finsku-> konflikt s Ruskem

- Stalin se sice chtěl s Německem dohodnout, ale Hitler 18.12 1940 podepsal operační směrnici č. 21- SSSR měl být na jaře 1941 zničen německým úderem

Konflikt Německo a SSSR

- větší část obětí celé 2.SV (50 milionů)

- Stalin byl informován o německých přípravách od svých agentů i Churchilla

5/1941- Žukov naléhal na Stalina, aby zahájil útok, ale Stalinem je odmítnut

22.6.1941- zaútočilo Německo (3 miliony mužů)+ Rumunsko, Finsko, Slovensko, Itálie, Maďarsko, Chorvatsko

Operace Barbarossa- sever na Leningrad

- střed na Moskvu
- jih zaměřen na obilné zdroje a zdroje ropy

Důvody, proč se plán zadrhl:

- roztríštěnost jednotlivých front
- odklad operace- zdrželi se na Balkáně, když pomáhali Itálii v Řecku
- Moskva nebylo dosaženo dříve, než se z cest stalo bláto

- Stalin v prvních dnech trval na provedení ofenzivních operací, což znásobilo katastrofu prvních dnů

- Rudá armáda ztratila v prvních dnech 90% tanků, letadla, 100 000 vojáků byla vzato do zajetí, u Kyjeva celý milion-> do prosince 1941 padlo 2 miliony vojáků a 3,25 vzato do zajetí

Blokáda Leningradu- za oběť padlo asi milion obyvatel (krutá zima)

- chabé zásobování pouze přes zamrzlé Ladožské jezero

7.11.1941- při přehlídce na výročí revoluce rudá armáda pěšky pochodovala rovnou na frontu

-> dostala se až na úroveň Moskvy

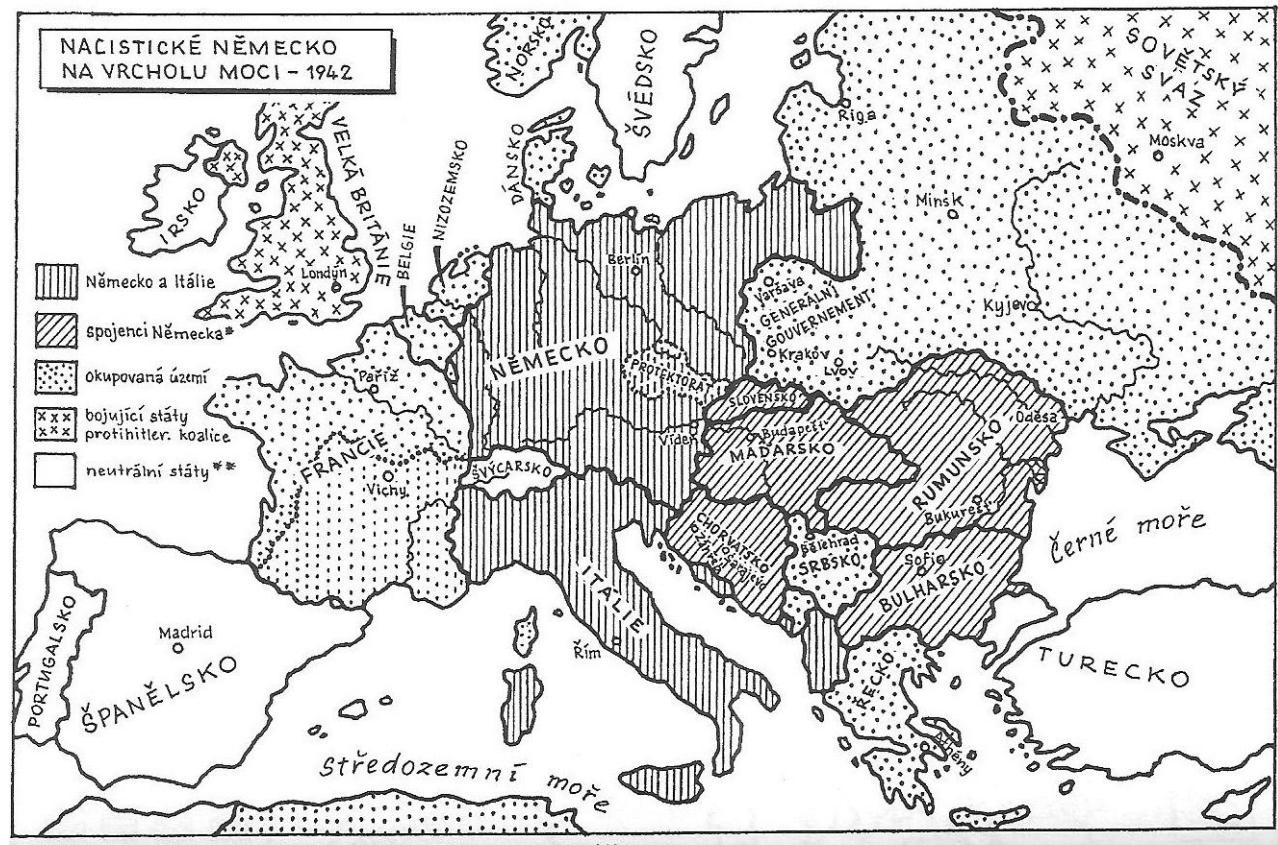
-> velmi tuhá zima- kruté pro německé vojáky až- 40°- podléhali po stovkách, technika nefungovala, zamrzaly pohonné hmoty

- sovětské jednotky v prosinci provedly z rezerv z dálšího východu protiútok- Japonci se rozhodli podepsat se SSSR smlouvou o neútočení (4/1941= příklad nekoordinace osy)

-> Stalin se viděl jako vítěz, ale Němci se ještě zmobilizovali

Nacistická správa okupovaných území

Německo si podrobilo bezmála celou kontinentální Evropu (do konce června 1941)

- pacifikace odbojových sil si z německé strany vyžadovala velké represivní lidské zdroje- chyběli na východní frontě

- drancování zdrojů

- způsob se lišil na základě rasových teorií, postupně se vytrácela jakákoliv autonomie od severozápadu na jihovýchod a gradovala represe vůči obyvatelstvu

Norsko, Dánsko, Benelux, Francie- represe s výjimkou židovského obyvatelstva zacílena výhradně na odbojové skupiny

Východě- etnické čištění nevyhovujícího obyvatelstva- Slované, Romové

- **Norsko**

Quisling- symbol kolaborace

- v den Německé invaze (duben 1940) se neúspěšně pokusil sestavit vládu národní jednoty, nepřiměl ani krále k abdikaci v Londýně
- stál v čele kolaborantské vlády, ale snaha zavést nový pořádek podle německého vzoru vyvolávala pouze vlny protestů

- **Nizozemsko**

- ovládáno římským komisařstvím v čele s Arturem Seisem

- **Belgie**

- do léta 1944 s částí severní Francie pod vojenskou okupační správou
- král Leopold se prohlásil za zajatce ve svém paláci a členy exilové vlády označoval za vládce
- germánští Vlámové se staly privilegovaným etnikem, Valoni perzekuováni
- Hitler propustil pouze vlámské zajatce

- **Dánsko**

- včasné kapitulaci a souhlasem s vojenskou okupací zůstal král ve funkci a zachoval si značnou míru autonomie a kontroly nad policií a vojskem

1943- Němci převzali správu do svých rukou kvůli sílení odbojového hnutí

- **Řecko**

- kolaborantská vláda
- většinu země okupovaly italské jednotky až do září 1943
- Němci obsadili významné ostrovy v Egejském moři

- **Jugoslávie**

- jedna z největších tragédií 2.SV- kořist Německa, Itálie, Bulharska a Maďarska
 - nadále existovalo zmenšené Srbsko okupované Němci- vláda národní správy spolupracovala s Němci, někteří představitelé v kontaktu s exilovou vládou a domácím odbojem, ale míra jejich kolaborace narůstala
 - na území Chorvatska a Bosny a Hercegoviny vzniká Chorvatsko- do čela postavili Němci Ustaša- Pavelič
- Hlavní program státu- etnické čištění zacílené na Srby, Židy a Romy
- > desítky tisíc povražděných v koncentračním táboře
 - > k chorvatskému teroru se přidaly i proněmecky organizované muslimské milice
 - > zavražděno 300 000 Srbů, mnoho jich bylo vyhnáno

- Srbové teror opláceli- odbojové jednotky Četníků- Mihajlovič v kontaktu s exilovou vládou

- Četníci se stále častěji dostávali do střetů s komunistickými partyzány (Tito)- dohody s okupanty radši než s Titem

1943- britská podpora nejprve zacílená na Mihajloviče se po náznacích kolaborace přesunula na Titovy partyzány

- > 4 roky trvající občanská válka všech proti všem- její následky se projevily i o půl století později v konfliktech 90. let

=> Londýn se stal centrem svobodné Evropy, našlo v něm azyl 9 exilových reprezentací

Americká pomoc sovětskému svazu

- zpočátku přicházely dodávky s obtížemi, od konce roku 1942 třemi cestami:

- 1) Přes Vladivostok a Sibiř- nejfrekventovanější cesta
 - 2) Přes Perský záliv- přes Írán (od srpna 1941 obsazen napůl Brity napůl Sověty)
 - 3) Nejnebezpečnější cesta= severní- dodávky do Murmanska a Archangelska
- sovětská historiografie tuto pomoc bagatelizovala jako bezvýznamnou
 - ve skutečnosti dodávky čítaly 22 tisíc letadel 13 tisíc tanků a děl
 - půl milionu nákladních aut a džípů, velká většina kolejnic, 90% lokomotiv a železničních vagonů, 50% spotřeby leteckého benzingu
 - vysílačky byly pouze americké
 - polovina veškerých dodávek= potraviny (především masové konzervy)
 - > bez západní pomoci by sovětská průmyslová základna nebyla schopna vyrábět tolik tanků, letadel a děl, Stalinská organizace výroby byla pro válečné podmínky lepší než německá
 - sovětskému svazu se podařilo mnoho továren přesunout za Ural a výrobu v polních podmírkách rychle obnovit

- > SSSR budil na západě sympatie, ne jen výkonem, ale i ústupem od revolučních praktik:
 - rozšíření působení pravoslavné církve (na podporu vojenské morálky)
 - 05/1943 - rozpuštění kominterny - velké gesto, které na západě zabralo, její agendu však převzal jiný útvar
- > západní státníci podlehli iluzi, že proces demokratizace bude pokračovat i po válce (mezi nimi i prezident Beneš), doufali, že se SSSR blíží demokracii
- s postupem sovětských vojsk na západ se objevily obavy z obsazení východní Evropy (Winston Churchill prosazoval vylodění spojeneckých vojsk na Balkáně)

28.11.-1-12.1943- první schůzka Velké trojky v Teheránu

- Churchill začíná hrát druhé housle, americká diplomacie chtěla posílit důvěru na straně Stalina, aby nebyl přesvědčen, že se Churchill a Roosevelt domlouvají (Churchill s Rooseveltem spolu o samotě vůbec nekomunikovali)
- Churchill neprosadil ani možnost podpůrné operace na Balkáně
- Polská otázka** - Churchill souhlasil s posunutím východní hranice Polska na Curzonovu linii, snaha získat pro Polsko něco navíc byla Stalinem striktně odmítána
 - Churchill se dopustil chyby, když výměnou za to nepožadoval obnovení diplomatických styků SSSR s Polskem (byly porušeny po objevení 3500 mrtvých polských důstojníků v červenci 1943 Katyňském lese, Poláci žádali Červený kříž o prošetření, Stalin označil za spolupráci s Hitlerem)
 - územní kompenzace Polsku na úkor Německa (nebyly ještě přesně specifikovány)
 - vznik prozatímní vlády v Lublinu
 - > Roosevelt opakováně odkazoval na polskou menšinu v USA (silný voličský potenciál) -> do této otázky se nevměšoval kvůli volbám
- > výsledkem Teheránských jednání byl závazek, že podpůrná operace proběhne v jižní Francii (přelom května a června 1944)
- > Stalin se zavázal vstoupit do války s Japonskem po skončení války v Evropě
- > Stalin také podpořil vznik organizace podporující do budoucna světový mír

Politika neutrálních zemí

- se změnou válečné situace se začala měnit politika neutrálních zemí, v prvních letech plnili požadavky vítězných zemích

• Španělsko

- podporovalo Německo-italské válečné úsilí ve Francových projevech a také jim otevřelo svůj vzdušný prostor
- Franco však přísně odmítal se do války zapojit, odmítl postup německých jednotek přes své území, čímž jím zabránil obsadit Gibraltar
- ekonomický tlak USA na Španělsko -> stáhl dobrovolnické vojsko z východní fronty
 - > stáhl dodávky wolframu Německu
 - > vyhnal německé a italské agenty

• Portugalsko

- umožnilo vybudovat USA základnu na Azorských ostrovů
- z Lisabonu distribuce léčebné pomoci do okupovaných oblastí

• Švýcarsko

- azyl pro 400 000 uprchlíků a emigrantů (francouzský odboj, italští partyzáni)
- po roce 1942 se země uzavřela před tisícovkami Židů z vichystické Francie, která se chystala umožnit jejich likvidaci
- nacisté také využívali švýcarské banky k ukládání svých úspor

• Švédsko

- až do srpna 1943 se neodvážilo bránit přesunu německých jednotek přes své území
- zajišťovalo polovinu dovozu železné rudy do Německa

• Irsko

- jako jediný člen britského impéria zůstalo po celou válku neutrální, snaha o dosažení úplné samostatnosti
- centrum aktivit německých agentů
- občané však většinou sympatizovali se spojeneckými vojsky

• Vatikán

- papež Pius XII. vyzýval k uzavření míru, vydal odsudky ke konečnému řešení, odmítl Mussoliniho výzvu, aby odsoudil spojenecké kobercové nálety
- obava, že by si nacisté začali vyřizovat účty s katolíky

- po německé okupaci Itálie se Vatikán stal útočištěm mnoha uprchlíků

Den D (6.6.1944)

- = největší vylodovací operace v dějinách (Overlord)
- více než 150 000 kanadských a amerických vojáků pod velením Eisenhowera se vylodilo na 5 normandských plážích (Utah, Omaha, Juno.....)
- další statisíce mužů se vylodilo později
- na konci července došlo k prolomení fronty německého odporu
- + srpnový výsadek v jižní Francii-> do začátku září se podařilo obsadit celé území Francie a jižní Belgie
- do Paříže se vrátil De Gaulle

- pokus o atentát na Hitlera
- > rozsáhlá vlna teroru proti účastníkům spiknutí (i Erwin Rommel)
- > bombardování civilních objektů v Británii (9000 obětí na životech)

- německým vědcům se naštěstí nepodařilo zkonstruovat atomovou bombu, továrna na těžkou vodu byla zničena (norským vojskem), loď na její převoz byla potopena
- operace Market Garden- cílem bylo obsadit Porúří, otevřít si cestu k Berlínu
 - operace se nezdala, spojenecké jednotky se nesetkaly v pravý čas
- > bojové akce na západní frontě se prakticky zastavily (přerušeno bylo zásobování, nepodařilo se překročit Rýn)
- 12/1944- německé velení náplánovalo úder v Ardenách proti americkým jednotkám, cílem bylo prorazit k moři a přimět tím západní spojence k separačnímu míru
 - i kdyby se to podařilo, mír by uzavřen nebyl
- válka se však kvůli tomu na západě nečekaně protáhla
- bojů na západě se účastnila i československá brigáda (3000 členů), pod velením Aloise Lišky, měla za úkol odříznout Němce v přístavu Dunkerque

Kobercové nálety

- rostoucí bombardovací ofenziva proti německým městům- vysoký počet obětí (600 000-1 000 000)
- zejména ke konci války, i když první nálet byl už v roce 1943
- některá města prakticky srovnána se zemí (Drážďany- 13 a 14.2. 1945,, až 50 000 civilistů)
- psychologický účinek byl kontraproduktivní- úvaha byla, že anglo-americké bombardování odvrátí německý lid proti vlastnímu vedení, opak byl pravdou
- posílení důvěry ve vlastní velení a odsouzení Američanů a Britů
- zabito také 100 000 spojeneckých letců (intenzivní protivzdušná obrana)
- 40 bombardérů svrhlo bomby na Prahu- navigační omyl, myslely, že to jsou Drážďany (400 mrtvých)
 - poslalo německou propagandu v protektorátu
- bombardování civilních objektů také komplikovalo německou válečnou výrobu-> přímá škoda však byla omezená, německá produkce dosáhla vrcholu v 2. polovině v roce 1944 (kdyby nebyly nálety, byl by nárůst ještě větší)
- ale základní cíl náletů zkrátka nebyl splněn (ani postavení proti vlastní vládě, ani snížení výroby)
- zdroje k bombardování mohly být využity efektivněji na podporu přímých vojenských operací
- letecká podpora často chyběla z důvodu bombardování Německa

Východní fronta

operace B?- Rudá armáda v Bělorusku

- > sovětská armáda vstoupila do Polska, koncem července se dostali až k Visle

Povstání ve Varšavě- vedeno politickou úvahou, že bude dobré vzhledem k polské pozici vůči sovětskému svazu, bude z politického hlediska významné, když se podaří vlastními silami osvobodit hlavní město-> vlastní vláda, která bude jednat se SSSR

- padlo 15 000 Poláků, 10 000 Němců a 100 000 civilistů přeživší obyvatelé byli deportováni do koncentračních táborů a Varšava byla prakticky srovnána se zemí (90%)

-> Stalin tuto akci odmítl podpořit, protože si myslel, že je uspořádána jemu natruc, sovětská vojska se u Visly zastavila s sledovala polských bojů proti Německu, Komorovski musel kapitulovat, povstání bylo poraženo, Stalin polské jednotky podpořil v úplném závěru, kdy už to bylo zbytečné, odmítl podpořit i americko- britský zásah (odmítl poskytnout přistávací plochy-> znesnadnění všech operací

Poučení pro západ- povstání mohou probíhat pouze v případě kooperace s Rudou armádou

Slovenské povstání

- slovenské jednotky se měly postavit těm německým na odpor, povstání však ještě nebylo připraveno, Němci povstalce předběhli, nebyla dojednána ani součinnost se sovětskou armádou
- dvě slovenské divize byly preventivně německou armádou odzbrojeny hned po vypuknutí povstání, na nich mělo ležet propojení slovenského úsilí se sovětskou armádou -> k tomu nedošlo, síly, které na Slovensku povstaly, zůstaly odříznuty
- sovětská pomoc nebyla dostačující (povstání vnímalo spíš jako komplikaci, nemělo to žádný politický přínos)

Přechod Dukelského průsmyku

- sporná, nepříliš dobře provedená operace, která poskytovala výhodu spíš německým vojákům (20000 mrtvých ruských vojáků a 1900 československých vojáků)
- do čela Slovenska se postavila SNR, vyhlásila obnovení ČSL, moc začaly přebírat národní výbory
- československá pomoc z východu, sovětská strana nepovolila spojenecké zásobování, jakákoliv pomoc ze západu není vítaná, mohl by být populárnější
- povstalci nemohli vzdorovat silnějším německým vojskům, 27.10. padla BB- nutnost vedení dalšího boje pouze partyzánskou cestou
- celkem zahynulo 5000 příslušníků ČSL armády, dalších 15 000 lidí odvlečeno do koncentračních táborů
- > následovala velmi tvrdá represe (ze strany Německa i Slovenska):
 - vypáleno 60 slovenských vesnic a osad
 - vyvražděno dalších 4000 lidí

Balkán

- Stalin zastavil svůj postup do nitra Německa s vidinou značných zisků na Balkáně
- ofenziva v Besarábii, nová vláda vypovídá Německu válku a zve rudou armádu do země
- počátkem září vyhlásila Moskva válku Bulharsku, zorganizovala i převrat uvnitř vlády- zajistila si komunisty ve vládě
- z jižní části Jugoslávie a z Řecka se Němci stáhli
- Maďarsko - 03/1944 obsadila německá armáda, dozvěděli se o kontaktech Horthyho se západem
 - Berlín zorganizoval převrat, když se dozvěděl, že chtějí požádat o příměří, k moci se dostávají fašistické Šípové kříže -> fatální důsledky promad'arské židy
 - čelní útok rudé armády na Budapešť ztroskotal, ukázal, že Němci ještě zdaleka nejsou poraženi
- válka se navzdory optimistickým očekávání ze září 1944 protáhla o 9 dalších měsíců

Churchill se chtěl domluvit se Stalinem na „pravidlech hry“ - britskou převahu v Řecku za ruskou převahu
v Bulharsku a Rumunsku
- v Maďarsku a Jugoslávii na půl

- = procentní dohoda, která však nebyla finalizována
- „špinavá dohoda“ - západ odepsal celý balkán a východ (včetně ČSL)
- > Churchill se snažil dosáhnout alespoň nějakého vlivu na Balkáně
- Výsledek - Stalin nepodpořil komunistické povstání v Řecku, potlačili Britové, umožnili vstup exilové vlády

Viselsko- oderská operace- Rudá armáda stanula 70 km východně od Berlína

Jaltská konference- 4.2-11-2-1945

- = 2. konference velké trojky
- atmosféra euporie, velmoci stály na prahu vítězství
- Američané i Britové se snažily vytvořit i za cenu řady ústupků předpoklady pro dlouhodobou spolupráci se SSSR
- vládlo přesvědčení, že je možné se dohodnout
- potvrdila územní posun Polska směrem na západ, do měsíce budou vypsány svobodné volby
 - > dohoda však nebyla nijak striktní, bylo těžké vytvořit novou polskou vládu (až v červenci), slib svobodných voleb nebyl naplněn
- řešení německé otázky- západní spojenci opustili Morenthalův plán i plán rozdělení Německa
 - dohoda o vzniku okupačních zón, rozsah té sovětské odrážel fakt sovětských úspěchů (Viselsko- oderská operace), západ už šest měsíců „trčel“ na Rýnu
 - Churchill prosadil, aby byla samostatná zóna kontroly přiřčena Francii, i když Stalin nesouhlasil (Francouzská zóna musela být vytvořena na úkor americké a britské)
 - dohody nebylo dosaženo v placení reparací, Moskva chtěla horentní sumy, po mezinárodně skutečnosti západ nesouhlasil
- za příslib sovětského vstupu do války proti Japonsku si Stalin nechal zaplatit zisky na dálném východě na úkor Japonska (Kurilly) a Číny (privilegia při využívání čínské železnice)
- vzájemná výměna zajatců (západ chtěl, aby byli z péče sovětských orgánů převezeni co nejrychleji

Deklarace o svobodné Evropě- velmoci garantovali osvobozeným národům vybrat si vlastní politický režim a pomoci jim při řešení hospodářské i politické situace

- poslední naděje na pokračování spolupráce se SSSR

Nepřavdivý mýtus Jalty= došlo k rozdělení světa (Evropa NEBYLA rozdělena na východ a západ)

03/1945- spojenci překročil Rýn, naskytla se jim možnost dobýt Berlín, ale Eisenhower nechtěl plýtvat zdroji, když bylo jasné, že tato oblast platí SSSR

- Berlín dobyla rudá armáda, zaplatila za to ztrátou 300 000 mužů

30.4.1945- Hitler spáchal sebevraždu

1.5.- na budově říšského sněmu zavlál rudý prapor

7.5.- generál Alfred Jodl podepsal v Remeši bezpodmínečnou kapitulaci Německa s účinností v noci z 8. na 9.5.

9.5. Stalin si vymohl opakování kapitulačního ceremoniálu v Berlíně

Československo

- na jeho území padlo přes 140 000 sovětských vojáků

- Stalinovi záleželo na tom, aby prahu osvobodila Berlínská vojska

- pražskou operaci měl připravit maršál Koněv, který útočil v Berlíně-> příprava pražské operace se prodlužovala

2. polovina dubna- Američané vstoupili do západních Čech

- Churchill zdůrazňoval Eisenhowerovi politický význam osvobození Prahy americkými jednotkami, Eisenhower odmítal nasazovat americké životy za politické cíle, uznával pouze operace s cílem likvidace bojových schopností nepřitele

- Truman byl u moci jen několik týdnů, nedovolil si dát Eisenhowerovi rozkazy

4.5.1945- Eisenhower navrhl Sovětům, že by americká vojska postoupila až k labi a Vltavě- zamítnuto, nepravdivý důvod, že operace na osvobození Prahy už začala

- po zkušenostech z Varšavy se odmítla spojenecká vojska podílet na povstáních

1.5.1945- spontánní povstání v Přerově-> povstání se dále šířila v severočeských městech

5.5.1945- vypuklo povstání v Praze, v čele ČNR, v čele a Pražákem, povstalci byli nedostatečně vyzbrojení, německé jednotky se snažily dobýt město zpět, pomoc spojenců nepřišla (vyhovění přání Sovětů)

-> komunisté poté poukazovali na proradnost Američanů a západu, který nechal lhostejně krvácat pražské povstání, aniž by mu pomohl

- pomohla ruská osvobozenecí armáda (Vlasovci), kteří bojovali do té doby proti komunistům, chtěli si vymoci přijetí do amerického zajetí, v SSSR by byli potrestáni (Američané je vrátili zpátky- dohoda z Jalty o výměně zajatců

ČNR se podařilo vyjednat dohodu o odchodu německých jednotek, z Prahy zamířily do amerického zajetí

9.5.- do Prahy přijely Koněvovy jednotky, vyčistily Prahu od zbytku členů SS a Gestapa, při této vyčišťovacích operacích padlo 40 rudoarmějců= definitivní konec války v Evropě

17.7-2.8.1945- Postupim

Pozměněné složení- Roosevelt nahradil Trumann

- Churchill považoval za nutné říci si znovu o mandát (poslední volby v roce 1935), v této době byly v Británii volby, ve kterých nečekaně Churchill prohrál, prohrál, jako vůdce vítězné mocnosti a jako tvůrce koaliční vlády, na poválečné reformy se nehodil, nahradil ho Clement Atlee

- program důsledné denacifikace, decentralizace, demilitarizace a

+ program udržení Německa jako jednotného hospodářského celku

- SSSR si vymohla čerpání reparací ze své zóny (odváželi celé továrny)

+ 10% průmyslových zařízení z ostatních zón

- západní hranice Polska= Odra, Nisa

- principy odsunu Němců z Polska, ČSR a Maďarska

Rada ministrů zahraničních věcí 4 mocností- měla připravit mírové smlouvy se satelity Německa

- vyzvaly Japonsko ke kapitulaci- Suzukiho vláda v Tokiu odmítla

Boje v Tichomoří

- postupovaly s nezmenšenou intenzitou-> japonský odpor a fanatismus rostl

- při dobývání Iwojimy a Okinawy ztratili Američané 20 000 vojáků + 75 000 raněných

- Stalin byl informován v Postupimi o tom, že Američané vyuvinuli atomovou bombu, Churchill doufal, že Stalin zkrotne a aspoň Polsku dá šanci- náznaky atomové diplomacie

-> Stalin zareagoval s ledovým klidem, Churchill se domníval, že Stalin hrozbu nepochopil, ale ihned vydal pokyn k urychlení sovětského jaderného programu, který vycházel z poznatků sovětských špiónů z Ameriky (přímo se účastnili projektu

6. a 9.8- atomové bomby Hirošima, Nagasaki

- 250 000 lidí zemřelo
- v plánovaných operacích (Olympic- vylodění na Kjúšú na podzim, a vylodění na Hokaidó až v roce 1946) by asi zahynulo ještě více lidí -> odpor by byl ještě fanatičtější
- za oběť dobývání by padlo také několik set tisíc amerických vojáků
- > Truman neváhal a bomby povolil

8.8.- Rudá armáda zaútočila na japonské síly v mandžusku14.8.- Japonsko požádalo o příměří2.9.- kapitulační akt na lodi Missouri v Tokijském zálivu

- zahájena americká okupace Japonska

DŮSLEDKY VÁLKY

- nejkrvavější konflikt v lidských dějinách 50-70 000 000 obětí, jen třetina padla v boji, zbytek= civilní ztráty
- válka nectila žádné konvence, nerozlišovalo se mezi frontou a nefrontou
- od Labe až k břehům Volhy= pás totálně zničené země
- zvrstva nacismu demonstrovali přeživší v koncentračních táborech Mauthausen, Dachau, Buchenwald
- v amerických kinosálech lidé sledovali, jak buldozery shrabovaly hromady mrtvol
- > svět se postupně dozvídal o hrůzách nacismu

Oběti:

- 20-27 000 000 obětí zaznamenaly národy sovětského svazu v důsledku krutého německého zacházení, ale i obecné neúcty k lidskému životu sovětského velení, ale také stalinských represí
Nacistická zvrstva byla krvavě pomstěna- oblast východního Pruska- sovětí vojáci se dopouštěli podobných akcí jako Němci na sovětském území, krvavé msty
- Německo- 6 500 000 mrtvých
- Polsko- 6 000 000 mrtvých (polovina Židé, Hitlerovské i Stalinské represe)
- Jugoslávie- okupace a občanská válka 1,7 milionu obyvatel zemřelo
- Francie- 600 000 mrtvých
- VB- 400 000
- ČSL (v předmnichovských hranicích)- 340 000 (v boji zahynulo asi 7 500 vojáků) + 190 000 německých Čechů
- USA- 400 000

Materiální ztráty:

- ekonomiky se vzpamatovaly až v 50. letech
- SSSR ztratil ¼ výrobních kapacit (na okupovaných územích byly zničeny 2/3 průmyslu)
- pro USA byla válka mocný ekonomický impuls, po válce zajišťovaly přes 40% HDP celého světa

Kulturní ztráty= nenahraditelné:

- jantarová komnata
- symbolem nacistického barbarství se stala katedrála v Coventry
- msta v Německu- zlikvidovány i jejich památky
- po 60 letech obnovena katedrála v Drážďanech, zbudována v kopii
- některé kulturní statky byly likvidovány záměrně
- Luftwaffe podnikala záměrné nálety na kulturní památky v VB
- v Itálii Němci rozstříleli středověké město
- spojenci vybombardovali klášter Monte Casino (na základě mylného podezření, že slouží jako úkryt německých vojáků)

Soudní proces s nacistickými pohlaváry

11-1945-10-1946- tribunál v Norimberku složen ze zástupců 4 mocností

(Hitler, Himmler, Goebbles, Heydrich- ti nejvyšší už byli mrtví)

- souzeni na základě nově definovaných platných norem:

- spiknutí proti míru
- zločiny proti míru

12 rozsudků smrti- Hans Frank, Riebbentrop, Göring (před popravou spáchal sebevraždu)

Gestapo, vedení NSDAP, SS odsouzeny jako zločinecká organizace

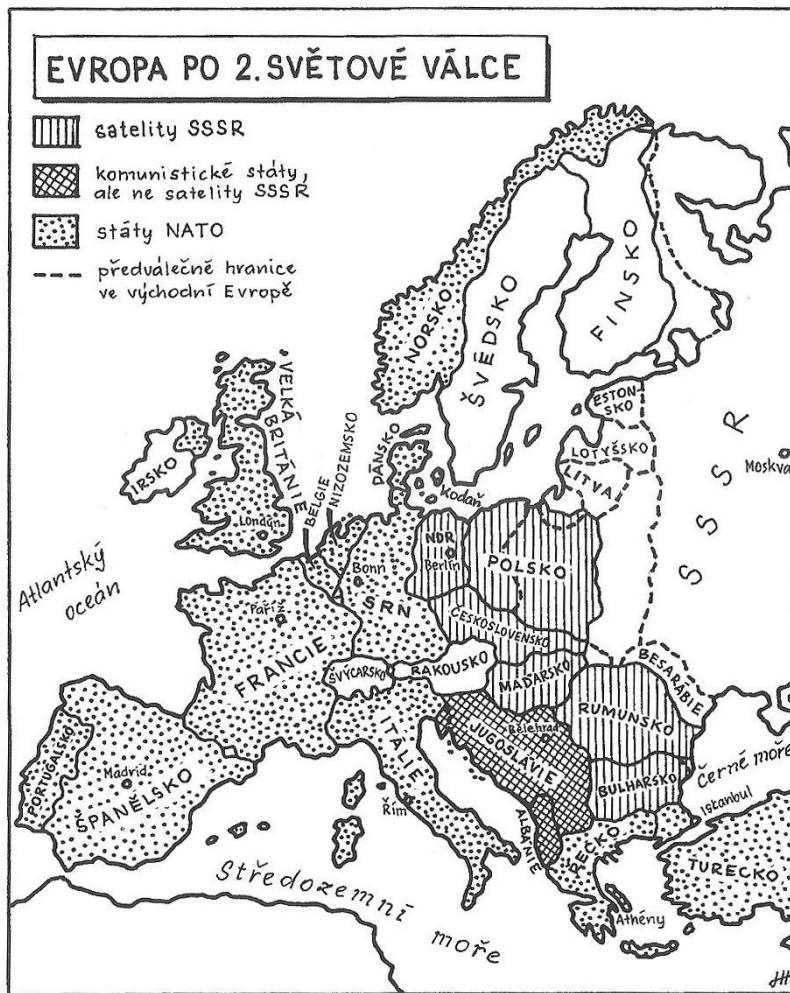
-> pronásledování představitelů pokračovalo:

- dopadení Adolfa Eichmana- 1960 unesen z Argentiny Izraelskými agenty odsouzen k trestu smrti a popraven - architekt konečného řešení
- míra potrestání válečných zločinců a kolaborantů se lišila podle jednotlivých zemí (podle soudních systémů a kritického přístupu k vlastní minulosti)
- Francie- 200 000 osob odsouzeno (2000 trestů smrti)

Rakousko- 9000 lidí (35 trestů smrti)

Belgie, Nizozemsko, Dánsko. důsledné potrestání kolaborantů

Východní Evropa- trestání kolaborantů se snoubilo se snahou komunistů likvidovat politické protivníky

OSN- zamýšlena jako efektivní náhrada SN (formálně zrušena až 1945)

26.6.1945- charta OSN- rovnost všech národů ve VS, mimořádné postavení velmocí v RB (Čína, Rusko, VB,

Francie, USA)- právo veta tuto organizaci pro budoucnost paralyzovalo

- organizace pouze výjimečně prokázala akceschopnost

- fungovala pouze jako fórum pro výměnu názorů a konzultace

VZNIK STUDENÉ VÁLKY

- hlavními vítězi 2. SV byly mocnosti naprosto odlišné:

imperiální Británie

antikoloniální USA s jednoznačně kapitalistickou ekonomikou

SSSR

-> na mezinárodním poli jim spolupráce nemohla fungovat, i když původní představy tomu byly nakloněny

Příčiny rozpadu

- chronická Stalinova podezřívavost- obavy, že se spojenci snaží dohodnout separátní mír s Itálií a s Německem na úkor Stalina

- postup v zemích osvobozených Rudou armádou (především v Polsku)

- Stalin zahájil koncem března pošlapávání jatlských požadavků-> kritika Churchilla

- Roosevelt rozloben deportací a vraždami lidí v Polsku

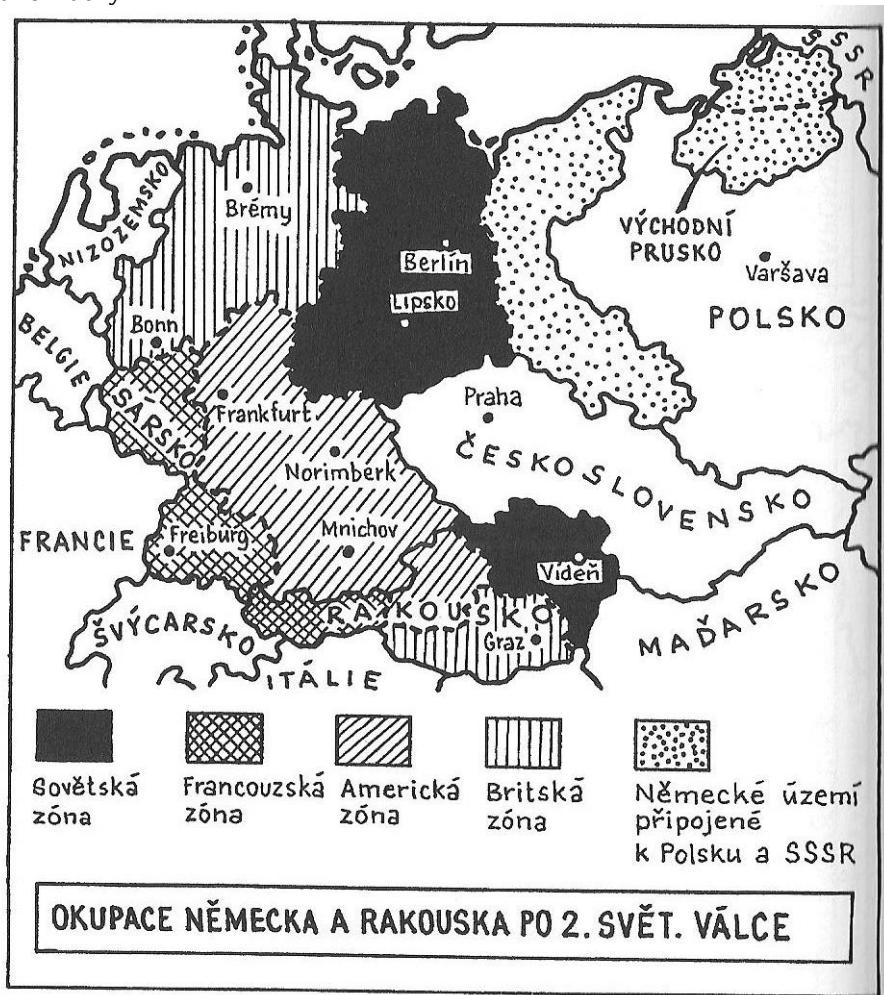
- Harry Truman po svém nástupu vůči Moskvě citelně přitvrdil

- spory mezi Angloameričany a Sověty jsou střídány kompromisy a odhodlání ke spolupráci:

- cesta Harryho Hopkinse (poradce Trumana) do Moskvy otevírá cestu k uznání polské vlády

+ Postupimská konference

-> trend je však jednoznačný

Výkladové školy vysvětlující vznik Studené války

- všichni se shodují, že kořeny Studené války leží již ve válce druhé světové, nebo ještě před ní

1) Tradicionalistická- především v USA

- sovětská ideologie vede SSSR k expanzi, známé informace o předchozí komunistické hrůzovládě v Rusku

2) Revizionistická- reakce na tradicionalistickou, dominují především v 60. letech

- do výkladu minulosti zde promlouvají i aktuální události (válka ve Vietnamu zpochybňuje celé směřování americké zahraniční politiky i retrospektivně)
- řada autorů zdůrazňuje tvrdě prosazované americké zájmy na úkor SSSR
- nedostatek taktu vůči sovětským představitelům
- hrozby atomovou bombou, k nimž dochází od konference v Postupim
- někteří se jí drží dodnes (Bushův útok na Irák)
- je neudržitelná

3) Postrevizionistická- snaha o syntézu obou výkladů

- získává navrch od přelomu 60. a 70. let

Arthur Schlesinger- The Origins of the Cold War

John Gaddis- The United States and the Origins of Cold War

- vidí chyby na obou stranách

4) Neotradicionalistický- vzniká uvolněním velkých množství informací z ruských archivů v 90. letech

- dává za pravdu tradicionalistické škole
- při zkoumání sovětských archivů se historikům vždy potvrdila nejhorší možná varianta

John Gaddis- obrácí a vinu dává jednoznačněji na stranu SSSR

Vojtěch Mastný**5) Reakce na jednoznačný tradicionalismus**- v podstatě postrevizionismus

- sovětská dokumentace vyvážený pohled nezměnila

VB + USA- usilovaly o vytvoření národních samostatných států

- snaha o obnovení SN-> OSN
- předpokládaly možnost dlouhodobé koexistence a slučitelných zájmů mezi neslučitelnými systémy

Stalin- usiloval zajistit bezpečnost pro sebe uvnitř SSSR a bezpečnost pro sovětskou říši

- usiloval o obnovení SSSR v carských hranicích (po zkušenostech ze zimní války bez Finska)
- na západních hranicích vytvořit pás s dominantním sovětským vlivem
- snaha podněcovat rozpory v kapitalistickém táboře
- další válku očekával v horizontu 15 let-> připravoval se na ni

Uzlové body počátku Studené války

- na konci druhé světové války byl Churchill rozhořčen Stalinovým postupem v Rusku, VB kvůli Polsku do války vstoupila, nyní se zdálo, že zůstane v područí Ruska

05/1945- Churchill se snažil vyvinout na Rusko tlak ve věci Polska, v silách VB a USA však nebylo ruskou přesilu zastavit-> operace nikdy nedosáhla ani vysoké míry rozpracování (krycí jméno Unthinkable)

-> Stalin se však o tomto „plánování“ dozvěděl

- 23.7.1945- **Postupimská konference**- informace pro Stalina o atomové bombě

- Churchill měl představu, že atomové bomby se dá využít kdykoliv, když bude Stalin „zlobit“, věřil, že změní poměr sil
- Američané nebyli schopni využít fakt vlastnictví atomové bomby v diplomacii, atomové bomby by stejně k zastavení postupu Rudé armády nestačily (nebylo jich dost)
- > v Evropě neměla atomová bomba žádný výrazný vliv

- **Krise na mezinárodní scéně**

- Stalin od Turecka ultimativně požadoval územní ústupky na Kavkaze a souhlas o zřízení základen v Černomořských úžinách

Iránská otázka- společně okupován ze severu SSSR z jihu britskými vojsky

- Stalin odmítal své jednotky stáhnout (íránská část Azerbajdžánu)-> snaha vytvořit zde komunistický režim

-> počátkem roku 1946 se američtí představitelé shodují v nekompromisním postoji vůči SSSR

- 5.3.1946- **Churchillův projev ve Fultonu**

- za přítomnosti Harryho Trumanna-> dodalo vyjádření váhu
- „v pásu od Štětína na Baltu po Terst na Jadranu byla spuštěna železná opona, za touto oponou zůstaly země v sovětské sféře a jsou vystaveny kontrole Moskvy“
- Československo jako jediné neodsoudil za to, že v něm není demokracie
- > největší naději představovala OSN, která však nebude efektivní, pokud se nevytvoří bratrské spojenectví anglicky mluvících národů
- > myšlenky pomohly Trumanově administrativě vytvořit novou linii politiky vůči SSSR

- **Kennanův telegram**

- žádost State Departmentu o vysvětlení sovětské politiky, která nehrála na ruku západním zemím
- nulová ochota ke spolupráci při jednání OSN v Londýně
- odmítnutí účastnit se spolupráce v MMF a světové bance
- reakce na Stalinův předvolební projev (9.4.1946), kde předpověděl konečnou krizi kapitalismu a zákonitou válečnou fázi konfliktu
- u kořenů neurotických kroků sovětského vedení na mezinárodní scéně byl tradiční a instinktivní pocit ohrožení- Rusko potřebuje izolovat obyvatelstvo od západního světa
- limity sovětské expanzivnosti- na mezinárodní scéně nebude sovětská moc postupovat zbytečná rizika-> Rusko se tváří tvář jednoznačnému odporu stáhnout-> nutnost, aby západní státy držely pohromadě
- komunismus= zhoubný parazit živící se jen na nemocných

- **Nakládání s poraženými mocnostmi osy**

- v případě všech s výjimkou Německa se ukazovalo, že spolupráce je nadále možná

Mírová konference v Paříži- měla primárně vyřešit nakládání se spojenci Německa

-> kompromisy z obou stran umožnily mírové smlouvy, které byly podepsány na počátku roku 1947

Hlavní kompromis= otázka Terstu- spravován jako svobodné území

zóna A= samotné město-> připadne později Itálii

zóna B- 2x větší- okolí Terstu zabíhající k Istrii-> jugoslávská (komunistická) kontrola

1954- zóna A-> Itálii

- zóna B pod správou Jugoslávie (komunistické)-> Jugoslávii

Geopolitické změny:

- Itálie- ztratila Istrii, Julskou krajinu, Rijeku, Zadar-> ve prospěch Jugoslávie
 - Dodekanésy-> ve prospěch Řecka
 - zmenšení armády, válečné reparace- těm zemím, kterým způsobila italská armáda válečné škody (SSSR, Jugoslávie)
- Rumunsko- od Maďarska získává Sedmihradsko, ve prospěch Bulharska ztrácí území jižní Dobrudže
- Maďarsko- vráceno do trianonských hranic
- Finsko- vráceno k územnímu rozsahu v roce 1941
 - ztratilo základnu na břehu Severního ledového oceánu-> ztrácí přístup k celému oceánu
- Bulharsko- vráceno k územnímu rozsahu v roce 1941
- Japonsko- SSSR se ve válce účastnil týden (Kurilly)
 - pod americkou okupační správou

- nejsložitější byla německá otázka:

Postupim- SSSR měl čerpat 10% průmyslu + dalších 15% průmyslu za něž platil dodávkami obilí a potravin
-> komplikované ujednání= potenciální předzvěst konfliktu

02/1946- Američané navrhli sjednocení Německa a jeho odzbrojení na 25 let

- Francouzi navrhují oddělení Poryní a Porúří a jejich obsazení spojeneckými jednotkami
-> Moskva obojí odmítla, Stalin věřil, že se Němci sami rozhodnou pro socialismus

03/1946- dohoda o výrobních kvótách v Německu

04/1946- bude Německo rozděleno? do té doby spravováno čtyřstrannou komisí se sídlem v Berlíně
-> stále méně se dařilo udržet německou jako jednotnou hospodářskou zemi

Volby- v americké okupační zóně- 10% komunisté

- v sovětské zóně- těsně nad 50%- zmanipulované volby

- Rusko dodává do své zóny stále méně potravin

6.9. 1946- pokud SSSR nebude nadále dodržovat postupimské dohody je možné vytvořit hospodářsky sjednocené západní Německo

12/1946- bizonie

7/1946- trizone

SOVĚTIZACE VÝCHODNÍ EVROPY

- v zemích s vysokým procentem komunistů ve vládě se Rusko nevměšovalo taklik (Jugoslávie, ČSL)

- manipulace s volebními výsledky, omezování pasivního volebního práva

- ve všech zemích kontrolují ministerstvo vnitra

Albánie

- země od počátku přijímala jugoslávský patronát, který Stalin nejprve schvaloval

- komunističtí představitelé hledali v Jugoslávii svůj vzor

- zmanipulované volby (93% pro kandidátku národní fronty)

1946- země vyhlášena lidovou republikou, zestátnění průmyslových podniků a bank

- od konce roku 1947 se Stalin snaží v Albánii získat přímý vliv

- v zemi rozmístěny jugoslávské jednotky proti možné intervenci spojenců z Řecka-> Stalin to vnímá jako neposlušnost

Bulharsko

- komunisté zprvu jen ministerstvo vnitra a spravedlnosti

- opozice velmi efektivně eliminována ve dvou monsterprocesech (1944/1945)

Sofijský hřbitovy- 96 lidí postříleno (nejdříve si museli vykopat vlastní hroby)

- komunistům šlo o zúčtování s bulharskou státností ne s hitlerovskými agenty

- celkem 7200 poprav, naprostá většina bez soudu

- v referendu byl svržen car S.?????

09/1946- vyhlášena republika

- komunisté sbírali hlasy prosazením pozemkové reformy

Volby 10/1946- vlastenecká fronta- 77% hlasů (komunisté 55%)-> obsazují klíčové posty

- představitel opozice Petkov byl odsouzen za plánování fašistického psiknutí-> odsouzen-> popraven

-> zastrašení opozice

11/1947- nová komunistická ústava, znárodnění bank a průmyslu

Rumunsko

- král Michal donucen jmenovat komunistického premiéra Grozu- 14 křesel z 18 náleží komunistům

1946- zmanipulované všeobecné volby zmanipulovány ve prospěch prosovětského vládního bloku

-> opozice se snaží protestovat-> obviněna z narušování rozvoje Rumunska

1947- opoziční předáci odsouzení k dlouholetým trestům

- král Michal zbaven vlády

31.12.1947- vyhlášena republika

Maďarsko

- dohlíží na něj spojenecká kontrolní komise v čele s Vorošilovem

- pod vlivem těživých reparací se roztáčí spirála inflace, která dosahuje německých hodnot z počátku 20. let (=2. největší inflace v dějinách)

- v rolnickém státě neměli komunisté velkou šanci na úspěch, ve volbách získává malorolnická strana naprostou většinu (75%)

-> sověti reagují nabídkou společné kandidátky, malorolníci odmítli

- Vorošilov zasáhl a vetuje ministra vnitra z řady rolníků-> dosadil komunistu

- premiérem je Ferenc Nagy, prezidentem Zoltan Tildy

-> tlak na jednotlivé frakce uvnitř malorolnické strany, snaha rozložit ji

10/1946- levý blok (komunisté + socialisté + 2. rolnická strana) se dožaduje socializace maďarské ekonomiky a tlačí na personální změny

- odhaleno údajné spiknutí uvnitř malorolnické strany, která chce předat moc Horthyovským silám

-> velká perzekuce-> malorolníci postupně ztrácejí většinu v parlamentu

31.1.1946- Maďarsko vyhlášeno republikou

02/1947- zatčen generální tajemník malorolnické strany-> strana se rozpadá

-> mocenské vakuum

- Američané protestují, dávají Maďarsku rozsáhlou půjčku, ale už je pozdě

05/1947- Nagy označen také za člena spiknutí, nemůže se do Maďarska vrátit, byl by internován

08/1947- nové volby- komunisté pouze 22%, ale jednoznačně ovládají levý blok a jeho prostřednictvím obsazují klíčová křesla

1948- vlna monstrprocesů i s komunisty (poprvé se perzekuce obrací do vlastních řad)

Polsko

11/1944- novým premiérem se stává Arciševski

04/1945- sověti eliminovali nepřijemné elementy, navazují kontakt s prolongdýnskými představiteli domácího odboje-> odvezeni do Moskvy-> vězněni

léto 1945- západ uznává nově vytvořenou polskou vládu Národní jednoty (Mikolajčík místopředsedou)

06/1946- referendum o podobě parlamentu, konstituci (znárodnění, pozemková reforma), hranice Odra, Nisa - jednoznačné otázky- komunisté spokojeni- chápáno i jako důvěra vládě

01/1947- volby se odehráli až teprve ted', předtím se jich Sověti báli

- socialistická strana nakloněna Moskvě získala více než polovinu hlasů

1948- sociální a komunistická strana se sloučí

- opozice zničena

- typický příklad jak zmanipulovat veřejné mínění a využít sovětské přítomnosti k první vlně nejrazantnější eliminace opozice

- sovětský postup vzbuzoval na západě rostoucí znechucení, dlouho se hledá způsob, jak dění ovlivnit

- největší strach je však, že by mohl SSSR postupovat dále

- britskou ekonomiku postihuje vážná krize- Atleevo labouristická vláda musí zredukovat své závazky po celém světě, protože potřebuje peníze na vnitřní sociální reformy

-> Britové oznamují USA, že nadále nebudou schopny nadále zajišťovat ochranu před komunismem v Řecku a odolávat tlaku zížení základem v úžinách v Turecku

- hrozí zařazení zemí do sovětského bloku

- v USA je situace složitá- volby-> republikáni získávají většinu v obou komorách

- stavějí se proti utrácení peněz v zahraničí

- klíčová role= státní tajemník George Marshall (zástupce Dean Acheson)

State department si ohrožení pro Řecko a Turecko uvědomoval, to vše se odehrávalo, když komunisté získávali hlasy a podíl na vládě i ve Francii a Itálii

Marshall a Acheson přesvědčují předáky Kongresu do té doby neochotné Angličanům pomoci

Acheson argumentuje, že SSSR ovládnutím Řecka ovládne i západní Evropu (2/3 zemského povrchu a ¾ populace)

-> nakonec byli úspěšní

-> obrat americké politiky

Trumannova doktrína- požadoval pomoc ve výši 400 000 000 dolarů (Senát schválil)

Stalinova vize slabé Evropy se silným postavením komunistické strany- najednou se ukazuje, že spolupráce s jednotlivými komunistickými stranami napříč Evropou není možná

- když se ve Francii komunisté začali stavět proti usnesení vlády-> Ramadier sestavil vládu bez komunistů, i když získali v listopadu 1946 28%

- v Itálii de Gasperi podobně komunisty vytlačí z vlády, začala éra dlouhé dominance křesťanských demokratů
Kennanova vize rozsáhlé hospodářské pomoci Evropě

- prohlubující se finanční krize v Evropě (na nákup amerických zařízení nebyly peníze)

- v podobné situaci po 1.SV daly USA na jeho svůj nezájem- evropské země musely provádět deflaci-> hospodářská krize

-> snaha naznačovat, že taková cesta by vedla k podobným situacím

5.6.1947- Marshallův plán- rozsáhlá hospodářská pomoc Evropě

- někteří jej považují za to, co rozdělilo Evropu

- vycházel z nejlepších tradic amerického univerzalismu, daly šanci i východním a středoevropským státům-> v Maďarsku už byla pokročilá sovětizace-

-> přišel pozdě

07/1947- moskevská delegace přijíždí na pařížskou konferenci o Marsallowě plánu, ale nebyl ochotný odhalit vlastní hospodářská data, která byla nutná k uskutečnění plánu-> Stalin odmítl

- i ti, kdo měli o pomoc zájem, byli nuceni postupovat podle Moskvy

- Americká nabídka byla upřímně míněná, ale podmínky v Evropě její přijetí neumožňovaly

SITUACE V ČESKOSLOVENSKU

- sovětsko-československá smlouva- osa české zahraniční politiky

Pařížská mírová konference- „dolarová diplomacie“- snaha podmanit si malé východoevropské národy pomocí peněz-> kritika Moskvy- velká česká podpora

-> zastavení veškerých amerických půjček a jednání o půjčkách

- SSSR vyvíjí na ČSR velký tlak- chtěli vyřešit situaci v Těšínsku (1947 konečně podepsána mírová smlouva s Polskem)

07/1947- vláda jednohlasně odhlasovala, že se pařížské konference neúčastní

- strach z budoucího silného Německa, obavy ze ztracení silného sovětského spojence

-> je zřejmé, že SSSR nemůže reagovat adekvátní nabídkou na nabídku americkou (slíbil kompenzací- dodávat pšenici, nechával si na ní však platit

- Marshallův plán a oslabení komunistů ve Francii, Stalin se rozhodl pro hermetické uzavření východu

09/1947- Sklarska Orenba- schůze představitelů evropských komunistických stran= **informbyro(kominforma)**

- **Andrej Žďanov**- hlavní projev (kritika Francie a Itálie)

-> vzkaz pro české komunisty- chopte se okamžitě moci, než bude šance pryč

Snaha pomoci ČSR

USA- George Kennan dospěl sice k závěru, že Československo je pro Stalina klíčové, už mu není pomocí

- chtěli se angažovat před rádnými volbami na jaře 1948- chtěli uzavřít s ČSR kulturní a obchodní smlouvy a odtajnit, jak to bylo s osvobozením Prahy ve skutečnosti (šířily se mýty, které pomáhaly komunistům)

-> špatné načasování

VB- na konci roku 1947

- v roce 1946 ještě poskytovali půjčky (končí mandát v Indii, Palestině..., přesto pomohli)

- britský velvyslanec Dixon předává Benešovi zprávu o nabídce britské pomoci (10.2.1948), Beneš však kategoricky vyloučí, že by československé demokracii něco hrozilo, požadoval jen další půjčky

KOMUNISTICKÉ PŘEVRATY

- bývalý sovětský velvyslanec přijíždí 20.2. do Čech řešit situaci v zemědělství, ve skutečnosti se však jednalo o podporu pro české komunisty

- sehrál ve svých důsledcích významnou úlohu na mezinárodní scéně

- porovnávání s německým obsazením ČSR o devět let dříve, i když nebyl tak agresivní-> rafinovaný sovětská expanze (nevědělo se, kde se zastaví)

- silná obava, že bude expanze pokračovat

- západ se snažil vytvořit multilaterální smlouvy o kolektivní sebeobraně (do té doby se snažili tvořit jen smlouvy bilaterální)

- bylo jasné, že se Stalinem nelze spolupracovat, není možné udržet přátelství, je třeba SSSR čelit a aktivně se mu

postavit

- > **Bruselská smlouva**- 17.3.1948 (velká rychlosť, silný strach z války; šok ze smrti Jana Masaryka)
 - politické orgány (komise, politický výbor, vojenský výbor)
 - > **Western Union**- 1. multilaterální organizace v Evropě
- situace v ČSR umožnila Trumannově administrativě definitivně v Kongresu prosadit Marshallův plán

Situace v Itálii

- před volbami mnoho naznačovalo tomu, že komunisté mohou vyhrát
- > Američané zorganizovali efektivní korespondenční kampaň (oslovování svých příbuzných v Itálii, zastrašování Československem)
- > komunisté jsou křesťanskými demokraty poraženi
- i kdyby to nedopadlo, Američané byli připraveni k zásahu (tajné dodávky zbraní...)

Situace ve Finsku

- neležela v hlavním strategickém směru Stalinova plánu do Německa, Finsko však bylo součástí Ruska, nyní měli společnou hranici
- Finové se rozhodli politiku loajálního poraženého- plnění reparačních závazků, ale nepřipouštění zásahy na svém území
- komunisté získali ve volbách jen asi 20%

prezident Päsiqivi- nenechal se SSSR zlomit jako Beneš

- odzbrojil komunistickou policii

6.4.1948- Stalin vymáhá na Finsku spojeneckou smlouvu- ve finském případě byla vrcholem lojality k SSSR

- > Rusko však tolik netlačilo (živé vzpomínky na zimní válku)
- > k žádnému převratu nedošlo, Stalin se spokojil se stávajícím uspořádáním
- Finsko bude k SSSR loajální, ale nebude jím nijak ovlivněno

Situace v Jugoslávii

- po válce bylo postavení komunistů díky silné osobnosti Tita velmi silné
- v roce 1945 velmi úzké vztahy s Moskvou
- > postupná nespokojenosť Stalina:
 - Tito chtěl dominantní vliv na Balkáně, Stalin ho začal vnímat jako narušitele sovětské hegemonie v oblasti
 - Stalinovi vadila plánovaná federace s Bulharskem a protektorát nad Albánií

-> kritika Tita v SSSR- zavádění teroristického režimu, Tito se svými odpůrci nakládá velmi nelítostně

- Kominforma v roce 1947 prohlašuje Jugoslávii za fašistický stát, Jugoslávie vyloučena ze socialistického společenství
- půl roku se plánovala i vojenská intervence

Reakce Tita- na severní a východní hranici rozmístil své jednotky

- silný postih pro ty, kdo vyjádřili souhlas s rezolucemi kominformy
- perzekuce ruské menšiny v Srbsku, Maďarů ve Vojvodině
- navazuje intenzivní kontakty se západem, potřebuje jej kvůli izolaci, do které se dostal z východní strany

- západ nejprve Jugoslávii považuje za trojského koně SSSR, poté je jasné, že roztržka není fingované

02/1949- v Ankaře podepsána smlouva Jugoslávie s Řeckem a Tureckem (do NATO vstupují 1952

-> vznik **Balkánského paktu** (mohl znamenat pomoc NATO v případě sovětského vpádu do Jugoslávie)

-> Stalin se zalekl, intervence se nekonala

-> spor se stává ze sovětského hlediska impulsem pro pořádání monstrprocesům (251 trestů smrti jen v ČSR)

- Jugoslávie upřednostňuje postavení mezi dvěma velmocemi

- Chruščovovou zásluhou se vztahy s Moskvou vylepšují, ale na konci 50. let se zase rozchází

FORMOVÁNÍ MEZINÁRODNÍCH ORGANIZACÍ

01/1949- vznik RVHP

04/1956- zrušení Informbyra

NATO

22.3.1948- jednání mezi USA, Kanadou a VB

-> rozhodnutí o vzniku kolektivního obranného uskupení v oblasti severního Atlantiku

- počítalo se se zapojením Západní unie, Švédska, Norska, Dánska, Irska, Itálie, Portugalska

- problém, jak novou iniciativu prosadit ve volebním roce 1948

Události, které schválení přispěly:

Wandenbergova rezoluce- prezidentovi doporučovala podpořit rozvoj kolektivních uskupení pro regionální a kolektivní sebeobranu v souladu s principy Charty OSN
- schválil Senát

Berlínská krize

- Stalin, omezil železniční spojení mezi trizonií a západním Berlínem, v reakci na měnovou reformu zablokoval i vodní a pozemní cesty do Berlína
- > vytvoření leteckého mostu- 14 měsíců
- Stalin uvažoval i o vzdušném přerušení, měl však obavy z vojenské konfrontace se západem, kterou si nepřál, navíc nevěřil, že by mohl letecký most fungovat (v případě Stalingradu nefungoval)
- > došlo k dohodě o hlavních sporných bodech formujícího se společenství:
 - na přání senátorů došlo ke změně (taková akce, jaká bude nutná x taková akce, jakou bude členský stát považovat za nutnou)
 - alžírské departmenty Francie se nakonec staly součástí
 - Itálie a Portugalsko- problém se Salazarem (strategie vítězí nad ideologií)

4.4.1949- Washingtonská smlouva- založení NATO

- úkolem nato bylo udržet Američany v Evropě, Rusy na východě a Německo při zemi
- Američané podepsali NATO i kvůli vědomí, že disponují atomovou bombou, v tento rok však i SSSR ukončil svůj atomový výzkum

Integrace Německa

- Konrád Adenauer usiloval o začlenění do integračních struktur

Petersboroughské dohody- zástupci SRN a tří vítězných velmocí

- dovolovala začleňování do všech struktur

- Stalin začal podporovat narušení korejských hranic, usnadnila vyzbrojení Německa, mělo být spojeno s vytvořením celoevropské armády

Evropské obranné společenství

05/1951- Francie, Německo, Itálie, Benelux podepisují smlouvu

- Britové podporovali, členství odmítali kvůli závazkům Commonwealthu

-> celý projekt po 4 letech složitých jednání 08/1954 pohřbilo francouzské národní shromáždění, rozhodlo, že projekt EOS se nestal ani předmětem jednání

Vyzbrojení SRN- s řešením přišel Anthony Eden (1955 premiér VB), po krachu projektu EOS chtěl, aby se Západní Německo stalo členem západní unie a NATO

10/1954- Pařížské dohody- SRN vstupuje do Západoevropské unie a NATO (5.5.1955)

- západní mocnosti ukončili okupační režim
- Německo uznáno jako suverénní stát
- Německo povolilo pobyt cizích ozbrojených sil na svém území

Varšavská smlouva

- NDR se stalo součástí
- sovětská kontrola nad armádami satelitů byla v té době již absolutní, strategická situace v Evropě se nezměnila

-> rozdelení Německa se na dlouhá desetiletí stabilizovalo, rozdelení Evropy dostalo další impuls k tomu, stát se trvalé

SITUACE V ASII

- Američané se báli, že Stalin bude mít vliv na dění v Asii a bude podporovat revoluční bouře
- využití Číny k vývozu revoluce do Indonésie, Filipín, Pákistánu...
- SSSR však neměl žádnou vazbu na bývalé kolonie, v SSSR proběhla industriální revoluce rychleji
- > atraktivní pro země 3. světa

Čína

- za 2.SV Američané podporovali Čankajškův boj s Japonci

1. občanská válka- 1924-1927- Čankajšek s komunisty bojuje proti militaristům, kteří si chtěli Čínu rozdělit

- vítězství Čankajška

2. občanská válka- 1928-1936- Mao ce Tung x Čankajšek

-> po válce snaha o sjednocení všech sil proti Japonsku ve 2.SV

3. občanská válka- Mao ce Tung po zmizení společného nepřítele chce porazit Čankajška

08/1946- Mao vyhlašuje všeobecnou mobiilizaci, komunisté jsou nejprve v defenzivě, kvůli vnitřní krizi vlády

07/1947- obrat, iniciativu přebírá spojenecká armáda-> obsazuje klíčové Mandžusko
1948/1949- rozdrceny hlavní Čankajské síly

01/1949- komunisté obsadili Peking

1.10.1949- v Pekingu vyhlášena **Čínská lidová republika**

- zbytek Čankajškových sil se přesunul na Tchajwan, v čele Čínské republiky zde stanul Čankajšek

- Američané věřili, že se Mao stane asijským Titem (také vyhráli bez pomoci Moskvy)
- Mao však byl nakloněn spíše SSSR, Stalinova diktatura pro něj představovala vzor jak se udržet u moci v tak obrovské zemi (rozdíl s Jugoslávii)

07/1949- 1. čínská návštěva Moskvy, Stalin se omluvil, že je podceňoval

- SSSR měla mít vliv v Evropě, Čína v Asii (těžiště revoluce se přesouvalo ze západu na východ)

1949/1950- dvouměsíční návštěva Maa v Moskvě

- > podepsání **čínsko-sovětské spojenecké smlouvy**-> pevné pouto mezi Stalinem a Maem

-> USA stupňují svoji špiónážní činnost

aféra Archera Hise- obviněn z křivopřísežnictví, popřel, že by byl komunistickým agentem

-> rozdělila USA

- ke špiónáži se přiznal i účastník projektu Manhattan (Klaus Fuchs)

.... další a další případy

- v Americe vládlo přesvědčení, že v Číně zvítězili komunisté kvůli nějakému spiknutí

- paranoje- senátor McCarthy využil příležitosti, podněcoval podezření+ korejská válka

-> fanatické hledání komunistických špiónů- „hon na čarodějnici“

Korejská válka

- Korea byla obsazena sovětskými a americkými vojsky s náhodným rozdělením podle 38. rovnoběžky, hranice byla garantována OSN

1948/1949- obě armády se stáhly

Sever- komunisté v čele s Kim Ir Senem

Jih- nacionalistická vláda v čele s Li Sin Manem

-> obě se snažili přesvědčit své „patrioty“ o nutnosti obsadit zbytek poloostrova

- vymezení amerického obranného perimetru (Japonsko, Okinawa, Filipíny) bez jižní Koreje

-> Stalin dává Kim Ir Senovi zelenou k útoku (Američané nezasáhnou, podporu přislíbili i Číňané)

- v Americe je útok srovnáván s Pearl Harbourem, chtějí situaci řešit v rámci OSN (všechny mocnosti mají právo veta, sovětský zástupce však nebyl přítomen- reakce na fakt, že vítězství čínské revoluce je Čína stále zastupována členem Čankajškovi vlády)

- Stalin vlastně chtěl Američany do války vtáhnout a způsobit jim vnitřní problémy, oslabit jejich pozici

-> Američané prosadili rezoluci o zásahu sil vojsk OSN

- vylodění u Inchko- rychlý postup na Soul- severokorejské jednotky v kleštích

-> do situace zasáhli čínskí „dobrovolníci“

01/1951- čínské jednotky dosáhly Soulu, čínské a severokorejské jednotky postupují stále dál na jih

-> válka se mění ve válku zákopovou, ani jedna ze stran není schopna vést větší operace

Schůzka generálních tajemníků a ministrů obrany v Moskvě- 01/1951

Dva výklady:

- Stalin přišel s prohlášením, že USA v Koreji ukázali svou slabost, je nutné této slabosti využít a do tří let podniknout útok na západní Evropu, je nutné, aby se na to ostatní země připravili
- konflikt v Koreji je potřeba využít k masivní obraně, dozbrojení, Američané stejně můžou zaútočit

-> od 1951 do Stalinovy smrti je na armády východního bloku vyvíjen ohromný tlak- militarizace společnosti

-> Stalin chtěl vykreslováním obrazu možného konfliktu v Evropě utužit své vedení a varovat před nebezpečím války, ne ji plánovat

- průlom v korejské válce přinesla až Stalinova smrt (5.4.1953)

Výsledek- zpustošený poloostrov

- 2 miliony mrtvých Korejců, 600 000 mrtvých Číňanů, 36 000
- příměří- stabilizace hranice podél 38. rovnoběžky-> problém dodnes

INDOČINA

- Francie nebyla schopna udržovat své kolonie, ale pořád se o to snažila x Británie- věděla, že své kolonie také neudrží, ale snažila se o poklidnou dekolonizaci

1. VÁLKA V INDOČÍNĚ

Indočína= Vietnam, Kambodža, Laos

Vietnam

- za 2.SV Japonci vyklidili území Indočíny dřív, než tam dorazila západní vojska
- Ho Či Min- nacionalista, snažil se získat podporu pro svobodný Vietnam, už za 2.SV, objízděl různá města
 - 09/1945 vyhlásil **Vietnamskou demokratickou republiku**- doufal, že USA a další státy uznají
- > sever však obsadili Číňané, jih Američané, později Francouzi
- > během roku 1946 obsadili Francouzi celou jižní část

11/1946- francouzská vojska útočí na Hanoj

1947-1948- snaha o ustavení autonomní profrancouzské vlády- Francouzi přivedli zpět císaře Baodaje

1949- Vietnam se stává autonomní člen francouzské unie

- definitivní vítězství Mao ce Tunga v Číně-> masivní podpora komunistickému hnutí v severním Vietnamu
- = klíčová materiální pomoc (to přesvědčuje Stalina, aby se o Vietnam začal zajímat)
- > 1951 navazuje kontakty s Ho Či Minovou exilovou vládou

1952- generál Saland se snažil zahájit ofenzivu-> selhalo-> Paříž přesvědčila, že situace v Indočíně není zvládnutelná

-> ke konci války držela Francie jen velká města a cesty mezi nimi

1954- Francouzi kompletně obklíčeni vietnamskými vojsky na vietnamské pevnosti Tien Bien Phu

- > americká hysterie dosáhla vrcholu, plány na útok , ale VB by do toho nešla-> upustili od nich
- Francouzi věděli, že prohráli

26.4.1954- **Ženevská konference**- snaha posunout situaci v Koreji (stálé příměří, nikam se nehýbe)

- otázka Indočíny
- na konci konference zpráva, že padá pevnost Tien Bien Phu-> Francouzi se začínají stahovat
- Čína obhajuje postoj, že Vietnam se má rozdělit- Ho Či Min nechápe, když zvítězil
- Čína se bála, že by se v jednotném Vietnamu intenzivněji zapojily USA
- Vietnam nemohl odpovarat, čínská podpora pro něj byla zásadní
- > Ho Či Min na návrh neochotně přistupuje, USA uznají

Jih Vietnamu- katolíci, francouzské elity-> spíše budou podporovat francouzskou než vietnamskou vládu

- stát životaschopný jen s podporou USA
- neschopná, zkorpovaná vláda
- armáda zůstává na nízké úrovni

Vietnamská demokratická republika- sídlo v Hanoji

- věřilo se, že se Vietnam do roku 1956 na základě svobodných voleb sjednotí, volby však nebyly v zájmu ani jedné ze zúčastněných stran-> nikdy se celonárodní volby neuskutečnily

Laos, Kambodža

- nespokojenosť se začala šířit i do nich

10/1953- Francouzi podepisují s Laosem i Kambodžou smlouvu, která jim dává faktickou nezávislost

Americký postoj

- za Roosevelta výrazný protifrangouzský postoj, za Trumana se to mění,
Eisenhower- Američané s definitivním postojem váhají, finančně podporují Francii, chtějí, aby vydržela- strach ze šíření komunismu

09/1954- **SEATO**- vojenský pakt z iniciativy USA

- Pákistán, Thajsko, Filipíny, USA, Nový Zéland, Austrálie, VB
- snaha zabránit postupu nedemokratických sil v Asii
- USA však nepřesvědčili o vstupu Indonésie a Indii-> chybí dva vojensky a politicky nejsilnější státy
- VB a Francie nejsou ochotny v této oblasti nic vojensky podnikat

FRANCOUZSKÁ DEKOLONIZACE V SEVERNÍ AFRICE

Kolonie- Alžír, Tunisko, Maroko

Proč to bylo těžší než v Asii

- ve všech třech zemích byla velká skupina etnických Francouzů
- > politická elita, která proces dekolonizace výrazně blokovala

- kolonie jsou starší, sepjetí s Francií bylo silnější

1946- v rámci ústavy 4. republiky jsou francouzská území rozděleny do dvou skupin:

- území Francie + Alžír a další integrální součásti francouzského státu (subsaharská Afrika)
- Maroko, Tunis, Kambodža, Laos- přidružené státy

-> už za 2. SV války se tvoří hnutí pro osamostatnění

Maroko

1946- Francie přistupuje k dílčím reformám

1947- marocký sultán se staví za marockou nezávislost- Francouzi se o něj nemohli opřít

- Francouzi využijí, že sultán není podporován berberskými kmeny, podpoří jejich svržení sultána= očividný převrat, proti Francii se postaví více lidí

-> **Černý půlměsíc**- organizace, která se snaží vyhnat Francouze ze země a navrátit sultána

-> francouzské vojsko vede jakousi guerillovou válku, ale nemá podporu na mezinárodní politické scéně

03/1956- nezávislost Maroko, musí garantovat francouzské zájmy

- sultán se vrací na své místo

- francouzské jednotky se stahují

-> poměrně snadné řešení

Tunisko

- 250 000 francouzských usedlíků x silné protifrangouzské hnutí

1949- Francie začne jednat, chce samostatnost umožnit-> silný odpor francouzských usedlíků

1951- jednání končí-> tuniské hnutí přechází do ozbrojené opozice-> guerillová válka

1953- Francie začíná kvůli debaklu v Indočíně ustupovat i v severní Africe

3.6.1954- dohoda o vnitřní autonomii-> 1956- plná nezávislost

Alžírsko

- milion francouzských obyvatel= elita alžírské společnosti, nechtějí se svého postavení vzdát

- nejproblematičtější otázka

- ustavuje se komunistická strana, která chce nezávislost, ale má i nedemokratický podtón-> problém

-> Francouzi museli zakázat

- velké francouzské represe (10 000 obětí většinou civilního obyvatelstva)

- Francie dává pouze malé ústupky

1954- vyvolání povstání proti francouzské nadvládě

- v té době Maroko i Tunisko přechází na nezávislost

Fronta národního odporu (FNL)- masový teror-> spory se dále prohlubují

01/1956- změna vlády ve Francii (Mollet), v Alžíru je přijat nepřátelsky- od ústupků ustoupí-> eskalace války

- pomoc Tita, Nehru a Násira- chtějí vymoci pomoc od OSN

1957/1958- zdá se, že Francie by mohla zvítězit, odporové hnutí se štěpí

- vytvoření **Mauricovy linie**- hranice Alžírska a Tuniska (zabránit přílivu pomoci z Tuniska)

1958- Zákon o Alžíru- do budoucna počítá s vytvořením federace

- 13.5.- vojenský puč v Alžíru, přidávají se vrchní velitelé ozbrojených sil v Alžíru, požadují návrat deGaulle do po politického života, což by vedlo ke stabilizaci

- obsadí i Korsiku, hrozí útokem na Paříž-> Francie ustupuje, vláda podává demisi

-> de Gaulle se vrací za podmínky posílení pravomocí prezidenta-> 5. francouzská republika

- de Gaulle nabízí mír statečných- nutí FNL, aby se vzdala a začal jednat, nesouhlasí

-> ustavení exilové alžírské vlády v Tunisku

16.9.1959- deGaullov projev- Alžír by měl mít možnost rozhodnout sám o své suverenitě

-> zklamání francouzských usedlíků

1960- další puč, který je však neúspěšný

- postupná jednání s alžírským exilem

01/1961- Francie přistupuje k uspořádání referenda (70% pro samostatnost)

30.3.1960- oficiální jednání mezi francouzskou a alžírskou vládou

04/1961- poslední pokus o puč, významný francouzští generálové, opět selhalo

-> zakládají OHS- teroristické hnutí proti francouzské vládě a deGaullovi (na svědomí 1622 lidí)

18.3.1962- dohoda o příměří mezi Francií a Alžírskem

3.7.1962- Alžír vyhlašuje nezávislost

SOCIÁLNĚ EKONOMICKÝ VÝVOJ V EVROPĚ

1948-1971- světová průmyslová produkce se zvyšovala o 5,6% ročně

- kromě subsaharské Afriky se to týkalo celého světa
- centrem byly kapitalistické ekonomiky Západu

- americký růst byl pomalejší, bylo to proto, že svůj boom si prožila už ve 40. letech

- japonská růst začal se zpožděním (až od 2. poloviny 60. let)

1957- EHS- těchto šest zemí mělo hospodářský růst nejvyšší

- doháněly USA, jednak v průmyslu, ale i v konzumním způsobu života

Konzumerismus- v Evropě opožděn kvůli krizi ve 30. letech a válkám (americké ekonomice velmi pomohli, Evropě uskodily)

Důsledky

- neukojitelná poptávka po zboží i v Evropě (nejprve domy a byty, potom i spotřební zboží)
- vysoká míra investic
- velmi nízká míra nezaměstnanosti (1,5% v 60. letech)
- pokles obyvatelstva zaměstnaného v zemědělství (Francie 1955 10% obyvatel v zemědělství)
- nárůst sektoru služeb
- přesun obyvatel z venkova do měst
- rostoucí produktivita díky zavádění nových technologií

Hospodářský zázrak- odehrál se pouze v plně rozvinutých kapitalistických společnostech

VB + Francie- 1945-1948- vlna znárodnování (banky, doprava, železnice...)

1946- Francie experimentovala s ekonomickým plánováním

+ rozmach sociálních služeb

- obava z poválečné inflace- ministři financí Itálie a Francie- politika měnové restrikce a vyrovnaného rozpočtu

-> série devalvací (1949- libra)

-> pomohlo stabilizovat měnové kurzy

Welfare state- své počátky měl již před 1.SV

- plný rozmach až po 2.SV
- pojistení, spoření si na stáří
- ve Francii a Itálii většinou zajišťovala katolická církev
- povinné zdravotní pojištění v evropských zemích v roce 1948 (Kanada až v 70. letech, USA ne)
- = jeden ze znaků řízeného kapitalismu

Společenská kontinuita

- Studená válka odvedla pozornost od potrestání pravicových extremistů k levicovým extremistům

Denacifikace ve Francii, Itálii a Německa narazila na závažné problémy:

- největší viníci měli mnoho prostředků, aby se ochránili, pokračovali dále na administrativních postech
- i Američané museli uznat, že nelze být striktní, procesy zůstaly na půli cesty

Hans Globke- poradce pro otázky národní bezpečnosti Konráda Adenauera

- formoval zmocňovací zákon, norimberské zákony...
- unikl procesům (zasloužil se Bohrman, který odmítl jeho přihlášku do NSDAP), jeho služby nacistickému režimu však nebyly nezanedbatelné
- Američané se snažili, aby nic nevyšlo najevo
- v Itálii zastávali bývalí fašisté mnoho významných postů

Politická konvergance

- socialistické strany ve Skandinávii, SRN, Rakousku, Nizozemsku se proměnily- vzdaly se třídního socialismu

- křesťanské i sociální strany se vymanily ze sektářské politiky provozované v meziválečném období

-> levice s pravicí stále snadněji nacházely společnou řeč, vytvářely i velké koalice

(Rakousko- 1949-1966= konsociální demokracie)

-> to přineslo politickou stabilitu

Západní Německo- zlehka překonalo vnitrostranické krize a snadno vytvořila stranické frakce v roce 1949

Francie- 4. republika (14 let)

- nestabilní situace- vlád (slabá exekutivní moc, mnoho znepřátelených stran, extrémně propořční

systém)

- po Alžírské krizi se deGaulle mohl určovat podmínky pro comeback, vytvořena silná exekutiva
- > Francii to pomohlo

- stát blahobytu- snaha dosáhnout bohatství, ekonomický růst- vlády by měly regulovat trh a cíleně investovat (zpochybněno v 80. letech jako reakce na hospodářskou krizi 70.let)

- blahobyt a růst jsou provázány. Předpoklady:

- plná zaměstnanost v 50. a 60. letech růstu napomáhala -> změna po roce 1973
- nemohly fungovat osamoceně

EVROPSKÁ INTEGRACE

- bylo otázkou, jestli může Německo fungovat jako motor evropské obnovy, aniž by se potřetí stalo hrozbou pro bezpečnost na kontinentálně (klíčové především pro Francii)

- posun francouzské politiky vůči Německu (nedržet se modelu 20. let- nesnažit se Německo udusit, ale využít jeho ekonomický potenciál) se změnil s nástupem francouzského ministra zahraničí Roberta Schumanna

9.5.1950- výzva ke sjednocení francouzského a německého uhlerného průmyslu v nadnárodním společenství

- architektem **Schumannova plánu** byl Jean Monet- od roku 1947 plánoval program francouzské obnovy a modernizace (70% uhlí do Francie bylo dováženo z Německa)

- Konrád Adenauer považoval všechny návrhy na integraci jako způsob, jak připoutat svou zemi k západu a získat mezinárodní práva-> francouzskou nabídku okamžitě přijal

- země Beneluksu se dvakrát staly obětí francouzsko-německého soupeření, výsledky jakoukoliv snahu o spřátelení těchto zemí, navíc by to znamenalo podporu pro belgické hutnictví, které se v té době nacházelo v krizi

ESOU (ECSC)- promyšlená integrace k odstranění dlouhodobého nepřátelství

- internacionalismus Schumanna, Adenauera a de Gasperiho- všichni tři vyrůstali v pohraničí (svědky soupeření francouzsko-německého a italsko-rakouského)
- > uvědomovali si plasticitu a pružnost hranic národních států

- následoval dramatický integrační proces, docházelo k mnoha chybám a problémům:

- Schumann i de Gasperi nahrazeni méně proevropskými zástupci
- projekt ESOU se proměnil spíše v nezdar (uspěl pouze jako předskokan EU)
 - Monet se obával nadbytku oceli a nedostatku uhlí (Německo však ocel v rámci hospodářské obnovy absorbovalo, dodávky uhlí zajistilo levné uhlí z USA)
 - 1960- pevná paliva zajišťovala kvůli nástupu ropy jen 50% spotřeby v rámci EHS (v roce 1950 to bylo 84%)
- Monet se začal v roce 1955 soustředit na vytvoření společnosti pro kontrolu atomové energie (EUROATOM)

- díky odhadlání beneluxské vlády- jejich tři ministři zahraničí věřili, že obnovení integrace je klíčem k mírovému uspořádání:

červen 1955- tito ministři přesvědčili ministry Francie, SRN a Itálie, aby ustavili výbor, který by vedl k dalšímu budování sjednocené Evropy

- ve snaze uspokojit Francouze se přibrál i projekt EUROATOM; byly sníženy nadnárodní pravomoci; zbylých pět států muselo po vzoru Francie přestoupit na politiku státu blahobytu, aby neměly komparativní výhodu

- německému ministerstvu hospodářství (v čele Erhardt) se integrace nezdála moc výhodná, ale politické vidění Adenauera převážilo, Adenauer se postavil za ideu společného trhu

03/1957- podpis Římské smlouvy-> EHS

- ztělesňovala narůstající ekonomickou jednotu mezi šesti členskými státy
- Německo se stalo dodavatelem zboží pro celou Evropu (ocel, stroje dopravní prostředky); zároveň se stalo trhem pro sousední státy-> růst exportu všech zemí
- Francouzi se rozhodli modifikovat svůj tradiční protekcionismus

-> státy navýšili celní bariéry pro okolí a zrušila cla uvnitř sebe

- EHS zaznamenala nepopiratelný úspěch:

1960- ¼ průmyslové produkce celého světa, 2/5 světového obchodu

-> státy mimo šestku se staly během pár let okrajovými:

- **Španělsko**- ztráta trhů během 2.SV
 - důchody zůstaly v předválečné úrovni, inflace však neustále rostla
 - ostrakizace ze strany EHS (1962 Franco zažádal o vstup, z politických důvodů byl odmítnut)
- **Portugalsko**- Salazar se vyhnul extrémní izolaci tím, že zachoval míru parlamentní vlády

- na rozdíl od Franca za 2.SV spolupracoval se spojenci
-> Marshallův plán, zakládající člen ANTO
- pro EHS zůstalo politicky neakceptovatelné
- **Velká Británie**- rozpad největší říše, jakou kdy svět poznal
 - ekonomicky se VB vzpamatovala po drastické krizi roku 1947
 - 1949- devalvace
 - > 3% ekonomický růst po celá 50. léta
 - 1951- britský průmysl ještě vyrobil více než německý a francouzský dohromady, poté se však začala situace obracet
 - britský vývoz byl silný pouze se zeměmi připoutanými k Británii
 - labouristická vláda odmítla poznání k původním diskuzím o Schumannově plánu, nepřipojili se ani k EHS

Důvody- ekonomické- do zemí šestky směřovala pouze 1/3 obchodu

- snaha vydělávat dolary v britských zámořských oblastech s myslnou kalkulací, že evropský obchod bude stagnovat
- otázka integrace Německa pro ni nebyla tak důležitá jako pro Francii
- Evropa byla až třetí kruh britských zájmů (pěstovaly spíše vztahy s USA)

EFTA- britský pokus o vytvoření evropské zóny volného obchodu, které by se účastnila i šestka

- ztroskotal do konce roku 1958

1960- „zbytková EFTA“- volná zóna volného obchodu s průmyslovými výrobky (nespadaly do toho zemědělské produkty)

- Portugalsko, Rakousko (zachovávalo vysoká cla), Švýcarsko, Švédsко (závislé na dovozu), Dánsko, Norsko (zachovali kvóty k ochraně svých průmyslů
- > nesourodá skupina, dohromady je držely vztahy s VB a snaha vyvážit EHS
- > po třech letech se VB přihlásila do EHS (problémy s postavením Commonwealthu, řešení zemědělských otázek)

De Gaullův postoj

- de Gaulle je proti vstupu VB do EHS (záminkou se mu stal protiraketový deštník budovaný ve VB USA)
 - podpis **Elysejské smlouvy**- o přátelství SRN a Francie- potvrzuje zvláštní vztah bývalých nepřátele
 - nesouhlasí s Monetovou vizí federalizované Evropy
 - blokují další evropskou integraci
 - snaží se zajistit, aby Francie nebyla v rámci EHS přehlasovávána
- 01/1966- **Lucemburský kompromis**- umožňuje jednotlivým zemím EHS v případě velmi důležitých rozhodnutí

„Ospalé období evropské integrace“- po 20 let od konce války se v podstatě nic nedělo
„Dynamické období evropské integrace“

KRIZE UVNITŘ VÝCHODNÍHO BLOKU V 50. LETECH

Československo

- Antonín Zápotocký vystoupil s projevem o tom, jak je česká měna pevná, den na to byla provedena měnová reforma (1953)-> drastická redukce úspor

-> stávky ve stovce podniků, pouliční demonstrace

Reakce- režim přistupuje v uvolnění násilné kolektivizaci (1954 a 1955- povolení tlaku)

NDR

- snaha o výstavbu socialismu v nově vzniklém státě= zavedení sovětského modelu hospodářství
 - > to vše vedlo k hospodářskému kolapsu a odlivu uprchlíků na západ
 - > od roku 1952 žádá generální tajemník Ulbricht Moskvu o zboží a dotace
 - > německá otázka se stává od počátku roku 1949 hlavní náplní jednání politbyra
 - Molotov nejprve prosazuje stanovisko, že SSSR by neměl platit za chybí Němců, budování NDR by neměla být záminka pro remilitarizaci SRN
 - navrhuje stažení sovětských jednotek z Německa- vzrostla by prestiž německého velení
 - snaha o mírumilovné Německo, které by nemohlo pro Rusko už nikdy znamenat hrozbu
- 2.-4.6.**- návštěva Waltera Ulbrichta v Moskvě, jejich žádosti o ekonomickou pomoc nebyly vyslyšeny
- > německé velení vyhlašuje utužení norem
 - > východoněmecké povstání, které se 16.6. rozšířilo do celé země (nepomohlo vyhlášení výjimečného stavu)

17.6.- povstání s nasazením sovětských jednotek bylo rozehnáno

- sovětská vyšetřovací komise řeší, jak postupovat dále:

- > Ulbricht uhájí svoji pozici na dalších 20 let
- > padne Berija, člen sovětského vedení, za svůj liberální přístup k budoucnosti Německa

25.2.1956- XX. sjezd KSSS- projev Chruščova- kritika Stalina za jeho postupy

- netýkal se podstaty komunistického systému, pouze Stalinových praktik a praktik ostatních, kterých se Chruščov potřeboval zbavit (Molotov)

- > velký ohlas
- > stal se roznětkou pro výbuch nespokojenosti a otevřených povstání proti kultu osobnosti Stalina a proti režimu samým
- > ve svých důsledcích projev podemítl režim

Polsko

1956- v čele státu stanuj Edvard Ochab

- období mírných kulturních reforem, amnestie
- začíná materiální nespokojenost-> odpor proti systému

6/1956- protest dělníků v Poznani-> krvavě potlačen, mnoho obětí

- > vedení PSDS se štěpí na frakce- jedna počítá se sovětskou vojenskou pomocí (v polské armádě mnoho sovětských důstojníků)

- sovětský zásah se chystal, obava, že by změna v polském vedení znamenala i změnu režimu
- sovětské námořnictvo začalo manévrovat v Gdaňsku, sovětské jednotky se přesouvaly k Varšavě
- reformní vedení PSDS- vrátil se do něj Gomulka po sedmi letech vězení- se nenechalo zastrašit ani návštěvou Chruščova, Gomulka požadoval na jendání s ním okamžité zastavení kolektivizace, postavil se na obranu Varšavské smlouvy a tím pádem mohl požadovat odchod sovětských důstojníků z vedení armády a o stažení vojsk z území Polska (to se mu podařilo)

24.10.1956- manévrující sovětské jednotky se vrátily do kasáren- obava z násilného střetu

- moskevskému vedení se zdálo, že Gomulka má situaci pod kontrolou, má podporu polské veřejnosti a je věrný Varšavské smlouvě
- podpora veřejnosti Gomulkovi byla v tomto období obrovská, stal se národním hrdinou
 - > prosazoval desovětizaci polské společnosti
 - > proti kolektivizaci, která v Polsku skutečně nikdy nebyla dokončena
- podporovala ho i Svobodná Evropa a katolická církev
- > polský režim byl se sovětským daleko méně provázanější než v předchozích letech

15. listopadu 1956- Gomulka jedná v Moskvě- sovětské velení vyhovuje většině polských požadavků

- > schválilo nové vedení
- > poskytlo Polsku úvěry
- > byl zrušen dluh Polska vůči SSSR

-> Gomulka se vrátil jako hrdina

Maďarsko

- kritika Rakosiho vedení ze strany Beriji, byl kritizován za své tvrdé postupy
- byli propuštěni některí členové maďarské vlády-> jmenován Imre Nagy, nahrazuje je opět Rákosi, když Nagyho obviňuje z pravicového oportunitismu
- v reakci na XX. sjezd KSSS byly zahájeny rehabilitace- László Rajk (první oběť monstrprocesů)
- propuštěné bylo celkem 11 000 lidí- rozdmýchali nespokojenost maďarského obyvatelstva
- zformovala se protirežimní opozice (Pétfiho kroužek)

06/1956- sovětský svaz požaduje odstoupení Rákosiho-> do vedení se dostali někteří bývalý vězňové (Jánosz Kadár, Imre Nagy)

- do čela strany se dostal další stalinista Gory

-> velká vlna demonstrací za odstoupení Goryho a odchod sovětských jednotek

- ničení pomníků, snaha obsadit rozhlas

- část vojenské posádky se přidala na stranu opozice-> Gory požádal o pomoc SSSR

- sovětské velení rozhoduje, že situace v Maďarsku je nebezpečnější než v Polsku

- nejprve nasazen dvě sovětské mechanizované divize, bez podpory pěchoty se stávají snadným terčem

Reakce- vysláni dvou sovětských emisářů do Budapešti- podpořili Nagyho proreformní křídlo-> sestavil vládu, pod tlakem demonstrantů vyhlašuje systém více stran (emisaři byli ochotni i toto akceptovat)

- Nagy požadoval po povstalcích zastavení palby, sovětské jednotky se stahují

Deklarace o principech rozvoje a dalším utužováním přátelství mezi SSSR a dalšími socialistickými zeměmi

- 30.10.1956-> platil jen 24 hodin
- respektování suverenity každého socialistického státu
- rovnost mezi státy...

Důvody- snaha o konsenzuální řešení

- myslné informace o tom, že Nagy situaci zvládne
- domnění, že ztráta Maďarska by neznamenala oslabení v Evropě (důležité bylo Polsko a NDR)
- postoj Číny- Mao reagoval protestem proti plánovaném zásahu v Polsku

-> stal se však úplný opak

Operace Smršť- velmi brutální potlačení maďarského povstání

- zahájena 31.10.1956- sovětské vedení rozhodlo
- USA nikdy neuvažovala o tom, že by v Maďarsku mohla doopravdy pomoci (podpora pouze Svobodné Evropy)

Důvody sovětského zásahu

- vývoj v Maďarsku se velmi odlišoval od vývoji v Polsku
- Imre Nagy neměl nikdy situaci pod kontrolou, útočil na něj maďarský exil (ve Svobodné Evropě)
- Nagy neměl na své straně mocenský nástroj (vojsko, veřejné bezpečnost)
- Nagyho prohlášení o politickém pluralismu zaskočí i Maa (i pro něj se přestává jednat o protisovětskou revoltu), situace ohrožuje samotnou podstatu socialismu-> čínská delegace intervenci podporuje
- Nagy se rozhodl vystoupit z Varšavské smlouvy- obava z dominového efektu
- boje probíhají od 4. listopadu, vyžádaly si 20 000 maďarských a 3000 sovětských obětí

-> vláda Janosze Kadara

-> vlna represí- 230 popraveno (i Imre Nagy), 20 000 odsouzeno

Důsledky- je jasné, že pro SSSR je klíčová soudržnost uvnitř Varšavské smlouvy a monopol komunistické strany

Československo 1956

- reakce na Chruščovův projev nejsou nijak razantní, pouze v kulturní rovině (Majáles)

KRIZE VE STUDENÉ VÁLCE

- po Salinově smrti následovalo jakési uvolnění, USA to vnímaly pozitivně, ale opravdové uvolnění nenastalo
- > **mírové soupeření** (kultura, sport, + posilování vlivu v zemích 3. světa)

- Churchill se snažil uspořádat velmocenský summit, byl přesvědčen, že se Stalinem by se dalo i v těch nejkontroverznějších otázkách nějak dohodnou (jako v Teheránu)

18.-21.7. 1955- Ženeva

- schůzka Francie, SSSR, USA a VB (Churchill se však nedočkal- Eden)
- Eisenhower- plán **Open Sky**- velmoci by měli možnost navzájem ze vzduchu monitorovat navzájem svá teritoria (vývoj vojenských základen...)
- Chruščov to označuje jako systém nekontrolované špiónáže SSSR-> plán odmítá (i když ruskému armádnímu velení by se to líbilo)
- > schůzka jako celek byla vnímána pozitivně, že by státy mohly najít společnou řeč

„duch Ženevy“- pro soudržnost západní aliance však byl rozkladný

- čím silnější je však duch spolupráce ze strany SSSR, tím to má nebezpečnější dopady na státy NATO

1) SUEZSKÁ KRIZE

- Chruščov byl bytostně přesvědčen o přednostech socialismu-> snaha prosadit jej i v zemích 3. světa:
- své úsilí soustředil nejvíce v 2. polovině 50. let do Arabského světa
- do karet mu hrál antisemitismus a hlavně odpór vůči sionismu (Izrael)

1955- SSSR poskytuje zbrojný pomoc Sýrii a Egyptu

Egypt- vyostření protibritských nálad

- Suezský průplav- strategické místo dosud pod kontrolou Britů
- Násir uzavřel dohodu o stažení vojsk z průplavu do léta 1956
- incident mezi Izraelem a Egyptem
- žádost o pomoc od USA (Egypt nebyl schopen platit hotově-> USA odmítly), Egypt se obrátil na Moskvu-> dodávky zbrání z ČSR (problémy s financováním)
- plány na stavbu Asuánské přehrady- další problém s financováním (VB a USA opět odmítly)-> jediný zdroj příjmu= Suezský průplav

07/1956- znárodnění Suezského průplavu, v celém pásmu bylo vyhlášeno stanné právo

-> šok pro Paříž a Londýn (vedení analogií mezi Hitlerem a Násirem)-> stín appeasmentu dopadá na rozhodování západních vůdců, i když paralela je spíše vykonstruovaná

- koncem června vzniká v Londýně Egyptský výbor, který navazuje úzký kontakt s Francií

Postoj USA- důležitý a klíčový

- chtěl proti Násirovi nejprve postavit světové veřejné mínění a dosatt jeho režim do izolace
- celou věc vnímal jako tahanici o kolonie (kdo kontroluje Suez, je pánum v oblasti)

Konference 24 námořních mocností- snaha najít řešení Suezské krize

- Násir zablokoval veškeré návrhy o vytvoření mezinárodní správy Suezského průplavu

- Londýn a Paříž tuší, že podporu USA nezískají

- SSSR blokuje návrh na řešení v Radě Bezpečnosti (snaha odvést pozornost od dní v Polsku a Maďarsku)

Operace Mušketýr

- předcházela ji tajná dohoda ze Sénáta mezi Francií, VB a Izraelem

29.10.1956- útok zahájil Izrael

- > reakce západních mocností- výzva, aby se Izrael a Egypt stáhly z hraničního pásma
- > Násir jejich výzvu odmítl a tím dal záminku k intervenci

31.10.- Francie a Velká Británie se zapojují do konfliktu

Reakce USA- ostrá

- SSSR a USA hlasovaly poprvé společně proti spojencům USA v RB, aby se z Egypta stáhly
- iniciace mimořádného Valného shromáždění-> 4.11. rozhodnuto o vzniku zvláštních mírových sil OSN na kontrolu Suezu

-> VB a F se zavázaly stáhnout své jednotky

Následky- Eden nucen abdikovat

- konec kratičké spolupráce USA a SSSR (výhružky o vypuknutí 3.SV)
- 6.11.- v reakci na americký postoj došlo k výraznému propadu britské libry
- snížení stavu důvěry uvnitř NAATO
- Francie se vydává deGaullovsou cestou; VB si uvědomuje, že svou politiku může prosazovat jen v součinnosti s USA
- USA zůstaly osamoceny proti pronikání SSSR do 3. světa

Doktrína hromadné odvety- v případě jakéhokoliv útoku ze strany SSSR by západ reagoval s využitím

veškerým prostředků, které má k dispozici

- nebudila ve světě moc důvěru (spory o naplnění)

Rapatského plán- vytvoření berjaderného pásma ve střední Evropě

- podpora médií, ale odpór mocností- oslabilo by je to
- > USA se snažily vytvořit spíše neporazitelnou raketovou sílu a návrh odmítly

2) OBJEVOVÁNÍ KOSMU

1957- vypuštění Sputniku-> strategické následky

- SSSR vytvořilo mezikontinentální rakety schopné doletět do USA
- > atmosféra obav a paniky

3) SVERNOVSKÝ INCIDENT

- dva týdny před ní v Moskvě během prvního průvodu byl sovětskou protileteckou obranou sestřelen americký špionážní letoun

- Eisenhower se od toho odmítl distancovat, jak mu poradci radili (byl přesvědčen, že funguje jeho plán Open Sky) a vzal na sebe plnou odpovědnost za tento incident- to ocenili i západní spojenci

-> rozčarování sovetských představitelů

1960- čtyřstranná schůzka v Paříži

- de Gaulle se začíná profilovat proti Američanům, nikdy jim neodpustil, že neuznali jeho sbor Svobodných Francouzů a 2.SV- americká administrativa k nim byla velmi chladná
- Chruščov doufal, že by to mohlo sehrát roli i v hodnocení Svernovského incidentu
- de Gaulle však ted' ještě amerického spojence podpořil, navíc kritizoval Chruščova za nepovolené přelétání druhice nad Francií

-> SSSR opustil konferenci, kritika USA, zahodily možnost ukončení Studené války

SITUACE V USA

1960- významný vnitropolitický posun v USA- napínavý souboj mezi republikánským viceprezidentem Eisenhowerem Nixonem a senátorem Messechusetts Johnem Fitzgeraldem Kennedyem

02/1961- JFK se ujímá křesla prezidenta

- mnoho nových myšlenek (vnitropolitické- černošská menšina; mezinárodní- posun od doktríny hromadné odvety k doktríně dlužné odpovědi)

Robert McNamara- nový ministr obrany- on vytvořil strategii flexible response (dlužná odpověď)

- JFK vnímal doktrínu hromadné odvety jako napadnutelnou a nezodpovědnou

- doktrína dlužné odpovědi, která nabízí adekvátní reakci s prvotním nasazením konvenčních prostředků

- tuto změnu přivítali i západní spojenci, věděli, že kdyby došlo k válce, konflikt se odehraje primárně na evropském kontinentu

-> to sebou neslo i navýšení vojenského rozpočtu

Vylodění v Zátoce Sviní

- 1959 se na Kubě dostala k moci komunistická vláda-> spor s Američany

- Castro znárodnil společnosti amerických podnikatelů= 1. impuls k zásahu

+ embargo na dodávky zbraní a blokáda obchodování amerických společností s Kubou

-> vylodění asi 2000 amerických vojáků na Kubě, kubánské kontrarevolucionáře porazili, ale neprovědli žádné bombardování (letecká podpora nebyla poskytnuta), utvrdilo Chruščova přesvědčení, že JFK je neschopný

- Chruščov bral JFK jako „zajíce“, který mu nemůže být partnerem a ni soupeřem, svůj přezíravý postoj se snažil prezentovat při společném jednání v červnu 1961 ve Vídni

15.6.1961- krátce po skončení vídeňského summitu bylo Chruščov vydal nové ultimátum a požadoval stažení západních sil z Berlína do konce roku 1961 (Chruščov si myslel, že JFK tento tlak neustojí)

- ani tentokrát však americký prezident před sovětskou hrozobou necouvl

25.7.1961- projev JFK- „Útok na Berlín bude považován za útok na všechny“

BERLÍNSKÁ KRIZE

- Chruščov si Berlín zvolil jako nástroj svého nátlaku v oblasti mezinárodní politiky

- od krize 1948 byla západní část Berlína vnímána jako předsunutá hlídka západu (snaha západu zabránit šíření komunismu dál do Evropy)

- 11 000 vojáků 200 km na východ od svých nejbližších základen v Berlíně kontrolovali situaci

- důležitou roli hrál Berlín i jako otevřené dveře mezi SRN a NDR-> velký význam pro celý východní blok (po české občany bylo nemožné získat povolení o vycestování do NDR...)

- ročně procházelo desetitisíce Němců z východu na západ-> snaha o kontrolu situace

podzim 1958- Chruščov prohlásil, že je potřeba najít nějaké řešení, jinak začne SSSR spravovat celý Berlín = šestiměsíční ultimátum pro západ- Washington považoval vydírání za nepřijatelné

-> přítomnost jednotek a svobody Berlína je nutné bránit i za cenu konfliktu

prosinec 1958- jednání NATO- varování pro SSSR

- odpověď tří mocností odmítající sovětský návrh akceptovat

-> Chruščov opustil konfrontační pozici

19.3.1959- Chruščovův projev, který podpořil právo na setrvání západních mocností v Berlíně

-> návštěva Chruščova v USA (bezprecedentní událost, do té doby byl v USA jen Molotov 1945 v SF na ustavující konferenci OSN)

- do čtyř let navrhoje úplné všeobecné odzbrojení-> ve velké mírové formě

- zve Eisenhowera do SSSR....

1961

- situace v Berlíně byla neúnosná pro Ulbrichtovo východoněmecké vedení

- 26 000 obyvatel NDR uprchlo na západ- Německu hrozil odliv těch nejkvalifikovanějších

7.8.1961- Chruščov prohlásil, že imperialisté využívají západní Berlín pro svou podvratnou činnost v socialistických zemích

12.13.8.-> uzavření hranice v Berlíně- západní Berlín byl oddělen zátarasy, které byly postupně nahrazovány betonovými zdmi

18.8.- do Berlína přiletěl Kennedho viceprezident Lyndon Johnson s ujištěním, že americké sliby zůstávají nadále platné

-> Chruščov vysílal signály, že s tímto řešením se spokojí, nechce konflikt dál eskalovat, obava z války

- > obě mocnosti se s tímto řešením spokojily
- problémy s přechodem hranic (vojáci měli volný průchod)-> mnoho incidentů
- 27-28.10.1961- Checkpoint Charlie- po dobu 48 hodin americké a sovětské tanky stály proti sobě a mířily na sebe
ostrou muničí
 - > tento incident se podařilo překonat díky obavám z hrozící války
- > SSSR vlastně přiznal, že Němce není schopen získat pro komunismus jinak než násilím a omezením jejich pohybu
- 17.10.1961- Chruščov odvolal své ultimátum o Berlíně

KARIBSKÁ KRIZE

- = situace kdy byl svět nejblíže Studené válce
- západ krizi nazývá Kubánskou raketovou krizí- aby zdůraznil, že jde o rozmístění raket na Kubě
- SSSR používal název Karibská krize (byla způsobena pirátskými rejdy amerických plavidel v karibské oblasti)
- 22.10.1962- dramatické televizní vystoupení JFK- americká vláda má k dispozici nezpochybnitelné důkazy, že na Kubě jsou budovány odpalovací zařízení pro prakety, které budou schopny zasáhnout Washington, Mexico City, Panamský průplav....
 - > Američané neměli v úmyslu stát stranou, nevěděli, kam tím Chruščov míří (nevěděli, proč to dělá tajně)
- Důvody pro SSSR- přesné nejsou známy
 - jednou z příčin je ochrana kubánské revoluce
 - tajně to dělali proto, aby mohl západu oznámit, že na ně míří až když to bude všechno hotové krycí název operace= ANADIR
- SSSR ve skutečnosti zaútočit na USA nechtěl, znamenalo by to okamžité vypuknutí konfliktu v Evropě a tím i světové války

Opatření ze strany Američanů

- 2 varianty- blokáda- pojmenovávali to jako karanténa kolem Kuby- měla zajistit, aby na Kubu nepronikly žádné další zbraně (sovětské lodi se zastavily na hranici karantény)
 - nezajistilo odstranění raket, které už na Kubě byly
 - vojenský útok- vojáci volali po leteckém útoku, který by zničil rakety na Kubě
 - primárním rizikem však bylo, že by některá raketa na území USA mohla proniknout, Kennedy nechtěl podstoupit toto nebezpečí
 - plánován na 28. 10. 1962

- > mobilizace na Kubě, mobilizace vojsk Varšavské smlouvy
- > Chruščov navrhl Kennedymu kompromis- SSSR stáhne své rakety z Kuby za slib, že USA Kubu nenapadnou (Castro však ten samý den Chruščova žádal o jaderný úder na USA-> z toho byl Chruščov zděšen)

27.10.1962- Černá sobota karibské krize

- Chruščov stupňuje své požadavky- chce stažení raket Jupiter i z Turecka a Itálie
- v USA vnímáno jako vydírání, pro JFK nepřijatelné
- Robert Kennedy (Attorney General) navrhl řešení- Američané reagovali pouze na první dopis
- na Kubě sestřeleno americké špiónažní letadlo- jedna jediná oběť krize
- RK se večer sešel se sovětským velvyslancem a přislíbil mu, že rakety stáhne pod podmírkou, že závazek zůstane v tajnosti, a že proběhne v delším časovém horizontu (obava z náznaku slabosti, který by podryl budoucí politické ambice Kennedyů)
- v prvních měsících 1963 k tomu skutečně došlo (na úrovni NATO prezentováno jako přeskupení sil NATO)
- > vyřešení Krize, Chruščov souhlasil se stažením raket z Kuby
- > jediný, kdo nebyl spokojený, byla Kuba- Castro spoluvtvářel představu, že SSSR prohrál- to je však sporné:
 - Chruščov dosáhl všeho, co chtěl- Kuba byla do budoucna zajištěna, rakety z Turecka byly staženy (to však Chruščov nemohl nikde prezentovat); vypadal jako zbabělec, když pečlivě rozmístované rakety zase odvezl zpět do Ruska

Důsledky

- zážitek opravdového nebezpečí hrozící války- ovlivňovalo pozdější vývoj (uvolnění napětí, detente)
- krize přispěla k dohodě o likvidaci některých jaderných zbraní, o zákazu jaderných zbraní ve vesmíru, pod mořem a v atmosféře
- červený telefon- žhavá linka Washington-Moskva
- Chruščov v roce 1964 přišel o své místo generálního tajemníka (nahrazen Leonidem Brežněvem)

- paradoxně posílila funkce Fidela Castra, přežil i existenci SSSR
- v jihovýchodní Asii také probíhaly konfrontace, velmoci však již věděly, že nechtejí celosvětový konflikt

VIETNAMSKÁ VÁLKA

Situace ve Vietnamu po roce 1945

- po francouzské porážce probíhá komunizace
- velká odveta za válku- 50 000 mrtvých; 100 000 mrtvých v koncentračních táborech
- mnoho Vietnamců prchá na Jih- vládne Go-Din-Diem- autokratický vládce, který moc zajišťoval pomocí armády
 - nebyl moc demokratický
 - USA jej podporuje (obava z rostoucího komunismu)

-> rostoucí angažovanost USA

Důvody- dominová teorie (Jižní Vietnam by znamenal ohrožení Barmy a Thajska)

- Mnichov a appeasment

- USA se zde snažily vybudovat z jižního Vietnamu stát podle západních principů, což však bylo obtížné
- nejprve je vyslan z USA pomocný kontingent
- zpočátku se Diemova vláda vyvýjela nadějně, podařilo se zkonsolidovat hospodářství a doufalo se v postupnou demokratizaci (USA v to věřily)

- partyzánský boj podporovaný ze Severu nikdy neustal a na konci 50. let zesiluje (jednotky byly podporovány přes Laos po Ho Či Minově stezce)
- mnoho atentátů na jihovietnamské úředníky
- > Američané cítí potřebu vybudovat ve Vietnamu hráz zabráňící proniknutí komunismu
- Kennedy i Johnson považovali vietnamské komunisty za zástupce Kremlu-> důležité pro tvorbu jejich politiky (Chruščov o tom často hovořil)

Laos= problém

- demilitarizované pásmo na hranici Jižní a Severní Vietnam bylo porušeno až v roce 1972
- Severní Vietnam tedy volil cestu přes Laos
- Ho Či Minova stezka- nakonec dlouhá asi 1000 km
 - dělo se tak i se souhlasem Kambodži
- > americký a thajský pokus o likvidaci této zásobovací linie by laoská i kambodžská vláda vnímala jako agresi proti neutrální zemi

- 05/1961- do Saigonu přijíždí Lyndon Johnson-> hlavní nebezpečí nepředstavuje partyzánská válka, ale hlad a chudoba
- do podzimu 1961 se situace natolik zhoršila, že ji mohla vyřešit jen intervence
 - > do Vietnamu bylo posláno do konce roku 1961 prvních 8000 vojáků (to však zdaleka nebylo dostačující)
 - nakonec byl přijat **Kurz postupného zvyšování angažovanosti**

- to bylo nejnešťastnější řešení- nešlo o totální angažovanost ani o odchod
 - odpovídalo celkové Kennedyho doktríně pružné odpovědi
 - pro čelení partyzánské válce to představovalo eskalaci s koncem konfliktu v nedohlednu
- ztráty na životech se v průběhu let zvyšovaly, ale jinak se situace nijak nezlepšovala
- zároveň se zostrovaly spory mezi Kennedym a Go-Din-Diemem
- 1963- Go-Din-Diem byl za pomoci FBI svržen
- > nastalo období vnitřních zmatků ve státě, což opravňovalo USA k ještě větší angažovanosti
 - > snaha najít vhodný režim, který by mohl efektivně čelit komunismu

- Hanoj se začal více angažovat, jihovietnamské partyzány vystřídaly jednotky ze severu
- Lyndon Johnson to považoval za jasný příznak agrese, ale Kennedyho rozhodnutí o postupně zvyšované angažovanosti nezměnil

Cíle Američanů- porazit partyzánskou armádu, která však měla bezpečné základny na hranicích

- porazit komunismus a ustavit demokratickou

Vyescalování situace

Srpen 1964- útok na americké monitorovací torpédoborce Madox v Tonkinském zálivu

Rezoluce o Tonkinském zálivu- pro byla drtivá většina Kongresu

-> operace Rolling Thunder- systematické bombardování Vietnamu

- americký kontingen dosáhl vrcholu v polovině roku 1969 (za prezidenta Nixonu) - 543 000 vojáků
 - > adekvátně tomuto nasazení rostly i ztráty, které byly prezentovány v televizi
 - „1. válka v přímém přenosu“
 - válka se stále více měnila v opotřebovací - použití vrtulníků, napalmu...
 - k jednoznačnému vítězství však USA nesměřovaly
- Důvody - úkryty v Laosu pro partyzánské jednotky
- Johnson se bál, že by mohl překročit hranici, za níž by následovalo čínské a sovětské zapojení do konfliktu
 - finančně náročné programy i v USA - velkolepé sociální programy (Great Society), podpora desegregace černošské komunity
 - > Johnsonova administrativa se brzy dostala do finančních problémů
 - špatná strategie - neexistoval globální plán vojenských operací
 - neexistoval plán vítězství (dobytí území protivníka) - docházelo pouze k zabraňování protivníkova vítězství
 - vojáci Vietkongu však byli nevyčerpateľní ve svém boji za sjednocení Vietnamu
 - brzy ochabla podpora americké veřejnosti

Reakce veřejnosti

1965 - první protesty na jihoamerických univerzitách

1967 - masové protesty v NY a Washingtonu

- s největším odporem se setkalo bombardování Hanoje (všichni to viděli)

1968 - dramaticky vzrostl odpor americké veřejnosti, podnětem byl útok severovietnamských jednotek v lednu 1968:

31.1.1968 - severovietnamské jednotky porušili jedno z příměří a zahájily ofenzívu Tet útokem na americké síly v jižním Vietnamu

- dobyly staré město Hueng, pronikly i do Saigonu

-> americká a jihovietnamské síly provedly zdrcující protiútok, získaly zpět všechny pozice a na klíčových místech přešly do protiútku

Dopad na veřejnost - ta to vnímala jako velkou prohru Američanů (už se dostali i naši ambasádu)

- válka měla trvat ještě 5 let, ale USA začaly měnit politiku a snažily se o dohodu

- Severovietnamci však považovali nabídky ke kompromisu za směšné, přerušení bombardování nerespektovali

- Johnson postupně ztrácel podporu všech obyvatel, odvraceli se od něj i jeho političtí a novinářští příznivci

Důvody - za korejské války požadovala většina lidí větší angažovanost, za vietnamské války lidé volali po snížení

- válka přestala být vnímána jako smysluplná

- nebyl už žádný důvod, proč by měl být Vietnam spojencem USA

03/1968 - Lyndon Johnson oznámil, že se nebude ucházet o prezidentské křeslo

-> zvítězil kandidát, který byl spojen se stabilitou 50. let a deklamoval mír se ctí Richard Nixon

- podmínky, do kterých nastoupil, byly těžké

3 formy Nixonova postupu ve Vietnamu

1) Obnovení dočasně zablokovaných jednání se severním Vietnamem v Ženevě

- obnovena byla v roce 1970 v Paříži

- velké obstrukce ze strany severního Vietnamu - řešil se tvar stolu, kde by 4 strany zasedly (USA, Fronta národního osvobození, Severní a Jižní Vietnam)

- Severní Vietnam si kladl nesmyslné požadavky - okamžitý odchod Američanů

- svržení vlády Diemova nástupce

-> USA odmítaly přechod jižního Vietnamu do komunistických rukou

2) Vietnamizace konfliktu

- americké bojové jednotky měly být nahrazeny jihovietnamskými, kterým měl být poskytnut rozsáhlý výcvik a velká pomoc (Američané jsou spíše ochotni investovat do výcviku cizích než do válčení vlastních)

- postupné stahování amerických vojsk (do konce roku 1972 jich tam bylo jen 20 000)

- otázkou však zůstávalo, jak mohou zvítězit jen jihovietnamská vojska

3) Rozhodná letecká a pozemní ofenziva proti komunistickým útočištěm v Kambodži a Laosu

Kambodža - na počátku 70. let byly pro americký zásah (vystřídání panovníka)

od 03/1969 do 05/1970 - na příhraniční pás Kambodži bylo svrženo ohromné množství bomb

- to mělo vliv na veřejné mínění -> odpor

30.4.1970 - prezident oznámil americké a jihovietnamskou invazi do Kambodži -> mělo vést k řešení

- zároveň pokračoval odpor americké veřejnosti především na univerzitách, při incidentu v Kentu byli dokonce 4 zavražděny- šok pro Nixonu- snaha o nějaké řešení
 - > studentské bouře přelomu 60. a 70. let odrážely celosvětový trend vzepření se autoritám (generace, která nezažila válku, byla vzdělaná...)
 - studenti jako svůj vzor vnímali Che Guevaru a Mao Ce Tunga (idealizovali si socialismus)
- průlom v pařížských jednáních nastal až v říjnu 1972, Kissinger oznámil ustoupení od dosavadního požadavku, aby před odchodem amerických jednotek odešli z jižního Vietnamu
- Hanoj navrhla usprádání voleb, které podmínala odstoupení jihovietnamské vlády
 - > jednání však byla v roce 1953 opět zablokována
 - **Vánoční bombardování**- vzbudilo vlnu nevole ve světě

-> pohnulo však pařížskými jednáními

23.12- podepsána smlouva o ukončení války a nastolení míru

- podmínka Hanoje- odmítla odchod z jižního Vietnamu

-> v USA zavládl pocit úlevy, v tisku se objevovalo podezření, že jde o trik, a že by mír nemusel dlouho vydržet

9.3.1973- Vietnam opustili poslední americké jednotky

- téhož dne bylo v Hanoji propuštěno několik set amerických zajatců (americká podmínka smlouvy)

- bylo jasné, že toto příměří hrající do karet severovietnamcům nemůže dlouho vydržet

- v reakci na vnitropolitické dění v USA (Watergate)- ve Vietnamu obnoveny boje

30.4.1975- vietnamské tanky vjíždějí do Saigonu; mnoho lidí se snažilo dostat na americkou ambasádu, aby si zajistili politický azyl

-> Kongres odmítl uvolnit jakékoliv další peníze na válku v oblasti Indočíny

-> byla redukována i hospodářská pomoc Kambodži i jižnímu Vietnamu

Důsledky- ve Vietnamu statisíce lidí posláno do táborů

- tragická bilance pro USA (57 000 mrtvých)
- USA stála 150 mld dolarů a přinesla despekt k armádě
- volání po politice izolacionismu
- > velká deziluze pro americkou společnost, zhroutila se její soudržnost (USA nabyla nové sebedůvěry až v 80. letech- Reagan)
- Laos a Kambodža se staly dalšími padlými kostkami domina
- Moskva to vnímala jako posílení světové sily- expanze do Jemenu, za Castrovy pomoci do Angoly a do Afghánistánu

MEZINÁRODNÍ KONTEXT UDÁLOSTÍ 1968 V ČESKOSLOVENSKU

- tyto události neotrášly politikou detente

- Pražské jaro sehrálo v mezinárodním kontextu celkem zajímavou úlohu:

-> vzhání v podpoře demokratizačních procesů v Československu

Důvody- USA a další západní mocnosti si byli vědomi, že jejich možnosti v pomoci ČSL jsou omezené

- představitelé ČSL stále otevřeně deklamovali trvající přátelství se SSSR
- československé dodávky zbraní severnímu Vietnamu
- pokračující neochota přiznat americkým, britským a dalším žadatelům jakoukoliv kompenzaci za znárodněné majetky
- obava, že by zásah ohrozil i proces detente

Charles de Gaulle- výjimka

- z Francie ČSL otevřeně podporoval
- demokratizační proces podle něj potvrzoval proroctví o uvolňování pout ve východním bloku

Sovětská invaze= konec veškerých iluzí

- konec politiky Bridge building
- ukázala, že sovětská kontrola východní Evropy je absolutní
- studenoválečné rozdělené pořád nebylo překonáno, blokové uspořádání bylo spíše posíleno

- plány Kongresu na redukci angažovanosti v Evropě byly opuštěny

- NATO bylo posíleno

Přímá odpověď na sovětskou akci

- vznik **Eurogroup** uvnitř atlantické aliance- 11/1968

- cíl= distribuce zbraní mezi jednotlivými členy aliance

Následky z dlouhodobějšího hlediska

- hlavní kritika přišla z Číny, Albánie a komunistických stran v západní Evropě (místa vně sovětské kontroly)
- počet členů komunistických stran v západní Evropě se snížil téměř o polovinu
- v Itálii, Francii a dalších zemích se objevil fenomén **eurokomunismu**= komunismus fungující v rámci demokracie a nezávisle na Moskvě
- ve francouzské komunistické straně se eurokomunismus v dlouhodobém horizontu neprosadil, v Itálii ano
- USA přehodnotily svůj postoj k SSSR (větší hrozba)

Rumunsko

V reakci na Kubánskou raketovou krizi došlo k jednání na půdě OSN. Zástupci rumunské vlády kontaktovali americké partnery a upozornili je na to, že předem nebyli informováni o sovětském kroku, nesouhlasili s tím, že jejich území by bylo také ohroženo ze strany Američanů v případě eskalace konfliktu a že by do budoucna nechtěli, aby se podobné nebezpečí Rumunska dotýkalo.

Následovala supertajná jednání, Rumuni slíbili, že v případě další podobné krize nevystoupí na straně SSSR a za to by chtěli americký slib, že se vyhnou jadernému útoku.

-> dohoda dohodnutá - v případě války by Rumunsko zachovalo neutrální postoj a nestalo by se cílem jaderného útoku

- nehrálo velkou roli, jak se choval Ceausescu uvnitř své země

- aliance se snažili oslavit lojalitu jednotlivých států východního bloku, tato tendence se za Nixonovy vlády prohloubila
- prezident Johnson nazval sovětskou invazi do ČSL nehodou na cestě k detente

DETENTE

- proces uvolňování napětí mezi dvěma supervelmocemi
- především v 2. polovině 60. letech a v 70. letech (bez ohledu na probíhající válku ve Vietnamu)
- 1. impuls pro domluvu- Karibská krize (1962)

Politika Bridge building- navazování politických ekonomických a kulturních kontaktů se zeměmi východní Evropy

- doplněk k detente ze strany Johnsona

1968- **Harmanova zpráva**- přijata radou NATO

- usiluje o uvolňování napětí
- cesta k míru spočívá v konstruktivním využití aliance v zájmu detente

Rejkjavícký signál- snaha aby NATO a Varšavská smlouva hledala cestu k míru pomocí výrazného snižování vojáků

2 typy

- detente mezi velmcemi (USA a SSSR)- omezení a regulace jaderného arzenálu (od 60. let)
 - 1963- zákaz zkoušek jaderných zbraní v kosmu, v atmosféře a pod vodou
 - 1966- zákaz rozvíškování zbraní v kosmu
 - 1968- zákaz rozširování jaderných zbraní
 - smlouvy SALT od počátku 70. let (Strategic Arms Limitations Talks)
- SALT I**- omezovala počet mezikontinentálních balistických raket (1972- Brežněv, Nixon)
- ABM Treaty**- smlouva o protiraketových systémů- vytváření obrany vedlo k dalšímu napětí mezi zeměmi
- SALT II**- jednání trvala po celá 70. léta (1979- Brežněv, Carter)
 - osud naznačoval konec detente, byla stažena z ratifikace v americkém senátu jako reakce na invazi SSSR do Afghánistánu= definitivní konec detente
- detente v rámci evropského kontinentu- otázky ekonomické a kulturní spolupráce
 - uznaní hranic (Německo x Polsko; východní x západní Německo)
 - problém Němecek

de Gaullova vize Evropy od Uralu po Atlantik (snaha o protiváhu k bipolárnímu rozdělení světa)

2 hlavní prvky:

1) Helsinský proces- vrchol= 1975

- vedl k tomu, že západ uznal status quo v Evropě
- 33 zemí (USA, Kanada, SSSR, obě Německa...) -> dohoda o respektování lidských práv
 - > usnadnění opozice v komunistických státech

1. koš Helsinských ujednání uznání statu quo v Evropě

2. koš Helsinských ujednání- technicko-vědecká spolupráce (SSSR chtělo získat ze západu různé technologie a know-how)
3. koš Helsinských ujednání- princip dodržování lidských práv- kompromis ze strany SSSR a satelitů
- o tuto problematiku se zasloužili vyjednavači ze západních a neutrálních zemí (Nixon s Kisingrem jako jediní slíbili, že toto nebudou brát- je to jen pro veřejnost)
- Proč to SSSR podepsal- mysleli, že to bude jako Kennedyho slib o neútočení na Kuba- automaticky se přenášel na další administrativy
- naopak Carterova administrativa s Brezinským v čele se uvědomila potenciál tohoto článku a využívala ho, což SSSR šokovalo-> úspěšně to začalo rozleptávat komunistický režim

- 2) Západoněmecká ostpolitik**- autor= Willi Brandt (kritika z křesťanské strany, zrazuje německý národ, když uznává sovětské panství na východě Německa)
- heslo= Proměna skrze přiblížení- proměna vztahů k NDR
 - smlouvy- 1970- smlouva se SSSR
 - 1971- dohoda 4 mocností o Berlíně- západní Berlín se nestal integrální součástí SRN, stal se tranzitním místem
 - 1972- smlouva s Polskem- uznána hranice na Odře a Nise
 - 1972- smlouva německo-německá- znamenala uznání NDR ze strany SRN (koncept 2 států 1 národa)
 - 1973- smlouva s ČSL- týkala se Mnichovské dohody
 - > znamenaly západoněmecký souhlas s poválečným uspořádáním

- celá řada problémů během celého procesu:

Kritika na západě- 1976- prezidentská kampaň- Reagan x Carter- oba detente kritizovali (byla spojena s Nixonem)

Rostoucí angažmá SSSR ve 3. světě- snaha rozšířit své strategické působení

- nepřímá podpora (materiální, logistická, podpora místních režimů)

Příklady- Angiola- po vyhlášení nezávislosti boje mezi nacionalisty a marxisty- SSSR podporuje, vojenská podpora z Kuby, dodávky peněz a zbraní ze SSSR

Etiopie- materiální sovětská podpora v etiopsko-somálské válce (1977-1978)- SSSR doufala, že by se v Etiopii mohlo uchytit socialistický režim

Příčiny konec detente

- Rozmísťování raket

- SSSR se rozhodl v polovině 70. let modernizovat své zbraně ve východní a střední Evropě (rakety SS20)

-> západní Evropa cítila, že dochází ke zvratu rovnováhy /největší obavy SRN)

1979- jednání NATO v Guadalupe- dvoukolejně řešení- NATO začalo rozmísťovat také své modernizované zbraně především v SRN

- jednání se SSSR o omezení těchto raket

-> jednání zdržela změna v Bílém domě (Carter-> Reagan)- jednání až 1981 v Ženevě, která však byla neúspěšná

1983- NATO začalo s rozmísťováním svých raket (Persching 2), především v SRN

-> rozkol v rámci Německa, obava, že to situaci ještě více vyostří:

prosazování zelených stran

ohromné protiválečné demonstrace

- SSSR reagoval přerušením všech rozhovorů, znova se problém raket středního doletu začal řešit až s příchodem Gorbačova (1987)

- Krize na Blízkém východě

Iránská revoluce (1979)- z exilu se vrací Ajatoláh Chomejní-> nastoluje teokratický režim, který je v Íránu dodnes

Důležitost pro USA- další náznak zmenšující se prestiže USA (Angola, Vietnam)

- otevří se další strategicky důležitá oblast, která není pod přímou kontrolou západu

Důležitost pro SSSR- nárůst islamismu se může přenést do středoasijských republik

- > obava z dezintegrace sovětského impéria ve střední Asii

Invaze SSSR do Afghánistánu- 1978- pád monarchie, nastolen levicový režim (SSSR okamžitě uznal)

- 1979 krize vyvrcholila- Herat- krvavé povstání proti kábulské vládě, zabito 50 sovětských poradců

- + vnitrostranické boje ve vládní boje- dosavadní premiér zabit

-> to vše vedlo k tomu, že SSSR z obav před pádem režimu v Kábulu rozhodl pro intervenci

25.12.1979- SSSR překročila hranice a snažila se podpořit režim v Kábulu

-> nebyli příliš úspěšní, invaze se postupně změnila v partyzánskou válku, podpora i ze strany Američanů

1989- SSSR se musel stáhnout, angažmá i počty mrtvých bylo nižší než americké ve Vietnamu, znamenalo to však také velkou zátěž

Reakce USA na invazi- prezidentem Jimmy Carter (poradce Brezinski)

- interpretovali invazi jako promyšlený sovětský pokus dostat se k Perskému zálivu (v situaci, kdy se Blízký východ dostává do středu pozornosti)
- nebyl to správný odhad, ale politiku ovlivnil (v SSSR byla obava opačná- padl Írán, padne ještě Afghánistán a středoasijské republiky jsou v háji)
- > embargo na dovoz obilovin a technologií do SSSR
- > embargo na olympijské hry v Moskvě
- > SALT II stažen z amerického Kongresu

= definitivní konec detente

SALT III= START I- 1991

- předchozí SALTy byly o omezení, od čísla tří se jedná o aktivní redukci

START II- 1993

MEZINÁRODNÍ SITUACE NA KONCI 70. LET

Richard Nixon- na konci roku 1972 byla jibalance jeho úspěchů velmi impresivní:

- uklidnil napětí v americké společnosti
- postupné stahování jednotek z Vietnamu
- + se ve Vietnamu blížil čestný mír
- uspěl ve svém otevření se Číně, které bylo podníceno sovětsko-čínskou roztržkou na řece Ussuri-> USA se snažily udržet Čínu v opozici proti SSSR dlouhodobě:

Pingpongová diplomacie- tajná Kissingerova návštěva v 07/1972 v Pekingu

- podpora sovětského rivala povede k oslabení Moskvy
- > vytváření různých vztahů s Čínou (Američtí tenisté jezdí do Číny a ukončují dosavadní čínskou izolaci)
- Američané uznávají čínskou vládu (do té doby uznávali Čankajškovu)
- 02/1972- návštěva Nixona v Pekingu

-> 7.11.1972- Richard Nixon opět zvítězil ve volbách-> 2. volební období už však bylo horší

aféra Watergate- věděl o vlopání do volební centrály demokratické strany v průběhu voleb

+ najevo vycházela i řada nezákonných praktik CIA (snaha o svržení chilského prezidenta...)

Důsledky-> americká deziluze z politiky

- 12/1975- Senát hlasoval proti poskytnutí tajné finanční podpory Angloe (reakace na praktiky CIA)
- > příkop mezi exekutivou a legislativou se prohlubovaly
- Kongres dále přijímal zákony a omezování vojenské a zpravodajské sekce
- > ovlivnilo to i vývoj ve Vietnamu
- John Geddis to vnímá jako jeden z milníků- „obnovení slušnosti“- existuje vláda zákona nad zákonem vlády
- USA cítí neúspěch, vnímá detente jako úspěch pouze pro SSSR (Angola, Etiopie)
 - > změna politiky Ronald Reagan
- další politické výměny- 1979- Margaret Thatcher
 - 1981- Mitterand
 - 1982- německý kancléř Helmut Kohl

1980-1985

- v důsledku invaze do Afghánistánu dochází k „novému“ vypuknutí Studené války

1983- kulminační bod- obava z nové otevřené konfrontace

- 03/1983- projev Reagana- označil SSSR za „Říši zla“, které nelze důvěřovat
- Reagan představil koncept hvězdných válek- vyhlášení výzkumného programu, který by měl vést k vytvoření protiraketového štítu ve vesmíru
- Reaganova zkouška mikrofonu

-> to vše v SSSR posilovalo obraz Reagana jako šíleného štváče, který se před ničím nezastaví

- 1.září- SSSR sestřelila civilní letadlo jihokorejských aerolinií (mysleli, že se jedná o špiony)
 - 300 mrtvých (na palubě i Američané)
- Američané vojensky zasahují na Grenadě proti levicovému pokusu o puč
- rozmisťování raket Pershing 2 v SRN-> sověti opouští odzbrojovací procesy v Ženevě

-> po kulminačním bodu nastává opět postupné uvolňování, které umožnila změna v sovětském vedení:
1982- smrt Brežněva- symbol neměnnosti SSSR- boj o nástupnictví-> Andropov
1984- smrt Andropova-> Černěnko („Brežněvův stín“)
1985- smrt Černěnka-> kompletní obměna sovětské politiky 11.3.1985- Michael Gorbačov

Krise v SSSR- hospodářská krize- způsobená orientací na těžký a zbrojný průmysl

- velká investice do těžby nerostných surovin, získávání peněz na zboží:
 - závislost na dovozu spotřebního zboží a potravin ze západu
 - těžba ropy a zemního plynu- počátek 80. let= pokles cen ropy na světovém trhu-> nepříznivé důsledky
 - SSSR zaostával v moderních technologických, informatic, biotechnologických
 - krize zemědělství- neefektivní kolektivizace
 - technologická zaostalost
 - > nesoběstačnost SSSR i přes velký potenciál
 - > velké rozdíly mezi venkovem a městem
 - ekologická krize- Aralské jezero
 - morální krize
- typické pro všechny satelitní země

-> Gorbačov se pokusil o reformy= **Perestrojka**

1) Hospodářské reformy- snaha zavést prvky tržního hospodářství

- 1987- zákon o státním podniku. posílení role zaměstnanců

2) Glasnost- reformní politika v oblasti informací a médií (omezování cenzury)

- knihy s novými historickými interpretacemi, kritika Stalina
- filmy

-> problematické pro ostatní sovětské satelity- Jak se k tomu postavit??-> schizofrenní situace

3) Zahraniční politika- ministr zahraničí Ševarnadze

- Gorbačov odmítl koncepci třídní zahraniční politiky, která nutně vede ke konfliktu
- do popředí se staví globální zájmy lidstva, připouští, že Američané a Rusové mohou mít společné zájmy
- odmítnutí Brežněvovy doktríny

11/1985- setkání Reagana a Gorbačova v Ženevě-> první setkání a seznámení

10/1986- další setkání v Rejkjavíku- jednání o raketách středního doletu

1987- smlouva o likvidaci raket středního doletu

4) Koncepce Evropy- koncepce společného evropského domu- založen na univerzálních lidských hodnotách

- kontinent bez hranic
 - založena na touze přetvořit rámec KBSE v hlavní strukturu evropské bezpečnosti, která by znamenala konec Varšavské smlouvy a NATO
 - vývoj však šel jinak, SSSR zůstalo mimo evropskou integraci, i když byla Varšavská smlouva rozpuštěna
 - představoval si, že do čela se v evropských zemích dostanou reformní komunisté jako je on sám
- na přelomu 80. a 90. let se snažil o zachování integrity sovětského svazu jako takového, proto ve střední a východní Evropě postupoval spíše rezignovaně

Reaganova zahraniční politika

- různé interpretace
- příčinou pádu SSSR nebylo jen uzbrojení ze strany Ameriky, ale i události v jednotlivých satelitech
- Reaganova útočná rétorika se neslučovala s realitou, byl si vědom, že musí se SSSR začít jednat

ROZPAD VÝCHODNÍHO BLOKU

- dominový efekt

Polsko

1980- vznik odborového hnutí Solidarita-> opozice má širokou základnu (na rozdíl od ČSL)

- požadavky ze sociální oblasti (byty, platy, lepší pracovní podmínky, snížení cen)
 - politické požadavky (konec cenzury, propuštění politických vězňů, právo na stávku)
- > kapitulace polských úřadů-> legalizace Solidarity (do jara 1981 do ní vstoupilo 10 milionů Poláků)

konec roku 1981- Jaruzelski vyhlásil výjimečný stav, Solidarita zakázána, předáci zatčeni

-> hnutí však v činnosti pokračovalo potají

1988- další stávky

02/1989- jednání u kulatého stolu mezi zástupci opozice a komunistické vlády

06/1989- 1. polosvobodné volby ve východním bloku- o část míst se mohl ucházet kdokoliv

-> drtivé vítězství Solidarity, obsadila téměř všechna dostupná místa (i premiér)

08/1989- zvolen první nekomunistický premiér Mazowiecki

12/1990- prezidentem se stává Lech Walesa

- k prvním svobodným volbám došlo v Polsku nejpozději ze všech zemí, až v říjnu 1991

Maďarsko

- „tichá revoluce“ pokojné předávání moci

- přechod k demokratickému režimu byl řízen reformní skupinou uvnitř komunistické strany

- první nekomunistické strany vznikají v roce 1987

jaro 1989- Janosz Kadár uvolněn ze všech funkcí, rehabilitace Imreho Nagyho

léto 1989- další řízený rozpad režimu- jednání u kulatého stolu

-> Maďarsko jako první začalo odstraňovat železnou oponu (od 06/1989) s Rakouskem

- slavnostní akt přestříhávání ostnatého drátu, účastnili se maďarský a rakouský ministr zahraničí

09/1989- Maďarsko se distancovalo od invaze do ČSL

- legalizovalo volný přechod východních Němců z Maďarska do Rakouska

10/1989- reforma komunistické strany- změna na socialistickou stranu- zrušení staré komunistické strany

- sepsání nové ústavy, která nahradila komunistickou ústavu z roku 1949

03/1990- 1. svobodné volby- vítězství pravicových stran (Maďarské demokratické forum)

06/1991- odchod posledních sovětských vojsk

NDR

- chyběla národní legitimita

- dlouho chyběla legitimnost i samotnému státu, dlouho byla pouze zónou východního bloku

-> vedení se snažilo o legitimitu- hlavním bodem= antifašistický stát (SRN je pokračování fašismu)

-> jediný stát německých dělníků a rolníků

- snaha vykonstruovat nějaké tradice (Prusko, Goethe...)

Honecker- společenská smlouva s obyvatelstvem- režim zajistí základní sociální potřeby a obyvatelstvo se

nebude politicky angažovat-> už se nevyžadovala prorezimní aktivita (1. máj...)

- politickou prioritou bylo udržet nízkou cenu potravin (řízené ceny určované státem), dotovaná bytová výstavba

-> neproduktivní investice

- rostoucí zadlužení u západního Německa, kdyby nedošlo ke sjednocení, NDR by stejně zbankrotovala

- kdyby se pokusili o reformu strany, nabízela by se otázka, jaké má oprávnění existence kapitalistické NDR vedle kapitalistické SRN

- jakékoli reformy by nejenom odstranily režim, a le vedly by i ke konci státu samotného

jaro 1989- většinově bojkotované komunální volby

- Gorbačov Honeckera nemusí, v Polsku i Maďarsku se režim hroutí, snaha najít nějakého partnera- solidarizace s čínským zásahem proti studentům

-> nespokojenosť obyvatelstva

-> nové „díry“ v železné oponě- Maďarsko, Polsko, v letních měsících Československo (západoněmecké vyslanectví v Praze)-> 1. zapečetěné vlaky...

-> masový útěk- „hlasování nohama“- uprchlíci v takové míře nikde jinde nebyli

01/1989-11/1989- odešlo 220 000 lidí-> problém v obou zemích

podzim 1989- demonstrace (začali v Lipsku- pravidelné pondělní demonstrace po mši v kostele sv. Mikuláše)

-> velkou roli hrála evangelická církev

10/1989- oslavy 40. let NDR-> pozvali i Gorbačova, který si neopustil Honeckerovu kritiku

18.10.1989- odstupuje Erich Honecker-> nahrazuje jej Krenz (kandidát Gorbačova)

- Krenz se snaží vytvořit cestovní zákon, který by omezoval pohyb Němců

- Schabowski měl informovat média o návrhu na ulehčení cestování, který je projednáván v politbyru, na otázku jednoho novináře, zda jsou tedy hranice s okamžitou platností otevřeny, on odpoví ano

9.11.1989- pád Berlínské zdi- spontánní reakce lidí

17.11.1989- zvolen Hans Modrow novým premiérem- reformní komunista; jednání u kulatého stolu

03/1990- 1. svobodné volby- drtivé vítězství CDU-> ministerským předsedou se stal Lotar Demasier

-> revoluce se proměnila ve snahu o sjednocení Německa

Proměna hesla- **Wir sind das Volk-> Wir sind ein Volk**

Bulharsko

- reformní komunisté se postavili proti staré garniturě

11/1989- Živkov byl nahrazen dosavadním ministrem zahraničí Mladenovem, který vedl komunistickou stranu

k transformaci na sociální stranu

Rumunsko

- výjimka, jediná násilná transformace ve střední a východní Evropě
- protesty zahájili rumunští Maďaři v době, kdy už se v Maďarsku něco dělo
- 12/1989- demonstrace v Temešváru maďarské menšiny-> krvavě potlačeno
 - konflikty v Bukurešti, reakcí je palácový převrat, Ceausescu je zatčen, odsouzen a popraven i se svou ženou (zadržovaná revoluce propukne razantněji a násilněji)
- = ojedinělé a brutální řešení

Společné znaky pro transformaci ve střední Evropě

- nenásilná forma revoluce (zádná občanská válka, pouliční boje, střílení); pouze potlačování ze strany ozbrojených složek
- nedocházelo k přímému konfliktu, ale k jednáním (kulaté stoly) a postupným kompromisům
- „tlak ulice“- politika šla až v závěsu za tím, co se dělo během demonstrací
 - aktivita vycházela z lidu, ne z uzavřených jednání
- v ČSL a v NDR neúspěch reformních komunistů- snažili se využít příležitosti, ale nepovedlo se (v Maďarsku ano)
- revoluce požírá své děti- původní hnutí byla později neúspěšná- NDR- Das Neue Forum- propad - ČSL- OF- úspěch pouze v 1. volbách
- obrat k pravici, vítězství neoliberálních myšlenek- hospodářská a institucionální transformace
- prudký hospodářský sestup, krach domácího průmyslu (přeorientování z východu na západ)

SJEDNOCENÍ NĚMECKA

- demokratizace NDR se velmi brzo proměnila v otázku sjednocení Německa

3 dimenze- vnitropolitická, hospodářská, mezinárodní

- podle politiků a ekonomů by sjednocení trvalo 5-10 let (ekonomové viděli pouze problémy)

Kohlův plán- 28.11.

- dokument, který počítal s postupným sjednocením, nejprve s jakousi konfederací a souhlasem všech evropských partnerů

Zlom v Kohlově rozhodování plně se zasadit o sjednocení nastal 19.12. při jednání s Hansem Modrowem v Drážďanech. Byl východními němcemi naprostě euforicky přivítán.

-> Kohl rozhodl, že počká na svobodné volby a pak bude s východními Němcemi jednat

-> svobodné volby přesunuty na březen 1990- NDR v té době už na pokraji krachu, nutná pomoc západního Německa, které chtělo jednat s novou reprezentací

Volební kampaň- obnovení celého politického spektra po vzoru západoněmeckých stran, které i finančně pomohly

- zvítězila CDU (49%), předseda Lotar Demasier; pravé občanské hnutí organizující protesty Bündis 90 dostala pouze 2,9%- ukázka úspěchu volební kampaně

Kohl- měnová hospodářská unie, směnný kurz německých marek 1:1-> velké nadšení východních Němců, Kohl plán ubránil před ekonomy, kteří chtěli 2:1, 3:1

- byl proti všem racionálním námitkám veden jen svým politickým instinktem
- = příčina vítězství CDU

03/1990- vláda CDU na východě i na západě

17.1990- měnová, hospodářská a sociální unie mezi východem a západem

- byly převzaty západoněmecké penze-> ohromné náklady pro západní Německo

Rozhovory 2 + 4- řešení na mezinárodní situaci (nejprve se dohodnou Německa, až poté mocnosti)

- velké půjčky pro SSSR, aby souhlasilo, USA jednoznačně pro, Francie a VB jisté výhrady

-> celé Německo se stalo součástí NATO, jedinou výjimkou bylo, že do doby, než odejdou sovětští vojáci, nevstoupí tam voják NATO

-> početně omezená armáda

-> ještě jednou potvrzena hranice na Odře a Nise

- smlouva 2 + 4 nahradila nikdy neuskutečněnou smlouvou s Německem po 2.SV, podepsaná 12.9.1990 v Moskvě

3.10.1990- oficiální sjednocení Němecek

Transformace

- ve východním Německu proběhlo vše rychleji na rozdíl od dalších komunistických zemí- drastická transformace vyvážena sjednocenou sociální politikou se západem, ne tak velký dopad

Privatizace- majetek v NDR, zřízena Treuhandgesellschaft- privatizační fong

- východoněmecký průmysl okamžitě vystaven konkurenci západu, tyto podniky nejčastěji skoupili podniky ze západu, některé se ukázaly nerentabilní-> zavírání
- rozsah špatné situace východoněmeckého průmyslu se ukázal až v roce 1990, mnoho krachů
- více se vyplatilo stavět výrobní haly nově
- nepřinesla tolik peněz, aby stát podniky prodal, musel je sanovat (ekologické škody, splacení dluhů)

Infrastruktura- východoněmecká byla zničená-> vyžadovala ohromné investice (kanalizace, telekomunikační síť, železnice)

- minimální bytový fond-> komplikované opravy

-> propad hospodářské výkonnosti, nárůst nezaměstnanosti (ale podpora ze západního Německa)

ROZPAD SOVĚTSKÉHO SVAZU

- hospodářský a sociální problém, složité řešení mnohonárodnostních asymetrických vztahů s různou mírou autonomie jednotlivých republik (konflikt mezi centrem a periferií)

- uvolnění poměrů za Gorbačova vedlo nejen k uvolnění poměrů hospodářských ale i politických

15.3.1990- Gorbačov se stal prezidentem sovětského svazu

- dezintegrace státu začíná v Pobaltí, už v roce 1990 pobaltské republiky projevují touhu po

19.8.1991- pokus o puč, který byl neúspěšný- konflikt mezi reformními a konzervativními komunisty

- v tu dobu měla být podepsána nová federativní smlouva, která by upravila poměry v sovětském svazu
- to bylo příliš mnoho pro konzervativní síly

-> internace Gorbačova na Krymu, byl vyhlášen výjimečný stav a byl zřízen Státní výbor pro výjimečný stav, byla zavedena cenzura

- problém pučistů= nulová podpora ze strany veřejnosti ani ozbrojených složek

- radikálně se proti pučistům postavil tehdejší prezident Ruské federace **Boris Jelcin**- „hvězdný okamžik“

- po tomto puči byla komunistická strana zakázána

- Gorbačov odstoupil v říjnu 1991

- podzim 1991- nezávislost vyhlašují Pobaltské státy, poté se přidávají další

12/1991- dohoda o konci SSSR-> 1.1.1993- SNS (Estonsko, Lotyšsko, Litva nevstoupily)

ROZPAD JUGOSLÁVIE

- pokusy o zavedení pluralitní demokracie, které však vedly jen k nenávistné nacionalistické propagandě

- na rozdíl od zbytku Evropy nenásledovala transformace, ale krvavý konflikt

Příčiny- komunistický režim na čas překryl odvěkou etnickou nenávist

- mnohonárodnostní stát

Prvopočátky krize

1980- smrt Tita= symbol jednoty Jugoslávie

- velký nárůst zadlužení v 80. letech

- zpochybňování zakladatelského mytu Jugoslávie jako bratrského státu, jehož konflikty byly už dávno vyřešeny

- proměna mezinárodního postavení Jugoslávie- po celou studenou válku měla specifické postavení- v žádném vojenském bloku

-> Jugoslávie z toho mohla těžit

-> s koncem studené války specifickost Jugoslávie zanikla, ocitla se na periferii

-> vše, na co byli Jugoslávci pyšní se dostávalo postupem 80. let do krize

Strukturální problémy- rozdíl mezi severem a jihem

- hospodářský propad jihu

- narůstající problémy v dosti komplikovaném fungování jugoslávské federace:

- dva názory- Chorvaté a Slovinci pro ještě větší decentralizaci

- Srbové pro centralizovaný stát- Srbové byli národem nejvíce roztroušeným po federaci)

- ústava z roku 1974 umožňovala jednotlivým státům velkou míru autonomie:

Kosovo- socialistická autonomní oblast Srbska

Vojvodina- socialistická autonomní oblast Srbska

-> Srbové vnímali jako omezení jejich státní integrity, kosovští Albánci rozhořčeni, že se nestali právoplatnou federativní republiku

1986- Memorandum Srbské Akademie Věd- program srbské záchrany z krize

- stát je slabý, málo centralizovaný

- v Srbsku se dle moci **Slobodan Milošević**, posiluje v komunistické straně, využívá k tomu nacionalistickou rétoriku

1987- Priština- po potlačení srbské demonstrace („Nikdo vás nebude bít“)-> symbol zachránce Srbov

-> stal se z něho představitel Srbska

600 let výročí bitvy na Kosově poli- 6/1989

1989- změna srbské ústavy- omezení autonomních oblastí Kosova a Vojvodiny, Miloševič dosadil do čela státu své lidi + podpora Černé hory-> 4 hlasy ve federaci

-> vytváří se potenciál Srbsko, Černá hora x Chorvatsko a Slovinsko

01/1990- sjezd svazu jugoslávských komunistů= poslední sjezd

1990- 1. svobodné volby v jednotlivých svazových zemích, všude zvítězili strany s požadavkem samostatnosti, jen v Srbsku zvítězili Miloševičovi komunisté

- těžké rozdelení, komplikované vztahy uvnitř

- udržet Jugoslávii se vým výsadním postavením

- vytvořit velké Srbsko (integrace co nejvíce svých obyvatel)

-> v podobné situaci byl i Chorvatsko (na jeho území žilo 75% Chorvatů)

-> střetavání zájmů především v Bosně a Hercegovině (32% Srbov, 20% Chorvatů, Bosňáci)

- výjimku tvořili Slovinci- celkem homogenní národ (90% na území Slovinska)

-> 4 konflikty vyvolané vyhlášením nezávislosti

25. 6. 1991- nezávislost Slovinska a Chorvatska

1. střet= válka ve Slovinsku- centrální jugoslávská moc zareagovala na vyhlášení slovinské nezávislosti- snaha zasáhnout

-> zásah mezinárodního společenství, moratorium-> konec konfliktu

- nedocházelo k etnickým pnutím= krátký konflikt

2. střet- nezávislost Chorvatska vnímala srbská menšina jako ohrožení své existence

- srbská menšina sídlila na protáhlém území na hranicích Chorvatska a Bosny

- s podporou jugoslávské armády chorvatští Srbové tuto část Chorvatska ovládli

01/1992- hlavní boje skončily, vyhlášení státu Srbov v Chorvatsku- Srbská krajina- loajální k Srbsku

- nebyl nikdy uznán

1995- operace Bouře s podporou NATA, obsazení srbského území v Chorvatsku Chorvaty

1992- **vyhlášení Republiky Srbské**, která zahrnovala i Bosnu a Hercegovinu

- prezident Karadžič, v čele armády Mladič

3. střet- Bosna a Hercegovina- Bosňáci + Chorvaté x Srbové

- mocná partyzánská armáda, která kontrolovala 2/3 oblasti Bosny a Hercegoviny

- znakem konfliktu byla velká brutalita, porušování všech práv, etnické čistky

1995- ofenziva na srbské území vedená NATO

Daytonská jednání- mírová smlouva v Paříži- Bosna a Hercegovina jako stát zůstane zachovalý

- zvláštní konfederace dvou jednotek (srbské a chorvatské)

-> dozor mezinárodního společenství

Kritika- z hlediska mezinárodního společenství uznala legitimitu Miloševičovy Jugoslávie

(rovnocenný partner)

- ponechala integritu Jugoslávie-> problém Kosova dodneška

4. střet- konflikt v Kosovu- dlouhodobější

- projevuje se už v 80. letech

- kosovští Albánci vybudovali ilegální podzemní státní struktury, kde v roce 1998 proběhly volby- vítěz **Ibrahim Rugova** (představitel umírněného křídla)

- proti němu se vytvořila reformní skupina- Kosovská osvobozenecí armáda (UČK)

1997- občanská válka mezi UČK a jugoslávskou armádou

- velká brutalita, vyhánění obyvatel

- mezinárodní společenství se snažilo zasáhnout, jednání zkrachovalo, kosovští Albánci vnímali smlouvu jako narušení své integrity

1999- USA a NATO- snaha zatlačit na Miloševiče, aby se vrátil k jednání a přistoupil na kompromis

- od 03-do 07- bombardování Jugoslávie (především britská a americká armáda)

- tuto akci neodsouhlasila RB OSN (výrazně proti Rusku, ale i další státy)

- NATO zasáhlo mimo území svých států (vyvolalo diskuzi, jak by mělo v tomto případě NATO postupovat)

- sporné výsledky, mnoho zničené infrastruktury a průmyslu

G8 se domluvily, že dojde k řešení na půdě OSN-> rezoluce RB, Kosovo mělo být obsazeno mezinárodními silami, ale formálně zůstane součástí Srbska 06/1999- konec bombardování

-> jednotky KFOR

2008- Kosovo vyhlásilo jednostranně nezávislost, která nebyla jednomyslně uznána

- jednotky KFOR nadále zůstávají

VÁLKA V PERSKÉM ZÁLIVU

1990- Saddám Husajn napadl Kuvajt a obsadil ho- oba státy byly suverénními členy OSN-> nelegální akce
Důvody:

- 1980-1988= válka Irák, Írán
- Irák se v důsledku války s Íránem nacházel v nepříznivé ekonomické situaci-> bylo potřeba demobilizovat ohromnou armádu (1,5 milionů vojáků)
- Husajn se bál vojenského puče-> řešení útěkem vpřed- zaměstnat armádu útokem na jinou zemi
- Kuvajt bohatý, velké zásoby ropy (tehdy by Irák ovládal s Kuvajtem asi 20% těžby ropy), strategická pozice
- špatná Husajnova kalkulace, že mezinárodní společenství nezasáhne do meziarabského konfliktu

- OSN se tím zabývala, vydala celou řadu rezolucí, které Irák ignoroval:

11/1990- přelomová rezoluce v dějinách OSN (poprvé od roku 1945 byl vyvolán článek, na kterém je OSN postavena- o zachování míru-> zmocňuje členské státy spolupracující s Kuvajtem použít jakékoli prostředky k zastavení agresie

15.1.1991- ultimátum-> Irák žádnou z rezolucí nesplnil

16.1.1991- vojenská operace vedená USA- pouštní bouře (28 dalších států i ČSL)

-> do konce února 1991 byl Kuvajt osvobozen a Irák poražen

- válka ukázala několik základních rysů důležitých pro celá 90. léta:

- ohromnou převahu USA- rozhodující úder přišel ze vzduchu- úspěšné vedení války bez velkých ztrát na životech pozemních jednotek
- technologická převaha
- USA potvrdilo svoji pozici jediné supervelmoci ve světě-> četník celého světa, díky technologické a materiální převaze může udržet mír v celém světě

S odstupem- kritika toho, že operace nebyla dotáhнутa do konce- pozemní operace, která by Husajna svrhla
ALE obavy z toho, co by se stalo s Irákiem po pádu Husajna- dezintegrace

+ nechut' Američanů vést pozemní operaci- ztráty

+ rezoluce OSN pouze osvobodit Kuvajt ne jít dál na irácké území

- velká role médií ve válce- velká míra informování o válce (diskuze o tom, jak byla média ovlivněna armádou a jak informace zkreslovala)

- drtivé vítězství Američanů o konci dějin, kdy jedna jediná supervelmoc bude udržovat mír ve světě, o tom, že hodnoty západního světa, neoliberalismus jsou obecně platné a lze je naordinovat všem zemím

-> to se nenaplnilo, konec bipolárního světa přinesl větší nepřehlednost a nové typy problémů

SITUACE V 90. LETECH (Popis světa po konci Studené války)

- po konci studené války došlo k základním strukturálním proměnám v celém světě:

Globalizace- nejvíce se rozvíjí po roce 1989, i když její kořeny sahají hlouběji

- vyjadřuje skutečnost, že od 90. letech e svět stále více propojen, přenos událostí probíhá

téměř okamžitě

- rozvoj komunikačních a dopravních technologií

- rozdílné následky na centrum a periferii
- vliv má i na společnost samotnou- některí z ní těží (velké finanční skupiny, koncerny), jiní na ní prodělávají (odbory- omezenější možnosti působení)
- snadnější přenos rizik z různých koutů světa, nárůst nebezpečí ve světě- finanční krize, životní prostředí, nemoci, vojenské nebezpečí

Pokračující oslabování role státu- souvisí s globalizací

- moderní novověký stát je suverénem jak uvnitř (mocenský monopol, právní systém) i navezenek vůči ostatním státům

- od 90. let existují slabé státy, které se rozpadají, nedokážou zajistit základní funkce, i vyspělé státy jsou oslabovány působením nadnárodním, nestátním organizací (OSN, různé aliance, nadnárodní koncerny, nevládní organizace, mezinárodní zločinecké skupiny, teroristické organizace)

Možná nebezpečí, která se projevují od 90. let do současnosti

- je jich celá řada, vyplývají ze situace ve světě

- 1) **Etnické konflikty**- v důsledku migrace jsou přenášeny i do zemí, které z původní zemí nemají nic společného (Turecko x Kurдовé- i v Německu; konflikt v Alžíru přenášen do Francie)
- 2) **Migrace samotná**- vyvolaná sociálními problémy ve 3. světě- „export instability do západního světa“, černý trh se zbraněmi
- 3) **Mezinárodní terorismus**- není omezen na konkrétní zemi, konflikt, problém, ale stává se mezinárodní záležitostí, jeho potíráni je složitější, aktéři se nachází mimo hranice státu, kde jsou prováděny útoky

Nové typy válek

(Klasická= válka mezi pravidelnými armádami státu, která přes veškerou hrůzu probíhá podle pravidel) Nový typ- nestojí proti sobě dva suverénní státy, ale pravidelná armáda proti nějaké guerille, partyzánum

- hranice je čím dál víc nejasnější (problém žoldáctví)
- role médií ve válkách- ovlivňují válku a hlavně veřejné mínění

- reformy pravidelných armád, reforma celé bezpečnostní politiky jednotlivých států (riziko je v důsledku globalizace všude)

USA- mnoho koncepčních úvah o zajištění bezpečnosti sebe a světa

- koncepce George Bushe
- obranný radarový systém- Američané navázali na strategie z doby Reagana

Otzávka sociálních rozdílů ve světě- rozevírání nůžek

- bezpečnostní rizika, export instability

2005- 1,2 mld lidí žijí v bídě- rozdělena nerovnoměrně po světě - JV Asie, Čína, problémy se daří jakž takž odbourávat, narůstá podíl absolutně chudých v Subsaharské Africe, jižní Asii, Jižní Americe

- globalizace a bída dávány do souvislosti- příčina však asi není tak jednoznačná

Proč je globalizace důvodem nárůstu bídy ve světě- chudší země jsou tlačeny k tomu, aby pracovali za levno, aby se produkt na světových trzích udržel

- podmínky v chudých zemích, kde jsou vypláceny minimální mzdy jsou velmi drastické

-> údaje však argumenty moc nepodporují, podmínky jsou obecně lepší, než je prezentováno, lepší než místní firmy

Problém globalizace= regiony, které na globalizaci vydělávají (východní Asie, jižní Korea, Taiwan, Indie, Hongkong, Singapur)
x které na tom nevydělají

- důležitost, aby stát vytvořil fungující instituce, které umožní profit na globalizaci, fungující právní a politický systém, potíráni korupce

Rostoucí rozdíly ve světě- od 90. let dochází k rozevírání nůžek (rostou bohatství (HDP) několika nejmocnějších, nejchudší země se propadají)

- většina obyvatel žije v nejhorších podmírkách, nejnižší HDP, druhá velká skupina- vysoké HDP)

-> mezi se nachází velmi málo zemí (Rusko, Mexiko, městské oblasti Číny)

- 90. léta nebyl konec dějin, Američané nehrají roli jediné supervelmoci, byl ukončen konflikt mezi západem a

východem ,ale objevily se problémy nové

MEZINÁRODNÍ ORGANIZACE A JEJICH PŮSOBENÍ VE SVĚTĚ

1) OSN

- vznik 1945- nástupce SN po porážce Německa

Struktura

- **RB-** ovlivněna 2.SV (vítězné velmoci 2.SV)
 - 10 nestálých členů volených na 2 roky, právo veta- už od počátku problém
- **Ekonomická a sociální rada OSN-** 54 členů
 - návrhy na řešení hospodářských a sociálních problémů ve světě,
ochrana lidských práv
 - převahu mají země, které se s těmito problémy potýkají
(14- Afrika 11- Asijské, 6- východoevropské, 10, Lat A, 13- záp. Evropa a ostatní svět)
- **Sekretariát-** v čele generální tajemník
- **Poručenská rada-** založena 1945
 - správu území, které připadli pod správu OSN (od 1994 přerušena)
- **Mezinárodní soudní dvůr-** založen 1945
 - Haag
- **Valné shromáždění-** všechny členské země 1:1

+ různé fondy

Úkoly- původně podle charty 1945 zajišťování světového míru- princip kolektivní bezpečnosti

- všechny členové si vzájemně zaručují bezpečnost, v případě konfliktu neřešení bilaterálně, ale OSN je nejprve posoudí
- > bylo to něco nového, než tradiční mezinárodní vztahy (válka= legitimní řešení sporů mezi dvěma státy, tato představa založením OSN končí, válka je nepřípustná...)
- v meziválečné SN selhal, praktická realizace je však stále obtížná
- všeobecný zákaz násilí, OSN bere státu právo, aby uskutečňoval své národní zájmy na úkor jiných (zákaz vedení a hrozby války)

Výjimky zřeknutí se násilí- případě, že nějaký stát naruší světový mír-> RB může vyhlásit opatření proti

agresorovi až k vojenskému opatření (11/1990)

- právo na sebeobranu, když je stát napaden agresorem má právo se bránit

- známým prostředkem působení OSN ve světě- Modré helmy, mírové sbory OSN

- po roce 1990 se situace OSN změnila-> rapidně narostl počet misí 1989-1992- 2x více než celou dobu před

- do současné doby došlo k více než 60 misím

Neúspěšné mise- Somálsko 1992-1994

- genocida ve Rwandě 1994
- Srebrenica

- ve stále větší míře přenáší OSN odpovědnost na vojenské organizace (Balkán- 1995- z pověření OSN vykonávalo vojenskou část operace NATO, OSN se spíše koncentruje na budování míru- mírových a demokratických struktur); KFOR- NATO z pověření OSN

- velký problém a diskuze o roli OSN ve světě a jejím fungování- události 9/11-> 2. válka v Perském zálivu

- došlo k útoku Američanů a spojenců na Irák bez posvěcení RB OSN (Rusové vetovali)- nerespektování veta-> zhoršení rusko-amerických vztahů, otázky jak dál může OSN fungovat
- navíc nebyly potvrzeny důvody (zbraně hromadného ničení)

2) OBSE (Organizace pro bezpečnost a spolupráci v Evropě)

- vznikla 1975 během Helsinského procesu- součást detente v 70. letech

- přežila konec studené války, pokouší se najít nové možnosti fungování ve světě

- potýká se také s problémy, ale není tolik závažná

Činnost- dohled na volby ve východoevropských zemích (Ukrajina-> oranžová revoluce)

- sledování lidských práv- už ve 3. koši v 1975
- pokouší se o mírové mise- Kosovo- pod hlavičkou rezoluce RB a ve spolupráci s NATO vlastní mise, která není vojenská, ale výstavba demokratických institucí, výchova policejních jednotek (od roku 1999), vzdělávání v oblasti soudnictví, státních institucí, politické strany, dohled nad volbami, dodržováním lidských práv
- celkem 18 misí po celém světě, v Kosovu největší
- všechny evropské země, Rusko, USA, Kanada; celkem kolem 50

- když porušíte politické závazky, nemá to následky

3) Rada Evropy

- organizace mimo EU
- založena 1949 ve Štrasburku západoevropskými zeměmi
- vznikla s myšlenkou sjednocování Evropy a odbourávání konfliktů, vyžaduje respektování společných právních norem
- zřeknutí se trestu smrti- závazný princip, který se stal symbolem
- porušení má právní následky
- největší úspěch= 1950- odsouhlasená úmluva o ochraně lidských práv a svobod, jako první přistoupilo z východních zemí ČSL
- právo na život, zákaz mučení, zákaz otroctví, právo na svobodu
- zřídila organizaci, která dohlíží na dodržování těchto závazků- občané se k ní mohou odvolat

4) NATO

- postupné rozširování, politika všech středoevropských států v 90. letech směřovala k integraci do NATO a do EU
- odmítnutí různých možností např. rozšíření OBSE na bezpečnostní spolek, který by neutralizoval NATO a Varšavskou smlouvu (představa Gorbačova, nenaplnila se)
- > NATO zůstalo, bylo rozšířeno a reformováno
- = zásadní téma pro celou střední Evropu
- 1. vlna rozšíření- 1999- ČR, Polsko, Maďarsko (SVK vypadlo z důvodu politických problémů)
- 2. vlna rozšíření- SVK, Pobaltí, Bulharsko, Rumunsko, Slovensko
- > celkem 26 členů

Rozhodující článek- 5. článek severoatlantické smlouvy, který tvrdí, že útok na jakéhokoliv člena= útok na všechny členy, má vyvolat odvetnou akci ze strany ostatních členů

- odpůrce rozšíření NATO- Rusko, bývalý protivník, prim hrají USA- rozšíření do bývalých sfér svého vlivu (pobaltské republiky)- otázka přijetí Gruzie
- vztah není jen konfliktní, NATO se snažilo s Ruskem komunikovat, výměna informací, snaha o spolupráci (Rada Rusko - NATO= stále konzultační gremium se sídlem v Bruselu)

Problémy

- Původní účel= obrana proti Varšavskému paktu, dnes není nepřítel tak jasný
- rozšíření- otázka nakolik je článek 5 platný
 - otázka rozhodovacích mechanismů
 - vztah NATO a OSN
 - role NATO v poválečném světě

Kontroverze- bombardování Jugoslávie 1999- snaha donutit Miloševiče řešit otázkou Kosova, výsledek nebyl až tak jednoznačný, řešení se nalezlo až na diplomatické rovině- Rusko nakonec souhlasilo, RB OSN, KFOR= 1. sporná otázka o roli NATO

- 9/11- z počátku to vypadalo jednoznačně= naplnění článku 5 (útok nepřítele na jednoho člena)
 - > odpověď všech členských zemí a ochota zapojit se do obrany USA
- **válka proti Afghánistánu** nevedena přes struktury NATO, ale přes jinou koalici- opět pochybnosti o autoritě NATO u USA
- **Irácká krize**- 2003- konflikty mezi Německem a Francií (proti invazi) X G.W.Bush a Tony Blair (pro)
- jak v AFG i v IRA NATO zpočátku nebylo využito, i když to byly důležité konflikty 21. století, USA byl leader
- > diskuze o účinnosti NATO, bylo zapojeno až později

1999- letecké bombardování Srbska bylo 1. nasazení NATO mimo území aliančních členů (diskuze o překročení článku 5)

2002- summit v Praze- určité úpravy poslání NATO

- 2 základní body- je možné provést nasazení i mimo hranice vlastního teritoria
- budování jednotek okamžitého nasazení

MEZINÁRODNÍ TERRORISMUS

- jedno z největších bezpečnostních rizik po roce 1989

- snaha jej nějakým způsobem definovat, vymezit jej proti organizované kriminalitě, partyzánské válce...

- snaha postihnout jeho specifičnost

Charakteristiky- násilí, které je vykonáváno po delší dobu (ne jeden ojedinělý atentát na diktátora...)

- mělo by se jednat o násilí, které je dlouhodobě připravováno (ne spontánní násilí)
- jednání spočívá na jasných politických cílech (etnický, názorově, nábožensky motivovaný terorismus)- ne organizovaná mezinárodní kriminalita (nemá politický účel)
- měl by být odlišen od guerillového boje (nerozlišují mezi jasně definovanými nepřáteli, maže hranici mezi civilisty a státními orgány)

-> v 90. letech se stává čím dál více mezinárodní záležitostí, je roznášen do celého světa (globalizace, medializace)

-> v 90. letech se mění i motivy- klasický terorismus 70. let byl motivován politicky a radikální politickou ideologií

- v 90. letech nabývá na významu náboženský a názorový terorismus (radikální islamismus)

- moderní terorismus pracuje s médiemi- násobí účinek svých akcí-> akce zasáhne celý svět

- na rozdíl od původních teroristů, kteří své útoky koncentrovali na konkrétní osoby, představitelé režimu, nyní se útoky soustředí na symbolická místa, která více vyvolají mediální pozornost

- mění se styl teroristického boje- sebevražední atentátníci- úzce souvisí s náboženským fanatismem

Základní typy terorismu v dějinách:

1) Terorismus založený na etnických, národních a nacionálních důvodech

- motivací je dosáhnout samostatného uznání, odtržení od národního celku
- regionální separatistické požadavky
 - ETA
 - IRA- boj ukončila v roce 2005
 - palestinská PLO- organizace na osvobození Palestiny
 - Kurdská organizace
 - Tamilští tygři

2) Terorismus založený na ideologii

Sekulární- teroristé 70. let- RAF v Německu, Rudé brigády v Itálii

Religiozní- radikální islamismus, náboženské sekty (1995- útok japonské sekty v metru)

- vyžadují největší poslušnost a sebeobětování, vědomí vlastní vyvolenosti

Radikální islamismus

- nelze ztotožňovat s islámem jako náboženstvím, pouze marginální početní skupina

- totalitní politická ideologie v rámci současného islámu

- ideové kořeny sahají hluboko do 19. století, ale počátek až v meziválečné době

Hlavní otázka= Proč arabské země evidentně zaostávají oproti západu?

-> odpověď= islámský svět byl donucen vzdát se svých tradičních hodnot, západ

- to je příčinou úpadku islámu, který má za sebou ohromnou intelektuální tradici, kulturně a obchodně to bylo rozvinuté centrum, lepší než křesťanský západ

-> nové islamistické myšlení ve 20. letech 20. století- Indie a Egypt- založeno **Muslimské bratrstvo** (1928)

Intelektuální zakladatel hnútia= učenec, který studoval v USA, americké prostředí znal, všímal si rozdílů

- po návratu vytvořil základy islamistické ideologie

- **Said Qutb** (1906-1966)

Základ= odmítnutí západních hodnot a kulturní moderny jako příčiny úpadku islámu (úpadek způsoben přebíráním západních norem a sekularizace, čímž ztrácí islám svoji podstatu)

Řešení podle Qutba- náboženské znovuzrození každého muslima- **džihád**- původně to byla osobní snaha o větší dokonalost

- 1966 byl Qutb popraven v Egyptě-> větší popularita

-> pokračovatelů **Abduláh Azzam**- 1941-1989

- převzal Qutbovu ideologii a dál ji precizoval, pocházel z Palestiny
- ne všichni muslimové mohou dosáhnout obratu a navrátit se ke kořenům, je potřeba vytvořit skupinu pravověrých, kteří budou stát v čele džihádu
- = skupinka vyvolených, kteří jsou připraveni k obětem i svého života a jsou připraveni vést náboženskou obrodu

Hlavní strategie boje islamistů podle Azzama- **3-2-1**

3 nepřátelé- západní země

- Židé 1

- arabské státy, které jsou na ruku západu

2 způsoby, jakým útočí- fyzický útok (obsazení skrze armádu, izraelsko-arabské války)

- psychický útok- potlačování místní kultury a muslimského náboženství

1 obrana- společné úsilí džihádu proti nepřátelům- boj v obsazených územích, ale i navenek

-> ideologická základna pro mnoho organizací- Hammas, džihádistické skupiny v Egyptě

-> na základě tohoto modelu hledání nových bojovníků a jejich výchova

(**Al Kaida**- základna pro výchovu, zásobování...)

- tito mezinárodní bojovníci jsou označování jako **mudžahedíni**

Cíle- obnova náboženských kořenů a pravých hodnot islámu

- obnova společenského rádu (vzor= Taliban)

2. polovina 20. století- další organizace v kontextu arabsko-izraelského konfliktu:

Hammas- Arabské hnutí islámského odporu

Palestinský islámský džihád

Egyptský islámský džihád

Al Kaida- Usama bin Ladin- z bohaté rodiny, studoval na univerzitě v Džiddě (Azzam a bratr Qutba)

- Azzam jej ideologicky ovlivnil

Válka v Afghánistánu= rozhodující okamžik pro Usamu

- vznik Al Kaidy- nábožensky motivovaný odboj proti SSSR (ateistický agresor potlačující islám, představitel západní civilizace)

-> odboj mudžahedinů proti Sovětům-> výrazná radikalizace islamistů

- Ladin (organizace a peníze) se spojil s Azzamem (ideolog)-> Al Kaida poskytovala vzdělání, zbraně, logistiku, peníze

-> SSSR se v roce 1989 stáhnul= úspěch mudžahedínů

- válka v Afghánistánu byla rozhodující pro další fungování

- po roce 1990 se objevila nová centra, možnosti působení mudžahedínů (působili i v jugoslávské válce v Bosně

- 7000 bojovníků, v Čečně...)

IZRAELSKO- PALESTINSKÝ KONFLIKT

- kořeny již v minulosti

- spíše než nábožensky je to konflikt motivovaný národnostně-> touha po vlastním státu

Organizace na osvobození Palestiny- teroristická organizace na etnickém základě

- Arafat- ideologická orientace jiná než Al Kaida

- motivováno marxistickou levicovou ideologií

X

Hammas - hraje větší roli- dvě různé organizace s různou motivací a různými cíly

= konflikt mezi palestinským požadavkem na samostatný stát a právem Izraele na vytvoření vlastního židovského státu

- plánovaný palestinský stát leží na území dnešního Izraele; zároveň se stýkají dvě různá náboženství

- problém je ve zvyšování napětí, Izrael se snažil uhájit existenci v arabském světě, obsadil i původně palestinská území, nechce je opouštět, bojí se o svoji bezpečnost

- otázka zda mají Palestinci právo na návrat na území, která opustili

- otázka co bylo s izraelskými osadami zakládanými po válce 1967 na okupovaných územích, jaká budou mít osadníci práva a zajištění bezpečnosti (200 000 Izraelců)

- sporná otázka Jeruzaléma- symbolické pro obě náboženství-> obě strany si činí nárok

- v současné době na významu nabývá na významu Hammas- kritizuje Arafatovu politiku jako nedostatečnou, nabývá na oblibě mezi Palestinci
(ideologické pozadí a svázanost s islamismem)

Kořeny sporu (Otík to vzal opravdu letem světem, doporučuju projít Čížka)

1947- rezoluce OSN- rozdelení Palestiny na židovský a muslimský stát

-> Izrael začal budovat vlastní stát (vyhlášen 05/1948)

-> hned druhý den začala válka, kdy okolí nesouhlasilo se vznikem, Izrael se obránil, nápor odrazil a ještě získal větší území

-> došlo k 1. exodu Palestinců

1967- Šestidenní válka- Izraeli se podařilo obsadit území sporná dodnes:

- západní břeh
- pásmo Gazy
- Golanské výšiny
- Sinajský poloostrov- Egyptu vrácen

- Západní břeh Jordánu a pásmo Gazy= nejspornější území, předpokládá se zde vznik palestiny

- Izrael prováděl cílenou osidlovací politiku v těchto územích

OOOP- Jasir Arafat

- formuje se po 1967- odboj proti okupaci
- období násilností i vyjednávání
- v 70. letech se snaží konflikty řešit i Evropa a USA
- snaha o uznání OOOP jako představitele Palestiny

1987- vypuklo povstání -**1. intifáda Palestinců** proti okupační moci

- v rámci intifády se poprvé objevuje Hammas

1988- Jásif Arafat akceptuje původní řešení dvou států (původně Izrael vůbec nechtěli)

- Arafat se na VS OSN vzdal terorismu OOOP
- po roce 1990 se objevují další pokusy o řešení, nebyl dodnes vyřešen

Proces Oslo- princip vzniku Palestinské autonomie- nebyl doveden k úspěšnému konci

2008- Izrael zaútočil na Palestinu, další válka

Současný stav- palestinská autonomie na západním břehu a v pásmu Gazy, Izrael si stále ponechává právo autonomii omezit a zrušit